

Juhani Aho

Sanomalehtimies-
ajoiltani

Helsingissä,
Kustannusosakeyhtiö Otava.

SANOMALEHTIMIESAJOILTANI

JUHANI AHO

SANOMALEHTIMIES-
AJOILTANI

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosaseyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä 1911

Mitä varten.

Mitä varten? Maksaako todellakin vaivan ruveta julkaisemaan entisiä sanomalehtikirjoituksia? Ryhtyä haravoimaan vanhoja latopohjia?

Kun se nyt kuitenkin tapahtuu, jää lopullinen ratkaiseva vastaus tietystikin lukijan ja arvostelun annettavaksi. Saanen sentään esittää omatkin syyntä. Niitä on montakin ja olkoon niiden lukuisuus kernaasti osoituksena niiden heikkoudesta.

Ensiksikin — kun olen suurimman osan ikääni, enemmän kuin neljänneksen vuosisataa, toiminut sanomalehtimiehenä: maaseututoimittajana, valtiopäiväkertojana, juoksijana ja lentäjänä, koti- ja ulkomaankirjeenvaihtajana, kirjoittanut mitä erilaisimmista aineista, niin hyvin kirjallisuudesta ja taiteesta kuin metsästyksestä ja kalastuksesta, sekä tunkioista että navetoista, pelloista ja niityistä, politiikasta ja ekonomiiasta, kiihottanut yhdessä henkäyksessä riitaan ja toisessa sovintoon kehottanut — niin olen ajatellut, että näillä kirjoituksilla ehkä voisi olla jotain sivistyshistoriallista arvoa näiden sanain jossain ahtaammassa merkityksessä, niiden antaessa hajakuvia ajasta, oloista ja elämästä ja omista näkemistä ja kokemista tapauksista sieltä täältä tuon ajanjakson varrella.

Siksi toiseksi — olen usein ollut koko innollani ja sydämelläni mukana, joskaan en ohjissa enkä aisoissa, niin kuitenkin kannoilla, aatteiden ajamisessa ja harrastusten kannattamisessa ja arvostelemisessa, joista osa jo on poissa päiväjärjestyksestä, toiset siinä yhä vieläkin olemassa. Hetken

innostuksessa, kiivaudessa ja katkeruudessaakin syntynyt purkaus on usein ehkä oikeampi ja mehevämpi ajankuva kuin jälkeenpäin kylmällä harkinnalla ja arvostelevalle valinnalla kyhätty tutkielma. Kokoelma sanomalehtikirjoituksia on tavallaan kokoelma yksityisiä kirjeitä, ja nehan ovat aina olleet pikkuhistorikkojen himoruokaa. Helpotanhan siis, ainakin joltain osalta, kirjastohiirien kopioimiskustannuksia.

Kolmas syy — aika, jonka kuluessa nämä kirjoitukset ovat syntyneet, on niin lähellä nykyistä, että nuoremmalla polvella, halutessaan siihen perehtyä, voi olla hyötyä vaillinai-semmistakin sen sisään viittovista pilkotuksista.

Niin — ja kun kustantajakin mielellään tahtoo . . . Toisin sanoen: sälytän oikeastaan kaikki edellisetkin syyt hänen selkäänsä.

Tässä tarjotun nidoksen jatkoksi — se on Otava, joka yhä puhuu — olisi aikomus raapia kokoon toisiakin, jotka tulisivat sisältämään, paitse kuvauksia ulkomaan matkoilta, päivän politiikkaa ja polemiikkaa, kirja-arvosteluja ja sen semmoista — jos näet ystävällinen yleisö ei jo tätä ensimmäistä käännystä veräjiltään takaisin.

J. A.

SANOMALEHTIMIEHEN MUISTEMIA

I

Kuinka minusta tuli sanomalehtimies.

Ei minulla oikeastaan ole ollut sen suurempaa synnynnäistä kutsumusta sanomalehtimieheksi kuin niin monella muullakaan, jotka ovat sille alalle antautuneet. Sattumus se on, joka on luonut sanomalehtimiehemme. Mikä on sille alalle joutunut varojen puutteesta, kun ei ole voinut jatkaa lukujaan ja tutkintojaan, mikä on onnistumatonna runoilijana tai kaunokirjailijana katsonut paremmaksi päästä arvostelemaan kuin olla arvosteltuna, mikä ihailemainsa suurten miesten kehotuksesta saanut päähänsä, että hänen täytyy »uhrautua», s. o. panna aikansa ja varansa yhteisen hyvän pyhälle alttarille. Toivo pienistä lisätuloista on ajanut monen maaseutuopettajan publisisturalle ja näiden toiveiden pettymys on hänet siitä karkoittanut. Muutamia vain on meillä niitä, jos luetaan pois varsinaiset kirjailijat, jotka kynänsä avulla olisivat kohonneet suurempaan vaikutukseen ja jotka kirjoitustapaansa nähden eroaisivat suuresta joukosta.

Ei minullakaan, niinkuin sanoin, ollut mitään aavistusta siitä, että minusta olisi sanomalehtimieheksi. Olin parin vuoden vanha ylioppilas, joka oli kuluttanut aikansa ja isältä saamansa ensimmäiset oppirahat kaunokirjallisuuden lukemiseen ja ylioppilaskunnan puolueriitoihin. Ylioppilaskunnan lukusalissa kyllä kului paljonkin aikaa

sanomalehtien lukemiseen, johon minulla aina on ollut vastustamaton halu, mutta sitä en kuitenkaan vielä osannut pitää merkinä vastaisista taipumuksistani. Tämä aika tietysti päättyi niin kuin se tavallisesti päättyy: minun täytyi jäädä maalle isäni kotiin, kun muut matkustivat pääkaupunkiin. Olisi edes ollut *pro exercitio* kirjoitettu, niin olisi voinut alkaa lukea kandidaattitutkintoa varten. Mutta minulla ei ollut silloin vielä akateemisista opinnäytteistä takanani kuin »pikkuteologia» eikä ole vieläkään sen enempää. Ja niin minä kuljin syyslukukauden toime-tonna, koettaen kuluttaa aikaani jäniksiä ampumalla ja ja kattoon syleksimällä, kummassakaan sanottavasti onnistumatta. Aloin jo luulla, ett'ei minusta olisi mihinkään. Mutta minä kelpasin kuitenkin sanomalehtimieheksi.

Olihan minulla siinä virassa tosin jo pienoinen menneisyys takanani. Jo koulupoikana olin kirjoitellut runoja ja ollut käsin kirjoitetun sanomalehden toimittajana. Yliopistoon tultuani korotettiin minut osakunnan lehden ulosantajaksi. Ja näiden ansioiden perusteella oli minulla kyl-läksi hävyttömyyttä kirjoittaakseni eräälle tuttavalleni Helsinkiin, että hän hankkisi minulle työtä jossain sanomalehdessä.

Mutta hämmästykseni oli kuitenkin vilpitön, kun vähää ennen joulua sain häneltä kirjeen, että toivomani paikka oli minua odottamassa tammikuun 1 p:stä. Se oli referentin paikka ja velvollisuuksiini kuului sen lisäksi kääntämistyötä ja uutisten hankkimista kaupungilta.

En nukkunut koko sinä yönä, joka seurasi. Mitenkä minä oikean sanomalehden toimittajaksi? Mitä minä osaisin siihen kirjoittaa? Kuinka ennättäisin panna paperille kaikki, mitä kokouksissa puhutaan, ja mistä minä tietäisin, mitä siihen olisi pantava ja mitä ei?

Hain käsiini vanhan sanomalehden ja aloin sitä lukea. Tuo vanha tuttu repale oli kuin uusi ikään. Yhtäkkiä oli se nyt minusta niin viisasta, niin syvää ja niin outoa, että

en löytänyt mitään paikkaa, joka olisi voinut tulla minun älylläni kokoonpannuksi. Mistä minä tietäisin esim. milloin pitää panna »kuten H. D. kertoo» tai »H. D:n mukaan» tai vaan »H. D.»? Asioista, joita ennen tuskin olin huomannut, tuli minulle nyt mystillisiä seikkoja, joiden salaisuutta turhaan koetin ratkaista. Kuinka voisin kirjoittaa niin, että **toinen sana** tulisi mustemmalla kuin toinen tai että toiset paikat näyttäisivät valkoisemmilta kuin toiset? Nyt sen konstin jo kuitenkin olen oppinut, niinkuin näette.

Koetin sitten miettiä, miten joku uutinen olisi kirjoitettava. Naapurikylässä oli äskettäin hukkunut lapsi huonoon jäähän. Minä tartun kynään ja alan kirjoittaa koetteeksi. Saan siitä näin kuuluvan uutisen: »Tämän kuun 30 p:nä hukkui Latvalan kylässä työmies Pekka Hartikaisen 5:llä oleva poika huonoon jäähän.» Pitäisihän sen riittää, mutta ei se minua kuitenkaan oikein tyydyttänyt. Puuttui siitä jotakin, mutta mitä? Aloin etsiä lehdestä, eikö siellä olisi jotain samantapaista tapausta kerrottuna, josta voisin ottaa oppia. Eikä tarvinnutkaan kauvan lukea, sillä hukkuihan niitä lapsia syksyllä huonoon jäähän maassa, jossa on vettä niin viljalti kuin Suomessa. Ja aivan oikein, tuossa se jo onkin, siinä seisoo: »Surkea onnettomuus»: (Ka niin, »surkeaksi onnettomuudeksi» olisi Latvalan lapsenkin hukkumista voinut sanoa.) »Tämän kuun 20 päivänä, kun useat Heikkilän kylän lapset olivat menneet luisua laskemaan kylän alla olevan lammen jäälle, sattui surkea onnettomuus, että yksi heistä toisten huomaamatta oli juossut yksiöiselle riitalle, jossa hän melkein samassa upposi ja joutui ahtolan saaliiksi, ennenkun hänen apuunsa jouduttiin. Vainaja oli vanhempainsa ainoa lapsi, jotka jäivät häntä kauheasti suremaan. Tässä siis taaskin yksi varoittava esimerkki, ett'eivät lasten vanhemmat tai heidän holhoojansa jättäisi pienokaisia peräänkatsantoa vaille, niinkuin valittavasti kovinkin usein tapahtuu.»

Aivan samat asiat kuin minunkin uutisessani. Mutta siinä oli ollut toinen mies kirjoittamassa. Samasta asiasta, mistä minä en saanut kuin kolme riviä, teki hän yksitoista ja oli osannut lisätä pienen yleishyödyllisen neuvonkin. Milloinka minä voisin sellaisen kätevyys saavuttaa? Minusta näytti, ett'en voisi milloinkaan. Ja minua alkoi jo kaduttaa, että olin ruvennut koko puuhaan. Eihän minulla ollut siihen kykyä eikä siitä mitään kokemusta. Ennen vaikka kansakoulunopettajaksi!

Mutta silloin tuli minulle avukseni luonteen ominaisuus, joka sanomalehtimiehille on hyvin suuriarvoinen ja joka pelastaa heidät kaikista pulmista. Me saamme kirjoittaa ja me totummekin kirjoittamaan asioista, joita emme ollenkaan ymmärrä ja joista ei meillä ole etäisintäkään käsitystä. Ja minä päätin kuin päätinkin ottaa vastaan viran, jonka toimittamisesta minulla ei ollut aavistustakaan. Saisihan käydä edes Helsingissä, jos ei muuta.

Ja kohta joulunpyhään jälkeen — taisi olla vuonna 1881 — läksin minä »omalla hevosella» ajamaan pääkaupunkia kohti. Eihän se ollut mitään sanomalehtimiehen kyytiä. Mutta enhän minä vielä ollutkaan mikään sanomalehtimies, en totta tosiaan ollutkaan.

II

»Suuri Suomalainen» ja ensimmäiset tehtäväni sanomalehtimiehenä.

»Suuri Suomalainen» oli siihen aikaan pääkaupungin ainoa suomenkielinen sanomalehti ja oli ollut jo kauvan, kuinka kauvan lienee ollutkaan. Se oli yhtä vakava kuin

vanhakin. Vaikk'ei silloin vielä ollutkaan »nuoria» eikä »vanhoja», niin kutsuivat sitä kaikki »vanhaksi» suomalaiseksi. »Se vanha Suomalainen», se oli samaa kuin se rakas, se hyvä, se taattu, se vankka j. n. e. Ja sillä oli paljon ystäviä, jotka sydämmestään antoivat anteeksi kaikki sen viat ja puutteet.

Nykyajan kannalta katsottuna niitä olisi noita puutteita ollut paljonkin, mutta silloin niitä tuskin huomattiin, sillä »Päivälehti» ei vielä ollut korottanut yleisön vaatimuksia suomenkielisen sanomalehden suhteen eikä puolueen arvo sallinut verrata sitä ruotsinkielisiin, jotka olivat ajanmukaisemmin toimitetut.

Aivan äskettäin oli lehti tullut jokapäiväiseksi. Ensimmäisenä ylioppilasvuotenani se oli vielä ilmestynyt ainoastaan kolme kertaa viikossa, silloinkin iltapäivällä. Mutta oli ollut Turkin sota ja se on suuri merkkivuosi suomalaisen sanomalehdistön historiassa, sillä siitä alkoi meidän sanomalehdistömme kehitys. Siitä pitäen alkoi »Suuri Suomalainenkin» kannattaa ja kuulema voittoakin tuottaa, kun pienet osakkeet oli muutettu suuriksi ja suuret osakkeet tulleet lehden omistajiksi.

Me oltiin siis koko poikia, kun meilläkin oli — päivälehti. Ja ilomme oli niin suuri, ett'emme koskaan nurkuneet, vaikka lehti kaupunkitilaaajoille olisi tullutkin vasta klo 12 päivällä. Sillä sehän oli päivälehti ja noudattihan se oikeastaan siinäkin suhteessa vain ohjelmaansa, joka oli silloin ja on vielä nytkin: »kiireeseen ei ole luotu Suomen mies».

Uuden vuoden päivänä itsenään 1882 astuin minä »Suuren Suomalaisen» toimistoon. Saattamassa ja päätoimittajalle esittämässä oli minulla mukana ennen mainittu ystäväni. Me nousimme ensin kivirappuja, sitten tulimme konttorihuoneisiin, joita oli kaksi, ja niiden läpi toimitushuoneisiin, joita oli yksi. Siinä huoneessa oli kaksi suurta hyllyä täynnä sanomalehtiä, nahkasohva ja pyöreä pöytä

keskellä lattiaa, jonka äärestä kohosi pikkuinen, harva-tukkainen, hermostuneen näköinen mies, jota ystäväni kutsui ristimänimeltään Teotoriksi. Teotori pisti minulle kättä, katsahti sivumennen pukuani, joka ehkä oli liika kansallinen kansallisenkin lehden toimittajan puvuksi, se kun oli kaikkein kotikutoisinta sarkaa, ja käski menemään — kirkkoon.

Kirkossa en ollut käynyt vuosikausiin, Helsingin kirkossa en koskaan. Täytyy tunnustaa, että minua hiukan kummastutti tämä, vaikka tiesinkin, että »Suuri Suomalainen» oli silloin niinkuin on nytkin kirkollismielinen. Vaan luultavasti täällä on tapana alottaa uusi vuosi kirkossa käymällä, ajattelin, ja sanoa tokaisin jotain sanoakseni: »Lähtekö ne muutkin miehet kirkkoon?»

Teotori purskahti nauramaan, samoin ystäväni ja konttorinainen, ja minä sain tietää, että minun oli mentävä Nikolainkirkon sakaristoon kirkkoherran kuulutuskirjasta kopioimaan vuoden varrella syntyneet, kuolleet, vihityt ja poismuuttaneet.

Mennä Nikolainkirkon sakaristoon! Se oli helpompi sanoa kuin tehdä. Kun minä kirkkoa kiertelin ja kaartelin, niin näytti minusta kuin siinä olisi ollut sakaristoja joka kulmalla. Mutta joka kerta kun yritin sisään, tulin kirkkoon, jossa urut soivat ja väki veisasi. Viimein löysin oikean oven. Minua oli alkanut vähän pelottaa, että jos ne kaikki Helsingin papit ovat siellä sisällä ja minä keskellä kirkko-aikaa tulen heitä maallisilla hommillani häiritsemään, niin saattavat suuttua. Mutta ne ottivat minut hyvin ystävällisesti vastaan, sillä olihan Teotorin lehti teologienkin lehti, ja aukasivat kuulutuskirjansa eteeni, kantoivat tuolin istuakseni ja kastelivat kynänkin. Ja sillä tavalla suoritin minä kuin aika poika ensimmäisen publisistisen koetehtäväni.

Toinen kävi yhtä helposti. Se oli matkustaja- ja laivalistan suomentaminen, jotka jostain, en koskaan saanut selkoa mistä, tulivat toimistoon ruotsinkielisinä.

Sanomalehtimiesurani oli siis avattu, arpa oli heitetty, alani oli löydetty. Enkä minä enää voinut käsittää, kuinka olin kutsumustani epäillyt. Teotori oli vahvistanut minua uskossani. Kun työn lomassa hänelle ujosti arvelin, että mahtaisiko minulla olla siihen tarvittavia ominaisuuksia, vakuutti hän lohduttavasti, ett'ei hänelläkään ollut sen enempää ollut. Hän sanoi, ett'ei siihen muuta tarvita kuin uutteruutta, sitkeyttä, käden nopeutta ja käsialan selvyttä, etenkin käsialan selvyttä. Ja nehän minulla oli — vielä siihen aikaan! — ja mitä puuttui, sen voisin saavuttaa.

Voitte ehkä arvata, ett'eivät askeleeni paljoa painaneet, kun palasin toimistosta asuntooni. Minä olin siis sanomalehtimies, minä kuuluiin »Suuren Suomalaisen» toimitukseen! Jo huomenna saisin nähdä työni painettuna, lukea *minun* kirjoittamani väkiluvun muutokset, syntyneet, kuolleet, vihityt ja kastetut, lukea *minun* laivalistani, *minun* matkustajani!

Painettaisinko ehkä runonikin vielä kerran?

III

Tapahtumia »Suuren Suomalaisen» toimistossa.

Niinkuin jo edellä mainitsin, oli meillä pienessä toimistohuoneessa yksi ainoa pyöreä pöytä. Sen ääressä oli meitä kolme miestä, päätoimittaja, ulkomaanosaston toimittaja ja minä. Vaihtamatta sanaakaan pitkään aikaan ratuuttelimme me kukin paperiamme ja menimme työemme toimitettuumme tiehemme. Kaikilla oli määrätty tehtävänsä, minulla kaikista koneellisimmat. Se oli parhaasta päästä vain käännöstyötä, jossa vähän vaih-

teluna oli se, kun aina parin viikon kuluttua sain käydä valtuusmiesten kokouksissa. Ulkomaanosaston toimittaja käänsi hankin ja valitti välistä, että hätäkö niillä on noilla ruotsalaisilla lehdillä, jotka saavat käyttää saksia kaikkeen. Päätoimittajakin teki paljon käännöstyötä tai luki läpi kaikki mitä me muut olimme kääntäneet. Sen lisäksi hän korjaili maaseutukirjeitä ja muita lähetettyjä kirjoituksia, joilla lehti parhaasta päästä täytettiin.

Pääartikkeleita hän kirjoitti harvemmin ja silloinkin suurella vaivalla. Hän puri partaansa ja poltteli paljon, pyyhki välistä pois kaikki, mitä oli kirjoittanut, kirosi haikeasti ja alkoi kaikki uudestaan. Silloin minä en uskaltanut liikahtakaan, en hiiskahtakaan. Hän se myöskin hoiti pikkupolemiikkeja muiden lehtien kanssa ja sitä oli aika paljon, yhtä paljon kuin nytkin. Mutta silloin sitä ei jumalan kiitos, tarvinnut käydä muita kuin ruotsinmielisiä vastaan. Koko maaseutusanomalehdistön kesken valitsi vielä rauha ja rakkaus. Vaan ruotsalaiset lehdet, ne ne saivat takkiinsa niin että pölisi.

Näki jo etäältä Teotorista, milloin hän oli hyvällä polemiikkituulella. Hän ei purrut partaansa, ei kiroillut, ei liikahtanut hermostuneesti tuolillaan, vaan veteli tyytyväisen näköisenä viiksiään, tuon tuostakin hymähtäen ja purskahtaen välistä lyhyeen nauruunkin. Eikä hän maltanut pidättäytyä, jo luki meillekin, mitä oli kirjoittanut. Ne olivat lyhyitä, ilkeitä, ivallisia pätkiä, niissä oli sellaisia sanoja kuin »moinen vastustaja», »mutta rehellistä menettelyä emme tosin ole tottuneetkaan siltä taholta odottamaan», »taas uusi todistus liberaalisen puolueen kuuluisasta liberaalisuudesta», »*Qvod erat demonstrandum*» y. m. s.

Meistä muista se oli tietysti yhtä sukkelaa ja onnistunutta kuin päätoimittajasta itsestäänkin, sillä olihan hän päätoimittaja. Eikä ainoastaan meistä, mutta nähtävästi kaikista muistakin, sillä kaikki, jotka siihen aikaan kirjoittivat sanomalehtiin, koettivat kirjoittaa niinkuin »Suuri

Suomalainen.» Kaikki se, mikä meidän toimistosta kajahti maaseudulle, tuli sieltä monisteltuna takaisin. »Samat sanat, vaikka vähän kovemmin» saatiin lukea kaikissa maaseutulehdissä. Ja luultavasti oli tämä kirjoitustapa kansallista, koska se yhäkin vielä on pysynyt käytännössä »Suuren Suomalaisen» polemiikeissa, joissa sitä nyt eroituksetta käytetään sekä oman puolueen että vastapuolueen kanssa riidellessä.

Mutta paitse pöytää oli toimistossa sohvakin, nahkasohva, joka erityisistä syistä on mieleeni painunut. Se on näet, niinkuin luonnollista onkin, hyvin likeisessä yhteydessä niiden vieraiden kanssa, jotka tuon tuostakin tulivat »Suuren Suomalaisen» toimitusta tervehtimään. Ja niiden joukossa olivat kaikki meidän nykyiset suuret miehemme. Silloin tosin eivät vielä suuret eikä pienet, vaan siltä väliltä, sillä Snellman eli vielä ja hänen nimensä piti muut varjossaan. He tulivat sinne tavallisesti kerta päivässä uutisia kuulemaan ja keskustelemaan päivän tapahtumista. Niistä en saanut kuitenkaan minä paljon tietää ennen kuin ehkä seuraavan päivän lehdestä, sillä Teotori vapautti minut velvollisuuksistani sanoen: »saat mennä!» Useimmittain oli heillä käsikirjoitustakin mukanaan, sillä ne ne olivat, jotka pääartikkeleita kirjoittivat.

Heitä tuli vanha Yrjö ja hänen veljensä Jaakko. Tuli rehevä, terhakka numeromies K. F. I. ja nopeakielinen, pulloposkinen pankkimies W. E., joka aina puhui ruotsinkieltä, tuli tuo lasisilmäinsä yli katseleva Kangasalan karhu, aina iloinen »Matti» (Antti J.), jolla oli minullekin joku ystävällinen sana sanottavana, ja kirkassilmäinen Suonio, joka aina pisti kättä minullekin, samoin kuin puolueen ainoa kenraalikin. Puolueen ainoata luutnanttia, joka myöhemmin on astunut näyttämölle, ei vielä siihen aikaan näkynyt.

Ahkeraita vieraita, vaikka vähemmän tervetulleita, olivat valtiopäivämiehet, varsinkin talonpojat, jotka näkyivät katsovan velvollisuudekseen tulla äänenkannatta-

jaansa tervehtimään. Heitä tuli pitkin päivää, kiireisimpänäkin työ-aikana, ja he istuivat kauvan ja tupakoivat paljon niinkuin olisivat olleet omassa tuvassaan. Ja vasta sitten, kun oli kahlattu läpi kaikki maan asiat ja kaikki kansan toivomukset, tuli oikea asia esille: »miksi ei minun lausuntoani ole otettu lehteen?» — »Jaa, niin, en minä tiedä ... minä kysyn referentiltä,» oli toimittajan tavallinen vastaus. Vaan ukot tiesivät, millaista se oli tuo referentiltä kysyminen ja vääntivät melkein jok'ikinen povitaskustaan paksun paperipinkan, jossa oli heidän lausuntonsa kirjoitettuna. Niitä kutsuttiin toimittajain kesken »vaalisaar-noiksi» ja melkein poikkeuksetta saivat ne vaeltaa kaappiin, josta ne sitten kesemmällä, kun sattui puutetta paremmasta käsikirjoituksesta, pääsivät julkisuuteen.

Tuo alituinen edusmiesten tulva olisi voinut panna kovahermoisemmankin miehen kärsivällisyyden koetukselle, kuin mitä oli »Suuren Suomalaisen» toimittaja. Ja täytyi minun ihmetellä, kuinka kärsivällisesti hän osasi tätä yleisöään palvella. Oven käydessä ja raskaiden askelten junnahdellessa etuhuoneessa, hän kimmahhti tuoliltaan, raastoi tukkaansa ja huokasi epätoivoisena: »Jo taas!» Mutta kun tulija seisoi selän takana, millä hellyydellä, millä sydämmellisyydellä hän osasikaan ottaa häntä vastaan ja millä maltilla kuunnella loppumattomia laverruksia! Ja tuskin oli yksi poistunut ja hän saanut kuivuneen kynänsä taas käymään, kun tuli toinen ja kolmas ja samat jutut alkoivat uudelleen.

Eivätkä ne kuitenkaan ne olleet toimituksen pahimpia vitsauksia.

Kuka meistä ei muistaisi Sipi-vainajata, jolla on niin suuret ansiot kansanrunoutemme rikastuttamisessa ja jonka sanotaan kielemmekin tutkimista rikastuttaneen! Mutta monien ominaisuuksiensa ohessa oli hänellä sekin, että hän tahtoi olla runoilija ja publisisti ja saada kumpaisenakin esiintyä. Ollen »Suuren Suomalaisen» entisiä toimittajia,

tahtoi hän edelleenkin sen palstat käytettäväkseen. Ja hän saikin. Sai ensin runojansa ja sittemmin proosaansa varten. Muistan edellisistä muutamana ulkoakin. Se oli kirjoitettu erään rautatiejuhlan johdosta eikä ole hullumpia, vaikka sitä semmoisena siihen aikaan naurettiin. Kun rautatiejuhlalat ovat tätä nykyä päivänkysymyksiä, panen sen tähän. Se on näin kuuluva:

Nytpä Suomi suloin iloitse,
 Sekä riemuin riemuele,
 Kun olet vyötty riennon vyöllä,
 Riennon rintaseppeleillä,
 Suomen riennon rintavöillä
 Kansan kunniasiteillä!

Riennon on juhla joutununna,
 Riennon on aurinko ylennyt,
 Riennon on aika auvennunna,
 Riennon on ikä alettu.

Riennon on ikä ikuinen,
 Riennon on päivä päättymätön.
 Siis Suomi suloin iloitse,
 Sekä riemuin riemuele,
 Terve tiemme, terve työemme,
 Terve yöemme ja väkemme!

Se oli runoa. Ja proosassa oli silloin tällöin monen paltan pituisia polemiikkejä ruotsinmielisiä vastaan. En niitä kuitenkaan koskaan lukenut enkä kuullut muidenkaan lukeneen. Erään kerran oli kuitenkin hänen kirjoituksensa varustettu esipuheella: »Emme ole tahtoneet kieltää sijaa seuraavalta sepustukselta, josta kirjoittaja itse vastatkoon.» Oikeampi olisi ollut sanoa: emme ole uskaltaneet j. n. e. sillä nämä kirjoitukset pakotettiin pakottamalla lehteen. Ei tosin painolain nojalla, mutta lain, joka oli sitä paljoa tehokkaampi, niinkuin kohta tulen kertomaan.

Kuulin jo ennen toimitukseen tuloani olleen pienempiä otteita »Suuren Suomalaisen» toimistossa. Ne olivat päät-

tyneet siten, että Sipi miehissä työnnettiin ulos ja hänen kirjoituksensa paperikoriin. Mutta vuosi vuodelta tuli hän yhä rohkeammaksi. Hänestä kerrankin päästääkseen otettiin nyt tuo runo lehteen. Sitä ei kuitenkaan olisi pitänyt tehdä, sillä vaatimukset siitä vaan suurenivat. Isolla kiljunnalla ja hampaitten hionnalla sai hän aikaan sen, että hänen polemiikkinsakin tuli lehteen, mutta varustettuna yllä mainitulla esipuheella. Vaan siitä oli seurauksena tapaus, joka luultavasti on ainoa laatuaan meidän sanomalehdistömme historiassa.

Sen jälkeisenä päivänä kuin kirjoitus oli ollut lehdessä julaistuna, istuttiin »Suuren Suomalaisen» toimistossa suljettujen ovien takana, sillä jo ennen toimitustunnin alkamista oli Sipi käynyt Teotoria tapaamassa. Pieninkin risahdus konttorissa sai meidät työstämme lakkaamaan ja kuuntelemaan. Jo kuului tuttu änkyttävä ääni kysyvän, onko toimittaja tavattavissa. Konttorinainen vastaa niinkuin oli neuvottu, ett'ei toimittaja ole tavattavissa. Mutta samassa tarttuu käsi lukkoon. Teotori tarttuu toiselta puolelta. Molemmat vääntävät voimiensa takaa, voitto on epätietoinen ja me seuraamme suurella jännityksellä tapahtumien kehitystä. — »Aukasel!» kähisee ääni oven takana. — »Aukase, riivattu!» kähisee sama ääni uudelleen. Mutta Teotori ei aukase. Kolmatta kertaa ei ääni enää kähähdäkään, vaan sen sijaan lentää ovi auki kauhealla pamahduksella, sisään syöksyy ensin ojennettu petolinnun koura, sitten toinen samanlainen koura, pieni pää, piippoparta, pörrötukka ja tulta hehkuvat silmät. Hirviö parkuu, kiljuu, syleksii ja karkaa Teotorin tukkaan, partaan, kaulukseen, ja pienessä kammarissa syntyy taistelu elämästä ja kuolemasta. Iskut, temmellykset, käännähdykset ja pyörähdykset ovat niin nopeat, että meidän on turha koettaakaan saada sormiamme väliin. Mutta yhtäkkiä tekee Teotori jonkun sukkelan käsitempun ja hänen vastustajansa lentää selälleen nahkasohvalle, samalla kun Teotori

omia karvojaan pölisten pelastuu ovesta ulos. Vaan nähdessään saaliin käsistään päässeen joutuu hänen vainoojansa voimattoman kiukkukohtauksen valtaan, ja kuin pahankurinen lapsi — ja lapsihan hän oikeastaan olikin — heitäkse hän sohvalle pitkäkseen ja alkaa potkia jaloillaan, potkii rikki sohvan selustimen, särkee tuolin ulkomaanosaston toimittajan alta, kaataa kerta romauksella koko toimituspöydän, josta paperit ja kirjat lentävät hajalleen ja muste vuotaa lattiata pitkin. Mutta nyt on tullut meidän vuoromme, me tartumme villikkoa niskaan ja ohjaamme hänet ulos, jonne hän nyt siivostilähteekin, saatuaan sydämmensä puretuksi.

Mutta mistä on Sipi niin silmittömästi suuttunut? Sen hän selittää huomenna tullessaan katuvaisena tekoaan anteeksi pyytämään. Hänen kirjoituksensa olisi pitänyt panna pääartikkelin paikalle, tai ainakin olla sitä varustamatta häntä halventavalla esipuheella.

Teotori antoi tietysti anteeksi ja lisäsi tähän lahjaansa kymmenmarkkasen pyydettyä tekijäpalkkiota, kuitenkin sillä pisteliäällä huomautuksella, ett'ei hän tule *lehteä* velkomaan maksetusta summasta.

IV

»Suuren Suomalaisen» päätoimittaja.

Saammehan me sanomalehtimiehet tehdä pientä pilaa toisistamme, mutta me sen kuitenkin kaikista parhaiten tiedämme, mitkä vastukset meillä on voitettavina ja kuinka työmme on vaivaloista ja kiittämätöntä. Sanomalehden päätoimittajan asema on melkein kuin teatterin johtajan. Koko koneisto, koko tuo loistava aparaatti, joka yleisön

»Päivälehti», n:o 267, 16 p:nä marraskuuta 1893.

silmiä häikäsee, on tavallisesti yhden miehen miettimä ja järjestämä, mutta kun yleisö taputtaa käsiään ja huutaa hyvä-huutoja näyttelijöille tai kirjailijoille, unohtuu melkein säännöllisesti se mies, jonka ansio on suurin. Ei muisteta, että ne, jotka saavat näyttämöllä esiintyä, taikka käyttävät päätoimittajan hieillä ja vaivalla vuosikausia hoitamaa lehteä lahjojensa ja mielipiteittensä esille tuomiseksi, ovat tulleet siihen tilaisuuteen ainoastaan siten, että on ollut se sitkeä mies, joka heitä kaikkia n. s. on selässään kantanut ja joka on tarjonnut niskansa heidän astinlaidakseen. Teatterin johtaja on vielä vähän onnellisemmassa asemassa kuin sanomalehtimies, hän saattaa silloin tällöin tulla esiin huudetuksi ja saada siis edes rahtusenkään sitä julkista tunnustusta osakseen, joka kuitenkin kaikille kuolevaisille on niin tervetullut.

Mutta missä saisi sanomalehtimies tällaisen tunnustuksen? Omassa lehdessäänkö? Kiittäköön onneaan, jos ei häntä painolain nojalla aivan usein vaadita julkaisemaan hänen kimppuunsa käyviä kirjoituksia, jos ei häntä pakoteta painattamaan oikeuden päätöksiä painojutuissa, joissa hän on sattunut joutumaan tappiolle! Muissa lehdis-säkö? Milloin olette nähneet, että edes samanmielinenkään sanomalehti, puhumattakaan toiseen leiriin tai puolue-ryhmään kuuluvista, olisi antanut virkaveljelleen mitään mieskohtaista tunnustusta. Sopii katsoa onnen sattumaksi, jos sanomalehtimies elää esim. viidenkymmenen ikään ja hänen ystäviensä ja hänen lehtensä suosijain päähän pistää viettää joku pieni juhlanan hänen kunniakseen.

Nämä mietteet ovat johtuneet mieleeni ajatellessani mitä kiitosta »Suuren Suomalaisen» toimittaja on saanut kaikesta siitä työstä, jota hän asiansa hyväksi on vuosikausien kuluessa suorittanut.

Varsinaisena kirjailijana hänen merkityksensä ei, niin-kuin ennen jo olen huomauttanut, liene ollut aivan suuri. Mutta lehtensä luoja, sen johtajana ja kannattajana oli

hänen elämäntyönsä arvokkaampia semmoisten töiden joukossa.

Kun työt toimistossa joksikuksi hetkeksi olivat loppuneet, kertoi hän siitä minullekin hiukkasen. Hyvin ymmärrettävällä tyytyväisyyden tunteella katseli hän ympäristöön, joka, vaikkakin vaatimaton nykyisiin oloihin nähden, oli kuin tehdasliikettä nurkkasuutarin työhön nähden, kun muistaa, millaista se oli lehteä alotettaessa ollut.

Päätoimittaja oli näet siihen aikaan paitse paria kolmea latojaa ainoa varsinainen työmies lehdessään. Hän oli päätoimittaja ja aputoimittaja, referentti ja ulkomaanosaston toimittaja, sai itse suomentaa novellit ja lukea korrehtuurin, oli taloudenhoitaja, ilmoitusten vastaanottaja ja konttorineiti. Sama huone oli sekä toimituksen että konttorin. Ja palkka siitä kaikesta? Sitä en koskaan tullut kysyneeksi, mutta minun on syytä otaksua, että siinä summassa numerot jäivät katselemaan jällellen päin ja että se, mikä puuttui nollia, sen sai asian innostama mielikuvitus lisätä omasta varastostaan. Ja moni kansallinen työ se on tainnut saadakin leikata kuponkejaan tällaisen pääoman koroista!

Mutta ei se minusta kuitenkaan tuntunut niin kunnioitusta herättävältä kuin eräs toinen seikka: tuo äsken mainitsemani sanomalehtimiehen asema.

Oli kai sitä jo siihen aikaan kulunut kymmenkunta vuotta siitä kuin »Suuren Suomalaisen» toimittaja astui toimeensa. Olinhan minäkin lehteä ahkerasti lukenut ainakin viisi vuotta, mutta jos joku olisi kysynyt, kuka lehteä toimitti, niin olisin vastannut: »Toimitus». Se oli näet »Toimitus», joka allekirjoitti tilausilmoitukset eikä kenenkään yksityisen nimeä näkynyt ensi sivulla, artikkeleissä oli harvoin mitään nimimerkkiä, mutta jos joskus olikin, oli se jonkun toisen kuin toimittajan, jonkun tunnetun suuruuden, jonka takaa pientä, jokapäiväisen työn tekijää ei näkynyt. Kun puolue julkisuudessa esiintyi, kun sen

huomattuja miehiä huudettiin esille ja kiitoksella ja kunnialla mainittiin, ei Teotoria koskaan mainittu. Hän istui pöytänsä ääressä ja teki näkymätöntä työtään, hän reviderasi lehteään ja laitteli sitä painokuntoon, uhraten aikansa siihen niin kokonaan, että kieltäysi vastaanottamasta tarjottuja valtiopäivämiestoimiakin. Tuo pieni, välistä kärttyisä ja hermostunut herra, hän oli siis se sitkeä puolueen selkäranka, joka kannatti sen päätkin. Sillä mitä olisi puolue ollut ilman äänenkannattajaansa?

Rakkaus lehteensä näytti olevan hänen ainoa intohimonsa. Eikä se kumma olekaan, kun muistaa, että lehti pienestä nenäliinasta oli hänen silmäinsä alla kasvanut koko suureksi lakanaksi. Ja kasvanut kaikellaisten vastusten, vaarainkin uhatessa. Monta kertaa oli hän luullut tämän lapsensa kuolintautia sairastavan. Ainakin muut sitä luulottelivat ja päivittelivät. Vaan hän ei menettänyt toivoaan. Hän vähensi menoja, oli varovainen lehteä laajentaissaan, kiristi omaa ja lehtensä suolivyötä, sai jotakuinkin tulot ja menot sopimaan päällekkäin ja näki sitten vähitellen menettelynsä oikeaksi. Siitä hän puhui välistä, puolusti taktiikkaansa ja sanoi välittämättä kestävänsä kaikki moitteet, joita alkoi jo siihenkin aikaan kuulua. En siihen aikaan oikein ymmärtänyt tuota hänen rakkauttaan sanomalehteensä. Olihan hänen toimensa minusta »virka kuin virka», jonka olisi pitänyt voida kaipauksetta vaihtaa johonkin parempaan, jos sellainen olisi ollut tarjona. Sittem, kun itsekin vähän olen tällamoista työtä koettanut, tiedän, että voimakkaampia sanomalehtimiehen tunteita on hänen kiintymisensä siihen lehteen, jonka hän on luonut ja nostonut jaloilleen.

Näistä ynnä muista samantapaisista asioista keskustellessamme innostui Teotori välistä puhumaan tulevaisuudenkin toiveistaan. Silloin tuo kuivan proosan mies tuli runoilijaksi. Hänen mielikuvituksensa alkoi liihoitella suurissa kuusi- ja kahdeksanpalstaisissa numeroissa, hän

näki lehden oman rakennuksen kohoavan silmäinsä edessä, näki pitkän rivin huoneita, joissa kymmenet kynät yht'aikaa tekivät kuumeentapaista työtä, näki kansan parhaat tulevat kirjailijat kantavan käsikirjoituksia »Suuren Suomalaisen» toimistoon, näki suuret vararahastot kasvavan vastaisten kilpailijain varalle — eikä hän siinä liere aivan suuresti erehtynytkään. Minä en ole enää hänen lehtensä ihailijoita. Mutta kun ajattelen, että hänen haaveensa olisivat olleet turhat, niin täytyy kuitenkin tunnustaa, että se Teotorin itsensä vuoksi olisi minua säälistänyt.

V

Mitä »Suuri Suomalainen» sisälsi.

Kun selailee sen aikuisia »Suuren Suomalaisen» numeroita ja vertailee niiden kokoa ja sisältöä nykyisiin suomenkielisiin sanomalehtiin, niin täytyy kummastellen kysyä, onko todellakin mahdollista, että aika on siihen määrin tälläkin alalla edistynyt kuin mitä se on tehnyt. Harva se maaseutu-lehti, joka ei nyt näyttäisi vilkkaammin ja keveämmin toimitetulta kuin pääkaupungin sen aikuinen suurin suomalainen sanomalehti.

Ensiksikin jo pelkkään ulkomuotoon nähden. Vaikka saattaa olla erimieliä siitä, kumpi on parempi, vaikuttaa minun mielestäni kuitenkin hauskesti sellainen lehti, jossa on paljon ilmoituksia ja jossa ilmoitukset alkavat ensi sivulta. Suurin osa lukijoista ei kyllä katsahdakaan ilmoituksiin, mutta sittenkin hän kaipaasi ilmoituksia, jos niitä ei olisi. Se on sama vaikutus, jonka tuntee, kun menee johonkin juhlatilaisuuteen. Jos ei väkeä seiso portin ulko-

puolella ja tungenkele käytävissä, vaan molemmat ovat tyhjä, saa olla varma siitä, että sisässäkin on vähän väkeä. Vaan jos juhlasalin edustalla seisoo pitkät rivit ajureita odottamassa, jos sanomalehtien myyjät ja kaikellaiset pikkukauppiat kovalla äänellä kuuluttavat tavaroitaan ohikulkeville, niin syntyy heti se tunne, että sali on väkeä täynnä ja että siellä tarjotaan sellaista, jota kannattaa kuunnella, ja niin tekee mieli mennä sisään.

Toisestakin syystä tervehtii sanomalehden ystävä mieli hyvällä lehtensä lisääntyviä ilmoituspalstoja. Hän tietää, että tulot perustuvat melkein yksinomaan ilmoituksiin ja että kuta suuremmat ne ovat, sitä enemmän ja sitä parempaa lukemista lehti voi tarjota. »Suuri Suomalainen» ei siihen aikaan sisältänyt ilmoituksia kuin vähäisen murto-osan siitä, mitä suomalaisissa lehdissä nyt nähdään. Ensi sivulla niitä ei ollut ollenkaan ja hyvä jos neljäskään täytyi. Mutta lienevät ne kuitenkin riittäneet yhdessä tilausrahan kanssa korvaamaan niitä kustannuksia, joita lehden painatus ja sisältö vaati.

Sisältö ei muuten liene vaatinut kovin paljoa yli sen mitä varsinaisiin toimituspalkkoihin meni. Sillä siihen aikaan katsoivat sekä varsinaiset että satunnaiset maaseutukirjeenvaihtajat kunniaksi, jos saivat kyhäyksensä lehteen, ja olivat yllin kyllin palkitut, jos heille annettiin lehti ilmaiseksi ja korvattiin postimaksut, joka ei kuitenkaan sekään aina tapahtunut. Pääartikkeleita ei ollut paljon sellaisia, jotka olisivat lehden kulunkiarvioita rasittaneet, novellin kirjoittajat olivat vaatimuksissaan kohtuulliset eivätkä saaneet sivulta enempää kuin kääntäjätäkään. Kotimaisia sähkösanomia ei ollut tapana siihen aikaan vaatia, ja jos sellainen joskus sattumalta olisi tullutkin, olisi se ollut aivan outo ilmestys. Uutiset virastoista, jotka nyt tulevat niin suunnattoman kalliiksi, käänsin minä ruotsalaisista lehdistä. Ja jos minä saisin olla määräämässä, niin kääntäisin ne vieläkin, sillä minä en todellakaan voi käsittää, mikä

tappio siitä olisi maailmalle, jos se saisi tiedon virallisista nimityksistä tai semmoisista — päivää myöhemmin. Mutta katselkaamme vertailun vuoksi mitä sen aikuinen suomalainen päivälehti sisälsi nykyisiin nähden.

Kuinka vakavaa se sentään oli tuo vanha aika ja kuinka vakavia silloiset pääkirjoitukset! Lehden ensimmäinen sivu oli kuin kirkon pääty, josta sisään astuessaan teki melkein mieli hattunsa päästä reväistä. Pääkirjoituksessa oli harvoin mitään otsikkoa, ja jos mieli saada sen sisällystä aavistusta, täytyi lukea se alusta loppuun. Se sisälsi tavallisimmasti kieliasioita, käsitteli sitä eri kannoilta, raskaasti, harvoin pisteliäästi. Taikka keskusteltiin kouluasioista, latinan tarpeellisuudesta, eri opinaineista y. m. s. Oli myöskin pitkiä esitelmiä rautatierakennuksista, elinkeino-asioista, kaskenpoltosta ja muista sellaisista, joita melkein kaikkia jatkettiin seuraavassa ja sitä seuraavassa numerossa. Uskonnollisiakin asioita kosketeltiin, mutta rauhallisesti ja intohimottomasti, sillä kukaan ei ollut vielä keksinyt ruveta epäilemään tunnustuskirjain oppia. Raittius-asia ei vielä nostanut päättäänkään ja naiskysymys oli tuntematon suuruus. Puuttui siis melkein kaikki päivän polttavat kysymykset eivätkä sanomalehtimiehet vielä olleet keksineet ruveta niitä itse laatimaan.

Kirjalliset kysymykset puuttuivat nekin, enkä muista, olisiko koko sinä vuonna, kun minä olin »Suuren Suomalaisen» toimituksessa osallisena, siinä ollut ainoatakaan kirjavarvostelua. Se eikuitenkaan ollut toimituksen vika, vaan kirjailijain, jotka loistivat poissa-olollaan. Taidetta jo silloin oli ja lieene ollut näyttelyjäkin, mutta ne olivat asioita, joiden ei katsottu suurta suomalaista yleisöä liikuttavan. Ehkä se olikin niin, sillä eihän taide vielä ollut tullut »kansalliseksi». Gallénista ei vielä ollut aavistustakaan ja Järnefeltkin vasta alottelihe. Hän oli kerran jättänyt taideyhdistyksen oppilaskilpailuun joitakuuta harjoitelmia. Maexmontan sai kuitenkin palkinnon ja Järnefeltille annettiin vaan

se naiivi tunnustus, että hänellä »on taipumusta taiteilijaksi».

Musiikki laiminlyötiin kokonaan, mutta teatteri s. o. kansallinen teatteri oli ainoa, jota varten oli palkattu varsinainen arvostelija. Hän kävi tavallisesti vain ensi-illoissa, ja muista näytännöistä kirjoitti kuka sattui. Kerran kirjoitin minäkin, mutta ei olisi pitänyt kirjoittaa kertakkaan, sillä siitä oli hyvin ikävät seuraukset. Siihen aikaan oli teatterissa kaksi »tähteä», jotka eivät tahtoneet sopia samalla taivaalla paistamaan. Tähti X. oli yleisön suosikki, tähti Y. ei ollut sitä yhtä suuressa määrin. Arvostelu pani X:n aina ensisijaan ja Y:n toiseen. Eräänä juhlanäytäntöiltana, kun he molemmat esiytyivät, ei varsinainen arvostelija voinut olla saapuvilla ja minut lähetettiin v. t:ksi. Minun päähäni pisti kerran panna Y:kin etusijaan ja tein sen sitä suuremmalla mielihyvällä, kun vähän vainusin, että isäntäväkeni ei olisi ollut tästä tunnustuksesta pahoillaan. Mielenosoitukseni panin toimeen siten, että kirjoitin melkein näin: »Sittenkun neiti X. oli esiintynyt pienellä runolla, astui neiti Y. näyttämölle ja lausui tunnetulla etevällä ja pontevalla tavallaan . . . (sen ja sen runon) . . . ja sai palkkioksi innokkaat suosionosoitukset.» Tarkoittamani pistos oli nyt siinä, että kun neiti X. mainittiin vain sivulauseessa, neiti Y:n nimi pantiin päälauseeseen ja hänen nimensä harvennettiin. Ja pistos tuntui, siitä oli syntynyt teatterissa seuraavana päivänä sellainen rähäkkä, selaista itkua ja hammasten kiristystä, ett'ei ennen vertaista. Neiti X. oli uhanut, että jos häntä näin ylenkatseellisesti kohdellaan, hän jättää koko kansallisen näyttämön ja menee joko ruotsalaiseen teatteriin tai perustaa — oman seurueensa. Vaara kuitenkin sillä kertaa vältettiin siten, että varsinainen arvostelija pesi kätensä ja että minulle ei enää sen jälkeen uskottu arkaluontoista tehtävää.

Niinkuin ylläolevasta näkyy, ei siis sen aikuisissa lehdissä ollut läheskään sitä mehua mikä on nykyisissä. Se oli

sitä »katajaisen kansallisuuden» aikaa ja ainoastaan harvoin oli katajassa tervaa. Mistä se olisi leimu syntynytkään, mistä olisi saatu suuret paloartikkeli-otsikot ja muut mielenkiihottimet! Ei niitä kaivattukaan. Oltiin vaan tyytyväiset »vakavaan henkiseen ravintoon» eikä kaivattu tuota »pienten tietojen» eikä viivan alusten jälkiruokaa, jota nyt ei saa puuttua. Jos silloin tällöin saatiin joku »kaikenlainen», ei enempää pyydetty.

Mutta väärin olisi kuitenkin sanoa, ett'ei lehdessä olisi ollut hauskaakin lukemista. Jo silloin kirjoitettiin »Helsingin kirjeitä». Ja silloinkun sellainen ilmaantui, oli kuin pieni juhlapäivä keskellä viikkoa — keskiviikkona. »Matti oli muuten sama »Matti» silloin kuin nytkin, se sama laajasuinen, leveän leikillinen kynäniekka. Kun kirjoitti totisesti, oli puheena avunkeräys jonkun kansallisen asian hyväksi, etukädessä teatterin. Kun laski leikkiä, oli hampaissa »Hämäläinen», jonka »mätäkuun oireet» olivat seisovana sukkeluutena. Kun suuttui tai tahtoi pistää purevata pilkkaa, sai olla varma siitä, että »Dagblad» oli jotakin »väärennелlyt», »uskotellut yleisölleen» »tunnettuun tapaansa» t. m. s. Se oli lukijoista hauskaa ottelua ja »Matti» meistä tietysti aina piti puolensa ja muut saivat takkiinsa. Olimme täydellisesti samaa mieltä hänen kanssaan esim. silloinkin, kun hän ehdotti, että »Herää Suomi» otettaisiin suomalaiseksi kansallislauluksi »Maamme»-laulun asemasta. »Matti» ei ollut musikaalinen, mutta emme mekään. Ja kauvan me kummasteltiin sitä, miksi »Maamme» laulua yhä vaan laulettiin.

VI

Kaksi lähetystä.

Siihen aikaan, jota nämä muistelmani tähän saakka ovat käsitelleet, oli jonkunlainen seisauksen tai odotuksen aika. Suomalaisuus oli sekä valtiopäivillä että sanomalehdistössä — ja muuallahan sillä ei ollut sananvaltaa — ponnistanut ponnistettavansa. Edellisen ajan suurille miehille oli pidetty riemu- ja hyvästijuhlat heidän töittensä kiitokseksi, hedelmät olivat aivan kypsymäisillään ja johan oli esim. ylioppilaskunnassa saavutettu voitto suomalaisuudelle, mutta koulukysymys ja kieliasia eivät vielä olleet ratkaistut. Eikä ollut vielä hallituksessakaan suomenmielisiä miehiä, muista korkeista viroista puhumattakaan. Mutta kirves oli jo puun juurelle pantu. Pantu useamassa kuin yhdessä suhteessa. Sillä pian ratkaistiin kouluasia ja ja pian saatiin senaattiinkin suomenmielinen mies. Oli myöskin muuttunut maan korkein hallitusmies. Uusi aika oli kaikin puolin tulossa ja vaikkei »uusista aatteista» vielä tiedettykään, kytivät ne kuitenkin jo mielissä. Alkoipa jo silloin tällöin kuulua niitä ääniä venäläisissä lehdistä, jotka sitten kymmenen vuoden kuluessa kasvoivat jokapäiväiseksi konsertiksi.

Kerron tässä muutamista ilmiöistä, jotka jossain suhteessa ovat tätä väli-aikaa kuvaavia.

Alussa sitä vuotta, jolloin tulin »Suuren Suomalaisen» toimitukseen, suoritettiin sen ja sen vastustajan »Helsingfors Dagbladin» välillä omituinen kynäsota, jonka mieleen johtaminen ehkä huvittaa niitä, jotka eivät vielä siihen aikaan seuranneet sanomalehtiä ja kotimaista politiikkaa.

Koulu-asia ratkaistiin yht'äkkiä ja voitettiin se vastustus, jota kansan sivistyspyrinnöille oli vuosikymmenien kes-

täissä pantu. Se ei tietysti ollut mieleen »Dagbladille», jonka vuoksi tämä tapaus ja sen yhteydessä olevat seikat olivat saatettavat niin epäedulliseen valoon kuin mahdollista. Siihen ilmaantuikin hyvä tilaisuus, kun kuului, että Etelä-Hämeestä olisi tulossa lähetystö talonpoikia toivotamaan kenraalikuvernöörille onnea venäläisen uuden vuoden päivänä ja samalla kiittämään häntä koulu-asian onnellisesta ratkaisusta. H. D. kertoi tämän uutisen suuritekoisessa pääartikkelissa ja otti sitä omalta kannaltaan valaisakseen. Kun kielikysymys koulu-asiaassa oli myöskin latinakysymys, kysyi lehti pisteliäästi, olivatko lähetystön jäsenet niin selvillä latinan ihmeitä tekevästä vaikutuksesta, että he lähtivät liikkeelle kiittämään kenraalikuvernööriä sen vaaran onnellisesta torjumisesta, josta latinan opetus nyt oli pelastunut? Mutta jos ei siitä ollut tarkoitus kiittää, niin mistä sitten? Siitäkö, että kun hallitus muka oli asiata niin viivyttänyt, kenraalikuvernööri oli ajoissa joutunut hätään? Ja siitäkö, että hänen ylhäisyytensä oli ehdottanut, että jos senaatin ehdottamat latinattomat pohjakoulut saataisiin aikaan, venäjänkieli sen sijaan tulisi ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi? Lehden melestä oli kuitenkin sekä senaatti että kenraalikuvernööri ehdottanut uusia suomalaisia kouluja. Sentähden ei kenraalikuvernöörin kiittäminen ollut ollenkaan paikallaan, koska sen kautta tulisi näyttämään siltä kuin olisi jotain saatu aikaan senaatin tahtoa vastaan.

Lieneekö lähetystöllä alussa ollut niitä tarkoituksia, joista H. D. oli tietävinään, eivät ne ainakaan tulleet näkyviin, sittenkun lähetystö saapui. »Suuri Suomalainen» vastasi kuitenkin hyvin ankarasti heidän puolestaan. Parissa kirjoituksessa löylytti se aika tavalla vastustajaansa ja huomautti m. m. siitä omituisuudesta, että H. D. näkyy katsovan jokaista kiitollisuuden osoitusta hallitukselle loukkaukseksi senaattia kohtaan. Eikä ollutkaan kuulema muuta tarkoitusta kuin antaa adressi keisarille, kenraali-

kuvernöörin osallisuudesta koulu-asian ratkaisemiseen ei siinä ollut mitään mainittu.

Lähetystö, joka tietääkseni on ainoa laatuaan — ei sellaisia ole ainakaan sittemmin kuulunut liikkuviksi — tuli-kin ja jätti paperinsa kenraalikuvernöörin kansliaan, koska hänen ylh. terveydellisistä syistä oli estetty sitä vastaanottamasta. Mutta »Suuressa Suomalaisessa» kerrottiin siten, että sen Helsingin asemalle saapuessa oli ollut urkijoita, jotka olivat tiedustelleet niiden miesten nimiä, jotka siihen kuuluivat. Lienevätkö saaneet ne selville, en tiedä, mutta ei niitä ainakaan julkisuudessa näkynyt mainittuina.

Oli samana talvena toinenkin omituinen lähetystö tänne tulossa, vaikka se saatiin ajoissa estetyksi. Se on kenties hullunkurisimpia ilmiöitä meidän julkisen elämämme taivaalla. Oli silloin valtiopäivät täällä istumassa ja niiden ratkaistavana oli tuo paljon mieliä kiihottanut kysymys Ouluun rakennettavan rautatien suunnasta. Kuten tunnettu voittivat rantaradan puolustajat ja Kuopion rautatien tahtajat joutuivat tappiolle. Olisi epäilemättä niillä, jotka siihen aikaan olivat osallisina näiden asiain ratkaisemisessa, monta kuvaavaa juttua kerrottavana sen aikuisista valtiopäivä-interiööreistä. On ainakin yksi tullut minunkin tietooni. Niinpä kerrotaan muutamasta Etelä-Savon edusmiehestä, että hän äänesti — Oulun rataa. Millä perusteella? Hän oli ensikertalainen, ja herrain päiville lähtiessään hyvin huolissaan siitä, miten olla, kuin eleä. Meni sitten ennen lähtöään kysymään neuvoja rovastiltaan. Rovasti tiesi neuvon: »Kyllä sinä siellä toimeen tulet», lohutti hän, »kun kuuntelet sitä miestä, joka kaikki tietää. Mene aina Meurmanin luo, kysy häneltä ja tee niinkuin hän käskee.» — »Kiitoksia, herra rovasti, kyllä minä koetan parastani.» Tuli sitten rautatie-asia säätyyn. Oli paha pulma edessä, kun säädyssä lausuttiin niin monenlaisia mielipiteitä, että aivan saattoi mennä pää pyörälle. Mutta Savon mies teki niinkuin teki Meurman: äänesti Oulun rataa.

Hän oli siis oikea esikuva, »Meurmannin miehestä.» Mutta Savon suuri kansa ei ollut ainakaan siihen aikaan vielä tyytyväinen tällaisiin »Meurmannin miehiin» eikä yleensääkään koko eduskuntaan. Kun rautatie oli mennyt sivu Kuopion ja sillirata päätetty rakennettavaksi ennen rittelirataa, joutuivat savolaisten vilkkaat veret kuohuksiin. Ja mitä he tekivät? Kuuluttivat suuren kokouksen Kuopioon, johon saapui kaikki paikkakunnan johtavat miehet, jopa läänin kuvernöörikin. Ja tässä kokouksessa päättää päätettiin, että lähetystö on pantava toimeen pyytämään ylimääräisiä valtiopäiviä. Näiden valtiopäiväin päätettäväksi esitettäisiin vaan yksi ainoa asia — Savonrata.

Olivat ne aikoja nekin! Eikä siitä ole kulunut kuin kymmenkunta vuotta. Mutta saivat ne silloin kunniansa kuulla nuo paikkakuntansa parasta harrastavat Savon miehet. »Suuri Suomalainenkin» antoi heille niin, että paikat paukkui. Se lähetystö ei saapunut Helsinkiin, mutta kolmen vuoden päästä päätettiin Savon rata rakennettavaksi.

Suurin valtiollinen tapaus tuolta vuodelta oli epäilemättä uusien senaattorien nimitys. Eikä ainoastaan siltä kannalta katsottuna, että hallitukseen tuli suomalaisen puolueen johtaja, mutta niihin periaatteihin nähden, joiden luultiin vaikuttaneen näissä nimityksissä. Nimitetyt miehet olivat näet herättäneet huomiota etupäässä kansan edusmiehinä. Oltiinhan sitä siis hyvällä alulla saada käytäntöön parlamenttaarisia periaatteita ja miks'ei myöskin vastuunalaisia ministeristöjä. Vaan vaikka tästä iloittiin, ei, omituista kyllä, kuitenkaan osattu irtautua omista puoluenäkökannoista. H. D. oli hyvin kylmä ja äreä sitä suomalaisen puolueen miestä kohtaan, joka kahden ruotsinmielisen mukana oli tullut hallitukseen. Hän ei muka ole tarpeeksi maltillinen, ei osaa erottaa koko isänmaan hyötyä puolueensa eduista. »Suuri Suomalainen» puolestaan ei sekään salannut ajatuksiaan vastapuolueen miehistä.

Mutta vielä edemmä meni eräs maaseutulehti. Nimityksien edellä liikkuvien huhujen johdosta kirjoitti se seuraavan valituksen, jonka S. S. julkaisi: »Toivomme, ett' eivät nuo huhut puhu totta. Sillä silloin taas menisi Suomen kansa epäluottamuksessa tulevaisuutta kohti, joka hiljakkoin jo sarasti kirkkaana aamukoina, kun kerrottiin että muutamia tosisuomenmielisiä miehiä tulisi hallitukseen kutsuttavaksi. Oi, jospa tämän suomalaisen kansan mielialan ja alammaiset toiveet H. K. Majesteettinsa likeisimmät neuvonantajat jalon Hallitsijan eteen kantaisivat! Siitä vuotaisi maallemme runsas onni ja siunaus.»

Ei silloin nähty erittäin kauvas. Nyt ei ainakaan enää pidettäisi sillä niin suurta väliä, mihin puolueeseen kotimaiset hallitusmiehet kuuluisivat, kunhan vaan olisivat kotimaisia.

VII

Sanomalehtimies aatteiden palveluksessa.

Sanomalehtimiehiä enemmän pelätään kuin rakastetaan. Hyvin usein kuulee heistä sanottavan niinkuin jostain välttämättömästä pahasta: »Niin, no, ne sanomalehtimiehet...» Syyt siihen ovat moninaiset. Virkansa puolesta tulee sanomalehtimies monta kertaa kolahuttaneeksi kovastikin niiden aatteiden ja asiain puolesta, joiden hyväksi hän taistelee. Usein täytyy hänen olla säälimättömämpi kuin tuomarin, vaikka sydäntä kirveleekin. Usein on hänen valtansa hyvinkin rajaton ja väärinhän olisi sanoa, ett'ei hän sitä joskus väärinkin käyttäisi, tai ainakin tulisi tietämättään niin tekemään. Taistelun touhinassa sitäpaitse luonto karkiaa ja sydämmen ja tunteiden hienoimmat säikeet katkeilevat. Sekin lienee osaksi syynä siihen,

että sanomalehtimiehiä, niinkuin sanoin, enemmän pelätään kuin rakastetaan. Tiedetään, että tunne harvoin voi tulla kuuloon heidän samoin kuin niin monenlaisessa muusakin julkisessa toiminnassa, jos kerran kylmä järki on toista mieltä.

Kylmä järki! — Sitä valitettavasti täytyy sanomalehtimiehen totella useamminkin kuin itse tahtoi. Mutta sen viljeleminen taas kehittää skeptisismiä eli kaiken epäilyä tai muodostaa luonteen arvostelevaksi ja ivalliseksi.

Mutta kuinka voisi oikeastaan muuten ollakaan, kun muistaa, mitä kaikkea yleisö ja lukijakunta vaatii äänenkannattajaltaan. Se ei vaadi siltä ainoastaan selkoa kaikesta siitä, mikä sitä milloinkin huvittaa, mutta myöskin kaikkien niiden aatteiden ajamista, joihin se sattumalta innostuu. Niin on varsinkin pienessä maassa, jossa kaikki aatesuunnat, kansan kerrokset ja ikäluokat eivät jaksaa omaa äänitorvea ylläpitää ja jossa sanomalehtien täytyy niin paljon kuin mahdollista koettaa tyydyttää kaikkia näitä eri suuntia.

Siihen aikaan, kun aloin työskennellä »Suuren Suomalaisen» toimituksessa, eivät nuo n. k. uudet aatteet vielä olleet päässeet päiväjärjestykseen eivätkä niiden ajajat vielä olleet seuroiksi ryhmittyneet. Kokouksia ei ollut hetikään niin paljon kuin tätä nykyä, jolloin niitä on useampia joka ilta ja jolloin niistä täytyy kaikista kertoa. Mutta pian niitä alkoi ilmestyä sekä aatteita että kokouksia.

Ensiksikin tuli naiskysymys ja vaati yleistä huomiota osakseen. Sen ajajat pitivät kokouksia ja lausuivat mielipiteitä. Heidän intonsa oli heidän asiansa nuoruuden intoa ja heidän puheensa sitä hehkui. Siihen saakka oli maailma mennyt niin ja näin, retustellut hitaasti mutta varmasti — turmiotaan kohti. Mutta nyt se oli siitä pelastettava, sen kulku käännettävä uusiin suuntiin ja käännettävä tuossa tuokiossa. Naislyseo, tyttöjen latinan luku, neitosten pääseminen yliopistoon — niistä olisi aloitettava yhteis-

kunnan pelastustyö. Sanomalehtimies istuu velvollisuutensa mukaisesti kokouksissa ja kuuntelee, innostuu vähä hänkin, kirjoittaa kaiken sen paperille ja toimittaa leh-teensä. Jos hän ei sitä tekisi, jos ei hänen kertomuksestaan näkyisi, että hän ajattelee samaa kuin kokouksen enem-mistö, tulvaisi jo seuraavana päivänä oikaisuja ja vasta-lauseita.

Vaan tuskin on asiata valmistamaan asetettu komitea ehtinyt antaa mietintönsä, kun sen esittämien syiden no-jalla huomataankin, että naislyseo on sopimaton ja latinan luku tarpeeton. Sitä vastoin kansan tulevan onnen ehto on realisivistyksen levittäminen yhteiskoulujen kautta. Ei siis muuta kuin kynä käteen ja siitä kertomaan saman-laisella lämmöllä kuin edellisestä.

Ei sanomalehtimies kuitenkaan ole oikein ehtinyt tähän aatteeseen perehtyä ja muodostaa siitä »kokemukseen pe-rustettua vakaumusta», ruveta sen puolesta puhumaan muutenkin kuin vaan toisten lausumia mielipiteitä kerto-malla, kun näköpiiriin jo ilmaantuu uusi laiva, joka täysin purjein laskee länsimailta Suomen rannikolle ja jota hänen aikaansa seuratakseen täytyy olla satamassa vastaanotta-massa. Se on raittiusasia, jonka senkin kokassa kohisee uusi onni isänmaalle. Siitäkin syntyy keskusteluita ja pi-detään kokouksia, joista on kerrottava. Ja niin sälytetään taas uusi tehtävä sanomalehtimiehen selkään, ja voi häntä, joll'ei hän heti paikalla ota sitä perille kuljettaakseen! Jos hän pari päivää puhuu muusta, saa hän jo kolmantena lukea nimettömän kirjoituksen jossain toisessa lehdessä, jossa tehdään viittauksia siitä, että hän vastustaa raittiutta siksi, että itse rakastaa väkijuomia.

Hän nyt ei kuitenkaan vastusta raittiutta, vaikk'ei aivan silmittömästi vihaakaan pientä tuutinkia »lauvantai-iltana saunan jälkeen.» Mutta näinä kahtena välipäivänä hän on ollut estettynä yhtä aatetta ajamasta siksi, että hän on ollut ajamassa toista. »Joukko kansalaisia» on näet kuu-

luttanut kokouksen, johon kutsutaan kaikkia niitä, jotka harrastavat esim. prostitutsionin poistamista ja tahtovat pelastaa isänmaan paheiden valtaan vajoomasta. Sanomalehtimiehen on täytynyt kiiruhtaa sinne, ja hänelle on tapahtunut se onni, että hänet on valittu komiteaan, jonka tehtäväksi on jätetty selvittää siveellisyysasiaa kaikessa laajuudessaan.

Hän selvittelee sitä, koettaa perehtyä asiaan, jota ei ole tullut ennen ajatelleeksikaan, tunkeutuu epäkohtiin, joita ei ennen ole tiennyt olevan olemassakaan. Sillä välin hän saa kiistellä yhteiskoulun vastustajain kanssa, kirjoittaa raittiuskirjoituksia tai ainakin lausua olevansa samaa mieltä kuin se ja se »arvoisa lähettäjä», puhumattakaan siitä, että hänellä aina täytyy olla ladattu pyssy varsinaisia vastustajiaan ruotsinmielisiä varten. Sitä tehdessään ei hän edes saa jakaa voimiaan, antamalla kullekin asialle osansa, arvonsa. Häneltä vaaditaan, että hänen täytyy tunnustaa jokainen asia yhtä tärkeäksi. Eikä ainoastaan niin, vaan että sen harrastus on kaikkia muita tärkeämpi, että se on ainoa, joka voi isänmaan pelastaa.

Hän koettaa, hän tekee parastaan, hän antaa kaikkien huutaa ja huutaa itse mukana. Hän kasvattaa itselleen sielun jokaista asiaa varten ja ajaa jokaista niistä koko sielullaan. Mutta kun hän sitten palaa yöllä kotiinsa toimistosta ja arvostelee itseään ja arvostelee muita, niin ei hän voi aivan itsestään syntyneeseen kysymykseen: »mikä paras?» olla vastaamatta: »kaikki paras!» Mutta sehän on järjettömyyttä! selviää hänelle. »Jos onkin, ei se ole ainakaan minun järjettömyyttäni.» Ja niin on epäilijä ja irvistelijä hänessä valmis.

Vaan vielä hän on verrattain onnellisessa asemassa. Hän ei ole joutunut itsensä kanssa ristiriitaan, sillä kaikki nuo »parhaat» aatteet ja asiat soveltuvat vielä toisiinsa ja saattaa niitä rinnan ajaa. Yksi hyvä ei näet lykkää toista hyvää luotaan. Se on: »molempi parempi.»

Mutta yhtäkkiä saattaa tulla esille asia, joka on kaksipäinen kuin makkara ja josta papitkin ovat erimieltä. Hänen yleisönsä jakaantuu kahteen yhtä suureen leiriin, molemmat väittävät olevansa oikeassa ja molemmat vaativat, että sanomalehtimiehen täytyy heille heidän oikeuttaan jakaa.

Semmoista kollisioniasiaa ei tosin ilmaantunut vielä silloin, kun minä olin »Suuren Suomalaisen» toimituksessa, mutta muutamia vuosia jälempiä niitä ilmaantui useampia.

Oli ollut jo koko joukko »maaseuturähisijöitä», jotka vaativat kaikellaista järjetöntä, tietysti isänmaan hyödyn nimessä. Vaativat ehtoollispakon poistamista, vaativat siviiliavioliiton aikaansaamista. Niille naurettiin, niitä pilkattiin mielettömiksi hulttioiksi ja oltiin toiselta puolen iloiset siitä, että ainakin tuossa oli kaksi aatetta, joiden vaunujen eteen ei toki tarvinnut väsyneen miehen valjastautua.

Vaan kuinka kävikään? Vieri vuosi, vieri kaksi, niin jopa vuotena kolmantena ottaa piispa ohjelmaansa ehtoollispakon poistamisen ja piispaa vielä korkeampi ottaa ohjelmaansa siviiliavioliiton. Mutta »Suurella Suomalaisella» ei ole asiassa mitään varmaa kantaa, jota sen parhaat kannattajat siltä kuitenkin odottavat. Mutta en minä ihmettelisi, jos toimittaja itseksensä hymähtäisi ivallisesti lukiesaan molemmanpuolisia lausuntoja, joissa samaan maaliin tähtäävät ampujat tuomitsevat toistensa pyssyjä turmiollisiksi sota-aseiksi ja alkavat sitä osoittaakseen ampuua toisiaan. Kunhan eivät vaan minua ampuisi — mutta siitä hän ei voi koskaan olla varma ja siinä on hänen asemansa turvattomuus ja kierous, kun hän ehkä omasta sydämmestään puolustaisi sekä ehtoollispakon poistamista että siviiliavioliittoa.

Tämäkin ehkä vielä menettelisi, mutta tielle voi ilmaantua pahempiakin pulmia. Hän on sanomalehtimiehenä suomenmielinen ja vastustaa virka- ja rahavaltaa, puolus-

taa nais-asiaa ja raittiutta siksi, että hän tahtoo korottaa kansaa sekä henkisesti että aineellisesti ja että nuo kaikki asiat sitä edistävät. Mutta samalla on hänen työnsä pyrkimistä kukkuloille, pyrkimistä valtaan, johtoon ja vaikuttavaan asemaan, sillä ell'eivät virkamiehet ole suomenmielisiä ja suomenkielisiä, ei suomenkielikään voi pysyä virallisena eikä semmoisena vaikuttaa. Mutta kun hän sinne pääsee, niin näyttää maailma ylhäältä päin katsoen jo hiukan toiselta kuin alhaalta päin. Kansanvaltaiset harrastukset eivät kukkuloilla saavuta sitä vastakaikua, minkä ne saavuttivat laaksossa. Mutta ne, jotka ovat jääneet laaksoon, alkavat nurista siitä, ett'eivät he enää kuulekaan niitä tuttuja ääniä, joilla heidän paimenensa heitä ennen houkutteli. Sanomalehtimies, jonka pää nyt on pilvissä ja jonka kuitenkin täytyy pitää jalkansa maassa, joutuu ristiriitaiseen asemaan. Ylhäällä vievät tuulet tukkaa yhtäanne, alhaalla laaksossa toiset tuulet tempovat nutun liepeitä toisaanne. Siitä syntyy ristiveto, joka on vaarallinen ja epäterveellinen. Hän koettaa kyllä vakuuttaa, että kansanvaltaisuus ja ylimysvaltaisuus sopivat yhteen, kun niitä vaan tahdotaan yhteen sovittaa, että raittiusmies voi olla yhtä hyvä suomalainen kuin viinamieskin, mutta sitä ei tietysti tuo suuri yksinkertainen yleisö ymmärrä. Se uhkailee ja soimaa häntä uskottomuudesta entisille aatteille.

Uskottomuudesta aatteille? Häntä, joka aina on koettanut palvella kaikkia aatteita, uhrannut niihin voimansa, varansa ja terveytensä! Se on kiittämätöntä, se on traagilista. Hän katkeroituu, ivahymy ilmaantuu yhä useammin hänen huulilleen, hän muuttuu säälimättömäksi, pistää ja iskee siinä, missä ennen sively ja hyväili. Kaikki uudet aatteet häntä tästälähin kyllästyttävät, hän koettaa pysyä niistä erillään, muuttaa taistelunsa aatteiden puolesta taisteluksi aatteiden ajajia vastaan ja käy pieneksi despootiksi. Mutta siitä on seurauksena, että häntä enemmän pelätään kuin rakastetaan.

Niin on käynyt monen sanomalehtimiehen, se on heidän psykologinen kehityksensä ja sentähden ei sitä saa niin ankarasti tuomita kuin sitä tavallisesti tuomitaan.

KUVAUKSIA SÄÄTYVALTIO-
PÄIVÄIN AJOILTA

Plenum plenorum huhtikuun 11 p:nä 1885.

Viime lauantai-iltana alkoi tuo kaikkien säätyjen yhteis-istunto, joka pappien pyynnöstä ja muiden säätyjen suostumuksella pantiin toimeen porvarissäädyn vaali-asian ratkaisemista varten.

Että tällainen uusi, meillä melkein tuntematon asia, kun kaikki maan edusmiehet kokoontuvat yhteen huoneeseen neuvottelemaan, herättäisi huomiota ja uteliaisuutta, ei ketään kummastuttane. Vaikka ei tuosta mitään oikeata tulosta olisikaan, ja vaikka asiat eivät siitä siirtyisikään sinne eikä tänne, niin olihan kuitenkin hyvä kerran kaikkein puolueitten saada vasten naamaa toisilleen puhua, mitä mielessä liikkuu. Olihan tilaisuus vihoviimeinkin viikingin sanoa äärimmäiselle fennomaanille, mitä hän asioista ajattelee.

Ja ett'ei siinä sanoja säästetty, sen kai arvaa, kun kuulee, että kielet kävivät melkein lakkaamatta kaksitoista tuntia!

Vaan mitä sitten sanottiin ja mitä siihen vastattiin? Sen sanon jo edeltäpäin, että sitä kannikkaa on vaikea järkeä. Jos sen tekisin jotakuinkin huolellisesti, niinkuin iso asia vaatisi, saisi »Kaiku» ravintoa koko tämän ja tulelevankin vuoden varalle. Kysymys oli sensuksista ja korkeimmista äänimääristä, mikä puolsi 1000:n:n, mikä 800:n markan sensusta; mikä 30:n mikä 20:n, mikä 10:n äänen korkeinta määrää.

Niiden ympärillä liikkui suurissa kierroksissa keskustelukin ja samoihin loppupäätöksiin tulivat puhujatkin, kukin kannaltaan, paitse kaksi. Ne kaksi olivat kamariherra Taube ja Tampereen kaupungin nuori edustaja Lauri Kivekäs. Ne ne puolustivat molemmat tuota radikaalia periaatetta, että yksi mies yhdellä äänellä äänestäköön. Meidän oloissa radikaali, muissa maissa jo vanha asia ja niin luonnollinen ett'ei siellä uskottaisi, jos kerrottaisiin, ett'ei meillä siihen suostuta.

Onnellinen se, joka sai piletin ja sijan itselleen nähdäkseen ja kuullakseen tuota Suomen säätyjen julkista näytantöä. Paratiisipaikkoihin sai suurin osa tyytyä, ainoastaan muutamat pääkaupunkilehtien kirjeenvaihtajat pääsivät alas saliin »maan isien» joukkoon. Eivätkä paratiisipaikkojakaan ylhäällä lehterillä saaneet kaikki, jotka niitä halusivat, ei rahallakaan, sillä maan isät eivät rahan edestä näyttele. Ainoastaan hyvä tuttavuus itse näyttelijäin kanssa, hellät suhteet ja semmoiset soivat mahdollisuuden sijan saamiseen. Ja että hellät suhteet ja semmoiset olivat juuri enin vaikuttaneet, sen näki siitä, että molemmat lehterit olivat täynnä naisia, etupäässä kauniita, jotka kiikareineen alas katselivat, söivät namusia — ja »ottivat osaa meidän valtiolliseen elämään».

Alhaalla salissa maamarsalkka parhallaan julisti juhlan avatuksi. Kookas mies, komea ääni, »ritari pelvoton ja moittimaton!» Ja sittenkun esirippu on nostettu, sitten on näyttelijäin vuoro astua esiin. Vaan niin tapahtuu tämä näytteleminen, että kukin oman mielensä mukaan näytelköön, omaa tekemäänsä osaa esittäköön ja omat sanottavansa sanokoon.

»Kuka on tuo tuolla, joka puhuu?» kuiskataan lehterillä — »joka nyt puhuu?» — Eräs hra Antell se on, yksi aatelistista, joka saa kaikista ensiksi kunnian suunsa avata — ja niin on hänen nimensä Suomen historian lehdille piirretty. Ei oikein kuulu, mitä hän sanoo, mutta lopussa kuuluu

hra Wreden nimi, ja niin on selvä mitä mies tahtoo. Ja kun kohta päälle kuuluu: »förorda friherre Wredes reservation», niin on hän kantansa sanonut, ja se on se, että »ei edistytä, ei pysyt entisellään, vaan kuletaan vähän taa-päin!»

Se loppuu siihen, mutta heti kohta alkaa salista kuulua tuttua kieltä, suomenkieltä, joksi tulkki, tuo tunnettu ja taitava talonpoikaissäädyn tulkilehtori Almberg, puhujan lauseita kääntää. Kääntäjän selvä ääni kyllä kuuluisi, mutta eihän sitä viitsi kuunnella, saahan sen lehdistäkin lukea. Katselee häntä mielummin salia.

On siellä ukoilla katselemista. Siellä on seinillä tavailemista monellaista, siellä on sarvia ja on sorkkia monen-värisissä tauluissa ja kehyksissä, mutta jokaisen kuvan alle on kirjoitettu »ketä sillä meinataan». Ja siitä syystä kääntyvät ylöspäin monet vakaiset, vilpittömät kasvot joka seinää tarkastellen.

Vähän alempana maamarsalkasta lepäävät huolettomina mukavilla istuimilla muitten säätyjen puhemiehet. Eiköhän tulle illan ollen ikävä joutilaille miehille? Vaan ne, jotka eivät joutilaina ole, ne ovat pikakirjurit tuossa keskellä salia pöytiensä ääressä. Monta niitä on, mutta työtä on vielä enemmän. Huomisiin lehtiin on saatava niin monta puhetta kuin suinkin, ja kun toiset tuossa puheen loppua paperille panevat, toiset jo hiipivät varpaillaan ulos alkupuolta painoon jouduttamaan. Aivan tuntuu kuin jossain suuren maailman parlamentissa.—

»Kammarherr Taube har ordet», kuuluu sanovan maamarsalkan voimakas ääni.

»Högvälborne herr baron och landtmarskalk! Finlands höglöfliga ständer!» alkaa puhuja. Vähän epäilyttää tuo kamariherramainen kohtelias alku. Vaan loppua puheesta, sitä ei odottaisi kamariherran huulilta lähteneeksi. Kuuluu pieni humahdus alhaalta salista. »Hva' sa' han?» kysyvät neitoset toisiltaan. — »Att endast en röst!» — Niin,

ainoastaan yhden äänen tahtoi se mies antaa kullekin äänivaltaiselle. Ja tulkin kääntäessä kohoo korviini muun muassa sanat: »ja näyttää puhujan mielestä kuin olisi herra Wreden vastalause kirjoitettu äärimäisen oikeuston penkillä ja huokuu se semmoista konservatismia, ett'ei se voine saada kannatusta enää missään eduskunnassa meidän aikana».

Sitten saa professori Jaakko Forsman sananvuoron ja hän puhuu suomeksi. Ensimmäinen puhuja oli äärimäisen oikeimmiston miehiä, toinen äärimäisen vasemmiston, tämä kolmas puhuja panee kirkon keskelle kylää. Liekö niin sattuneet puheenvuorot, että jo alussa eri pääkannat tulivat peräkkäin esitetyiksi vai oliko ehkä niin hiljaisuudessa sovittu?

Vaan puhe on ruotsiksi käännettävä, sillä meidän suomalaisessa eduskunnassa on miehiä, jotka eivät maan kieltä tajua.

Herra Felix Heikel saa puheenvuoron ja alkaa esityksensä. Se ei huvita, tänne saakka ei oikein kuule, numeroita satelee ja sitäpaitse alkaa löyly täällä ylhäällä kuulemeta. Puhe kestää kappaleen aikaa. Aikani minä sitä koe-tan kuunnella, mutta sitten lähden alas. Jos olisi käydä katsomassa, miltä siellä käytävissä näyttää, jospa pääsisi saliinkin pujahtamaan. Ulos lämpimään käytävään tulvaa juuri parhaallaan musta virta suuresta salista, puhe on lop-punut, sitä käännetään ja virvoitukset alkavat kai tuntua tarpeellisilta, koskapahan jono pakkautuu siihen huoneeseen, missä niitä on saatavana. Minä pujahdan saliin, eikä kukaan minua estä. Tulkki on lähtenyt paikaltaan ja koon-nut ympärilleen omat ukkonsa talonpoikaissäädystä, joille hartaasti puheen sisältöä neuvo. Siellä täällä kurkistaa joku aatelinenkin nenä toisten olkapäiden takaa kuullakseen, miltä suomenkieli kuuluu.

! Mutta salin viereisestä huoneesta kuuluu alituista napu-tuksen hyrinätä, joka, edestakaisin kiirehtivien pikakirju-

rien ovea avatessa, aina sillä kertaa selvemmin saliin tunkee. Tutun miehen luvalla pääsen sinne pistäytymään. Useita kymmeniä naisia ja herroja istuu siellä tulisessa työn touhussa. Toiset lukevat läpi ja pudistelevat yhtämittaa sisään lentäviä lehtiä, joihin puhujain sanat ovat pikakirjaimilla merkityt. Naiset istuvat ompelukoneiden näköisten koneitten ääressä, soittavat sormillaan niissä olevia näppäimiä kuin pianoa sen mukaan kuin toinen ääressä istuva sanelee. Ja vähä väliä valuu kuin vaatetta tuosta koneesta liuska liuskan perästä, joihin on painetuilla kirjaimilla puheet kirjoitettu kirjapainoon lähetettäväksi. Ennen kuitenkin tulee kunkin puhujan lausuntonsa tarkastaa, ja jos hän vähän kauvemmin puhuu, saattaa hän puhumasta herettyään jo saada alkupuolen puheesta käsiinsä.

Tuota hauskaa työtä katsellessa, väliin salissa keskustelua kuunnellessa, väliin virvoitushuoneissa viipyessä kuluu kulumistaan aika. Puhuja puhujan perästä nousee, sanelee, istuutuu ja käännetään. Hra Rein puhuu selvästi ja asiaan, hra Ignatius »valaisee numeroilla» ja hra Runeberg'ille huudetaan aateliston penkeistä »bravo!», kun hän vetelee semmoisia johtopäätöksiä, että muka talonpoikaissääty, koska ei ole suostunut laajentamaan omaa piiriään, ei myöskään tahtone, että vaali-oikeus porvarissäätyä varten laajennetaan. Hra Castrén nousee maamarsalkan luvalla puhumaan ja joka mies salissa liikahtaa, monet nousevat paikoiltaan, kiertävät puhujan kehään ja kuuntelevat kriittisin naamoin, mitä tuleman pitää. Ylhäältä ojentuu alas saliin häntä kohti niin monta kiikaria kuin mitä siellä on, ja jos kussakin niissä olisi nuoli, olisi miesparka ensi käännteessä lävistetty. Vaan vakavasti, selvällä, kuuluvalla äänellä hän puhuu, lukee numeroita ja niillä kantaansa todistaa. Melkeinpä voittaa numeroissa itse numeroherrankin, hra Ignatius'en — »Hvar f-n ifrån har han sina siffror?» mutisee nuori aatelmies viereiselleen.

— — — — —

Ollaan vaihteen vuoksi taas ylhäällä lehterillä. Parhaallaan puhuu hra Kivekäs. Yleinen jännitys on sekä alhaalla salissa että täällä ylhäällä lehterillä. Puhujan ympärille kokoontuu musta, uhkaava pilvi ja kiikareja välkkää vastaisilta lehtereiltä alas häntä kohti. Kaiken uneliaisuuden, joka edellisten puheiden aikana on tahtonut laskeutua miehiin, on uteliaisuus puhaltanut näkymättömiin. Ollaan varmat siitä, että nyt on tulivuori huipultaan puhjennut ja että se, mikä pohjalla on tähän asti piillyt, että se sieltä on ulos syöksyvä.

Se syökseekin sieltä täyteläisen sydämen pohjasta, rinnasta miehen, joka on asiaansa innostunut ja antaa innostuksensa puhua. Vaan meidän muka perin siivossa maassa pidetään innostusta miltei rikoksena.

Tänne ylös ei kuulu kaikki sanat, mutta kovin kuuhu tänne kuitenkin pärskähtelee sanoissa semmoisissa kuin: »minä en tiedä, tokko uskallan tässä salissa, jonka seiniä koristaa keskiajan emblemit, en tiedä, uskallanko täällä johtaa mieleen sitä maata Europassa, jossa artikkeli ihmiskunnan oikeuksista ensi kerran julistettiin!»

Vihellystä ja jalan polkemista aateliston junkkerien penkeiltä. Hyvä-huutoja aatelittomien! Meidän siivossa maassa ei kuitenkaan viheltäminen ole epäparlamenttaarista, vaikka innostuminen sitä on.

Se puhujata kiihottaa ja vähän ajan perästä pärskähtää taas tänne tähtiä kohti lause: » — keisarillinen esitys notkistaa yhden polven rahan epäjumalan eteen, valio-kunnan mietintö notkistaa molemmat polvet tälle Jumalalle, mutta hra Wrede ja hänen miehensä heittäytyvät, kuin itämaalaiset fetischinsä eteen, kokonaan pitkälleen tämän Jumalansa eteen».

Hyss! — Hyvä! — Ja musta pilvi vetäytyy vähän ulomaksi seinävierille.

»Että kansan siveellinen itsetajunta, valtaan päästyään

eduskunnassa, saattaisi yhteiskunnan vaaraan, sitä ei voi pelätä eikä sitä pelkoaan lausua muut kuin ne, jotka luulevat näkevänsä alasrepivää tarkoitusta siinä suunnassa, joka tähän asti on kaikki voimansa alttiiksi pannut tämän itsetajunnan saavuttamiseksi. Sitä suuntaa on etupäässä kannattanut Suomen pappien ja talonpoikien suuri enemmistö, ja sen kalliimpana päämaalina on ollut kansan kohottaminen henkisessä ja siveellisessä suhteessa, se on koettanut panna sulkua sitä yhteiskunnan hävitystä vastaan, joka syntyy siitä, että löytyy laki, jonka nojalla porvarit saavat kaupitella sitä viinaa, mitä aatelismiehet polttavat!»

Yhä suurempaa melua, vihellystä ja jalkain polkemista aateliston sivistyneiltä penkeiltä. Muistuttaa hyvin uusmaalaisten tuttuja ääniä ylioppilaskunnan riitaisilta ajoilta. Muuten juuri tälle puhujalle tuttuja ääniä. Mutta maamarsalkan vasara vaatii vaitioloa ja lapset tottelevat.

Puhujakin rauhoittuu, tekee tyynesti loppuehdotuksensa ja lakkaa.

»Hyvä! Hyvä!» huudetaan puheelle, joka todellakin oli hyvä.

»Hyss! Hyss!» huudettiin toisaalta. Ja kostoksi muka ilmoittivat ne, jotka eivät ennen ole suomenkieltä ymmärtäneet, ett'ei puhetta tarvitse ruotsiksi kääntää, s. o. että he tällä kertaa ovat suomenkieltä ymmärtäneet. Sillä muutahan ei liene hra Kivekäs tahtonutkaan.

Se oli ankara pöyristys. Ja mieli-ala on kokonaan muuttunut. Vilkkaasti, melkein kiihkoisesti vilisee sali tuolla alhaalla. On kuin olisi kiven kalaparveen heittänyt.

Minä aavistan mitä lauseita tuonne salin perältä bufettiin menevät viikinkiherrat laskettelevat. Tuntuu aivan kuin kuulisi sieltä: »skamlöst! oförsynt!». Mutta sitä hän ei ole viheltäminen eikä jalkain polkeminen.

Puhuvat sitten taas Wredet, Palménit, Danielsonit ja muut. Ja ajan ollen rauhoittuu taas kiihoittunut seurakunta ja »bravo»-huudot lakkaavat, sittenkun niitä vii-

meisen puheen perästä on liitetty vähä väliä paikkoihin, joista ei tiedä minkätähden niille »bravo»- tetaan

Aika kuluu aamua kohti, uteliaisuus laimenee, naiset puikahtelevat tiehensä, sittenkun ovat ottaneet osaa valtiolliseen elämään ja jättäneet muistoksi siitä tyhjiä namuistötteröitä pitkin penkkejä ja lattioita.

Tämän kirjoittaja pääsee nyt aivan tyhjään etupenkkiin istumaan. Painaa leukansa vasten nyrkkejään, jotka lepäävät lehterin reunan päällä. Katselee välinpitämättömästi alas uupuneen näköisenä liikahtelevaa ja vähä väliä haukottelevaa eduskuntaa.

Pappien kasvoilta näkyy ikävän odotuksen merkkiä siitä, ett'ei ylkä joudu, siunatun lopun sanansaattaja. Nuokahtelee siellä täällä jonkun ukkosen väsynyt pää . . . yksitoikkoista puheen hyminää kuuluu . . . kukahan lie se, joka puhuu . . . kovin raukaisee . . . ja sitten ei tämän kirjoittajakaan enää muista mitään *plenum plenorum*'ista.

Aikain perästä tuntee hän että joku kylkeen koskettaa. Herää, hypähtää ja ympärillä on selvä päivä . . .

»Di går yt alla som bäst», ilmoittaa vahtimestarin näköinen mies.

»Jahah, jahah, — onko se jo loppunut?

»Joo, se on jo loppu».

Siis pois tästä paikasta, sillä aamu koittaa.

Kadulle jouduttuani näin, että mustat parvet pyrkivät pitkin Aleksanterinkatua kukin kotiinsa. Kotiini menen minäkin ja siihen loppuu tämä kertomus Suomen Valtiosäätyjen toisesta julkisesta istunnosta, joka pidettiin ritarihuoneen suuressa salissa lauantaina huhtikuun 11 p:nä 1885 ja josta ei ollut mitään tulosta.

Sillä kyllä kai lukijat jo tietävät sen, ett'ei siitä mitään tulosta ollut. Mutta eihän pitänytkään olla.

Valtiopäivien „juhlallinen” aljetuksi kuuluttaminen Helsingissä tammikuun 11 p:nä 1888.

»Savo»-lehden kirjeenvaihtaja oli yksi niitä tuhansia, jotka tänään vähää ennen k:lo 11 riensivät senaatintorille katsomaan ja kuulemaan, mitenkä valtiopäivät senaatin portailta avatuksi julistetaan. Mustan väkivirran mukana mennä touhusi hän Aleksanterinkatua pitkin pääkaupungin keskipistettä kohti, »ottaakseen osaa valtiolliseen elämään» ja ollakseen jo alusta alkaen läsnä.

Kaikki näkyivät olevan hommassa, kulku suunnattuna yhtään päin. Tuskin ehtivät ihmiset vilkaista itseään edes puotien suuriin peili-ikkunoihinkaan.

Yksi ainoa mies, joka ei näkynyt olevan päivän merkityksestä milläänkään, oli muuan katulyhdyn puhdistaja yliopiston nurkalla. Hän oli kohottanut tikapuunsa lyhtyä vasten ja hankasi tavattomalla huolella sen laseja, antaen valtiollisten harrastusten kulkea jalkapohjiensa alatse. Hän ei kehenkään katsahtanut, mutta kaikki katsahtivat häneen. —

Kun tulin yliopiston nurkalle, avautui eteeni tuo joka taholta suurien rakennusten sulkema senaatintori. Siinä seisossa olisi tietysti pitänyt tuntua juhlalliselta. Sillä ympäröihän minua kaikilta tahoilta mahtavuudet. Tässä yliopisto, opin ja sivistyksen ahjo, virkamiesten paja, edis-

tyksen kivimuuri. Sitä vastapäätä senaatti, kotimaisen hallituksen koti, laillisuuden ja oikeuden asuinsija. Ja näitten välissä Nikolainkirkko, joka leveät perustuksensa painaa syvälle maaemään ja kohottaa terävän huippunsa ylös korkeuteen.

Olisi pitänyt tuntua juhlalliselta. Mutta ulkonaiset muodot eivät aina tee sitä vaikutusta, mikä niillä on ajottu saada aikaan. Tulee aina ajattelemaan, että vastaavatkohan sisukset seiniä.

*

Kansa oli jo täyttänyt senaatintorin puolilleen. Osa heitä oli kiipeillyt Nikolainkirkon rappusillekin. Suurin osa siellä näkyi olevan naisia; ne seisoivat puuhka edessä ja odottivat, mitä tuleman piti. Useimmat olivat kuitenkin pysyneet maaperässä ja vetäytyneet aivan liki senaatin rappusia, niin liki toimituspaikkaa kuin suinkin pääsivät poliiseilta.

Mikä oli sitten se toimituspaikka ja mitä siinä toimitettiin?

Senaatin talon pääovi oli ammollaan auki ja sen mustasta kidasta kulki kynnyksen yli tulipunainen kieli, verka-vaatteesta tehty, ulos rappusille. Sitä myöten kuului olevan määrä astua ulos hänen, joka valtiopäivät avatuiksi juhlallisesti julistaa.

Ja häntä siinä nyt odotettiin, päivän kirkkaasti kullatessa Nikolainkirkon ristejä. Kello oli viittä vailla 11 ja määrälleen k:lo 11 sanottiin julistuksen tulevan tapahtumaan.

Oli siis aikaa hiukan katsella ympärilleen. Muuan komennuskunta sotilaita ynnä soittokunta oli marssitettu senaatinhuoneen seinämälle seisomaan. Isonlainen punapartainen sotaherra — kuului olevan kaartin pataljoonan päällikkö Aminoff — käveli rintaman edustalla ja kilisteli kannuksiaan. Hän »edusti».

Hänestä siirtyivät silmäni vähä väliä tuota mustaa kiitaa ja tuota tulipunaista kielekettä kohti. Kahden puolen sitä seisoi univormuun puettuja herroja, jotka tuon tuostakin pajahtivat sisään ja taas tulivat takaisin ulos. Ja puhuttelivat niitä naisia, jotka olivat asettuneet molemmille puolille rappusia.

»Ovatko nuo senaattoreja ja nämä heidän naisiansa?» minä kysäsin eräältä herralta, joka vieressäni seisoi.

Hän selitti ystävällisesti, että herrat olivat senaatin vahtimestareja ja naiset heidän naisiansa.

»Senaattoreilla on valkeat housut, mutta vahtimestareilla on mustat. Tuossa juuri menee muuan.»

Minä tarkastelin ja vertailin, enkä tietysti tule enää koskaan erehtymään näin sopimattomasti. Sillä housuihin minä heidät nyt tunnen.

Siitä huolimatta koetin minä kuitenkin täyttää rintaani juhlallisilla tunteilla. Oikasin selkäni, käärsin turkkini ruumista myöten, vetäsin tuoretta ilmaa keuhkoihini ja kuvailin mielessäni päivän merkitystä. Nyt on se päivä, jolloin taas maan säädyt kokoontuvat keskustelemaan ja päättämään maan ja kansan asioista. Perustuslaillisuus, se on Suomen kansan kalliimpia oikeuksia, se antaa sille tilaisuuden itsekkin asioitaan ohjata. Kolmen vuoden kulluttua saapi taas kansa äänensä kuuluville. Hetki on siis juhlallinen, kun valtiopäivät kuulutetaan avatuiksi. Se hetki on aina historiallinen hetki. Tammikuun 17 päivä on yksi Suomen historian merkkipäiviä. Nyt on se päivä. Kohta lyöpi se hetki.

*

Mutta ennenkun se löi, tapahtui eräs pieni seikka, joka veti kaikkien valtiollisessa mielentilassa seisovain huomion puoleensa. Kun juuri olin pääsemäisilläni siihen, että hetki on todellakin juhlallinen ja päivä ylenmäärin merkillinen, kuulin takanani sävelen semmoisen, joka Kuopion torilta

oli minulle vanhastaan tuttu, mutta joka senaatintorilla Helsingissä ja seitsemänsiä valtiopäiviä avattaessa ei ollut ollenkaan paikallaan. Kun näin jo edeltäpäin panen vastalauseeni ja sanon, ett'ei ollut ollenkaan paikallaan se mikä tapahtui, niin eiväthän »savo-karjalaiset» * ystävänikään lähtene syyttämään minua juhlallisen toimen »lokaan vetämisestä».

Asia oli lyhyesti se, että keskellä toria oli muristen, niskakarvat pystyssä ja silmät vihan tulta suitsutellen, kaksi komeata pääkaupungin koiraa toisiaan pitkän aikaa kierrellyt. »Mrrr . . » pani musta ja »mrrr . . » pani se, joka oli karvaltaan kirjava. Mutta sitten karkasi musta kirjavan kimppuun raivolla, jota harvoin näkee hurtissakaan.

Vaan mitä luulette te helsinkiläisten tekävän! He hyökäsivät riitaa ratkaisemaan ja siitä syntyi hirmuinen hälinä. Yli torin juoksi herroja hätään. Yksi kiskoo yhtä koiraa, toinen kiskoo toista ja eräs virkamies takoo, itse raivostuneena, raivostuneita koiria päähän ja kaulaan, minkä kerkiää. Millä hän takoo? Hän takoo salkkunsu terävällä särmällä . . Koirat luonnollisesti vaan kiihtyvät kiukussaan.

En tiedä, olisiko tuossa jo ennen valtiopäiväin alkua syntynyt kaksi uutta puoluetta, jos ne vaan olisivat oikein päässeet muodostumaan. Mutta valtiopäiväin »juhlallinen» aljetuiksi julistaminen keskeytti kahakan.

Sillä juuri kun kello on ryhtynyt yhtätoista lyömään, syöksee mustasta kidasta punaista kielekettä myöten ulos rappusille senaatt . . ei, vahtimestari, ja antaa kädellään merkin sille punapartaiselle sotaherralle. Sotaherra oikasekse, sanoo muutamia venäläisiä sanoja ja fanfaari ryöpsähtää kaartilaisten torvien suista. Sen soidessa astuu ulos rappusille (vahtimestarien ja heidän naistensa muodostaman käytävän keskitse) eräs herra. Päällä on hänellä turkki, päässä kolmikulmainen lakki ja kädessä kirja.

* Tarkoittaa silloista Kuopion lehteä, »Savo-Karjala».

Hän avaa kirjan, rupeaa siitä lukemaan ja valtiopäiväin juhlallinen avatuksi julistaminen on alkanut.

[E] Sitä ei kuitenkaan tiedä siitä, mitä hän siinä sanoo, vaan se pitää arvata siitä, että hän siinä seisoo. Hän puhuu niin hiljaisella äänellä, että en ainakaan minä voi vielä tällä hetkelläkään varmasti vakuuttaa, julistiko hän valtiopäivät avatuiksi vai sulkiko hän jo ne samalla. Sen tietävät ainoataan vahtimestarit ja heidän naisensa.

Molemmilla kielillä kuului hän lukeneen H. Keis. Majesteettinsa valtiopäiväkutsumuksen ja molemmat kielet olivat silloin täydellisessä tasa-arvossa ainakin siihen nähden, että molempia kuului yhtä *vähän*. Kerrotaan hänen samassa myöskin antaneen alhaalla seisoville valtiosäädyille kehoituksen, että määrättyillä paikoilla ilmoittaisivat itsensä nimenkirjoitusta ja valtakirjainsa esille antamista varten. Mutta umpipohjukkaan siinä joutuisivat maan säädyt, jos eivät muusta ilmoituksesta tietäisi.

Samalla tavalla on sama mies aina ennenkin kuuluttanut valtiopäivät avatuiksi. Saattaa sanoa, ett'ei valtiopäiviä meillä ole moneen aikaan kuultu avattavan. Aunneet ne nyt kuitenkin ovat.

Mutta mikä mahtava vaikutus siitä olisi ollut, jos sillä sijalla olisi seisonut isoääninen mies! Pontevasti ja voimakkaasti, niin että kiviseinissä olisi kajahdellut, olisi hänen pitänyt sanottavansa sanoa. Niin että vieras, muukalainen-kin, olisi saanut tietää, että tänäpäpä alkavat Suomen Suuriruhtinaanmaan Seitsemännet Valtiopäivät. Mutta nyt tapahtui koko toimitus kuiskuttamalla, ikäänkuin olisi tahdottu sitä kuultavaksi niin vähän matkan päähän kuin suinkin.

Merkiksi siitä, että nyt hän on lopettanut ja että nyt saavat muut alkaa, kääntyi heikkoääninen herra sen usein mainitun sotaherran puoleen. Tämä sanoi taas jotakin venäjäksi, asettui rintamaan, kiidätti kaksi sormea lakkinsa lippaan, jäykisti kasvonsa, jännitti silmänsä ja keisa-

rin hymnin sävelet kajahtivat. Päät paljastuivat ja taampana alkoi kuulua kova hurraahuuto, jota kesti koko sen ajan kuin soittoakin. Hymni vaihtui »Maamme»-lauluksi, ja kun torvet vaikenivat, peittyivät päätkin. Kuuluttaja teki lyhyen kumarruksen kansalle ja katosi sitä punaista kieltä myöten siihen mustaan kitaan. Taaskin seisoivat vahtimestarit ja heidän naisensa käytävän kahden puolen. Sotaherra komensi komppaniansa liikkeelle ja marssinsävelten soidessa lähti väkijoukko valumaan takaisin niitä teitä, joita tullutkin oli.

Ja niin oli valtiopäiväin »juhlallinen» aljetuiksi kuuluttaminen tapahtunut.

Valtiopäivätanssiaiset

maanantaina tammik. 23 p:nä 1885.

Teidän kirjeenvaihtajanne, arvoisa »Savon» lukijakunta, oli eilen illalla Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Aleksanteri III:n vieraana. Te voitte kuvailla paremmin kuin hänen selittää, kuinka ylpeä hän oli ja on vieläkin tästä kunniansta. Ajatelkaas, että hän eräänä päivänä saa näin kuuluvan kutsumakirjeen, joka oli (siltä varalta kai, että jos hän ei yhtä kieltä ymmärrä, niin tottahan toista) kolmella kielellä kirjoitettu, nimittäin ruotsiksi, venäjäksi ja suomeksi:

*»Valtiopäiväin juhlallisen avaamisen johdosta annetaan Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Korkeassa nimessä, sunnuntaina 22 (10 p:nä tammikuuta) k:lo 9 j. pp. Tanssi-
pidot Keisarillisessa Linnassa Helsingissä, joihin tämän kautta pyydetään tulemaan (se ja se, tällä kertaa »Savon»
kirjeenvaihtaja).»*

Että teidän nöyryn palvelijanne tunsu itsensä vähintäinkin valtiopäivämiehen arvoiseksi, sitä ei teille tietysti tarvitse sanoakaan. Hän käänteli ja katseli tuota isoa paksua paperia, tutki siihen painettua vaakunaa ja kultaisia kaihteita. Sitten pani hän sen pöydälle eteensä, huusi palvelijan sisään ja varotti häntä moneen kertaan siitä, ett'ei hän milään muotoa saa sitä rasvasilla hyppysillä nykiä . . . jos tahtoo sitä nähdä tai muille näyttää, täytyy kurkalta katsoa.

Heti kohta hän lähti, teidän kirjeenvaihtajanne, hankkimaan itselleen juhla-vaatteita. Virallisista lehdistä oli hän

lukenut määräyksen, että naisten tulee olla puettuina vaa-
leaan tanssiaispukuun, sotilasten ja siviilivirkamiesten sekä
ritariston ja aatelin jäsenten juhlaunivormuun ja muitten
»kutsuttuin herrain siviiliin juhlaavaatteihin». »Savon» kir-
jeenvaihtaja luki itsensä »muitten herrain» luokkaan kuu-
luvaksi. Siis frakki, valkeat hansikkaat, pysty kaulus ja
sen ympärille valkoinen huivi, jonka muoti määrää niin
pieneksi kuin suinkin. Ja näiden lisäksi tulee vielä olla va-
rustettuna sellaisella korkealla silkkilakilla, jonka saattaa
rutistaa niin littuun, että se on litteä kuin lautanen.

Näillä vehkeillä varustettuna lähtee hän sitten sunnun-
tai-iltana matkalle, astuu ulos kadulle ja viheltää ajurin.

»Ajakaa Keisarilliseen Linnaan!»

Hänen äänessään on jotain mahtavaa ja itsetietoista.
Tajunneeko tuo ajuri edes, mimmainen kunnia hänelle ta-
pahtuu, kun saa kyyditä semmoista miestä, joka ajaa Kei-
sarilliseen Linnaan? Käsittäneekö hän mitä merkitsee se,
että saapi seisottaa hevosensa Hänen Majesteettinsa palat-
sin rappujen eteen?

Kun kirjeenvaihtajanne saapui määräpaikkaan, huo-
masi hän kuitenkin, ett'ei hänen rekensä päässytään toivo-
tuille perille. Linnan piha oli niin täynnä edestakaisin aja-
via vaunuvaljakoita, että hänen täytyi seisottaa kauvas
kadulle ja pujotella parhaan taitonsa mukaan pakka-
sessa kitisevien vaununpyöräin ja pärskyvien orhitten tur-
pain välitse.

Pääsi hän kuin pääsikin etehiseen. Mutta siellä tuli
hänelle vähä niinkuin hätä. Sillä sen minä sanon, ett'ei ole
mikään leikin asia saapua Suuriruhtinaan pitoihin. Kuinka
olla? Eikö jotain ole epäkunnossa? Ehkä kaulus on vinossa?
Kenties on turkista tarttunut karvoja selkään? Ovatko
hansikkaat vedettävät molempiin käsiin? Kainalossako
vai kädessä on hattulautanen kannettava? — »Tee aivan
niinkuin muut tekevät», neuvoi minua eräs ystävä, »täällä
tekee jokainen samalla tavalla kuin jokainen toinenkin».

No, jos täällä ei sen suurempia temppuja tarvitse, ajattelin minä, ja valitsin siis esikuvakseni lähimäisen herran. Hänellä oli vasen käsi hansikkaassa, mutta oikea käsi *ei ollut*. Hattu oli hänellä kainalossa ja siellä oli minunkin hattuni. Nyt lähtee hän liikkeelle etehisestä ja minä seuraan häntä kuin salapoliisi. Me kohoamme ylös rappusia. Ympärillämme tungskelee kullan kiiltäviä herroja, minä näen kaljuja päitä ja kaljuja olkapäitä. Sähkövalo huikasee silmiäni, kun katsahdan sivulleni, niinkuin minun edessäkäypänikin tekee. Allani tunnen minä pehmoset matot, jotka tekevät sen, ett'ei kuule askelten ääntä ollenkaan, vaikka satamääriin nouseva ihmisjono astuu rappu rapulta toiseen kerrokseen. En kuule muuta kuin hiljaista hyrinää. Ehkä tuntuu puhe kuiskutukselta sentähden, että kahden puolen rappuja kasvava kukkaismetsä tukahduttaa äänen. Joskus vain kilahtaa kannus niinkuin paksussa heinikossa.

Hän, jota minä katseillani vainoon, on ehtinyt rappujen käänteeseen. Suuri on siinä peili. Hän tarkastaa itseään kiireestä kantapäähän. Minäpä myös. Kaikki on edestäpäin tarpeellisessa kunnossa. Mutta kun minä heitän silmäykseni yli olkapääni, huomaan kauhukseni hiuksen hartiotteni kohdalla. Oikea käteni ei kuonnu sitä ottamaan pois ja vasenta vangitsee kainalossa oleva lakki. Eräs tuttava tunkee sivulleni ja aikoo mennä ohitseni. »Kuule, hyvä veli, auta minua, ota pois tuo pitkä hiuskarva tuolta selästäni.» »Ei siellä ole mitään hiuskarvaa.» Oliko se siis vaan naarmu peilin pinnassa? Minä kiitän Teitä, peili, tuosta naarmustanne. — Tunnen itseni hiukan varmemmaksi, vaikka polviniveleni yhä vielä ovat niin suloisen vetrakat.

Pääsen niiden avulla kuitenkin keisarillisen linnan keskimäiseen kerrokseen. Siinä on etehiskäytävä, jonka auki-
naisista ovista näkyy pitkän pitkä rivi valaistuja huoneita. Tuntematon ystäväni astuu yhdestä sisään, ja kun minä nousen saman kynnyksen yli, näen seuraavan oven suussa hänen ylhäisyytensä kreivi Heydenin. Hänen vieressään

seisoo kullankiiltävässä univormussa juhlamenojen ohjaaja kreivi Armfelt. Ja toisella puolella kreivinna Heyden ja yksi hänen tyttäristään. He ottavat vastaan vieraita ja kättelevät niitä, jotka kreivi Armfelt heille esittää. Kun-kin täytyy sanoa nimensä kreivi Armfeltille. Tuon kaiken minä jo ennakolta osasin ulkomuistista. Ja kerrattuani sen vielä yhden kerran mielessäni astuin minä siihen huoneeseen, jossa kaiken tämän tuli tapahtua. Vainoamani herrasmies on kadonnut näkyvistäni. Onko hänet maa niellyt? Edessäni on toinen herra, jolla on oikeassa kädessä hansikas ja hattu kädessä eikä kainalossa. Minulla ei ole. Enkä ehdi panna. Maan keskipiste vetää minua tavattomalla voimalla puoleensa. Mutta minua työnnetään takapäin eteenpäin. Kreivi Armfeltin silmissä on kysyvä katse. Kuulen nimeni yhden kerran mainittavan. Ääni vivahtaa minun äänelleni. Kuulen saman nimen toisen kerran. Minulle hymyillään ystävällisesti. Kolme kertaa minä kumarran, kolme kertaa ojennan käteni ja kolme kertaa siihen tartutaan. Olen päässyt Pällistä alas. Pahimmat kuohut ovat takanani. Minä olen pelastettu.

*

Tyven suvanto kulettaa nyt teidän kirjeenvaihtajaanne eteenpäin. Hän voi katsella ympärilleen ja tarkastella rantoja. Hän on tehnyt muistiinpanoja teidän varallenne. Jos haluttaa seurata, niin voi hän näytellä yhtä ja toista. Nyt kävelee hän jo niinkuin vanha tuttava talossa. Valo ei häikäise hänen silmiään eikä lattiat luistata jalkaa.

Vastaanottohuoneesta vaeltaa vierasten virta keisarillisen linnan sisäisiin suojiin. Ne ovat jokainen eri tavalla sisustetut. Kaikkien permantoja peittävät pehmoset matot, kaikkien seinillä on tauluja taulujen, peiliä peilien vieressä. Lattiasta lakeen kasvavat kukkaset tekevät muutamista huoneista etelämaisen metsikön. Silmään sattuu yhtäikaa

niin paljon loistoa ja komeutta, ett'ei se saa yksityiskohtia toisistaan erotetuksi. Seinät ja sillat, laet ja lattiat, olkapoletit ja alastomat olkapäät, kalahtelevat miekat ja heilahtelevat viuhkat, ruotsi, suomi ja venäjä, kaikki ne sulavat semmoiseen sekasortoon, ett'eivät näkimet eivätkä kuulimet saa niistä mitään kokonaista kuvaa aivoihin istutetuksi.

Eikä tuo vievä virta anna kauvan yhdessä huoneessa virkailla. Se työntää edellään yhä uusia katseltavia kohti. Parin-, kolmen-, neljän huoneen läpi kulettaa se pitkänpuoleiseen soikulaan saliin. Siinä on seisauspaikka, sillä siinä tarjotaan virvokkeita. Pitkin seiiniä on asetettu pöytiä. Yhden päällä on lasisilla tarjottimilla hedelmiä ja makeisia. Teetä tarjotaan toisella seinämällä, kolmannella virvoittavia vesiä. Kun väkeä tulvaa yhtämittaa tähän huoneeseen, ja kun suurin osa hetkeksi siihen seisattuu, syntyy siinä ennen pitkää tukehduuttava tungos. Minua litistetään milloin tähditettyä soturin rintaa vastaan, milloin kiilaa minua kylkeen kovan turnyyrin saparo. Sujuvana kuin sisilisko pujottautuu kainaloni alitse hienovartaloinen neitonen. Hän, hänen sisarensa, äitinsä ja kaikki tuttavansa ovat uimapukuihin puetut. He eivät tosin ole aivan alastomat, mutta *melkein*.

*

Aikansa siinä akanvirrassa pyörityyään joutuu vihdoinkin valtaistuinsaliin. Lukuisista sähkölampuista leviää häikäisevä valo joka paikkaan. Sali näyttää puolta suuremmalta, sillä yksi seinä on melkein kokonaan peililasista. Sieltä heijastaa valo entistä voimakkaampana takaisin. Kaikki, mitä on nähtävänä, sen se näyttää.

Tuossa seisoo ryhmä punalakkisia kuvernöörejä, valkohousuisia senaattoreja ja »muuta kenraaleja». Kuinka hyväntahtoisesti he jakelevat kädenlyöntinsä armon osoi-

tuksia niille, joilla on onni olla heidän tuttavansa. Joka kerta kun he liikahtavat, välkähtää jotakin rinnoilla tai olkapäillä. Toisessa paikassa puhuttelee kaartin upseeri nuorta neitosta. Upseerilla on kaulus niin kankea ja korkea, että hän töintuskin näkee kiiltovartiset saappaansa. Neitosella, hänellä ei ole kaulusta ollenkaan ja vaatetus alkaa alhaalta, alhaalta . . . hyvin alhaalta. Jos hänen olisi tarvinnut punastua ja painaa päänsä poveensa, niin voisi hän sen ihan poveensa painaa. Mutta hän ei punastu; kaikki muut punastuvat ennen kuin hän. Neitosen ohitse astuu arvokkaasti joku pappissäädyn edusmies. Hän luo katseen neitoseen, kääntyy pois, katsahtaa toisaalle, vaan kun kohtaa kaikkialla saman näön, niin ei hän enää käännänykkään. Hänellä ei ole paikkaa, kuhunka päänsä kallistaisi. Tuolla seinämällä, muiden takana, istuu tosin muuan savolaisen valtiopäivämiehen vaimo, mustassa vihtoriininitussa ja suorassa hameessa. Mutta häneen ei kukaan katsahda.

Lehteriltä aletaan soittaa vakavata kävelytahtia.

»Sijaa hänen ylhäisyydelleen . . . sijaa . . . olkaa hyvät . . . siirtykää vähän.»

Kullan kiiltävä kamariherra jakaa joukot kahteen leiriin. Ja kujaa myöten astuu hänen ylhäisyytensä kreivi Heyden, kuljettaen maamarsalkkatarta. Maamarsalkka viepi hänen ylh. kreivitär Heydeniä. He kiertävät salin ja yhteen jonoon liittyy muita ylhäisiä pareja. Säätyn puhemiehet saavat kunnian olla kukin vuorollaan kreivittären keikarina. Ja kreivi kulettaa vuorostaan heidän rouviaan.

Teidän kirjeenvaihtajanne seisoo lähellä ja katselee. Hän osaa jo ulkoa ne liikkeet ja ne hymyilyt ja ne silmäkulmain säännölliset kohotukset, jotka aina uudistuvat noin parin tahtivälin päästä. Luulette kenties, että hän meni yhteen joukkoon. Hän päättää säästää itsensä siksi, kunnes hänet ehkä nimitetään salaneuvokseksi tai ylennetään aatelissäättyyn.

Kävelyä seuraa valssi. Nuori väki liikkuu lattialla. Kullan kiiltävä kamarijunkkari kiidättää kuutamon kalvakkaa naista. Heidän menoaan katselee pari senaatin ylimääräistä kopistia.

»Se mies tulee kohoamaan vielä korkealle», sanoo toinen.

»Olkoon hänen tulevaisuutensa yhtä loistava kuin hänen pukunsa», vastasi toinen.

»Ja yhtä *kullan* kiiltävä.»

He eivät puhuneet kateudesta eikä ivalla. Heidän äänensä ilmaisi hartautta, niinkuin sen, joka haaveksii itselleen saavuttamattomasta tulevaisuudesta.

*

Täällä ei tarjota mitään, vaan täällä saa jokainen ottaa, sen minkä kerkiää. Hänen Keis. Majesteettinsa on mainio isäntä. Itse hän tosin ei ole saapuvilla, mutta käskynsähaltijoille hän on antanut määräyksen siitä, ett'ei vierailta saa mitään puuttua. Ja niin on valmista boolia, totineuvoja, viinejä vaikka minkälaisia, olutta, portteria, viinaa, seltteriä, limonaadia — kaikkia on itse kutakin eri huoneessaan. Mene pöydän ääreen, tilaa mitä tahdot ja sinä saat niinkuin parhaasta ravintolasta, . . mutta maksaa et tarvitse. Ja kun sinulle tulee nälkä, niin käy tuohon suureen pitkään saliin, jossa on pöytä seinästä seinään ja pöydän päällä ruokalajeja kymmenittäin. Syö mitä mielesi tekee, survi toisia syrjään, valloita heidän paikkansa, ahmi, pure, niele, ja ryyppää portteria päälle!

Sitä neuvoa näkyy suurin osa seuraavankin. Sillä vähän ajan päästä on täällä yhtä suuri ahdinko kuin alhaallakin. Vanhat »sedät» asettuvat pöytien ääreen tupakoimaan ja näkyy olevan muutamia niitäkin, jotka istuvat korttipöydän ympärille eivätkä siitä hievahda koko iltana.

*

Enhän tässä jaksa kaikkia kertoa, mitä näin ja kuulin. Harhailin minä sekä ala- että yläkerrassa. Ja sen huomasi, että edellämainitussa koettelivat ihmiset käyttäytyä kuin hovissa, mutta jälkimäiseen päästyään olivat he kuin kotonaan, jossa puhe tulee lasi lasilta yhä papattavamaksi ja maailma muuttaa joka hetki muotoaan, niin kuin huhtikuun päivänä.

*

Puolen yön aikana alkoi kuulua yläkerrassa suhketta, joka vähitellen muuttui varmuudeksi, että »suuri illallinen» on aljettu ja että siellä valuu virtanaan — sampanjaa. Minä kuin nuolena alas rappusia! En häpeä vähääkään sitä tunnustamasta, sillä miksi se minulle olisi häpeäksi, kun sedätkin tekevät samalla tavalla.

Valtaistuinsalin tuonnimmaisessa päässä on ovi, jota ei kukkien ja kasvien välistä ensin huomaakaan. Se on ollut suljettuna koko illan. Mutta yhtäkkiä kajahtaa juhla-marssin sävelet, ovet avataan ja edessä on soikea ja hiukan himmeästi valaistu viileä holvi. Tottumaton luulee tulleensa satumaailmaan, yltäkyläisyyden metsikköön, Kanaaninmaahan, jossa rieskaa ja hunajaa vuotaa. Pöytän selät näyttävät ketkistyvän lihavatien ja jälkiruokien painon alla. Jos en näkisi tuossa erästä vaaleatukkaista, harmaasilmäistä savolaista tuttavaani tyytyväisenä levittämässä voita leivälleen, niin luulisin olevani itämaisessa taikalinnassa. Jos ei paras ystäväni, pappissäädyn rajikaula edusmies, veteleisi pitkiä siemauksia sampanjalasista ja tarjoisi sitä tavalliselle Helsingin kyypparille uudelleen täytettäväksi, niin päättäisin päässeeni Muhamedin seitsemänteen taivaaseen.

Ei minulle enemmän kuin niille muillekaan herroille, jotka jo yläkerrassa »välipalansa» söivät, maista tämä herkujen paljous. Me teemme kierroksen pöytien ympäri ja antaessamme silmän nauttia nipistämme vain sieltä täältä

jonkun viinirypäleen tai pähkinän. Mutta jahka me saisimme ne rekeemme ahtaa, ajaa kuorman kanssa kotiin ja pitkin vuotta pureksia ja valutella . . . ah!

*

Pois minä lähden. Palaan takaisin valtaistuinsaliin. Siellä vaan tanssia jatketaan. Intohimoinen soitto kiihoittaa kiihkeään hyppelyyn. Puolalaisessa masurkassa telmii lattialla neitosia, nuoria rouvia, upseereja ja joitakuita uusmaalaisia ylioppilaita. Puuterijauholla umpeen tuiskutettu ihon väri alkaa siellä täällä käsivarsissa ja olkapäillä tulla näkyviin. Oikenevat suortuvat, hipiän epätaisisuudet, hikireijät . . . uh!

Alikerran virvoitushuoneessa on vaan rehuja järeillä hedelmien ja makeisten paljoudesta. Ylikerran ruokavadeissa on isot lovet, jälkiruokavuoren huippu on tuuskahtanut suulleen liemeen. Sen onkii sieltä muuan alemman näköinen virkamies, ja kun hän saa ensimmäisen suuntäyden syödyksi, menee hän keräilemään itselleen viinin tähteitä tyhjennetyistä pulloista.

Pois minä lähden. Otan hattuni käteeni ja pistän hanskikkaat taskuuni. Olen nähnyt mitä olen tarvinnut. Ja kertonut tässä mitä olen nähnyt.

*

Ulos tultuani tunnen purevan pakkasen. Taivas leimuaa täydessä tähdessä. Minun täytyy vetää turkin kaulus kasvojeni eteen. Lammasnahka tuoksahtaa niin tutulta. Muistuu mieleeni eräs kaitanen metsätie, jota myöten tänne pääkaupunkiin tullessani osuin pahaseen torppaan. Siellä oltiin juuri illallisella. Hapanta kalaa, kovaa leipää ja kaljaa. Tienneekö torpan väki, millaisen aterian olen vast'ikään syönyt heidän kustannuksellaan?

Käynti talonpoikaissäädyn istunnossa.

Kaikki aatelittomat säädyt asustavat näillä valtiopäivillä Ateneum'issa, tuossa tietämättömällä tavalla syntyneessä rakennuksessa, joka kohosi kuin taikalinna meren pohjasta. Viime valtiopäivillä lausuttiin säädyissä mielihapaa tuollaisten talojen rakentamisesta ja huomautettiin niiden tarpeettomuudesta. Mutta vastaukseksi siihen ovat säädyt nyt samaan taloon sijoitetut — säädyhuonetta odottamaan. Ja joka kerta kun he astuvat Ateneum'iin, saavat papit ja talonpojat sydämmensä sulakkeeksi lukea kultakirjaimilla räystäään reunaan latinaksi kirjoitetut sanat: *Concordia res parvae crescunt*.

Talonpoikaissäädyn istuntohuone on alimmassa kerroksessa. Se on iso sali, jonka kattoa kannattaa neljä tukevaa pilaria. Ikkunoita on siinä sekä etelää että pohjoista kohti. Itäisellä seinämällä on kuulijain lehteri ja vastapäätä sitä toisella puolen salia suuri ovi, ulos vestibyyliin eli porstuaan. Keskellä lattiaa pilarien välissä ja niiden ulkopuolellakin on suuri joukko pieniä keltasia pulpetteja, yksi kutakin edusmiestä varten. Kansi pulpetissa on jyrkkä ja vino, mutta pienen linkun avulla saadaan se kohoamaan melkein vaakasuoraksi pöydäksi. Kaikkien pulpettien huomio on ikäänkuin käännetty yhtään päin, puhemiehen pöytään, joka pohjoisella seinämällä seisoo ylempänä muita. Puhemiehen pöytä on koristettu punasella veralla ja sen takana on kaksi tuolia, toinen puhe-

miestä, toinen sihteeriä varten. Toisella puolen tätä pöytää on notarion paikka ja toisella tulkin; sen edessä istuvat pikakirjurit kahden pöydän ääressä.

*

Sali on tyhjä, mutta säädyn kanslian puoleksi aukinaisesta ovesta näkyy pöydän ääressä istuvan kiiltonappiseen frakkiin puettu mies, säädyn sihteeri. Hänen läheisyydessään seisoo kanslisti, jotain kysyen. He kääntelevät papereita, panevat yksiä pois ja ottavat toisia esille. Järjestävät varmaankin tänään esitettäviä asioita.

Iso ovi alkaa aukeilla ja aikaisimmat edusmiehet tulevat sisään. Jos se on joku herrasmies, jolla on silmälasit, niin taivuttaa hän päätään eteenpäin, katsoa maurauttaa huurtuneiden lasien yli ja alkaa niitä sitten pyyhkiä. Hän on hyvin aseettoman näköinen tuossa sähköön huikastessa hänen silmiään kuin päivä huuhkajan. Kun lasit ovat paikoillaan, lähtee hän oven suusta liikkeelle ja jatkaa matkaansa vesikarahvin luo. Riihimäen lähdevettä juopi hän siinä kulauksen toisensa perästä. Ruokalevon päälle se kuivaan suuhun mahtaa maistuakin mainion makealta.

Sill'aikaa on tullut toinen edusmies. Hän on paksu rusthollari, joka vyöryttää itseään eteenpäin varmasti ja vakavasti. Kuuluisi tukevien askelien jymähteleminen, ell'ei lattia olisi niinisessä matossa. Rusthollariakin janottaa ja häntä vetää samalle lähteelle kuin herrasmiestä. He nyökäyttävät molemmat toisilleen päätä vesilasin yli ja sitten tuppaaavat he kättä. Sen tehtyään he menevät kukin pulpetilleen. Istuutuessaan katsahtavat he kuulijain lehterille ja herrasmies taivuttaa niskaansa jollekin tuttavalle.

Mutta yhä useammin alkaa aukeilla ovi ja ukkoja tulee kaksittainkin sisään. Muutamilla on mietintöjä ja kirjoja kainalossa, toisilla irtaallaan, toisilla sitä varten laitetuissa

kansissa, joihin on kultakirjaimilla painettu: »Propositioner.» Ne pannaan pulpetille, jonka sisässä pää ja kädet vähän aikaa toimivat. Pulpettien päälle on asetettu uusia mietintöjä. Rusthollari ottaa kynän taskustaan, pyöräyttää sen kärkeä suussaan ja kirjoittaa hyvin totisen näköisenä nimensä vihkon ylälaitaan.

Tulleet alkavat muodostaa ryhmiä lattialla. Heidän keskusteluistaan rupeaa syntymään surinaa salissa. Toiset ovat herrasmiesten näköisiä, pitkissä halkohelmatakeissa, toiset käyvät kotikutoverassa, krajeissa ja manseteissa. On niitakin, joilla on harmaa sarkanuttu ja liivien yläreunan yli käännetty paidan kaulus. Mutta pieksuja ei näy kuin yhdellä ainoalla. — »Tuolla tulee puhemies.» — Hän on kumarahartiainen, pyöreäotsainen, tukeva talonpoika. Mennä jurrittaa juuri ketään tervehtimättä kansliahuoneeseen. Kun hän aukaisee oven, kuuluu sieltä naurua. Ja tietä annettuaan puhemiehelle astuvat sieltä peräkkäin ulos edusmiehet Meurman ja Avellan. Edellinen on varmaan-kin sanonut jonkun kompasanan, koska jälkimäisen niska vielä pulpetinkin ääressä nyökkäsee. Herra Avellan viittaa luokseen rusthollarin, joka nojaa kyynärpänsä pulpettiin. Herra Meurman menee toisen istuvan rusthollarin luo ja laskee kätensä hänen selkäänsä. Puhuu hänelle ja kohottaa käsiään, olkapäitään ja silmäkulmiaan hänelle omituisella venäläisellä tavalla. Hän nähtävästi selittää jotain tuiki tärkeää »asianlaitaa». Mutta kun rusthollari on ymmärtänyt asian, niin herra Meurman häntä ystävällisesti taputtaa hartioille. Molemmat rakastavat he rusthollareja ja rusthollarit rakastavat heitä.

— »Onko tuo Castrén!» Hän se on. Hän on juuri tullut sisään ja liittynyt muutamaaan ryhmään perempänä salia. Hän seisoo suorana ja hajasäärin. Kalpeanlaiset kasvot tekee sähkövalo vieläkin kalpeammiksi. Mutta silmälasista välähtää se terävästi takaisin. Tavallisesti on herra Castrénilla suuri pinkka kirjoja kädessään, perus-

tuslakeja ja muita lakeja. Nehän ne ovatkin edusmiehen oikeita aseita. Ja mainita sopinee tässä sivumennen, että herra Castrén hyvin taitavasti niitä heiluttaa. Milloin pistää hän yksityisellä pykälällä, milloin lyö vastustajaansa päähän koko valtiopäiväjärjestyksellä, että jymähtää.

*

Mutta yhtäkkiä kuuluu kolme koputusta puhemiehen pöydän pintaan. Hän on kiivennyt paikoilleen ja istuutunut sihteerin viereen. Ryhmät hajoavat ja kukin kiiruhtaa paikoilleen.

»Puhemiesneuvosta», alkaa tavallisesti herra Slotte, »on ollut koolla ja meerennyt istuntoja pidetteveksi tulevalla viikolla tiistaina ja lauantaina. — Talmanskonfiransen ha' haft sammanträde o'bistämt att plena ska' hållas i nästa vikka tisdag och lördag.»

Heti kohta sen jälkeen alkaa sihtööri lukea viime istunnon pöytäkirjaa: »Ote talonpoikaissäädyn pöytäkirjasta, joka tehtiin valtiopäivillä Helsingissä, helmikuun 20 päivänä 1888 j. n. e.» Mutta pöytäkirjan lukemista ei tavallisesti kukaan kuuntele. Sädyn jäsenet hommaavat joko pulpettinsa kanssa tai selailevat niitä uusia mietintöjä, joita vahtimestari parhaallaan jakelee kunkin eteen. Levottomimmat, niinkuin esimerkiksi herra Castrén, saatavat jo tehdä pieniä matkustuksia lattialla ja istuinten välisillä käytävillä.

»Onko seedyllä miten muistuttamista ylösluettua pöytekirjaa vastaan?»

Sääty murahtaa jotain ja puhemies vahvistaa vasaran lyönnillä murahduksen hyväksymiseksi.

Sittenkun se on tehty, antaa sihtööri puhemiehelle käteen jonkun paperin.

»Esiteten ennen pöydelle pantu taalousvaaliokunnan mietintö (se ja se siitä ja siitä asiasta) . . . fyridragas föryt bordlagda äkonomaj-ytskottes bitänkande» (j. n. e.)

Mietinnössä esitetty asia saattaa olla hyvinkin vähä-

pätöinen. Tiedetään, että se on yhdellä vasaran iskulla päätetty kaikissa muissa säädyissä. Eikä ole kuulunut ääniä siitä, että asiasta olisi tässäkään säädyssä erimieliä. Toivotaan sentähden ainakin kuulijain lehterillä, että ei synny keskustelua, ei ainakaan pitkää, ja että pian päästään johonkin toiseen paljoa hauskempaan asiaan.

Mutta jos mieli jonkun asian mennä talonpoikaissäädyssä läpi ilman keskustelua, niin pitäisi puhemiehen esittää se varkain, parille kolmelle miehelle kuiskaten ja pyytää heitä, »etteivät virkkaisi kellekään mitään».

Nyt hän on kuitenkin esittänyt asian kuuluvalla äänellä.

»Herra Puhemies!» — »Puhemies!» — »Herr Talman!» — »Herra Puhemies!» »Herra Puhemies!» — »Talman!» — »Herra Puhe...! Herra Puh.» j. n. e.

Siis kilvan, toinen toisensa uhalla! Kaikillako heillä on jotain sanomista?

Herra »puh.» koettaa panna paperille nimiä, minkä kerkiää, mutta tämä tehtävä käy yli hänen voimiansa...

»Kyllä minun taas taitaa teytyä lukia ylös niitten nimet, kun niitä on niin monta, kuin ovat pyyteneet puheen vuoroa.» Ja sitten hän ne luettelee A:sta O:hon. — Oikein ovat kaikki muut paitsi J., joka ilmoittaa, että hän E:n jälkeen pyysi puheenvuoroa ja T., joka pyysi puheenvuoroa ennen kuin S.

Kappaleen aikaa kynteleé puhemiehen kynän tynkä paperin pintaan O:asia ja Teittisiä, Hedbergiä ja Svedbergiä. Ja jokaisen vaon välillä hakee lyijykynän pää mehua kielen kärestä, jossa pyörähtää pari kertaa, ennenkun alkaa uuden.

Vihdoin ovat kaikkien puheenvuoroa pyytäneiden nimet »kirjoitetut ylös».

»Edusmies H:lla on puheenvuoro.»

Ja nyt alkaa keskustelu. Keskustelu, josta ainoastaan sen tiedät, mistä se tulee, mutta et sitä, minne se menee. Sen eri vaiheita en yritäkään kertoamaan. Se huojuu sinne, huojuu tänne. Kiertää asiata pitkissä soikuloissa niinkuin pyrstötähti aurinkoa. Välistä on niin kaukana siitä, ett'ei luulisi takaisin tulevankaan. Toisen vuoron tulee niin liikkele, että näyttää siihen suistuvan ja samassa loppuvan kanssa.

Mutta maailma loppuu, ennenkun keskustelu talonpoikaissäädystä sellaisesta asiasta, joka jo itsestään on selvä. Juuri kun puhemies vasara on pöytään putoamisillaan keskustelun päättäjäksi, kuuluu jostain salin perältä: »Herra Puhemies!» Siellä on joku, joka on keksinyt pienen pikkuruisen vielä täyttämättömän aukon, ja siihen hän kiiruhtaa sormensa pistämään. Kovertelee, kovertelee sitä, suuremmaksi ja suuremmaksi. Toinen ei salli tuota tehtävän ja hän tahtoo täyttää aukon. Yksi liittyy yhteen, toinen toiseen. Mikä »kannattaa», mikä ei »kannata». Eräs sanoo olevansa aivan samaa mieltä »etellisten arvoisain puhujin kanssa, jotka ovat jo ehtineet sanoa paljoa selevemmin ja asiallisemmin sen, mitä minnäi olin aikonna sanoa». Ja ett'ei hänen suinkaan epäiltäisi voivan puhua yhtä selvästi ja asiallisesti, niin näyttää hän heti kohta pitkällä puheella toteen sen, että edelliset puhujat todellakin ovat paljoa selvemmin ja asiallisemmin sanoneet sen, minkä hän nyt sanoo.

Toinen taas tahtoo ilmoittaa, että hänen mielipiteensä on peräti päinvastainen kuin edellisen puhujan; jonka tähden hän yhtyy kaikkiin niihin, jotka ovat tätä puhujaa vastustaneet.

Mutta nyt on vanha ukko Päivärinta jo pitkän aikaa osottanut levottomuutta. Hän pyytää puheenvuoroa ja ehdottaa, että keskustelu toki vihdoinkin lopetettaisiin ja herettäisiin yhtä asiaa iän kaiken »jankkaamasta ja jankkaamasta». — »Hyvä!» huudetaan yli koko salin ja varsinkin

yhtyvät siihen sydämmestään kuulijat, jotka ahtaalle lehterille ahtautuneina, takimaiset etumaisten sulkemina, jo kauvan ovat poispäästäkseen odottaneet tämän »kansan näytännön» päättymistä. Mutta vielä on eräällä puhujalla käyttämättä tämänpäiväinen sananvalta. Hän ei sano tahtovansa »kuluttaa säädyn kallista aikaa», mutta pyytää ainoastaan »saada huomauttaa muutamista kielivirheistä suomalaisen mietinnön ponnassa!» Pilkut eivät myöskään ole kaikin paikoin sijoillaan . . . Nuo hän luettelee ja hänen takanaan istuja häntä täydellisesti kannattaa.

Keskustelun kestäessä ovat edusmiehet salissa koettaneet huvittaa itseään parhaansa mukaan. Mikä heistä on kulettanut sinne seinänvierus-tuoleille emäntänsä, mikä muun tuttavansa. Heitä puhutellaan ja heidän vieressään istutaan. Ja vähä väliä juodaan Riihimäen lähdevettä. Leskimiehet taas, ne näet, joilla on rouvat kotona, lohduttelevat itseään toisella puolella käytävää olevassa »tupakkavaliokunnassa», josta tietävät sähkökellon kutsuvan äänestämään, jahka se aika kerran maailmassa valkiaan.

Kuuntelijat täällä lavalla ovat ehtineet ajatella monenlaisia ajatuksia. Taampana olija on saattanut, jos on sitä tahtonut, laskea jokaisen hivuksen hänen edessään istuvan neitosen leikkotukasta; tuumia, mahtaneeko tuo toinen olla kenenkään kanssa kihloissa; mieltä hänen vieressään olevaan, unohtaa hänet ja rakastua tähän nuoreen solakka-vartaloiseen naiseen, joka on heittänyt hienonahkaisen turkin hartioiltaan ja silloin tällöin katsahtanut mustilla silmillä hänehen, joka on häntä katsonut. Mutta sill'aikaa kun tulkki on melkein sanasta sanaan kertonut aivan vastikään pidetyn puheen, on lehterillä istuja ehtinyt unohtaa mieltymyksensä ja rakkautensa. Hän on haukotellut ensin kouransa, mutta sitten uljaasti ihan ikkunata vasten.

Missä hänen mielensä menneekin, sitä hän tuskin itseään tietää, kun vihdoin viimeinkin kuulee puhemiehen sanat:

»Onko keskustelu peettynyt? — Kan diskusionen an-
ses vara afslutad?»

»Herra Puhemies!»

Sun horna nielkoon! Mitä ihmettä hänelläkin on vielä?

»Edusmies K:lla on puheenvuoro.»

K. nousee puhumaan niin rauhallisesti kuin olisi keskus-
telu vasta alussa ja hänen se pohjustettava.

»Kun tämä asia on varsin tärkeää laatua ja kun mieli-
piteet säädysssä eivät siitä näytä aivan vakaantuneilta (mi-
nusta niitten olisi pitänyt jo ainakin kolme kertaa kivettyä),
niin ehdottaisin minä, että mietintö vielä pantaisiin pöy-
dälle tulevaan istuntoon.»

Ja sitä hän ei saattanut tehdä paria kolmea tuntia ai-
kaisemmin! Hän istuu niin rauhallisesti kuin oli nous-
sutkin, niinkuin olisi täyttänyt velvollisuutensa eikä
muuta mitään.

»Minä pyydän saada kannattaa.»

»Koska kaksi seedyn jäsentä on pyytänyt mietinnön
pöydälle seuraavaan istuntoon — Då tvenne stånds lida-
möter ha'yrka' på bordläggning» (j. n. e.) . .

Ja kussa puhemies on siirtänyt äskeisen mietinnön syr-
jään, saa hän sihteeriltä eteensä toisen. Hän lukee päälle-
kirjoitusta ja kuulijat kuulevat, että se on jotakin sem-
moista kuin »yleisen vaalitusvaliokunnan mietintö numero
kolme koskeva . . koskeva» . . (tuota tai tätä, esimerkiksi
jotain sellaista maailmaa mullistavaa ehdotusta kuin Laa-
tokan rantojen viittomista).

Onnellinen se, joka on jäänyt oven suuhun istumaan.
Hän pääsee ulos kadulle hengittämään raitista ilmaa.
Mutta minä olen perimäisenä sillinä tässä tynnörissä ja saan
istua loppuun saakka.

Voisinhan kostaa pahan pahalla ja saattaa lukijani sa-
maan asemaan kuin minutkin on heidän tähtensä saatettu,
voisin kertoa ensimmäisestä sanasta tuon keskustelun, joka
nyt on alkanut. Mutta minä olen jalomielinen. En tahdo

enempää ikävystyttää heitä kertomuksella, josta ei toden totta voisi tämän haus Kempaa tulla, jos näet oikein *todennukaisesti* tahtoisivat kuvata talonpoikaissäädyn istuntoa.

Pyydän vaan lopuksi saada mainita, miten äänestäminen eli toisin sanoen päättäminen tapahtuu, joka tällä kertaa tapahtui noin puoliyön aikana.

Kun kukaan ei ole enää pyytänyt puheenvuoroa, niin puhemies julistaa keskustelun loppuneeksi. Sitten sanoo hän, että »keskusteluksessa on ilmaantunut kaksi mielihetkeä, joista toinen on puolustanut ja toinen vastustanut valiokunnan mietintöä».

— »Jos ne, jotka puolustavat mietintöä, vastaavat: jaa, ja ne jotka vastustavat: ei. Hyväksyykö seety enestysesityksen?»

»Hyväksyy.»

»Jos seety sitten suullisesti vastaa »jaa» eli »ei?»

»Jaa — ei — jaa!»

Puhemiehen mielestä on »ei» voitolla, mutta joku vaatii lippuäänestystä. Sen täytyy siis tapahtua.

»Eenestysesitys on kirjallisesti ylös pantu ja lujetaan hyväksyttäväksi.»

Kun se on »lujettu» ja hyväksytty, alkaa notarius hakea paperista edusmiesten nimiä ja samassa järjestyksessä heittävät nämä lippunsa uurna.

Siksi aikaa kun ääniä lasketaan, menevät edusmiehet tupakkahuoneeseensa.

Minä tein viimeisen ponnistuksen ja käyttäen hyväksi liikettä lehterillä tunkeuduinkin kuin tunkeuduinkin ulos.

Olen istunut kuusi tuntia yksillä istuimillani kuuntelemaan melkein yksiä ja samoja puheita. Jos kotia mennessäni ajattelen, että vaikka puhuminen on hopeaa, olisi vaikeampi kuitenkin kultaa, niin ei sääty minua siitä sentään kovin soimanne. Sillä kunkin puhujan ajatus on samanlainen kuin minunkin, paitse siinä, mitä tulee — häneen itseensä.

Pappissäädyn istunnossa

huhtikuun 13 p:nä 1888.

On aina totuttu sanomaan ritaristoa ja aatelia maamme »ensimmäiseksi» säädyksi. Mutta se joka tästä lähin niin sanoo hän panettelee pappissäätyä. Sillä senjälkeen mitä näillä valtiopäivillä yleensä on tapahtunut ja mitä erittäin tapahtui istunnossa viime tiistaina, on pappissääty ehdottomasti julistettava maamme ensimmäiseksi säädyksi — tietysti myöskin siihen nähden, että se on ensimmäiseksi poistettava.

Ja se on kunnia, joka ei tule joka miehelle.

Suurin kunnia on mielestäni olla tien raavaaja, tunnelin poraaja läpi kovan kallion, joka estää edistyksen kulke-
masta suorinta tietä. Mutta sen jälkeen on suurin kunnia olla kalliona, tuona mustana muurina, kääntämässä edistyksen virtaa perinpäin, ja jonka muuttamiseksi, en tahdo sanoa murtamiseksi, vaaditaan muitten mitä pinnistävimmät ponnistukset.

Että pappissäädyn enemmistö meillä on tuosta osastaan ylpeä, se käy selville miltei jokaisesta keskustelusta, jossa sillä vain on tilaisuus asettua vanhoillaan olemisen mieliteitä edustamaan.

Vaikka olisi kysymyksessä kuinka pienen kelkan tekeminen tahansa, jolla sen luontoon katsoen keula on luonnollisesti *eteenpäin*, niin heti kohta kasvaa se pappien silmissä jättiläisreslaksi. Johtajat tarttuvat koko vakuutuk-

sensa voimalla kaplaihin kiini, toiset heittävät siihen kai-
ken ominaisen painonsa, joka tässä säädysssä ei ole vähäi-
nen, ja niin tulla huristaa pieni kelkka suurena rekena alas
mäen päältä, johon juuri oli pääsemäisillään.

Niin tapahtui esimerkiksi kirjailijapalkkio-asiassa ja
samalla tavalla kävi kysymykselle naisten päästämisestä
yliopistoon.

*

On ihana huhtikuun iltapäivä. Aurinkoa ei näy, har-
maa pahanhajuinen usma peittää kaupungin ja lika lotisee
kantapäissä. Happamen näköisinä vaeltavat edusmiehet
Ateneum'ia kohti ja raskasjalkaisina kohoavat he ylös sen
rappusia.

Teidän kirjevaihtajanne aikoo tällä kertaa pappissää-
tyyn. Sen istuntohuone on ylimmässä kerroksessa ja leveä
on se tie, joka sinne johtaa . . niin leveä, että koko sääty
sopisi sitä rinnakkain käsi kädessä kävelemään. Sitä tietä,
jonka yläpäässä seisoo Ilmarisia ja muita alastomia epä-
jumalia, eivät kuitenkaan tarvitse kuulijat kulkea. Heitä
varten on olemassa tie kaitainen ja portti ahdas, joka
Ateneum'in itäisestä päästä vie ylös kuulijalehterille.

Juhlallinen ja totinen on se näkö, joka lehterille tultua
aukeaa eteen. Se on kuin Herran temppeli surujumalan-
palveluksen aikana. Puhemiehen pöytä on kuin alttari,
verhottuna tummaan verkaan. Valo ei ole tuota tavallista
maallista valoa, jota muihin ihmisten asuntoihin tunkee
kadulta. Katosta se suoraan vuodatetaan alas ja jos sil-
mänsä tekisikin mieli ulkomaailmaan luomaan, eivät ne
kohtaisi muuta kuin avonaisen taivaan. Yksin pulpetitkin
näyttävät kyyristyvän matalammiksi sen painon alla.

Mustiin kaapuihin ja valkoisiin kaulahuiveihin puetut
edusmiehet näyttävät tuntevan paikan pyhyiden. He
kokoontuvat kuin jumalanpalvelukseen. Heitä ei edes seu-
raa heidän omat varjonsa, sillä valo tulee kohtisuorasti yl-
häältä. Sitä herttaista, hauskaa kodikkaisuutta, joka niin

miellyttää esim. talonpoikaissäädystä, ei täällä näy. Askeleet ovat ylen arvokkaat ja liikkeet raskaat. Tervehdykset tehdään suurella kunnioittamisella ja puhelu on puoliäänistä tuumittelua. Professori Palmén on ainoa, joka antaa hiukan eloa maisemalle. Hän liikkuu vilkkaasti, puhelee iloisesti ja pyörähtelee kantapäillään. Mutta melkein kaikista muista näkyy, että he tietävät seisovansa Kaikkein Korkeimman suoranaisten katselun ja kaitselun alaisina.

Ja se näkyy myöskin, että esimiehiä on läsnä. Puheen-
vuoroa pyydetäessä esimerkiksi sanotaan harvoin, niin-
kuin muissa säädyissä: »herra puhemies!» vaan melkein
aina: »herra arkkipiispa!» — ja hyvin usein: »herra tohtori
ja arkkipiispa!» Jos talonpojat ja porvarit noudattaisivat
samaa tapaa, pitäisi heidän huudahtaa: »herra herrastuo-
mari!» ja »herra kauppaneuvos!»

Ja kun joku piispoista puhuu vakavasti jollekin sääty-
veljelleen, niin on tämä kahta vertaa vakavamman näköi-
nen. Jos piispan kasvojen piirteitten totisuutta merkittäi-
siin 2:lla, niin olisi toisen kasvojen totisuus 2². Vaan niin
pian kun piispa suvaitsee antaa hymyilyn vilahtaa kas-
voilleen, kirkastaa hänen puhuttelemansakin piirteitä täysi
päiväpaiste. Ja kun sitten seuraa ystävällinen taputus
olkapäälle, tuntuu syrjäisen ja osattomankin sisässä, kuinka
onnenosaisen sydämmestä valahtaa lämpimän haalakka
hyvän mielen verivirta läpi ruumiin ja alitse mustan kauh-
tan.

Semmoisia suloisia tunteita eivät saa koskaan tuntea
muitten säätyjen edusmiehet, sillä heidän johtajansa eivät
ole heidän esimiehiään. Mutta eipä heidän johtajiensa sa-
noilla olekaan sitä painoa kuin esimerkiksi pappissäädyn
johtajain. Kuinka suuri tuo paino on, sen huomasi silloin,
kun oli kirjailijapalkkioasia ensi kerran esillä. Kuulijalehte-
rin eroittaa tupakkahuoneen ovesta lautaseinä. Seisoin sei-
nää vasten ja kuulin kaksi ääntä ahtaassa käytävässä kes-
kustelevan. »Tiedätkö, mitä mieltä on piispa —?» — »Minä

luulen hänen vastustavan.» — »Ei sitä voikaan puolustaa.» Ja kysymys raukesi, niinkuin tiedätte.

*

Pappissäädyssä alotetaan istunnot aina rukouksella ja päätetään myös. Kun arkkipiispa kopauttaa vasaransa pöytään, humauttaa koko sääty seisoalleen ja heidän kanssaan tavallisesti myöskin joku määrä tätejä kuulijalehterillä. Rukous on vuorotellen kunkin säädyn jäsenen pidettävä. Jos se sattuu jonkun professorin tai muun maallikon osaksi, niin lukee hän tavallisesti vaan Isämeidän paljaaltaan. Kuuluipa kerran eräillä edellisillä valtiopäivillä tapahtuneen sekin, että sinä päivänä kun erään professorin oli rukoiltava löydettiin hänen pulpetistaan katkismus levälään auki Herranrukouksen kohdalta. Varsinaisen papin ei kuitenkaan sovi rukoilla yksistään »hänen omalla opettamallaan rukouksella». Ollakseen oikea rukoilija kuuluu asiaan panna hiukan omiaan. Hän laittelee sanansa sentähden kauniille kihermälle, johon on kunkin »lahjain» mukaan kudottu kukkasia ylevistä ajatuksista ja sointuvista sanoista. Näissä kukkasissa välkkyilee hyvin usein helmiksi muuttuneita kyyneleitä »nykyajan epäuskosta». Mutta kukkaiskihermän keskestä ikäänkuin kiertyy esiin aina silkinen nauha, jossa jokainen juuri epätoivoon joutumaisillaan saapi lohdutuksen lukea, että »Suomen kansa on toki uskonnollinen kansa». Sen kansan puolesta me olemme tänne päättämään tulleet. Sen elinasioita ratkaisemaan. Mutta ennen kaikkea Hänen kunniakseen toimimaan, Hänen tahtoaan täyttämään. Hän johtakoon meidän päätöksemme oikeaan. Hän meitä valaiskoon. Oma järkemme on pimitetty ja sillä yksin emme mitään voita.

Ja kun sanat ovat tehneet vielä muutamia somaisia sulavia kaaria ilmassa, solmitaan ne ihmeteltävällä kätevyydellä Isämeitään. Mutta kun amen on sanottu ja vähän aikaa äänettömyys vallitsee, niin tuntuu siltä kuin äsken solmittu kiehkura kyyhkyiseksi muuttuneena liihoittelisi

läpi lasisen katon ja yli tämän syntisen kaupungin tuonne pyörryttävään korkeuteen.

Tuollaisen rukouksen jälkeen saatetaan ensimmäiseksi keskusteluaineeksi ottaa varsojen laitumelle laskeminen taikka kysymys papiston palkkain järjestämisestä. Enkä ole huomannut kenenkään keskustelujen aikana turvautuvan muuhun mihinkään kuin omaan järkeensä.

*

Tällä kertaa on ensimmäisenä päivälistalla pienten palkkioiden myöntäminen kotimaisille kaunokirjailijoille.

Joka sinä iltana sattui säätyyn, sai mitä parhaimman tilaisuuden tutustua sen kantaan ja eri puolueihin. Kantoja on sillä pääasiassa kaksi: kivikonservatiivisen enemmistön ja hiukan (sanoo: hiukan) uudenaikaisemman vähemmistön.

Suvaitsemattomuus eri lailla ajattelevia kohtaan ilmaantui mitä peittelemättömimmällä tavalla. Ja samalla miltei kuoleman kammo niitä kohtaan, jotka tavallisesti kaikissa maissa kantavat edistyksen lippua.

Kotimaiselle kaunokirjallisuudelle näet, joka, puhukoot muutamat papit mitä tahansa, on juuri sen kautta, että se on asettunut »siveellisten voimain palvelukseen», saavuttanut varsinaisessa kansassa parhaimman kannatuksensa, ei annettu melkein minkäänlaista arvoa. Kirjailijoita, joita kuitenkin juuri rakkaus kansaansa on varsin vaikeisakin oloissa ylläpitänyt, kuvattiin miehiksi, joita ei elähytä isänmaanrakkaus eikä totuus. Ne kuvaavat vain paheita mitä viehättävimmässä muodossa. Ne jäytävät siveellisen maailmanjärjestyksen perustuksia. Neroa niillä kyllä on, se täytyy tunnustaa, mutta henki on huono ja jalot aatteet puuttuvat. Sentähden ei heitä sovi kannattaa kansan eduskunnan. Eräs puhuja piti »parempana, että ennemmin kaikki kunnolliset jäävät, palkintoa saamatta kuin että yksi ainoa, joka ei ole palkintoa ansainnut, sellaisen saisi». Yhden ainoan luullun mätämunan pelosta ovat kaikki

muut munat särettävät. Mitähän jos Pettersson-paran tähden joku ehdottelisi desimeerausta siinä poikueessa, jonka pesän hän on pilannut? Silloin tietysti hyvällä syyllä nousisi huuto mitä kauheimmasta vääryyden teosta. Mikä suuri ero siis noiden valon vartijain mielipiteissä ja Hänen, joka antaa päivänsä paistaa niin hyvin kuin huonoillekin ja joka muistaakseni olisi säästänyt Sodoman ja Gomorran kymmenen vanhurskaan tähden!

Mikä toivoton pessimismi sen ohessa! Eikö siis elä kansassa enää jaloja ja puhtaita tunteita, isänmaan ja totuuden rakkautta ja uskonnollista mieltä sen vertaa, että se saisi luoduksi itselleen nerokkaita ja viehättäviä edustajia niillekin? Ei ole suuri silloin luottamus omaan asiaan, jos sitä epäillään. Myönnetäänkö todellakin, että nero siis on siirtynyt kokonaan pahan palvelukseen? Puuttuisiko näiden miesten edustamalta »hyvältä» siihen määrin tuoretta elinvoimaa, että se kykenisi synnyttämään ainoastaan keskinertaisia kykyjä?

Mutta suurin suvaitsemattomuus ilmaantui tämän keskustelun kuluessa kuitenkin siinä, ett'ei muulle totuuden hakemiselle mitään arvoa anneta kuin sille, joka jo edeltäpäin tahdotaan kammata juuri niihin johtopäätöksiin, joihin ennen on tultu ja joihin on isketty valtiokirkollisen opin hyväksymä leima. Suvaitsemattomuus, ja samalla mitä suurin epäjohdonmukaisuus. Sillä viime valtiopäivillä pyysi ja sai sääty palkankoroitusta yliopiston opettajille. Vaan silloin ei tahdottu erottaa sen saamisesta niitä, jotka puolustavat kehitysoppia ja ylistävät Darwinia.

Osaksi näillä syillä osaksi muilla koetti pappissäädyn vapaamielisempi vähemmistö estää hylkäävän päätöksen tekemistä ja karkoittaa sitä varjoa, joka nyt kuitenkin lankesi kuin lankesikin säätyyn kokonaisuudessaan. Muun muassa vedottiin vielä vanhoihin traditsioneihin, lausuttiin se toivomus, että pappissääty osoittaisi talonpoikaissää-

dylle, joka oli tehnyt kirjailijapalkkion antamisen miltei sydämmensä asiaksi, entistä myötätuntoisuutta sen hyväksymällä. Mutta hämmästyttävällä rohkeudella heitettiin vasten talonpoikaissäädyn kasvoja se epäluottamuksen osoitus, ett'ei se edustakaan Suomen talonpoikaista rahvasta, ett'ei se tunnekaan kansan mieltä, jonka ainoastaan tuntevat ne ja ne papit. Kun huomautettiin siitä, että palkkioita tulisi antamaan hallitus kirkollistoimiston päällikön senaattori Yrjö-Koskisen ehdotuksesta ja että siis ei suinkaan voisi olla mahdollisuuttakaan olemassa epäsiivelisen kirjallisuuden kannattamiseen, sanottiin suoraan, että herra Erkko, joka äsken siltä taholta on saanut tunnustuksen, kuuluu niiden kirjailijain joukkoon, joiden palkitsemisesta pappissääty ei voisi vastata kansan edessä. Lopuksi löi professori Donner pöytään vielä viimeisen valtin, joka usein ennen on kaatanut koko pakan. Hän vetosi »siihen säätyyn, joka aina on osoittanut olevansa korkeampien etujen valvoja» (som städse visat sig vara en representant af de högre intressen). Puhui hän myöskin jotakin pappissäädyn »valistuneesta mielestä».

Nämä kiitokset tuntuivat kuitenkin edellä käyneen keskustelun jälkeen ilmeiseltä ivalta. Ja eivätkö liene papit niitä siksi käsittäneetkin, koska vastustus siitä vaan kiihtyi. Ja kiihtyessään muuttui se samalla hyvin hauskaksi. Ei enää voinut olla suutuksissakaan, vaikka olisi kuinkakin koettanut. Rypyt kuulijain otsilla silisivät tai siirtyivät suupieliin.

Pari minulle tuntematonta pappia, joista en saanut nähdä muuta kuin mustan selän, pitivät näet pitkiä puheita kirjallisuuden tarpeellisuudesta, mutta sortuivat siihen lopputulokseen, että kirjallisuus on tarpeeton. Kun he koettivat todistaa suomalaisen kirjallisuuden hyötyä, niin tulivat he siihen johtopäätökseen, että kirjallisuus on Suomen kansalle vahingoksi. Ainoastaan muutamat 10—15 vuoden vanhat historialliset romaanit kelpaavat luetta-

viksi. Vaikka puhuja ei maininnut noiden hyödyllisten kirjain nimiä, arvelen kuitenkin, että hän tarkoitti »Välskärin kertomuksia», »Ivanhoeta» ja aivan varmaan myöskin »Hatanpään Heikkiä ja hänen morsiantaan».

Kaikista hupaisinta oli kuitenkin kuulla, mihin kaikkien nykyiset kirjailijat ovat tehneet itsensä syypäiksi. Romaanit päättyvät itsemurhilla — sen sijaan kuin niiden kai pitäisi loppua herttaisimmilla häillä, joissa nuori maitteri saa ikuiseksi omakseen pulloposkisen pappilan mamsselin. Se vaikuttaa takaisin yhteiskuntaan, niinkuin sen pahempi nyt usein nähdään ja kuullaan.

Syytös itsemurhain kuvaamisesta koski tietysti ainoastaan uudenaikaisia realistisia kirjailijoita. Mutta niin ollen unohti puhuja varmaankin kirjailijat sellaiset kuin ovat Shakespeare, Göthe, Schiller, Runeberg ja Topelius, joiden draamoissa useinkin tusinoittain henkilöitä pistää puukon kurkkunsa. Kun uudempien kirjailijain kuvaamat itsemurhaajat kuolevat mitä kammottavimmalla todellisella tavalla, niin tekevät vanhain mestarien sankarit itsemurhansa niin viehättävässä muodossa ja kaatuvat teatterin permannolle niin kauniiseen järjestykseen, että vesi ei tule ainoastaan silmiin, mutta myöskin suuhun kiehahtaa heitä niin ajatellessa. Kun »Regina von Emmeritz» imeksittyään myrkkypaperia keikahtaa selälleen maahan, pitää Kustaa Aadolf hänelle ruumis-saarnan, paljastaa päänsä ja huutaa lopuksi: »Soturit, kunniaa!» Ja pappienkin olen nähnyt sille tapaukselle taputtavan helliksi kämmenensä. Semmoisenhan siis jos minkään oikein kehoittamalla pitäisi kehoittaa päiviänsä päättämään.

Ylipäänsä kuulikin tottuneempi korva hetikohta, että puhujain tiedot kirjallisuudesta eivät juuri ole laudatuuri-tietoja. Kaiken uudemman kirjallisuuden asettaminen yhden pannan alaiseksi osoittaa mitä suurinta tietämättömyyttä tästä kirjallisuudesta, jonka tuotteissa on toisistaan aivan vastakkaisia virtauksia. Tuntui melkein siltä kuin

eivät nuo arvoisat kirjallisuuden arvostelijat olisikaan saaneet mielipiteitään alkulähteestä, mutta että se, mikä nyt tuli ulos, oli ammennettu sisään »Finlandin» kauhalla.

Ihme ei siis kaikkeen edelliseen nähden olekaan, jos kirjailijat, joita niin vähässä arvossa pidettiin ja joita niin vähän tunnettiin ja tahdottiin ymmärtää, jäivät pappissäädyn puolelta kaikkea kannatusta vaille.

Synti olisi kuitenkin sanoa, että he ihan ilmankaan jäivät. Tosin heille ei edes sallittu niiden murujen kokoamista, joita rikkaitten pöydiltä putoo. Mutta heille suotiin paljoa enemmän. Heidät heitettiin »Jumalan haltuun». Hänen asiakseen jätti muuankin semmoisten kirjailijain palkitsemisen, »jotka Hänen kunniakseen ja isänmaan hyväksi toimivat».

Epäilemättä hän sen tekeekin.

Mutta miks'ei Hänen asiakseen jätetä pappienkin palkkaamista? Miks'ei hänen anneta määrätä, ketkä heistä »Hänen kunniakseen ja isänmaan hyväksi toimivat». Pelätäänkö kenties, että rästikirja kasvaisi tavallista paksumaksi? Että syntyisi papin puute Suomessa?

Mutta miksi minä häiritsen sopimattomilla kysymyksillä. En sitä teekään enää. Sillä luulen saavuttaneeni sen, joka oli tarkoituksenani: antaa ulkopiirteissään kuva pappissäädyn kannasta näillä valtiopäivillä.

Olisivat ehkä ulkopiirteet vielä »varjosteltavat». Mutta varjot saavat tällä kertaa langeta itsestään. Ja itsestään ne lankeavatkin, niinpiankun aurinko alenee keskitäivaalta ja alkaa lähetä laskujaan.

Sanotaan, ett'ei pappissäädyn aurinko näiden lausunnoiden jälkeen enää talonpoikaissäädyn silmissä ole niin korkealla kuin ennen. Ainakin antoivat tähän arveluun aihetta muutamat lauseet siinä istunnossa, jossa hyväksyttiin naisten pääseminen yliopistoon, kysymys, jonka pappissäät vähää ennen oli hyljännyt.

Suomalainen Klubi.

Jos tahtoo nähdä millaista on niin sanoakseni valtiopäivämiesten perhe-elämä, niin on käytävä jonakin iltana heidän yhteisessä isopirtissään, Suomalaisen Klubin kokoushuoneessa. Siellä he esiintyvät kotikarvassaan, siellä he pitävät tupakkapuheensa ja seurustelevat keskenään taiselujen väli-ajalla.

Keskellä keskimäistä Helsinkiä, Pohjois-Esplanaadikadun varrella on tuo komea ja kuuluisa Kämpin hotelli. Korkea on Grönqvistin kivimuuri, mutta vielä korkeammalle kohoavat Kämpin katolta viiritangot, joiden nenässä melkein joka päivä liehuu kolme kauvas näkyvää lippua. Tässä talossa on Suomalainen Klubi saanut yhden nurkan asuakseen.

Kluuvikadun puolelta menee holvin tapainen porttikäytävä tuon suuren hotellin ahtaaseen pihaan. Käytävän päässä on pienet rappuset ja kaitaisenlainen ovi. Oveen on kirjoitettu, että ainoastaan klubin jäsenillä on oikeus sitä avata ja jäseniksi pääsevät ainoastaan oikeauskoiset fennomaanit. Tulemme aamupäivällä klubiin. Huone, johon astumme, on pitkä, soikulainen ja hämärä. Se on kuin pilarikäytävä, sillä kattoa kannattaa kaksi pylväsriiviä, jotka jakavat salin sisäiseen osaan ja ulko-osaan. Pitkin salin pituutta on pöytä, jonka yhdestä päästä tuskin toista eroittaa. Perempänä on toinen pöytä poikkipuolin ja ikkunain luona ynnä siellä täällä seinämillä on niitä myöskin.

Oven suussa on korkeajalkainen n. k. viinapöytä, josta kävijät iltaisin tyydyttävät ruumiilliset tarpeensa. Sitä voi sanoa, puhuakseni valtiopäiväkielellä, yhdeksi klubin ponneksi eli klämmiksi. Toinen ja paras ponsi on klubilla kuitenkin tuo parin sylen pituinen sanomalehtihylly. Iltasilla kenties useampi saapuu klubiin syödäkseen, mutta näin aamupäivällä käy jokainen tulija hetikohta sanomalehtihyllyn kimppuun. Kaikki oman maan lehdet ja useita ulkomaisia on siellä saatavana. Mikä niistä minkin tempaa mukaansa ja kiiruhtaa johonkin valoisampaan paikkaan niitä lukemaan. Kun usealla klubin jäsenellä on kotonaan ainakin joku pääkaupungin lehdistä, niin näytään tavallisin tartuttavan maaseutulehtiin. Varsinkin valtiopäivämiehet seuraavat tarkkaan paikkakuntainsa kuulumisia. Lukiessaan pitäjänsä asioita johtuu heille mieleen olot kotipuolella. Tuolloin tällöin tulee maaseutukirjeissä esille valitsijamiesten mielipiteitä valtiopäivillä käsiteltävistä asioista ja saattaa niidenkin huomioon ottaminen olla paikallaan. Jotenkin tunnokkaasti näyttävät varsinkin talonpoikaissäädyn jäsenet tahtovan noudattaa valitsijainsa heille lausumia toiveita.

Vähä on kuitenkin aamupäivällä väkeä klubissa. Niin pian kun kävijät saavat särvityksi luettaviensa lehtien sisällön, pajahtavat he tiehensä, mennessä mikä kotiinsa mietintöjä lukemaan, mikä valiokuntiin mietintöjä tekemään. Tavallisin näkö aamupäivällä klubiin pistäytyessä on seuraava: Joku tai pari tai kolme miestä istuu sanomalehtiin tuijottaen mikä perä-ikkunan alla, mikä sohvassa hyvin mukavaan asentoon heittäytyneenä, mikä lämpiävän uunin edessä jalkojaan sen hohteessa hautoen. Tuolloin tällöin kahisee paperi lukijain hyppysissä ja kuuluu kyökin puolelta astiain kolinaa.

*

Mutta iltapäivällä on klubissa toinen elämä. Kun astuu ovesta sisään, tulvaa tulijata vastaan kirkasta sähköä.

Ja sen valossa näkee miehiä kuin haamuja pitkän salin sisässä. Ne ovat kiedotut ainaisen savun huntuun, joka aaltoilee ympäri huonetta kuin sisäänlämpiävässä pirtissä. Se tekee olon kodikkaaksi. Tuon pitkän pöydän ääreen istuu mies miehensä perästä ja vääntää eväspussinsa esille. Millä on olutseideli saatavana, millä tuutinki tehtävänä, mikä pyytää »pihviä», mikä vaatii vasikkata. On muuan savolainen, joka aina tilaa »sikkoo» (gigot).

Ja ruuan niinkuin juomankin ääressä istutaan siinä sitten eri ryhmissä ja rupatellaan. Talonpojat istuvat tavallisesti talonpoikain kanssa, porvarit porvarien ja papit pappien. Välistä, kun oikein hyvin sattuu, ei yhden pöydän ympärillä istu muita kuin hengen miehiä. Seidelien ääressä pistetään siinä tarinaa, niin että yhtenä surinana käypi. Hyvin hupaiselta näyttää varsinkin silloin, kun joku »joh-taja», joita papeillakin on, selittää jotain tärkeätä asiaa. Kaljut päät pakkautuvat niin likelle toisiaan kuin suinkin ja muodostavat hyvin kunnioitettavan kehyksen seidelein, punssilasien ja poroastiaien ympärille.

Samallaisia erityisryhmiä muodostavat talonpojatkin. Rauhallisina ja tyytyväisinä istuvat he ja tekevät totiaan. Tuon tuostakin lähenee heitä joku helsinkiläinen, pistäytyy pariin, kättelee ja alkaa innokkaasti puhella. Käsillä ja kielellä koettaa hän nähtävästi saada maaseutulaisille ymmärrettäväksi, mitä pääkaupungissa ajatellaan siitä taikka tästä asiasta. Ukot kuuntelevat ja katsahtavat toisiansa silmiin. Mistä on puhe ja mitä puheeseen vastataan, en ole tilaisuudessa kertomaan, kun istun loitommalla. Mutta jonkun ajan päästä näen helsinkiläisen nousevan ja menevän toiseen samallaiseen ryhmään ja tekevän samalla lailla.

Kun on ollut kiihkeitä keskusteluja säädyissä tai valio-kunnissa, silloin on väkeä tavallista enemmän Suomalaisessa Klubissa. Silloin on liike siellä vilkkaampaa, puhe kova-äänisempää ja nauru hohottavampaa. Vaihdetaan yli pöytien mielipiteitä tai tarttuu joku toistaan käsipuoleen,

kulettaa pilarin taakse ja selittää ja selittää. Käsien liikkeistä ja kasvojen väännteistä näkyy, vyörytetäänkö siinä jotain kiveä paikoiltaan vai telkitäänkö entisiä vielä lujempaan. Koko kämmenellä tehty varoittava ja rauhoittava viputteleva kättä merkitsee sitä, että pitää olla varovainen... »varovainen», ei tiedä, kuinka voi käydä. Sitä vastoin tekee toinen kiivaita liikkeitä, avaa ja sulkee kätensä ja näyttää tahtovan tehdä ymmärrettäväksi, että mitä hän on sanonut, sen hän on sanonut... että valiokunnan mietintö... ett'ei hän voi luopua mielipiteestään...

Kun valiokunnat istuvat iltasinkin, odotetaan niiden jäseniä uteliaisuudella tulevaksi. Ja kun ne tulevat ja kun kuullaan äänestyksen tulos, alkaa keskustelu, usein kiivas, tehdystä päätöksestä. Valiokuntain jäsenet saavat kenties monestikin puolustaa tingempään mielipiteitään yksityisissä keskusteluissa kuin julkisissa. Sillä juomapöydän ääressä on lupa koskea vaikuttimiinkin ja niitä on usein yhtä vaikea salata kuin puolustaa.

*

Hyvin tavallinen näkö on klubissa joku frakkiin ja valkoseen huiviin puettu valtiopäivämies. On ollut jotkut päivälliset, jotka joko on pitänyt säädylle puhemies tai sääty puhemiehelle, maamarsalkka muitten säätyjen puhemiehille ja varapuhemiehille tai muitten säätyjen puhemiehet maamarsalkalle. Ne ovat alkaneet noin klo 4 ja päättyneet silloin, kun muut alkavat syödä illallistaan. Ne ovat kestäneet niin kauvan, että lopettaessa on tullut jo uusi nälkä. Sentähdenpä näkeekin usein, että tulija hetimitä käypi viinapöydän kimppuun ja syö niinkuin olisi paastonnut 40 yötä ja 40 päivää. Muuten ovat tuollaiset päivällisiltä tulijat tavallisesti — niin saattaapa sanoa aina — jotenkin hyvällä mielellä. Kun he uutisten nälkäisille sanomalehtimiehille ovat saaneet tehdä selkoa päivällisillä pidetyistä puheista, istuvat he johonkin iloiseen pöytään

ja jos siellä keskustelut ovat tavallista äänekkäämmät ja kätten ja kasvojen liikkeet vilkkaat kuin venäläisillä, niin ei se muuta kuin lisää yhteistä iloa ja innostusta Suomalaisessa Klubissa.

[Mainitsematta on vielä eräs ryhmä suomalaisen klubin jäseniä. Ne eivät ole valtiopäivämiehiä, mutta kuitenkin kuuluvat he valtiopäivämiehiin. He ovat edusmiehiin verraten samassa suhteessa kuin taiteenharrastajat taiteilijoihin. Nuoria maistereja, ylioppilaita, helsinkiläisiä virkamiehiä — semmoisia, jotka suurella tarkkuudella seuraavat kaikkea, mitä valtiopäivillä tapahtuu ja ovat läheisiä tuttaviamiehiä valtiopäivämiesten kanssa. Itse he miltei lukevat itsensä valtiopäivämiehiksi, lausuvat suurella varmuudella mielipiteensä esillä olevista asioista, tahi antavat hyväntahtoisia neuvoja ja viittauksia siitä, miten *heidän* mielestään olisi asiat päätettävät. »Jos minä saisin olla puhumassa ja äänestämässä, niin kyllä tietäisin, kuinka...» Ja ell'en erehdy, niin moni heistä aikookin vielä kerran olla puhumassa ja päättämässä.

Noista ryhmistä on kirjavanlainen Suomalainen Klubi koottu. Sen huoneustossa kohtaavat toisiaan kaikki etevimmät sekä valtiolliset kyvyt että muutkin »nerot» suomalaisessa puolueessa, ne näet, jotka ovat Helsingissä. Ja koska helsinkiläiset itse erittäin mielellään puhuvat siitä, että ainoastaan täällä on neroja ja kykyjä, niin jääkööt he kernaasti siihen luuloonsa.

Loppuvaikutus, mikä jää kunakin iltana Suomalaisesta Klubista lähtiessä, on se, että suomalainen puolue pääkaupungissakin on jo vahva ja vankka puolue, joka vaatii itselleen tunnustusta ja kunnioitusta tai että se ainakin itse jo tuntee oman arvonsa.

Ritarihuoneen lehterillä.

Nyt kun meillä on olemassa säätyhuone kolmea aateli-tonta säätyä varten, jossa ne kaikki saa nähdä yhdessä ryhmässä, unohtuu usein ikäänkuin itsestään, että on olemassa neljäskin sääty s. o. maan ensimmäinen sääty. Se on siellä Servaalissaan niin erillään muusta eduskunnasta, että suuri yleisö ainoastaan sattumalta sitä muistaa.

Ritaristo ja aateli ei kuitenkaan, pelkän uteliaisuudenkin kannalta katsoen, ansaitse tätä syrjäyttämistä. Ulko-asuunsa samoin kuin jäseniinsäkin nähden on se epäilemättä hauskin ja vaihtelevin sääty.

Ja sen istuntohuonekin antaa katsojalle enemmän ajankuluketta ja enemmän viihdytystä kuin muiden säätyjen, vaikka ne nyt ovatkin vaihtelevammat kuin ennen. Hätäisen silmäyksen luotuaan alas saliin ryhtyykin lehterille tulija ensiksi ritarihuoneen seiniä tarkastelemaan. Jos hän on sukukilpien ihailija, niin olisi hänellä työalaa koko valtiopäiväkaudeksi tutkiessaan noita outoja merkkejä, joiden pitäisi kuvata niitä avuja, mitkä sen ja sen suvun esi-isälle kerran maailmassa ovat olleet ominaisia. Kuinka paljon itsensä kiitosta lieene noissa monivärisissä kilvissä ja useinkin hiukan pöyhkeileviltä tuntuvissa synboolisissa kuvioissa, ei aina niin varmaan voi sanoa, mutta että niiden monenkin kautta herää muistoja kunniakkaista tapahtumista isänmaan historiassa, sitä ei voi kieltää. Ritarihuone on tavallaan kuvilla varustettu kansamme

loistoajan historia ja ainakin siihen nähden se varsinkin tähän aikaan säilyttää paikkansa säätyjen joukossa. Aatelissukujemme historia on yksi lehti itsenäisen kehityksemme historiaa. Onhan siellä tosin korkealla kunniasijalla suuri joukko sellaisiakin kilpiä, joita ei ole kaikin puolin kannettu kansan kunniaksi ja jotka eivät koskaan ole välkkyneet muulloin kuin silloin, kun ylhäältä päin tuleva aurinko on niihin sattumalta säteensä luonut. Mutta on siellä niitäkin, joilla on *oma* kirkas loistonsa ja jotka ovat sinne kohotetut palkinnoksi isänmaalle tehdyistä palveluksista, olkootpa nämä sitten tehdyt tappotantereella taikka yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa työssä.

Kun sitten seiniltä siirtyy alas lattialle, niin kohtaa sielläkin silmää suurempi vaihtelevaisuus kuin muissa säädyissä. Istuntohuone on iso ja iloinen, ikkunat ovat suuret ja tavallisesta lasista, niin että päivä pääsee himmenemättä paistamaan sisään. Lehterillä istuessaan voi nähdä ulos tuohon pieneen ritarihuoneen edustalla olevaan puistoon ja välkkyä sieltä tuolta ulompaa palanen eteläsatamaa ja avonaista mertakin. Maamarsalkan ja sihteerin pöydät ovat verhotut punasella veralla ja säädyn jäsenten pulpetit ja istuimet tekevät valoisan ja keveän vaikutuksen.

Maamarsalkan ulkomuoto, hänen vieressään oleva pitkä kultanuppuinen sauva, jonka hän kantaa virkansa merkiksi, virkahännyksiin puetut virkamiehet, virkarose-teilla varustetut vahtimestarit ja korkeaselustimiset tuolit lasien puoleisella seinämällä antavat tuolle keveydelle kuitenkin jonkunlaisen virallisen arvokkaisuuden, joka niin hyvin sopii yhteen säädyn muistojen ja hengen kanssa.

Tuossa ympäristössä liikkuvat sitten ritariston ja aatelin jäsenet ja vetävät sekä seiniltä että sisustuksesta huomiomme pian omaan puoleensa.

Ei missään säädyssä ole niin vaihtelevia ja erilaisia tyyppejä kuin ritaristossa ja aatelissa. Se tulee kai siitä,

että ei mikään muu sääty ole kokoonpantu niin kirjavista aineksista kuin tämä. Kaikki muut ammatit paitse papin ammatti ovat siellä jollain tavalla edustetut — ja onhan siellä sekin, sillä pappejahan ovat hrat Björkenheim ja Boije, vaikka ovatkin maallikkopappeja. Ritaristossa ja aatelissa istuu paitse muutamia harvoja maanviljelijöitä ja sotilaita, liikemiehiä, teollisuuden harjoittajia, virkamiehiä monelta eri alalta, varsinaisia ammattilaisiakin niinkuin esim. hra von Wright, eikä sieltä puutu taiteenkaan harjoittajia ja harrastajia, kun muistaa, että professori v. Becker on aatelismies ja että samassa säädyssä istuu vanha hra B. O. Schauman.

Ritariston ja aatelin ulkomuotoa tarkastaessaan pistävät hetikohta silmään erittäinkin muutamat muista helposti erottuvat vartalot ja kasvot.

Maamarsalkka itse, vaikka hän ei olisikaan niin huomattavalla paikalla kuin on, vaan istuisi tavallisen aatelmiehen tuolilla, saisi muutenkin hetikohta silmät itseensä kääntymään. Pitkä, solakka vartalo, niin pitkä, ett'ei sille näytä loppua tulevankaan, musta ihonväri ja hoikat kasvot muistuttavat kovin elävästi jotain synkkämielistä itämaalaista ruhtinasta, jonka oikea puku olisi valkoinen viitta ja uljas turbaani. Mutta omituisen arvokkaalta hän näyttää frakkipuvussaankin, kun hän sauva kädessään saapuu sisään kumartaen kohteliaasti kaikille tahoille ja vastaanottaen samanlaisen tervehdyksen paikoillaan seisovilta säädyn jäseniltä.

von Haartmanin vastakohtana kilpailee katsojain ensi huomiosta August Schauman, joka on täydellinen perikuva pohjoismaalaisesta. Hänen leveät hartiansa, rehevä vartalonsa, kohotettu päänsä ja ennen kaikkia nuo lempeät ja avonaiset lainehtivan valkoisen parran ympäröimät kasvot näyttävät viittaavan siihen, että niiden kantaja polveutuu jostain vanhasta skandinavilaisesta muinais-sankarisuvusta.

Hra Schaumanin veli hra B. O. Schauman, joka muuten on säätynsä ja kenties koko eduskunnan alkuperäisimpiä ilmiöitä, näyttää kuitenkin olevan todistus siitä, että Schaumanin suku on itsepintaista suomalaista perijuurta.

Ulkomuodoltaan samoin kuin muultakin esiintymiseltään on säädyn komeimpia miehiä hra L. Mechelin, jonka huomaa hetikohta, kun hän astuu sisään. Hän on kenties säädyn ryhdikkäin mies ja näyttää kiinteälle napitetussa takissaan melkein sotilaalta siviilipuvussa.

Sitävastoin luulisi sota-asiain päällikköä, senaattori Procopéta siviilimieheksi sotapuvussa. Hän on kuin lauhkea, hyvin voipa tilanomistaja, joka, univormu höllästi ruumiin ympärillä ja lahkeet pehmeissä laskoksissa, tyyneästi ja hiukan veltosti käyskentelee tuolla kuin tiluksillaan, kädet mukavasti selän taakse solmittuina.

Kamariherra Taube on myöskin niitä miehiä, joista ei voi olla kysymättä, kuka hän on tuo pieni, ketterä kääpiö, joka näyttää olevan pelkkää jäykkää vanhan kansan kohteliaisuutta. Samaa maata on juhlamenojen ohjaaja, parooni Linder, jonka kumarrukset ja täsmälleen lukkoon napsahtavat jalkatemput tulevat ijäti yhtäläisinä takaisin valtiopäiviä avattaessa ja päätettäessä. Yleensä saa ritaristossa ja aatelissa nähdä erittäin kohteliaita, välistä melkein kylmän arvokkaita kumarruksia — muitten säätyjen jäsenet näkyvät pään nyökkäyksistä päättäen olevan vanhoja veljiä keskenään —, mutta ei sentään milloinkaan niin täydellisesti onnistuneessa muodossa kuin silloin, kun nämä kaksi kamariherraa sattuvat vastakkain. Siinä viivahtaa silloin esiin jotain vanhaa kustaavilaisuutta, joka ei ole yhden sukupolven saavutettavissa. Useissa säädyn nuoremmissa aatelismiehissä on kenties enemmän pariisilaista chic'iä, mutta ei se ole kuitenkaan sitä samaa vanhan hovi- tai tallimestarin n. s. sisällisestä vakuutuksesta lähtevää liikkeitten tasapainoa, joka aina tietää, mille puolen ja miten paljon kallistuu.

Eivät sentään säädyn huomattavimmat miehet läheskään kaikki astu esiin näin ensi silmäyksellä.

Vasta sitten kun istunto on alkanut ja he ovat asettuneet paikoilleen, tulevat etevimmät kyvyt kuuluville.

Vaikka ritariston ja aatelin jäsenet istuvatkin arvon mukaisessa järjestyksessä, nimittäin siten, että istuimien sisimmäisessä kehässä ovat kaikkein jalosukuisimmat kreivit ja ulommaisimmassa tavalliset aatelismiehet, joiden jalosukuisuus on eilispäivästä, niin ei tuo jakoperustus enää pidä paikkaansa etevyyteen nähden. Päin vastoin tuntuu siltä, että kyky laajenee kehän mukaan ja että viimeiset takarivin miehet tulevat ensimmäisiksi.

Poikkeuksia kuitenkin on, ja ensimmäinen niistä on ritariston ja aatelin ensimmäinen mies, professori vapaaherra R. A. Wrede, joka edustaa ensimmäistä kreivillistä Creutzin sukua ja jonka omankin suvun juuret pistävät kauvas menneisyyteen. Vapaaherra R. A. Wrede on säätynsä kaikista etevimpiä ja taitavimpia miehiä. Hän on tavattoman tarkkapäinen lakimies ja aina johdonmukainen lausunnoissaan, jotka kyllä tuntuvat hiukan kuivilta, mutta sattuvatkin sentähden aina ytimeen, niinkuin hyvin laaditut lakipykälät. Kaikkia hänen lausunnoitaan kuuntelee sääty hiljaa ja tarkkaavaisesti ja jos hänen mielipiteeseensä yhtyy hra L. Mechelin, niin on äänestyksen tulos selvä. Jos taas nämä molemmat säädyn parhaat lakimiehet sattuvat olemaan eri mieltä, niin seuraa sääty tavallisesti mieluummin vapaaherra Wredeä kuin Mechelinää. Hän on hiukan kumarahartiainen ja puhuu vaatimattomalla, melkein nöyrällä äänellä, muistuttaen sekä ulkomuodossaan että esiintymisessään hiukan senaattori Y. Z. Yrjö-Koskista.

Vapaaherra Wreden henkiystävä, vaikkakin luonteeltaan hänen täydellinen vastakohtansa, on ruotsinmielisyystään kuuluisa Sarvilahden parooni V. M. von Born. Nämä molemmat vapaaherrat kulkevat keskusteluissa

usein rinnakkain ja kannattavat toisiaan. Heidän nimensä tullaan aina mainitsemaan yhdessä näiden valtiopäiväin historiassa, sillä ne olivat molemmat tuon tunnetun postianomuksen alla. Vapaahra von Born näyttää muuten olevan mies, joka todenteolla koettaa toteuttaa ohjetta *noblesse oblige* ja sovittaa käytös- ja katsantotavan suoruutta myöskin politiikkaan, jossa valitettavasti kyllä ei suu aina saa puhua mitä sydän tahtoisi sanoa.

Näistä molemmista miehistä saa siirtyä kappaleen matkaa, ennenkun katsoja kohtaa jonkun huomattavamman miehen. Teollisuushallituksen intendentti hra L. Gripenberg on ulkomuodoltaan vähäpätöinen ja vaatimaton, mutta sen sijaan yksi eduskunnan kyvykkäimpiä, teräväpäisimpiä ja työteliäimpiä jäseniä. Varsinkin on hän rautatieasioissa ensimmäisiä auktoriteetteja ja tuo paljon kiitetty rautatievaliokunnan mietintö lienee hänen kirjoittamansa. Taitavia fakkimiehiä ovat myöskin alallaan yksi meidän suurimmista ja innokkaimmista suurviljelijöistämme, maanviljelysneuvos N. Grotenfelt, ja yksi laajaliikkeisimpiä liikemiehiämme kauppaneuvos W. Hackman, joka on valtiovaliokunnan puheenjohtaja.

Kuuluisimpia ja tunnetuimpia ei ainoastaan meillä, mutta myöskin naapurimaissa ja muualla ulkomailla ovat nuo »separatistin» brutus-nimeä kantavat eronneet hallituksen jäsenet hrat L. Mechelin, R. Montgomery ja von Weissenberg. Heidän olonsa ritaristossa ja aatelissa antaa tälle säädylle, sen päätöksille ja lausunnoille paljoa tärkeämmän merkityksen kuin on muilla. He tuntevat »aseman» liikempää kuin kukaan muu ja heidän sanansa ovat painaneet ja painanevat vieläkin paljon siinä kultavaassa, josta tätä nykyä nähdään yleinen mielipide ulkopoliittikkamme suhteen. — Hra Mechelinä kuvaa sitäpaitse vielä näilläkin valtiopäivillä se, että hän kokee pysytellä tavallisen puoluejakomme ulkopuolella ja että hän, äskettäin vielä hallitusmies ollen, antaa kannatuksen hallituksen toimenpi-

teille, joista monet muuten vielä ovat hänen omiakin toimenpiteitään. — Hra Montgomeryllä on yksi näiden valtiopäiväin suurimpia luottamustoimia: hän on lakivaliokunnan puheenjohtaja, sen valiokunnan, jossa ovat laadittu mietinnöt postiasiassa ja rikoslakiasiassa. — Mitä sitten hra von Weissenbergiin tulee, niin ei hänellä kenties valtiopäivämiehenä ole ollut niin huomattavaa asemaa kuin edellisillä, mutta hän saa olla tyytyväinen laakereihinsa. Hän sanoi kerran sanottavansa omantuntonsa mukaan, ja poistui nauttimaan kansansa kiitoksesta ja kunnioituksesta.

Ritariston ja aatelin vaikuttavia ja yksi sen puheliaimpia miehiä on hra K. Antell, joka useimmittain käy yhdessä vapaaherrain Wreden ja von Bornin kanssa.

Lähellä häntä, tuolirivin viimeisessä kaaressa istuu hra Th. Rein. Hän on itsenäinen ja selväkantainen. Ollen säädyn harvoja suomenmielisiä ei hänen mielipiteensä puolueasioissa taikka niiksi tehdyissä saavuta säädyn kannatusta. Mutta hänen lausuntonsa ovat kuitenkin aina sellaisia, että niitä on vaikeanlainen olla huomioon ottamatta. Ne ovat perinpohjaisia ja opettavia ja niillä on se suuri etu usean muun rinnalla, että ne aina asettuvat n. s. periaatteen kannalle.

Säädyn äärimmäisessä laidassa, maamarsalkan vasemmalla puolella, istuu kouluylihallituksen esimies, talousvaliokunnan puheenjohtaja hra L. Lindelöf, jonka nimi usein näkyy referaateissa ja joka varsinkin kouluasioissa lienee auktoriteetti.

Vastapäätä häntä, kaukana toisella puolen salia on hra Yrjö-Koskisen paikka — mutta ennenkun tulemme häneen, merkitkäämme sivumennen muistoomme muutamia säädyn nuoremista miehistä, niistä näet, jotka eivät istu aivan ääneti. Näitä ovat hrat Kustavi Grotenfelt, joka äänekkäästi ja innokkaasti kannattaa Yrjö-Koskista; — vapaahra R. F. von Willebrand, joka ijältään on nuori,

vaikka mielipiteiltään vanha ja jonka kykyä kuvanee yleisen valitusvaliokunnan mietintö kirjailijapalkkioasiasta, mikä lienee ollut hänen kirjoittamansa; — maisteri E. G. Lagus, joka on pontevasti esiintynyt kouluasioissa; sekä vapaahra Langenskiöld, joka tarkkaan valvoo sitä, että lakitekstit ovat oikein laaditut ja joka mielellään näkyy ilmoittavan varovaisuuden politiikkaa kannattavansa. Yhteydessä näiden kanssa sopinee mainita raittiusliikkeen johtaja A. A. Granfelt ja työväenliikkeen johtaja tehtailija v. Wright, jotka eivät koskaan laiminlyö tulemasta esille, silloinkun heidän asiansakin tulevat esille.

Yrjö-Koskinen sitten? Hän on Suomen nuorimpia aatelismiehiä ja istuu säätynsä melkein viimeisenä miehenä. Mutta ainoastaan nimeksi, sillä kieltämättä on hän kykyyn nähden sen ensimmäisiä. Tavallisesti ei häntä näe istunnoissa läsnä. Ainoastaan harvoin, silloinkun on joku hänen alkuunpanostaan syntynyt armollinen esitys käsiteltävänä tai kun joku muu ohjelmakysymys on tuleva esille, nähdään hänen astua nyökkäsevän sisään ja asettuvan tuolilleen, johon hän painautuu kasvot melkein kiinni asiapapereissa. Hänen tulonsa herättää aina huomiota ja vielä enemmän se, kun hän pyytää puheenvuoroa. Koko sääty lähtee vaeltamaan hänen puolelleen salia, ett'ei menisi hukkaan ainoakaan sana. Siinä mustassa arvosteleavan näköisessä ryhmässä, joka täten muodostuu suomalaisen puolueen vaikuttavimman miehen ja sen politiikan johtajan ympärille, herättävät huomiota varsinkin kaksi miestä, jotka näyttävät kokoavan korviinsa jokaisen sanan puhujan suusta. Nuo kaksi ovat senaattori vapaahra von Althan ja vapaahra Hisinger, jotka molemmat ovat vähäkuuloisia. Edellisellä on ääniaaltojen kokoamista varten hampaissaan kahvitarjottimen kokoinen metallilevy, jota purren hän tuimasti tuijottaa virkatoveriaan suoraan silmiin, seisoen aivan hänen edessään. Jälkimäinen taas kääntyy selin puhujaan, mutta ojentaa häntä kohden

tuntosarvenaan mustan kuulotorven eikä hievahtakaan, ennenkun puhe on päättänyt. Syrjäistä tuo ryhmä hiukan hymyilyttää, mutta sääty näkyy hyvin tottuneen sitä näkemään.

Senaattori Yrjö-Koskisen lausunnot ovat usein pitkiäkin, mutta aina tietysti asiallisia ja hyvin mietityitä. Usein herättävät ne ankaraa vastustusta, sillä ritaristo ja aatelieivät ole sesäyty, johon pystyisivät kirkollisasiain toimituskunnan päällikön ja entisen pappissäädyn johtajan syyt ja terävät, tyynellä, varmalla kädellä tehdyt pistokset. Mutta puheet eivät nähtävästi ole aijotutkaan omaa säätyä varten. Ne ovat ylipäällikön ohjeita esikunnan kenraaleille pappis- ja talonpoikaissäädissä. Sanomalehdissä julaistuina vaikuttavat sitäpaitse hra Yrjö-Koskisen lausunnot semmoisinaanakin näiden kahden säädyn uskollisiin sotamiehiin.

Kun hän on lopettanut ja jälleen vaipunut istuimelleen, hajoo ryhmä ja sääty on valmis äänestämään, ja melkein säännöllisesti äänestämään kumoon sen ehdotuksen, jonka puhuja on tehnyt. Joskin siihen useimmittain vaikuttaakin vastakkainen maailman katsantotapa ja periaatteellinen eroavaisuus mielipiteissä, niin tuntuu välistä siltä kuin ehdotus menisi kumoon siksi, että sen tekijä on — Yrjö-Koskinen.

Nämä ovat ritariston ja aatelin huomattavimmat miehet ainakin sen mukaan, mitä lehteriltä katsoen voi päätätä. Miehiä on tosin muitakin, sillä ritaristossa ja aatelissa on näillä valtiopäivillä valtiopäiväkalenterin mukaan 112 miestä. He eivät kuitenkaan koskaan avaa suutaan, ei edes ilmoittaakseen, mitä mielipidettä he milloinkin kannattavat. Mutta yhden sellaisen tyhjän täytteenä olevan itseoikeutetun miehen poispantu lippu voi kuitenkin ratkaista koko maalle ylen tärkeitä asioita. Tuossa on kyllä yksi ritariston ja aatelin varjopuolia, mutta se on asia, joka ei tähän aikaan puhumalla paranne. Ritaristoon ja aate-

liin, samoin kuin eduskuntaan yleensä, täytyy nyky-
aikaan tyytyä sellaisena kuin se on ja sitä siltä kannalta
arvostella.

Saman katon alla.

Sanottakoon mitä tahansa siitä, että nykyiset valtiopäivät kokoontuvat aikana, jolloin ei juuri tee mieli mitään iloisin mielin katselemaan ja että edusmiehet surullisin tuntein astuvat istuntohuoneisiinsa, on kuitenkin yksi seikka, joka mieltä hiukan keventää. Suomen säädyillä on oma kotinsa, oma lietensä, oma katto päänsä päällä. Ja sen merkitys on suurempi kuin kenties ensi hetkellä voi ajatellakaan. En puhu siitä käytännöllisestä hyödyistä, jonka tuottaa oman huoneen mukavuus. Se on kyllä suuri etu sekin, kun ei tarvitse hakea toisiaan milloin mistäkin tilapäisesti vuokratusta yksityisestä koulusalista, ja erittäinkin ovat siitä kuulijat kiitolliset. Mutta huoneen suurin merkitys on sen n. s. aatteellinen puoli, sen yhdistävä merkitys. On epäilemättä turvallinen tunne se, kun saa kokoontua likelle toisiaan, painautua ikäänkuin kylki kylkeen kiinni. Se synnyttää luottamusta, se luo mieliin tunteen siitä, että nuo kolme ovat yksi. Edusmiehet veljeytyvät, tapaavat toisiaan, ovat pakoitettut seurustelemaan keskenään ja tulevat tuntemaan toisensa mielipiteet yksityisessäkin sananvaihdossa.

Ja onhan sitäpaitse tämä rakennus jo nyt tulos eduskuntamme yksimielisyydestä. Se valmistui juuri siihen aikaan, jolloin säätyjen eri ainekset olivat ehtineet vaikuttaa toisiinsa niin paljon, että ne voivat kansamme tärkeim-

missä elinkysymyksissä sulautua yksimielisyyteen. Eri säikeet, jotka aikoinaan useinkin pyrkivät vetämään eri haaroille, ovat nyt punoutuneet yhdeksi ainoaksi vahvaksi köydeksi. Ja kun siihen oli kehitytty, silloin kohosi säätyhuonekin sisältönsä oikeaksi ja sitä sattuvasti kuvaavaksi ulkomuodoksi.

Huolimatta kaikesta saattaa siis tieto tästä mielen rauhalliseksi ja turvalliseksi. Tuntuu siltä kuin laki ja oikeus voisivat paeta tänne niinkuin alttarin juurelle, jossa olisi pyhyiden rikos niitä häiritä. Katosta tuleva himmeätkö kirkon valokin vielä lisää tätä vaikutusta.

Säätyhuoneen juhlallisuus yhdessä aikain totisuuden kanssa vaikuttaa epäilemättä korottavasti jokaiseen valtiopäivämieheenkin. Tavallista jäykempinä, tavallista huo-lekkaampina, mutta samalla kasvon piirteet päättäväisinä, näkyvät he astuvan leveitä ulkoportaita myöten pääoven edessä olevien pilarien välitse tähän palatsimaiseen raken-nukseensa. Hiljalleen heittävät he päällysvaatteensa ala-käytävään ja kohoavat istuntosaleihinsa toisessa kerrok- sessa, jonne kolmianneista kerroksesta katsoja kunnioituk- sella ja osanotolla seuraa heitä.

Ylhäällä istuntohuoneen parvella on sama mieliala kuin alhaallakin. Edusmiesten vastuunalaisuuden tunne kohoaa tännekin ja tunkee läpi senkin, joka itse ei tiedä voivansa mitään suoranaista tehdä. Se enentää myötä- tuntoisuuden heitä kohtaan melkein ihailuksi. Sillä senhän on kuullut heidän puheistaan ja senhän tiesi jo ilman sitäkin, että he ovat valmiit tekemään kansansa hyväksi kaiken, mikä heidän voimissaan on, ja että he myöskin paljon kykenevät, sen on heidän entinen toimintansa osoit- tanut.

Yhdeltä tiukasti koossa pysyvältä joukolta he näyttävät. Eikä tule päähänsäkään heitä jakaa eri puolueihin. Ei por- varissäädyn lehterillä nyt enää ole niin vierasta ja kylmää suomenmieliselle katsojalle kuin ennen aikaan. Epäkansal-

linen enemmistö näyttää sulautuneen suomenmielisen vähemmistöön yhdeksi isänmaalliseksi kokonaisuudeksi. Suomenkielen puhumista eivät ruotsinkielen käyttäjät näy katsovan miksiäkään protestiksi: se on luonnollinen, totuttu tapa, jota kunnioituksella kohdellaan.

Pappissäätyyn meni ennen sillä mielellä kuin menee seuraan, jonka mielipiteet eivät useassa asiassa sovi omiin. Hienonen pilkan hymy huulilla siellä yleisö kernaasti laitteli mielessään sukkeluuksia »mustasta seinästä», ylhäältä päin tulevasta valosta ja muusta semmoisesta. Ajat ovat muuttuneet. Mutta seinä on nyt muuri, jonka suojaan mieluumminkin tahdottaisiin turvautua kuin käydä sitä rikkomaan.

Talonpoikaissäädyn parvelle tultuaan oli ennen useimman kuulijan ensimmäinen mielitehtävä hajoittaa edusmiehiä eri ryhmiin, etsiä »vanhoja» ja »nuoria», laskea Meurmannin miehet ja Castrénin miehet. Kuka sitä nyt ajattelee? Eivät ainakaan nämä »johtajat» itse. Ennen olivat he sijoittuneet toisistaan niin kauvaksi kuin mahdollista, koko sali oli väliä, mutta nyt istuvat he likempänä toisiaan, samalla puolen huonetta, ainoastaan jonkun pulpettirivin eroittamina. Usein näkee heidän yhdessä toisesti tuumivan ja keskustelevan hartaasti keskenään. Aivan varmaankin on satiirinen vanhus säästävä pistopuheensa iloisempiin aikoihin ja hra Castrénin vastaukseksi tähdätyt repliikit koettanevat olla vähemmin terävät.

Tällainen on vaikutus ensimmäisestä käynnistä säätyjen istunnossa. Ja jos on totta, että on oikea ja pysyvä se äkkivaikutus, minkä saapi jostain henkilöstä häntä ensi kerran kohdatessaan, niin tuskinpa se sääntö tulee tässä-kään tapauksessa suuresti muuttumaan.

MATKOILTA OMASSA MAASSA

Kesäkuvia.

I

Kirkonmäellä.

Ei ole juuri milloinkaan tehnyt mieleni matkustamaan Aavasaksalle tynnörin pohjan kokoista aurinkoa katsomaan. Eikä minulla ole koskaan ollut kylläksi isänmaallista innostusta lähteäkseni suurten miesten jälkiä myöten Venäjän Karjalaan tai Lappiin tai Wiroon tai muiden suomensukuisten kansojen luo runoja keräämään tai kansantieteellisiä riepua tai rättejä penkomaan. Puhumattaakaan siitä, että olisin hakenut tai saanut jonkun stipendin, jonka avulla olisin voinut tehdä huvimatkan ulkomaalle vuodeksi tai pariaksi.

Mutta matkustamaan minulla on aina kuitenkin ollut halu tulisen palava. Ja kun en ole päässyt ulompia taivalia liikkumaan, niin päätin lähteä kerran tallustelemaan niitä, joita jokainen on ennen minua tallustellut. Ja kirjoittaa matkamuielmia kerran minäkin, niinkuin kaikki muutkin tähän maailman aikaan.

Paljon minulla tosin ei ole kertomista. Ei mitään muuta kuin mitä kuka tahansa saattaa nähdä siirtyessään hiukan pirtin nurkkajuurta ulommaksi. Ei ole minulla tarjottavana tarkkoja kertomuksia kivitaltoista eikä kansantieteellisistä housuista ja päähineistä, joista nuoret tiedemiehet tätä nykyä niin innokkaasti kirjoittelevat, ja joita tietävät niin ja niin monta kymmentä vuotta sitten

siinä tai siinä paikkakunnassa käytetyn. En osaa myöskään määrätä, kuinka monta jalkaa meren pinnasta lukien ovat ne kukkulat, joille tulen kohoamaan. En sanalla sanoen kykene antamaan minkäänlaista luetteloa minkäänlaisesta »saaliista», jota kaikki muut matkamiehet saavat kokoon, ja jotkut hevoiskuormittain. En kykene, sentähden ett'en ole mitään saalista kokoon saanut.

Mutta siitä huolimatta minä nyt kuitenkin aion matkastani kirjoittaa. Ja katson itseni siihen oikeutetuksi, etupäässä sentähden, että aion noudattaa yhtä pääsääntöä, jota kaikki matkamiehet ennen minua ovat noudattaneet ja luultavasti tulevat vastedeskin noudattamaan. Minä näet aion kirjoittaa hyvin paljon itsestäni. Vaan jos satuisi niin, että joskus »poikkeaisin aineestani» ja kertoisin siinä sivussa jostain muustakin, niin pyydän huomauttaa, että kaikilla säännöillä on poikkeuksensa.

Minä siis lähdin liikkeelle muutamasta suuresta kirkonkylästä, jonka nimeä on sentähden tarpeeton mainita, että niitä samallaisia kirkonkylä on Suomessa satoja. Vaan tämä oli kuitenkin yksi niitä suurimpia, sillä se oli suuren pitäjän keskessä. Lavea maaseutu levisi parin kolmen peninkulman päähän joka haaralle, vaikka olisit lähtenyt mitä ilmaa kohti tahansa kulkemaan jostain kirkon neljästä ovesta. Ja tämän maaseudun väki se kokoontui tähän kirkkoon joka sunnuntai yhteistä Jumalaansa yhteisin voimin palvelemaan. Jo lauantai-iltana se tänne saapui ja aina oli sillä yksi tie ja kaksi asiaa. Siellä kirkolla käydessään se saattoi toimittaa sekä aineelliset että hengelliset asiansa. Ja ihmiset tulivat tänne kuin maailmansa keskisteeseen, jossa oli kaikki ne huvit tarjottavana, mitä maailma heille keskimäärin saattoi tarjota. Toiset tulivat höyry- tai kirkkovenheissä suurten selkäin takaa, toiset kaukaisista mäkikylistä hevosella ajaen.

Ne, joilla oli pappilaan asiata, ne sinne poikkisivat, mutta suurin osa meni sivu kirkon ja pappilan ja kiiruhti

kauppamiehiin tahi meni kamreerin eli vallesmannin puheille. Ja näiden asiat olivat tärkeämpiä kuin noiden edellisten ja niiden toimittamista sitä oikeastaan »kirkolla» käymiseksi kutsuttiin.

Ja »kirkolla» käymiseen se useilta jäikin, vaikka »kirkossa» olivat käyvinään ja kotiin tultuaan sanoivat terveisiä »kirkosta». Se se oli lähtiessäkin olevinaan tärkeintä asiaa, mutta kuta enemmän kirkonkylää läheni, sitä pienemmäksi painui mielessä kirkko ja sitä isommaksi kasvoivat maalliset asiat ja kauppamiehen puoti.

Sinnehän oli niin mukava hevosensa sitoa valmiiseen ruuheen kauppamiehen makasiinin eteen, nostaa voi-astia kärryistä ja kantaa se puotiin. Sillä sitten suorittaa talvellinen puotivelka ja saada itselleen sikari suuhun ja emännän kouraan naula kahvia. Ja tarinoida ja rupertella ja puhua laidasta laitaan kaiken maailman poudat ja sateet, sekä kysellä muiden heinänteosta ja leikkuusta ja samalla selittää omiaan. Jos sitten vielä lisäksi oli nuori mies ja käveli verkanuttuun puettuna, jalassa punasuiset suvarohvisaappaat, niin mikä mielihyvä tavata maantien varrella neitosta neitosen vieressä, kättä lyödä ja keikaroiden kävellä! Ja viedä tuttavansa suntion matammiin ja juoda ja juottaa sikurikahvit korpun kanssa. Tai jos oli ryyppymies, niin mikä riemu ja sydämmen tyydytys tavata toinen ryyppymies, hankkia puteli viinaa ja povi pullollaan juosta vihkaista pitäjäntuvan taakse männikköön, istua siellä aikansa ja kiikaroida putelin pohjan läpi kirkasta kesäistä taivasta, sekä hihkaisten palata kirkon kylän maantietä kokemaan, että tokko se kannatti, ja kuulemaan mitenkä koreasti helähtelivät ikkunat seinillä kahden puolen tietä —.

Oli sunnuntai-aamu, kun minä tulin tähän kirkonkylään, jossa edellisenä iltana ja yönä oli maaseudun väki mellastanut illoaan pitäen ja nauttien kaikesta siitä hauskuudesta, jota tämän pitäjän »kulttuurin» keskipiste voi heille tar-

jota. Yöllisten kuleksivain laulut, ikkunain helinä ja aidanseipäitten läiskinä oli aina pappilaan asti kuulunut ja herättänyt rovastinkin hänen sikeästä unestaan. Mutta rovasti oli ikkunansa kahteen hakaan vetänyt ja vetänyt peitteen paremmin korvilleen. Sillä minkäpä hän maailmalle mahtoi, joka meni omaa menoaan eikä kysynyt häneltä lupaa. Kun vielä kellonsoittaja ja haudankaivajakin olivat yhdessä joukossa. Ja sitten arveli hän toisekseen niin, että jos ne lauvantaina huutavat, niin ovat ne sitten sitä siivommalla sunnuntaina kirkossa.

Hyvin hän tunsikin seurakuntansa ja tiesi jo vanhas-
taan, kuinka pian tässä maailmassa olojen ulkomuoto
muuttuu. Sillä ihana olikin jo heti kohta pyhäinen aamu ja
kaikki oli kuin kiilloitettua jälleen. Aamupuoleen oli hiukan
sataa pihauttanut karjankynteen ja kun pilvet tuossa en-
nen aamiaista hajosivat, valaisi aurinko kuin puhtaaksi
pestyä seutua. Kirkko oli kuin valkeudella valeltuna
aamupäivän paisteessa, ikkunat hohtivat ja risti kiil-
teli kauvas kaukaisiin seutuihin, näkyen loitolle korkeihin
mäkikylihin. Ja pappilata, joka kostean koivikon sisässä
pilkotti vähän matkaa kirkosta, verhosi sitäkin sellainen
salaperäinen sunnuntai-aamun pyhyys, joka tavallisesti
aina laskeutuu vanhojen asuinpaikkojen päälle. Ja joka
laskeutuu joka paikan päälle, mikä vaan sen alle joutuu.
Yksin suljettujen kauppapuotien ja kiinni pantujen kapa-
koiden ja pölyisen maantien, sanalla sanoen koko kuluneen
kirkonkylän päälle. Se ei valitse paikkaa eikä katso ihmis-
ten muotoa. Niin että siinä valaistuksessa ovat ajettuine
partoineen ja puhtaine paidankauluksineen suntio ja
haudankaivaja yhtä arvokkaan ja pyhäisen näköisiä kuin
rovasti ja kappalainenkin, kulkiessaan peräkkäin papin-
kellon soidessa pappilasta kirkkoon, jonka ympärillä rau-
hallisesti parveilee sinne saapunut pitäjän väki.

Niinkuin jo sanoin, oli sunnuntai-aamu, kun minä tulin
tähän kirkonkylään, parahiksi nähdäkseni, kun papisto

läheni sakastin ovea. Ukkoja oli sakastin oven edustalla seisonut odottamassa saadakseen tervehtiä rovastia, ja akkoja rappusilla istunut. Mutta nyt ne nousivat seisoalleen, väistyivät syrjään ja tekivät hyvän huomenen, toiset kumartaen toiset niiaten. Ja kun minä arvasin rovestin yölliset aatokset, niin tiesin myöskin hänen tämän-aamuisensa. Ja tätä hän ajatteli siinä kohotessaan kirkkoonsa ja luodessaan silmäyksen yli viheriän kirkonmäen ja siinä liikkuvan hartaan näköisen kansan: kävipähän aavistukseni toteen, kun ei nyt näy jälkeäkään yön syntisestä elämästä . . ei jälkeäkään . . kaikki on sunnuntai-aamun tenhovoima huuhtaissut näkymättömiin.

Mutta minä en mennyt kirkkoon, niinkuin sinne eivät vielä menneet monet muutkaan. Jäin kirkon edustalle käyskentelemään niinkuin jäi sinne suuri osa muutakin kansaa, sillä »ohjelmassa» oli saarnoja kokonaista kolme ja kuulutuksiin oli pitkä aika vielä. Ja täällä tuulla höllytteli lauhkea eteläinen, kun kirkossa sen sijaan oli ummehtunut ilma ja tukahduttava kuumuus.

En siis mennyt kirkkoon, vaan jäin sen ympäröiksiä katselemaan. Suuren selän niemessä olin ja kahden puolen oli ruohoiset lahdemat, joiden ranteilla näkyi taloja talojen takana ja pelloja pelloissaan kiinni. Kaikki oli hyvin rakennettua ja hyvin viljeltyä. Muutamalta mieheltä, joka oli useiden muiden kanssa seurannut minua, minne vaan kuljin, kysyin, kuka tuossa niemekkeessä asui varesemman puolisen lahden rannalla. Mutta ennenkun hän vastasi minun kysymykseeni, tahtoi hän tietää mikä mies häntä puhutteli.

Minä selitin säätyäni ja arvoni.

— Vai ylioppilas . . . niin tuota työ ootta sitte semmoinen tutentti, niinkuin rovestin nuori herra . . .

— Semmoinen, selitin minä.

— Meinoottako sitä papiksi?

En sanonut meinoovani.

— Vaan sehän se ois hyvä virka.

— Saattaisipa olla hyväkin, sanoin minä ja uudistin kysymykseni.

— Tuossa, siinä asuu kappalainen ja tuolla, jonka katto paistaa metän takkoo, on vallesmannin paikka.

— Siellä näyttää olevan laajat viljelykset?

— Loajathan ne on . . . niin isot, ett'ei niihen meäree tiijäkkään. Joka kyntääkin uuden muotisilla oatroilla ja puip riihesä höyrymassiinalla . .

— Totta kai hän leikkaakin koneilla?

— Jo on monet vu'et leikanna ja niittännä . . .

— Onko täällä muillakin maanviljelyskoneita? kysyin kääntyen samassa miesjoukkoon, joka oli kokoontunut ympärilleni.

Ja vuorotellen siinä miehet alkoivat vastailla, ottaen vähä väliä suunvuoron toisiltaan.

— On niitä rovastii muutamia itelleen laittanna, voan eipä niitä muilla taija olla . .

— Ompaan kauppamiehelläi leikkuumassiina . .

— Kenellä kauppiaalla?

— Tuolla, jonka puot tuossa näkky . .

— Onko hän varakas mies?

— Mikäs se on kauppamies muu kuin rikas . . pitää elon kauppoo ja voin kauppoo ja kaiken muun tavarän kauppoo . .

— Eikös kellään maanmiehellä ole uudenaikaisia koneita?

— Ei niitä kannata talonpoikain pittee . . tulloo semmoisen pito vähävaraiselle kalliiks . .

— Tokko lie muilla niitä kuin kirkonkylän herroilla .

— Ompaan Hovin herrallakin.

— Ei oo muuta kuin vältti.

— Etpä tunnu tietävänkään, kun eilen illalla tuli höyryssä niittokone ja kirkkoaijan jälestä kuulutaan lähettävän sitä viemään.

— Kuka hän on tuo Hovin herra?

— Sitä vaan sanotaan Hovin herraks . . sinne on tästä yheksän neljänneestä.

— Kulkeeko sinne höyry?

— Kulokoohan sinne höyry . . se käyp tok joka lauvantai hakemassa kirkkoväkkee ja pyhänä viep takasi . .

— Siinähan minä sitten pääsenkin . .

— Minnekkä se on herralla sinne matka . .

— Eikös sieltä pääse naapuripitäjän kirkolle?

— Sieltähän sitä syvänmaita myöten peässöö . . myö ollaan kanssa sieltä päin . . voan mittee työ sinne määttä?

— Minulla on sukulaisia siellä.

Minua tarkastettiin kuin jotakin epäiltävää olentoa joka haaralta. Ja miesten naamoista olin näkevinäni ihmettelyn sellaisen, että kumma mies tuo, kun lähtee sydänmaita myöten sukulaistensa luo. Vähän ajan päästä sanoi kuitenkin se, jota olin ensiksi puhutellut:

— Jos työ ootta sinnepäin mänövä, niin soatatta olla-kin Hovissa yötä . . tuossahan tuo näkkyi ite kävelevännii . .

Heti kohta huomasin, että sieltä tuli mahtava mies, puoleksi herra, puoleksi talonpoika, mutta joka mielellään näki sen, että häntä kutsuttiin »possessionaatiksi.» Sen jo näin ensi silmäyksellä ja en tiedä mistä syystä niin tein, mutta tuo päätelmä tuli mieleeni sen johdosta, että hänellä oli sateenvarjo kädessään ja kalossit jalassa. Herra tuli samaan miesjoukkoon, jossa minäkin seisoin, mutta kun talonpojat ovat hitaita esittelemään, niin käytin tilaisuutta poistuukseni tästä ryhmästä muu-
anne. Kun vähän matkaa kulettuani seisotuini katselemaan muutamata taulua kirkkomaalla, huomasin, että siellä minusta jo herralle puhuttiin.

Annoin heidän puhella ja kävelin edelleen kirkon seutuvilla lueskellen hautakirjoituksia. Monenlaisia niitä siinä olikin ja oikokirjoitus oli ollut kunkin vainajan sukulai-

silla erilainen. Mutta urut olivat jo jonkun aikaa soida luri-koitelleet, sitten oli kuulunut saarnaamistakin ja nyt soitettiin juuri yhteen. Kirkon ovella syntyi ankara tungos, sillä toisia tuli ja toisia tahtoi mennä. Tuleva virta kuitenkin voitti, vaikka menevässä oli pappilan neidet ja nuori herra, joka koki heille tietä raivata. Eivät tahtoneet nämä »herrainpenkkiläiset» päästä mitenkään eteenpäin, sillä porstuassa pyöri ankara »akan virta», joka oli »akan virta» sanan varsinaisimmassa merkityksessä. Kauvan aikaa tässä virrassa pyörityään pääsivät kuitenkin nuoren herran soutamina kirkon ovelle ja katosivat vihdoinkin sen isoon kitaan.

Jymäkkä-ääninen rovasti alkoi kohta saarnata paukuttaa kirkossa, niin että kuuluivat tärkeimmät sanat, joille pantiin kaikista suurin paino, aina hautausmaan kaukaisimpaan nurkaan, jonne istuuduin vähän matkaa muutamasta miesjoukosta, pannen tupakan niinkuin olivat hekin tehneet. Ukot eivät puhuneet mitään ja tuntuivat kuuntelevan niinkuin minäkin. Ja minä kuulin hajanaisia sanoja: — — se nykyajan kalvava epäusko — — joka kansoja kalvaa — — nousevassa nuorisossa — kun ei enää huolita Jumalasta eikä hänen sanastaan — — ja kirkollaiset lahkokunnat — — kirotut olkoot —

— Ketään se nyt kiroo? kysäsi toiseltaan muuan polttelevista miehistä.

— Villiläisiähän se joka pyhä kiroo . .

— Mitähän pahaa ne on sille tehneet?

— Eikö se pappi saata pahan tekemättä kirotta . .

— Kun on lain vasara vallassaan, niin pittäähän sillä paukuttaa . .

— Eihän tuolla ies vasarata ookkaan, kun nyrkillään aina saarnastuolisa laitaan lyyvvä jämmäyttellöö . .

— Milläs lailla se olikaan männä pyhänä saarnasa peättännä?

— Sillähän se oli peättännä, että nyt on tärkeitä kuulu-

tuksia . . niin ett'ei piä männä kenenkää kuulutuksista pois . .

- Mitään kuulutuksia ne sitten olikaan?
- Soataviaanhan se sitten kuulutti . .
- So, so . .
- No, kuulinhan minä omilla korvillani.
- Ja ett'eikö ne sitten ole tärkeitä!
- Tärkeitähän ne tok on.

Ukot siinä huvittelivat itseään saarna-aikana ja alkuun päästyään jatkoivat tarinoitaan samaan suuntaan.

Niitä oli usea tarina. Kun oli ollut tämä rovasti vaalissa tänne, niin oli ollut muuan tämän pitäjän mies siinä hänen entisessä pitäjäässään tukkityössä. Se oli se hulivili Kattainen, joka osasi kaikille puhua mieliksi. Sen oli kutsuttanut rovasti puheilleen ja kysellyt, tokko ne hänelle aikovat äänensä antaa. — »No ihan tok järestään», oli Kattainen sanonut, »ikävällähän sinne teitä outetaannii».

— »Mutta kuules, Kattainen», oli siihen kysynyt, »sanopas, kuoleeko siellä teijän pitäjässä isäntiä ja emäntiä?» — »No, niitähän kaatuu kuin lahokantoja, miten täällä rovestin pitäjässä kuollee?» —

»Eihän ne ies kuollekaan . . ne on ruojat niin sitkeähenkisiä» . .

Ei vetäytynyt ainoakaan suu nauruun, mikä ei olisi sopinutkaan kirkko-aikana, eikä muidenkaan samallaisten johdosta, joita harvaksen kerrottiin.

Sain vielä kuulla, että tämä rovasti oli tullut tänne keisarin määräyksestä vastoin seurakunnan tahtoa, joka oli melkein yksimielisesti anonut toista miestä. Vaan rovasti, joka oli herrain ystävä, oli käynyt kumartamassa piispat ja keisarit ja saanut viran.

Kun olin polttanut paperossini pohjaan, jätin ukot siihen kirkko-aikaansa omalla tavalla kuluttamaan ja lähdin kävelemään niemen kärkeen päin, josta kuului höyryveneen hiljainen tohina. Kirkon lasin alitse kul-

kiessani kuulin rovastin siellä yhä vaan vielä epäuskoa pommittavan. Totta puhuakseni valtasi minut uteliaisuus ja päätin astua sisälle templiin. Porstuassa oli nyt tungos loppunut eikä siellä tällä haavaa ollut muuta kuin pari kolme vaimoa, jotka hyssyttelivät parkuvia lapsiaan. Ja kaksi koiraa, jotka toinen toiselta puolen kynnyksen tunnustelivat toisiaan, valmiina käydäkseen hammas-kähmään. Ei ne kuitenkaan päässeet härähtämään ennen kuin käytävien risteyksessä, niin että minä pääsin rauhassa istuutumaan ovensuupenkkiin.

Epäuskon kanssa siinä saarnamies yhä vaan taisteli ja minä huomasin, että hän saarnasi katkismussaarnaa ensimmäisen uskonkappaleen johdosta. Paavista oli hän nähtävästi alottanut ja ennusti nyt Antikristusten tuloa ja maailman loppua, jonka edellä ilmaantuivat kaikellaiset von Bergenit ja muut epäuskon apostolit tänne meidän rakkaaseen, ennen rauhalliseen isänmaahammekin, rakkaaseen Suomenmaahankin, jonka kansa kuitenkin oli uskonnollinen kansa eikä villitsijöiden mukana kulkenut eikä heidän houkutuksiaan kuunnellut. Mutta varoillaan meidän kuitenkin pitäisi oleman, seisoman aina uskon miekka kädessä aamusta varhain iltaan myöhään. Sillä pahuuden ruhtinas, joka muuten kulkee kuin kiljuva jalopeura, se oli tätä nykyä alkanut n. s. uusien aatteiden hahmossa hiipiä kuin huuhkain nielläksensä ja kuolettaaksensa ja ijan-kaikkiseen kadotukseen saattaaksensa. Sillä hänen valtansa oli suuri ihmisten yli.

Tähän suuntaan hän saarnasi ja huitoi kahdella kädellään, niitä aina vuorotellen saarnastuolin laitaan jämähyttäen. Mutta kuumuus oli kirkossa painava ja moni mies, joka oli viikon työtä tehnyt ja varhain sunnuntai-aamuna lähtenyt kirkolle soutamaan, koetti turhaan pysyttäytyä valveilla. Minunkin vieressäni siinä muuan mies viattomasti kuorsasi, vaeltaen kuka sen tiesikään missä asti näistä syntisen maailman kauhuista ja taisteluista. Vasta

sitten, kun rovasti oli saarnansa kaikuvaan ameneen lopettanut ja laskeutunut alas kuoriin kyselemään muilta sitä, mitä itse oli heille sanellut, heräsi mies ja työntäytyi muiden mukana ulos. Ja minä kun seurasin hänen kulkuaan, näin kuinka hän haukotellen vetäytyi niemen kainaloon venevalkamaa kohti, asettui sinne päiväpaisteeseen suuren kirkkovenheen kokkaan ja nukkui sinne, poistuen tämän matoisen maailman uskoista ja epäuskoista. Hänellä oli oma vihollisensa, väsymys, joka oli ottanut häntä väijyäkseen, ja joka oli hänet voittanut.

Vaan jos oli väsyneitä, niin oli virkeitäkin. Niemen ne-
nässä siellä, mistä kuului höyryn hiljainen tohina, oli suuri joukko nuorta väkeä pyhäänsä pitämässä. Ne olivat tyttöjä ja poikia, niitä samoja, jotka lauvantai-iltana kauppamiehen edustalla kävelivät. Nyt he olivat istuutuneet rantatöyräille suurempiin ja pienempiin piireihin, tytöt ja pojat vastakkain. Pojilla oli yhäkin kenkään varret alaspäin kierrettyinä, niin että punainen sahviaani tuli kokonaan näkyviin ja tyttörien päällyshameet olivat siksi ylöspäin käännettyt, että punaraitaiset sukat sieltä pistivät silmään samoin kuin monenkarvaiset alushameitten helmat. Ja hopeahelaisesta piipustaan pojat ostotupakkiaan polttelivat, mutta tytöt kiersivät arpaheiniä sormiensa ympärille tai kurkottivat läheisestä puusta lehden, jota vuoron pureksivat, vuoron kämmeniensä keskessä hieroskelivat, kunnes se mureni ja uusi tuli otettavaksi.

Lähenin höyryvenhettä, joka oli parista lankusta tehdyn sillan päähän kiinnitettynä. Kokassa luin latinaisilla kirjaimilla maalatun sanan »Wellamo.»

Kirkon rannassa.

Astuin huojuvaa lautalaituria myöten venheen sisään. Se oli jaettuna kahteen osaan eli oikeammin sanoen osastoon, joista perempänä olevata kutsuttiin »salongiksi» ja joka lienee ollut ajottuna herroja varten. Talonpoikia varten oli taas toinen puoli katoksen alustaa ja samassa osastossa oli myöskin kone.

Pari lautamiehen näköistä miestä istui penkillä polttelemassa sikaria, joita heille nähtävästi oli antanut heidän kolmas seuratoverinsa josta en voinut varmuudella päättää, mikä hän oli. Mutta sen voi kuitenkin jo ensi silmäyksellään nähdä, että hän »luuli olevansa jotakin», niinkuin sanotaan.

Minä istuuduin toiselle puolelle konetta ja kuulostin.

Ei mahtanut kolmas mies olla säädyltään muita kahta paljoakaan etevämpi, koskapahan nämä häntä sinuttelivat.

— No, rengikskö sinä nyt ruppeet, vai onko muuta ammattia?

— En tietä minä hyvin rengikskään ruppeemistani . . . huonot maksetaan tätä nykyä palkat . . puolta toista tarjottiin mulle pappilasta, jos oisin pehtuoriksi ruvennut, mutt'en minä ottanut pestiä . .

— Voan oishan siinä jo palakkoo ollu yhdelle miehelle.

— Kaupungissa maksetaan puotirengille kaksin kolmin.

— Kaupunkiinko sulla on sitte tarkotus männä?

— En tieä . . ehkä mennään.

— Etkö sieltä jo kyllääsi soanna, kun olit kolomekkii vuotta.

— Ruununttyö on erittäin.

— Etköön ennee ruppeis toista satsia olemaan?

— Ei ole ennee pakko ruveta . . minä olen velvollisuuteni isänmaan palveluksessa jo täyttännä . . niin sanoi

övestikin, kun heitin hyvästäni, että numero kolme Heikkinen on nyt vapaa isänmaan palveluksesta . .

— Vai niin sanoi . . se oli kolomen numerolla sinun huu-tos . . sit oot ollunnai ensmäisiä miehiä.

— Ensimmäisiä . . . tässä on kellokin, joka annettiin mulle ampumisesta.

— Siinäpähän on . .

— Ankkurikello?

— Ankkurikello.

Sitä mahtavuutta, jolla sanottiin tuo »ankkurikello»! Siinä äänessä oli monellaiset vivahdukset. Se sanottiin sekä vähäisellä ylenkatseella, jopa halveksienkin, kuin myöskin niin, että siitä kävi selville: »totta kai ankkurikello!» Ja kello vedettiin taskusta ja annettiin lautamies-ten katsella. Mutta ketjun koukku oli kuitenkin napinlä-vessä kiinni eikä sitä siitä irtautettu. Ja mikä ylevä välin-pitämättömyys piirteissä, kun entinen asevelvollinen istui selkä kenossa ja seurasi silmillään kahta puhetove-riaan. Taulut ja »pujetit» tarkasteltiin samalla tarkkuu-della ja sitten katsottiin vielä peräimet.

— Eikö tuota pantane jo taskuun, sanoi sitten kellon omistaja.

— Pannaan, pannaan, mutt' mittees siihen on tuohon kuoreen »ravvierattu»?

— Siinä on Hänen Majesteettinsa Keisarin nimi.

— Elä valehtele . .

— No, ettäkö ossoo lukkee, vaikka ootte lautamiehiä?

— Niinpähän on . . ettäkö oot tämän Keisarilta suanna?

— Minkätähen se ei o'o sitä soattanna soaha . .

— Taiat sinä sitte olla hyväi ampuja?

— Toinen mies minä olin Lappeenrannan leirissä.

Ei hän siis ollutkaan mikään vähäinen mies, kun oli toinen mies ampumisessa ja saanut Keisarilta kellon, ajattelin minä.

— Eiköön täältä laivasta soa olutta eli muuta maistamista . . minua niin kovasti janottais . .

— Missä lie se kapteeni . . sillähän sitä on olutta kaupan . .

Asevelvollinen meni salonkiin, ja tuli sieltä vähän päästä ulos kapteenin kanssa, joka nähtävästi oli nukkunut. Tämä meni kokkaan ja toi sieltä olutpullon. Mutta kun asevelvollinen sen huomasi, käski hän tuomaan pari kolme yhdellä tiellä. Kapteeni toi, ja kun masinisti, joka nukkui kokassa, rasvariivettä päänsä alla, oli herätetty, vetäytyivät kaikki neljä salonkiin ja painoivat oven tarkasti kiinni jälkeensä. Josta minä päätin, ett'ei anniskelu kirkon rannassa kuitenkaan mahtanut olla aivan niin luvallista kuin minä ensiksi luulin.

III

Laivamatka.

Missähän lienen siellä kirkkomaalla päiväpaisteessa loikoen kulutellut aikaani siihen asti kuin kirkkomenot päättyivät ja tapulista vihdoinkin kuului kolme läppäystä suuren kellon laitaan . . .

Vaan sitä ennen oli jo hyvän aikaa pursuannut ihmisiä kirkosta ja paksua mustaa savua »Wellamon» piipusta.

Kirkonmäellä syntyi hälinä ja pauke kuin pienillä markkinoilla. Hevosia valjastettiin, kärryjä rätisi pitkin maantietä pois kotiin päin ja pölyä kohosi kuin pilvenä. Rantaan kuitenkin riensivät useimmat osavenheilleen, mutta suurin osa tuli »Wellamoon».

Kun tuli sinne, oli se sullottuna ukkoja, akkoja, voi-pyttyjä, eväskontteja, tyttöjä ja poikia niin täyteen, että tuskin sopi päättään kääntämään. Ja siinä tungoksessa

kuitenkin koneenkäyttäjä hyöriskeli, voiteli ja panetti puita uuniin, tuon tuostakin huudatellen. Eikä ainoastaan kolme kertaa, niinkuin on tavallista, mutta aina vähä väliä, varmaankin puolikymmentä kertaa.

— Mitä ne noin yhtä mittaa sitä huudattavat? kysyin minä lähimäiseltäni.

— Taitaavat kiirehtiä sitä Hovin herroo, sain vastaukseksi.

Minä vähän kummastelin tätä kaunista kansallista tapaa, jota en ollut vielä muualla Suomessa tavannut, mutta kysyin kuitenkin, mikä oikeus hänellä oli tuolla Hovin herralla odotuttaa itseään.

— Sillä on puolet tätä venettä, selitettiin minulle ja sitten arveltiin hänen viipymisensä syyksi sitä, että oli niittokone tuotava kauppamiehestä laivaan.

Kun koneenkäyttäjä, joka näkyi olevan suurempi kapteeni kuin kapteeni itse, oli vielä jonkun aikaa kiuksissaan huudattanut konettaan ja odottanut herraa maan puolelta tulevaksi, saapui tämä vihdoin viimeinkin järven puolelta. Pitkin rantaa soudettiin suurta kirkkovenettä, jonka keskessä näkyi kummannäköinen, punaiseksi maalattu härrykkä, ja perässä seisoj hattu kädessä ja hikeä otsaltaan pyyhkien se usein mainittu hovin herra, jonka jo olin kirkonmäellä nähnyt. Kun venhe tuli likemmä, kuulin että oli aikomus saada punanen härrykkä »höyryyn», mutta väen paljouden takia täytyi sen tyytyä kuitenkin siihen kunniaan, että sai tulla perässä siinä venheessään, johon jo oli sijoitettu. Laittelemista siinä oli kuitenkin kappaleen, ennenkun saatiin rossit kiinnitetyiksi ja ennenkun herra itse oli peränpuolelta otettu höyryvenheeseen.

Kun kaikki oli onnellisesti suoritettu, päästiin vihdoinkin lähtemään »hiljaan etes», niinkuin kapteeni komensi, ja vähän päästä sitten »täyttä kyytiä».

Minä häpeän, että nyt vasta olen päässyt varsinaisesti matkalle, mutta lohdutan itseäni kuitenkin sillä, että

taival nyt katkeaa kymmenen hevosen voimalla. Höyryvenhe joka näkyy olevan hyvä-kulkuinen, kyyristyy kuin laukkaava hevonen, joka maha matalana kiittää eteenpäin. Kahden puolen lakoilevat laineet kokan edessä, savua ja kipinöitä pursuaa piipusta ja pistongit veivaavat semmoisella innolla kuin olisivat jo kauvan odottaneet tätä vapautuksensa hetkeä. Rannat jäävät vilisten järeille eivätkä kauvan pysy kirkkovenheetkään rinnalla, vaikka koettavat parastaan.

Vaan ne ovatkin vanhan ajan kulkuneuvoja ja tässä viedään suomalaista talonpoikaa kirkosta kotiinsa uuden ajan airoilla, joista ei vielä muutama kymmenen vuotta takaperin ukoilla ollut aavistustakaan.

Niin, koska tuli uusi aika puheeksi, niin saanen tässä höyryvenheen suurta selkää kyntäessä ja jättäessään kirkonkylän kirkkoineen sinne niemeensä pienenemään, esittää muutamia mietteitä, jotka tulivat mieleeni istuessani siinä »Wellamon» kokassa. Minä näet ajattelin, että jos viljelyksestä ja sivistyksestä eli yleensä sekä aineellisesta että henkisestä edistyksestä meidän kansassamme voisi luoda jonkun keskimääräisen kuvan, niin sopisi sellaiselle ehkä paraimmaksi malliksi tuollainen kirkonkylä maaseudulla. Siinä on nähtävänä ikäänkuin tulos meidän kulttuuristamme semmoisena kuin se saataisiin, jos kaupunkien sivistys ja kehitys laskettaisiin siihen sivistykseen ja niihin tietoihin, jotka tavataan kaukaisimmassa korven mökissä —

Ja niinikään on samassa paikassa toteutunut kuva meidän aineellisesta viljelyksestämme, kulkuneuvoista, y. m. uuden ajan antamista eduista, joka syntyisi sekin siten, että verrattaisiin kaupunkien etuja ja maaseudun puutteellisuuden toisiinsa. Jos siis esim. mitä oppinein teologian professori liitettäisiin semmoiseen korven jätkään, joka ei ole saanut kolmessakymmenessä vuodessa rippikouluaan suoritetuksi, ja tästä taikinasta muodostettaisiin

uusi ihminen, jolle molemmat elementit ovat antaneet itsestänsä kaiken sisällyksensä, niin luulen, että tästä uudesta ihmisestä tulisi pappi, joka näyttäisi melkein maaseudun rovastin näköiseltä. Samaten saataisiin rikkaasta Helsingin tukkukauppiasta, jolla on kauppatietoja ja kauppasivistystä Saksaa ja Englantia myöten ja joka nauttii lain ja asetusten suojaa kehuen aina niitä noudattavansa, ja maata kuljeksivasta reppurista — saataisiin näistä sekoitus sellainen, että siitä syntyisi tuollainen kirkonkylässä asuva maakauppias, joka lain nojalla laukkuvenäläistä vainoo, mutta joka voikaupassaan saattaa käyttää vääriä mittoja ja pitää luvatonta rommin ja oluen kauppaa. Taikka jos vielä kaikki maailman tieteet lukenut filosofian professori ja ensimmäisiin opin alkeisiin perehtynyt kiertokoulun opettaja lyötäisiin yhteen ahjoon sulaamaan, niin en luulisi suuresti erehtyväni sanoessani, että näistä takeista muodostuisi kansakoulun opettaja.

Samanlainen olisi asian laita muillakin aloilla, esim. maanviljelyksen. Siinäkin pitäisi luullakseni kirkonkylän edustaa keskimääräistä tulosta Suomen eri maanviljelystavoista, nimittäin enin uudenaikaisista ja kaikkein alkuperäisimmistä. Ja mitä kulkuneuvoihin tulee, niin luulen että suurimman höyrylaivan ja pienimmän soutuvenheen edut ja puutteet, pantuina yhteen vaikuttamaan, tuottaisivat lopulliseksi tuloksekseen tällaisen maaseutuhöyryn kuin esim. tämä »Wellamo.» Eli lyhyesti sanoen: suurin ja pienin edistys eri aloilla meidän maassamme antaisi keskimäärin sellaisen edistyksen, joka on kirkonkylässä tavattavana.

Jotenka siis esim. tuo kirkonkylä, joka yhä enemmän on jäämäisillään tuonne auringon sumun peittoon, oikeastaan tulee mainita sekä meidän henkisen että aineellisen elämän diagonaaliksi. Eikä suinkaan Helsinkiä tai muuta suurempaa kaupunkia. Siltä ainakin minusta näyttää, vaikka en sitä nyt tässä osaa numeroilla *toteen* näyttää.

Vaan ehkä joku nuori maisteri ottaisi siitä kirjoittaakseen väitöskirjan tohtorin arvoa varten.

Mutta näitä miettiessäni oli jo saatu ensimmäinen selkä kuletuksi ja vedet alkoivat vähitellen kaveta ikäänkuin sisämaahan tunkeakseen. Kulettiin pieniä järviä, jokia ja salmia ja käytiin yhtä mittaa laitureissa, joihin riputettiin pari kolme ihmistä kerrallaan. Yhteen ahdettu elämä höyryvenheessä siitä vähän väljeni, niin että pääsi jo sääriäänkin oikomaan. Minä tein sen ja tarkastelin sitten maisemaa. Oli kulettu pari tuntia ja kun kello oli kirkolta lähtiessä ollut 4:n paikoilla, kävi se nyt 6:ttä. Oli siis tuollainen ihana sunnuntain iltapäivä, joka on meidän maisemillemme niin omituinen. Päivä ei enää paahda, ainoastaan valaisee ja lämmittää. Vähäinenkin tuuli on jo painunut levolle ja kaikki mitä vaan rannoilla on, kuvastuu tyyneen veteen. Niittyiset rannat, tuuheat lehdot ja jonkun kivikkoniemen nenässä yksinäinen nuottakota ja sen takana pari vanhaa vääntynyttä petäjää. Ylettyvät talotkin vähän ylempää kuvastumaan veteen ja niitten mukana seuraa aina joukko lapsia, jotka rantatietä juoksevat alas rantaan nähdäkseen ohitse kulkevaa laivaa niin likeltä kuin suinkin. Niityt ovat huolellisesti raivatuita, pellot näyttävät hyvin viljellyiltä, ja sarat eroavat suoriin tarkasti toisistaan. Kaikesta näkyy, että kuletaan seudussa, joka ei lue itseään sydänmaahan. Minä huomautan tästä muutamalle miehelle, joka seisoo vieressäni ja hän sanoo, että »onhan tämä tok' kaupunkia syömöän suhteen». Ja sitten sanoo hän, että »ei nämä talot tok oo vielä mittään hovin rinnalla . . siellä se vasta emätalo on.»

Kun minä toisen kerran kuulin tuota hovia mainittavan ja kun minulle oli sanottu, että siinä sopisi olla yötyä, niin vetäysin tuosta salonkiin, jossa itsensä »herran» olisi pitänyt olla. Siellä hän olikin ja kun näki minut herrasmieheksi, niin esitteli itsensä ruotsiksi ja mainitsi itsensä »possessionaatiksi,» niinkuin jo olin arvellut kirkkomaalla

hänet nähdessäni. Tätä pientä turhamaisuutta lukuunottamatta oli hän kuitenkin aika miellyttävä mies. Kun sai kuulla, että matkani veti hänen talonsa kautta, pyysi hän minua tekemään hyvin ja seisottumaan heille yöksi, lisäten, että kunhan sinne tullaan, niin ehkä siellä näyttää saattavan yönsä nukkua niinkuin muuallakin. Minä tietysti kiitin ja sanoin kuulleen, että siellä oli hänellä komea talo sydänmaassa.

— Onhan se, vaikka ei mitään erittäin, sanoi hän vähän siihen vivahtavalla tavalla kuin oli sanonut tuo ennen mainittu asevelvollinen ankkurikellostaan.

Minä olisin ruvennut juttelemaan kaikellaista seudun maanviljelys- ynnä muista asioista, mutta herralla olivat omat asiansa niin sydämmellä, että puheet yhtä mittaa keskeytyivät. Venhe siellä perässä vaati hänen alituista huomiotaan.

— Varo sinä, Pekka, siellä perässä, ett'ei kipinät polta vehnäjahosäkkiä! Pitäisi olla vielä yksi mies lisää tuonne venheeseen . . .

Ja sitten oli asiaa joka toiselle miehelle tien varrella. Ei sitä pysäyspaikka, jossa ei hän lähtenyt salongista ja huutanut nimeltään milloin mitäkin rannalla olijaa. Milloin oli siellä joku Matti, jota kutsuttiin kasakaksi, milloin joku Taavetti, jonka piti tulla maanantaina mökkinsä puolesta päivätöitä tekemään, milloin taas joku Liisa tai Mari, joilta tiedusteltiin eivätkö ottaisi piiaksi ruvetaksensa.

Ja niiden tähden keskeytyi puhe vähä väliä, sikarin patkä, joka lyhyytensä tähden jo aikoja sitten olisi joutanut piipunperän purijalle, sammui yhtä mittaa ja jäi viimein pöydän nurkalle, josta vähitellen koneen tärinästä vieryi yhä täperämmälle, pudoten siitä sitten likaiselle lattialle. Ei herrakaan pitkään aikaan joutanut salongissa käymään, ja kun ei siellä muitakaan ollut, heittäysin pitkäksi penkille. Epämukavanlainen oli ollakseni ja pää minulla tutisi aivan liikkeestä kuin vanhalla ukolla.

Huvikseni aloin tarkastella huonetta. Se oli parahiksi niin pitkä, että juuri sovin sohvalla jalat suorana loikomaan. Ja muita huonekaluja ei täällä ollut kuin pari kokoon käännettävää tuolia ja pöytä. Tämän viimeksimainitun puhtaus oli alle keskimäärän. Puolet sen pinnasta oli yhtenä ainoana olutlammikkona, ja toisessa puolessa kuljeskeli edestakaisin kaksi pulloa ja kolme lasia. Koneen jyskytys pani ne liikkeelle, mutta muuten niiden kulku näytti olevan joidenkuiden minulle tuntemattomien luonnonlakien vaikutuksen alaisena. Toinen pulloista ja lasit olivat tyhjät, vaan toinen pullo oli puolillaan olutta. Ja tämän ympäri nuo tyhjät kiertelivät. Milloin tulivat aivan liikkeelle sitä, kilistivät sen kupeeseen ikäänkuin jotain anoakseen. Lasit varsinkin olivat yhtämittaa pullon kimpussa. Houkuttelivat ja houkuttelivat, mutta kun eivät mitään saaneet, tulivat niin kovasti kiihkoihinsa, että luulin niiden siihen paikkaan halkeavan. Mutta sitten näytti siltä kuin olisi puolillaan oleva pullo heille virkannut jotain vihaista ja vastenmielistä, koskapahan nämä lähtivät kuin yhteisestä päätöksestä mennä kalkuttamaan, aina pöydän laitaan saakka. Mutta juuri kun olivat puutoamaisillaan, kääntyivät takaisin ja lähtivät yksissä tuumin taas täydempää toveriaan kosioimaan. Vaan silloin laiva vähän kallistihe, pöydällä olevasta oluesta syntyi ankara luodevesi, joka tulvi yli toisenkin puolen pöytää ja siihen tarttuivat sekä pullot että lasit, pääsemättä enää paikaltaan liikahtamaan.

Jonkun aikaa kun siinä olin antanut takaraivoni jyskyttää venheen laitaa vasten, tuli taas ihmisiä salonkiin. Niitä oli kaksi tyttöä ja kaksi nuorta miestä, olivat nähtävästi naimakansaa, joita oli kirkossa kuulutettu. Tytöt istuutuivat penkille, vaan toinen pojista haki peräpuolelta kapteenin käsiinsä. Jonkun aikaa kuiskuttelivat he keskenään ja katsoivat aina minuun. Mutta minä painoin silmäni kiinni ja olin nukkuvinani. Sitten tuotiin

olutta ja tarjottiin tytöille. Vähän kipristellen nämä sitä maistelivat ja sanoivat olevan »pahhoo». Mutta pojat ottivat suun täydeltä.

— Juokee työ, tytöt, olutta!

— Eipä tuo oo ies hyvän makuistakaan . .

— Vai ei oo hyvän makuista . . jota tok särpää kuin sinukkata . .

Kun pullo oli tyhjennetty, menivät tytöt ulos, mutta pojat kävivät taas kolkuttamaan sitä ovea, joka vei perään kapteenin seisomasijalle . .

— Kuulkeepas, kapteeni, eikö teilloo viinoo?

— Eijoo viinoo.

— No entäs konjakkia?

— Konjakkia on . .

— Paljonko sitä putel maksaa . . .

— Ei anneta putelittain, vaan ryyppy maksaa 25 peniä.

— Otetaanko myö?

— No antoo tänne!

Ja kapteeni laski heille ryydyn kullekin ja kun se oli yhdellä siemauksella tyhjennetty, antoi toinen pojista kapteenille markan ja käski kaataa vielä toisen »satsin». Seisovilta jaloilta se sekin haukattiin. Hipristelivät siinä miehet vähän aikaa suutaan ja katsoivat toisiaan silmiin. Vaan silloin kaivoi kukkaronsa se, joka ei ollut äsken maksanut ja sanoi:

— Koatoos häntä minunnii rätinkiin . .

— En minä ennee juo, sanoi toinen.

— Juo pois!

— Voan jos männöö peähän?

— Tämän vertainen . . (ja silloin he taas kallistivat) nyt ei mää kennenkään peähän . . pankoo vielä, kapteeni, yhet ryydyt.

— Elekee panna . . minä en ota . .

— Etkö ota, jos minä tarjoan . .

— En ota . . soat olla vissi siitä, ett'en minä ota.

— No, kun et ota . .

Ja niin he poistuivat. Mutta en minä ollut kauvan yksinäni, ennenkun taas tulee sisään viimeinen tarjooja ja ryyppää kapteenilta yhteen perään kolme ryyppyä. Minusta näytti, että hän jo hiukan horjahti ovesta mennessään. Mutta kun laiva laski ensimmäiseen seisauspaikkaansa, näin minä salongin ikkunasta saman miehen hyppäävän tasakäpälässä laiturille, vaikka laiva oli vielä ainakin sylen päässä maasta. Ja laiturille päästyään hän hyppäsi vielä kerran ilmaan, löi kahta kämmentään yhteen ja hihkasi niin, että seutu kajahti.

— Kuka se on tuo hurja? kuulin jonkun vaimonpuolen kysyvän.

— Sehän se on Hietapuron renki, vastattiin, — jo on taas juonna ihtesä humalaan . .

— Jahah! sanoi samassa Hovin herran ääni takanani. Nyt se on tämä taival lopussa . .

— Eikö tämä höyryvene kulje enää eteenpäin?

— Ei kulje, ei kulje . . huhhuh, kylläpä ovat tuota olutta tuohon pöydälleen töhrineet . . niin, ei tämä kulje, mutta nyt tästä lähettäisiin venheellä . . ja jos teidän sopii . . ei meillä ole mitään erikoisempaa tarjottavana . . vanlig bondkost . .

— Kiitoksia vaan . .

— Niin no, jos sopii, niin lähdetään tästä veneeseen, jonkun tunnin perästä ollaan perillä . . minulla on hyvä vene ja riskit soutajat . . muiden veneiden edelle me ajetaan niin että hurahdaa . .

Lähdettiin siitä sitten salongista ja kun olin suorittanut markan kyytirahaa kapteenille, astuttiin Hovin herran veneeseen.

IV

Hovi ja sen herra.

Soudettiin soukkaa jokea, sitten kaitaista järveä ja saavuttiin hovin rantaan. Jo ensi silmäyksellä näki, että oltiin vanhassa talossa. Rannasta vei pihaan miellyttävä polku, kulki pelloa keskitse, jossa nuokkui kellahtava ruis. Kartano, johon kohottiin, oli vakavan ja rauhallisen näköinen, niinkuin vanhat herrastalot tavallisesti ovat. Suuria koivuja kasvoi puutarhassa ja niitten vieressä vielä suurempia haapoja, joiden lehdet meidän lähestyessämme rupesivat lepattamaan ikäänkuin meitä tervehtiäkseen. Tie kulki hyvin tehdyn aitauksen vartta, joka erotti puutarhan pelloista. Minä katsahdin sen yli ja näin siellä täydessä kunnossaan olevan puutarhan herne-, papu- ja kaalipenkkeineen. Talossa on varmaankin nuoria neitoksia, ajattelin, kun huomasin keskustassa kukkasia. Ja arveluni toteutuikin samassa, sillä herra huusi takanani:

— Terveisiä kirkosta, tytöt! Minä tuon teille vieraita.

— Kiitoksia, pappa, vastattiin iloisesti ja silloin vasta minä huomasin, että kaksi valkoveristä olentoa nojasi vähän matkan päässä edessämme aitausta vastaan. Minä tietysti kohotin lakkiani ja siinä meidät esitettiin aitauksen yli ilman muita mutkia.

— Onkos mammalla kahvi valmiina? kysyi herra ja kun tytöt olivat yhteen ääneen vastanneet olevan, niin katosivat he syreenipensaikkoon ja me käännyimme samassa nurkan ympäri pihaan. Porstuata nähdessäni ennätin tulla yhä enemmän vakuutetuksi siitä, että talo oli todellakin vankka ja että kaikki rakennukset olivat hyvässä järjestyksessä kukin lujittuneina tarkasti määrättylle paikalleen. Niinikään ennätin keksiä ruokakellon porstuan päädyssä ja siihen katsahtaissani saada suudelman suurelta villakoiralta, joka oli heittää minut selälleen.

— Huut, Pontus! Se on vielä pentu! . . Olkaa hyvä ja astukaa sisään.

— Minä olen vähän näin sopimattomassa asussa . . pieksuissa, ja . .

— Vieläpä tässä nyt lankkisaappaita ja frakkeja sydänmaan keskessä . .

— Vai sydänmaan keskessä . . ei nämä paikat siltä näytä.

Porstuassa esitettiin minulle talon emäntä, hennonlainen nainen, jonka piirteet olivat hienon ja samalla vähän kärsivän näköiset. Hänen tervehdyksensä oli ystävällinen ja vaatimaton, mutta koko olennessa oli silmiinpistävä ylimyksellinen arvokkaisuus. Sainkin sitten tietää, että hän oli alkujaan aatelisneiti, joka oli saanut kasvatuksensa hienossa maailmassa.

Minut vietiin suoraan saliin, joka näin sydänmaan saliksi oli komea kylläkin. Jänneniekka tuolit ja sohvut, sohvapöydät ja albumit. Ja suuri joukko kukkia ikkunain edessä, joiden astiat oli asetettu koivuisten ja honkaisten pölkkyjen päälle. Muutamassa nurkassa kasvoi kotimaan kataja ja toisessa tuuhea pienonen kuusi.

Tuskin olin ehtinyt istuutua, niin tulivat neitokset sisään ja tervehtivät minua uudelleen. Herra jätti minut kohta siihen naisten kanssa istumaan, sillä hänen piti toimittaa rannasta niittokone pihaan. Jos hän ei ole katso-massa, niin pudottavat ne sen järveen. Rouvakin meni taloutensa toimiin, luultavasti kahvia varustamaan ja minä jäin siis neitosten kanssa siihen istumaan.

Asema on tavallisesti hyvin tukala, kun joutuu tunte-mattomien neitosten seuraan, eikä sovi millään muotoa olla vaiti, mutta ei myöskään ole mitään puhumista. Ja se on kahta tukalampaa, kun neitokset pitävät her-ran velvollisuutena puhella, mutta omana oikeutenaan olla vaiti. Onneksi olivat nämä neitokset kuitenkin niin hyvin kasvatettuja, että molempain tehtävät olivat muuttuneet. —

Neitoset olivat erittäin puheliaita ja vielä enemmän kyseliäitä. Niin että minä tulin heidän kanssa varsin oivallisesti toimeen, kun kysymyksetkään eivät juuri olleet kovin vaikeita. Minä sain muun muassa vastata siihen, mistä minä tulin ja siihen, minne menin. Ja sitten siihen »tykkäsinkö, että nämä seudut olivat kauniita,» johon tietysti vastasin niin, että olin aivan ihastunut varsinkin tähän paikkaan. Ja moneen muuhun samanlaiseen kysymykseen minä annoin sen enempää miettimättä mielestäni aivan oikeat vastaukset. Sillä välin me tarkastelimme toisiamme, he minua ja minä heitä. Enkä minä tiedä, olinko minä heidän nähdäkseen jotenkuten naurettavan näköinen, mutta siltä minusta näytti, että he vähä väliä olivat purskahtamaisillaan nauruun. Kun olen kuitenkin jo usein ennenkin huomannut, varsinkin maaseudun neitosissa, samanlaisen selittämättömän taipumuksen, niin en huolinut siitä loukkaantua. Varsinkin kun he sitten kohta ehdottelivat, että tulisin heidän kanssaan puutarhaan, jossa piti juotaman kahvia. Sillä pappa tahtoi, että hänen kirkosta tultuaan aina juotaisiin lehtimajassa tuomen alla tulokahvit.

En rupea tässä kertomaan näistä neitosista tämän enempää. Ennenkun heidät jätän, täytyy minun kuitenkin saada sanotuksi, että ne olivat erittäin hyvin kasvatettuja tyttöjä, mikä näkyi siitäkin, että he pitivät huolen siitä, että vieras pani kylliksi sokeria kahviinsa ja että hän otti joka »sorttia» leipää; ja että he, vaikka olivatkin käyneet »rouvasväen koulun» läpi, eivät talouden toimia ylenkatsooneet, vaan auttoivat äitiä kaikissa. He olivat *melkein* toistensa näköiset ja *aivan* toistensa kokoiset ja pukuiset, hameet hienorantuista pumpulikangasta.

Oli tuo oikea maalaiskuva siinä kahvia juodessa. Isä istuu keskellä kiikkulautaa, polttaa piippuaan, katsoo suoraan järkeä ja antaa ohimennen määräyksiä rengeille, jotka tulevat kysymään, millekkä niitylle huomenna mennään heinään. Äiti vähän matkaa hänestä, kädet rinnan

päällä ristissä, pujotettuina villaiseen liinaan, sillä hänellä on iltakosteudesta vähän kylmä. Ja tytöt, jotka hänen takanaan äänettöminä istuvat ja kuuntelevat, mitä vanhemmat ihmiset puhuivat — mutta tyttöistähän minun ei pitänytkään enää kertoman. Olen kuitenkin siksi itserakas ollakseni varma siitä, että he odottivat, milloin pappaja mamma lakkaisivat ja he saisivat anastaa minut taas kokonaan. Mutta jos heillä oli sellaisia toiveita, niin jäivät ne nyt ainakin tällä kertaa toteutumatta, sillä isä ehdotti, että mentäisiin vähän tiluksia katsomaan.

Hm! — niin, no, tietysti täytyi sanoa, että oli hauska mennä tiluksia katsomaan.

Maanviljelijät hyvin mielellään näyttelevät talojaan ja tavaroitaan. Eikähän tuo kumma olekkaan, sillä mielelläänhän taiteilijakin kulettaa sinut taulunsa ääreen ja yhtä mielellään lukee sinulle kirjailija teoksiaan. Miks'ei sitten Hovin herrakin olisi saanut esittää nähtäväksesi ja ihmeteltäväksesi sitä, minkä oli sekasortoisesta raaka-aineesta luonut sopusointuisaksi kokonaiskuvaksi ja selittää, kuinka hän siinä oli menetellyt. Sillä onhan maanviljelijäkin tavallaan taideniekka. Neroa, mielikuvitusta, aistia ja kätevyyttä tarvitaan viljeltävän talon raatamisessa korven keskestä yhtä paljon kuin kiven kalkuttamisessa tai värien sekoituksessa.

Niinkuin jo olin ensi silmäyksellä huomannut, oli kartano varsin hyvin rakennettu ja kaikki huoneet siinä asetetut juuri sille paikalle, missä niiden tuli ollakin. Ensin olivat asuinhuoneet, antaen järvelle päin. Ne olivat yhdessä jaksossa niin herrasväen puoli kuin pirttikin, yhden katon alle pantuina eikä niitä eroittanut toisistaan kuin porstua.

— Ja niin sen pitää ollakin, huomautti herra, sillä palvelija on talossa yhtä tarpeellinen kuin isäntäkin ja heidät tulee asettaa niin läheiseen yhteyteen kuin suinkin. Sitäpaitse huojentaa tämä heidän silmälläpitoaan.

Vastapäätä pääarakennusta oli aittoja ja makasiineja, joiden takaa näkyi peltoja, peltojen perällä niittyjä ja siten järviä, sillä talo oli isommassa niemessä.

Mutta näitä katasteltiin vaan sivumennen ja mentiin suoraa päätä navettarakennusta kohti, joka oli suorassa kulmassa asuinrakennukseen ja jonka nurkasta oli vain sata askelta pirtin nurkkaan. Navetta oli vähän muista huoneista ylempänä pienoisella ylänneellä ja sen harja kohosi korkeammalle kuin päärakennuksen katto. Se ikäänkuin hallitsi ympäristöään ja oikeushan sillä olikin vaatia itselleen ensimmäinen sija, kun oli kaiken muun talouden kannattaja ja keskipiste. Sillä oli sama paikka kuin rauta-tehtaan pajarakennuksella tai masuunalla, joidenka piiput aina näkyvät yli tehtaanhoitajan asunnon ja sattuvat ennen silmään, olkoon tämä sitten kuinka komea tahansa. Sentähdenpä ilmaantuukin mielestäni useissa uudemman ajan maanviljelijöissä hyvin luonnollinen aisti juuri siinä, että navetta tehdään arvonsa mukaisesti komea ja kauvaksi näkyvälle paikalle. Vasta se talo on mielestäni esteettisesti kaunis, jonka navetta paistaa pitkien matkojen päähän. Jota vastoin semmoinen talo, missä navettaa saa hakea jostain likaisesta notkosta muiden rakennuksien takaa, vaikuttaa epäsointuisesti juuri sentähden, että pääasia on sysätty syrjään, ja että siihen sillä tavalla tulee jotain keskentekeistä ja vinoa.

Julkeaksi kuin mikäkin temppeli oli hovinkin navetta rakennettu ja kansa, joka aina osaa antaa asioille ja esineille kuvaavat nimityksensä, puhuttelikin sitä keskuudessaan »kirkoksi.»

— Eikä se olekaan tuhmasti sanottu, selitti minulle herra, sillä sen minä sanon suoraan, vaikka siinä tulisinkin omaani kiittämään, että tämä minun navettani on yhtä hyvä ja tilava kuin monen pienen pitäjän kirkko.

Ja sitä en tarvinne huomauttaakaan, että herra tätä rakennustaan kernaammin näytteli kuin joku rovasti vasta

rakennettua kirkkoaan. Enkä suuresti erehtyne sanoesani, että hän ainakin kuusi päivää viikossa eli tämän kirkkonsa uskossa. Jonkunmoisella kunnioituksella sitä minäkin katselin ja täytyy tunnustaakseni, että kuta enemmän sitä katselin, sitä enemmän se rupesi minunkin silmissäni kirkolta näyttämään. Sillä kivistä oli tämäkin rakennettu ja pitkän jyrkän kattoensa tähden se muistutti paljon noita vanhoja keskiajan kirkkoja, joita tavataan Hämeessä ja Etelä-Suomessa.

Iloinen ammunta ja rautakytkyitten kilske kuului meitä vastaamme navetasta. Siellä kytkettiin parsiinsa lehtiä, jotka parhaallaan saapuivat lypsettäviksi. Minä jo olin astumassa kynnyksen yli navettaan, kun herra huusi minut takaisin. Sillä kaikki piti katsottaman järjestyksessään. Eikä se katsottava tällä kertaa ollutkaan vähäinen, kun oli pumppulaitos, joka nosti veden aina järvestä navetan porstuaan saakka.

— Tämä on erittäin »fiffinen» laitos, — puhui hän ja alkoi keikuttaa pumpun vipua. Lihavanlanta mies kun oli, rupesivat jo vesikarpalot otsalta kihoamaan, mutta silloin kuului koriseva ääni pumpun sisästä ja hanikasta tulla kohahti vettä sammioon. Vaan suunsa täydeltä sylkäistyään lakkasi hanikka jo samassa vettä antamasta.

— Ei oo kievarin sammiossa vettä! huudahti herra ja syöksyi ulos. — Olli hoi! Olli hoi! Juokse kievariin ja pumppaa vettä sammioon!

Olliko lie ollut se, joka puhaltautui pirtin rappusilta laukkaan ja katosi jonnekin huoneiden taakse.

— Odotetaan, sanoi herra, kyllä kohta saadaan vettä! — Ja sitä odottaessa selitti hän minulle mikä tuo kievari oli. Ja niin sain tietää, että se oli huone, puolitiessä rantaan, ja että siinä huoneessa oli samanlainen sammio, joka pumputtiin vettä täyteen samalla tavalla kuin tämäkin sammio. Sillä muuten ei olisi vettä saatu noin korkealle kohoamaan, kun luonnolakien avulla ei vettä saada imu-

pumpulla nousemaan kuin vähä yli kahdenkymmenen jalan ja tämä navettarakennus on neljättäkymmentä jalkaa veden pintaa korkeammalla. Mutta kun vesi kievari-pumpun ja tämän pumpun avulla kerran saadaan tähän sammioon, niin juoksee sitä tästä maanalaisia torvia myöten sekä kyökkiin että pirttiin että maitokammariin että talliin.

Ja selittäessään sitä hän taas alkoi vivun ponnessa nyökkäistä ja ähkää.

— Kohta se kohahtaa . . kohta se kohahtaa . . äh, puh, Sojaa! Sojaa!

Ja vettä tuli, tuli torven täydeltä eikä kauvan kestänyt, ennenkun sammio oli puolillaan.

— Koettakaapa teki pumpputa . . ei se ole raskas ollenkaan . . päin vastoin se on hyvin herkkä . . se on mitä herkimpiä pumppuja.

Minä tietysti koettelín, mutta tinki minua naurattamaan, kun ajattelin, että samalla tavalla kuin minä tässä nyökkäsen, samalla tavalla siellä kievarissa joku Olli nyökkäsee.

— No, jo riittää. Semmoinen laitos se on tämä. Ja eikö ole tämä helkkunan mukava. Hevosén ja miehen aika tämän kautta säästyy hyvinkin ja sitten tästä saapi veden niinkuin jo sanoin vaikka mihin juoksemaan.

En tarvinne mainitakaan, että minä myönsin kaiken sen, minkä näin, erinomaisen mukavaksi ja nerokkaaksi.

Ja sitten vasta me menimme navettaan. Se oli sisästä yhtä juhlallinen kuin päältäpäinkin nähden. Katto oli korkealla, ikkunat suuret ja koko huone siitä syystä valoisa ja iloinen. Parret oli rakennettu kahteen pitkään riiviin, joiden välissä oli n. s. pöytä, johon heitettiin rehu elukkain eteen pöydälle juoksevasta heinähäkistä. Ainoastaan muuan kaidepuu erotti parressaan seisovat lehmät toisistaan, niin että ne voivat aivan hyvin sen ylitse ja alitse nähdä, jopa nuoleksiakin toisiansa.

— Eikö ne tingi puskemaan tuossa toisiaan? kysyin.

— Niin sen luulisi, mutta eikös mitä. Lehmä rakastaa seuraa ja sen kauttahan ne juuri pysyy lauhkeina ja sävyisinä, kun saavat siinä syöntinsä lomalla toisiaan katsoa maurottaa. Jota vastoin, jos ne pidetään pimeässä navetassa ja erotetaan toisistaan hirsistä selvetuilla parsilla, niistä tulee äkäisiä ja pelkureita.

Iloisen ja vilkkaan näköisiä olivatkin kaikki lehmät, jotka nyt siinä seisoivat kukin parressaan, yhtämittaista hiljaista yninätä pitäen, anoessaan palaa hoitajiltaan. Näitä oli vaan kolme ja näytti niillä olevan työtä tarpeeksi palotellessaan ja lypsäessään yli viidenkymmenen pään suuruista karjaa. Vaan reippaasti kävi heiltä siinä kuitenkin askareen teko eikä kauvan kestänyt, ennenkun aina keskellä lattiaa olevaan suureen korvoon kaadettiin vaahtoava kiulullinen lämmintä maitoa.

Navetasta tultiin välittömästi talliin, joka oli saman katon alla kuin navettakin ja yhtä siisti ja valoisa.

Pilttuita oli siellä toista kymmentä ja perimmäisestä hirnua hörhätti meitä vastaan kiiltävän musta ori, kohottaen päänsä pilttuun laiteelle. Herra meni sen eteen ja tarjosi sille sokuripalasen, niinkuin hän sanoi aina tallissa käydessään tekevänsä. Sillä lailla tulee hevosesta kesy ja se oppii isäntäänsä rakastamaan.

— Elukka pitää opettaa hyvyydellä ja ainoastaan poikkeustilassa käyttää ruoskaa.

Ja sitä sanoessaan taputti hän orittaan kaulalle ja nimitteli häntä nimeltään. Kehoitti minuakin koettelemaan sen lautasta ja tunnustelemaan turpaa, joka oli »sileä kuin sametin nukka.»

Oriista päästyämme katsahdimme rekiliiteriin, johon tultiin suoraan tallista. Siellä aina kuuluttiin hevoset valjastettavan, joka oli paljon mukavampi täällä tehdä kuin ulkona kartanolla pyryssä ja pakkasessa.

— Ja tästä ne on aina niin sukkelat pyöräyttää talliin.

Minä luulin jo, että ulkokuoneiden tarkastus olisi loppunut, mutta sitä minun ei olisi pitänyt luulla, sillä »yläsilta» oli vielä käymättä, vaan ei suinkaan tarkoitus sitä semmoiseksi jättää.

Mukavia kiertoportaita myöten sinne tallista kohottiin ja toden totta minä hämmästyin, kun aukeni eteeni siellä huone semmoinen, että päästä huimentti. Yhtenä ainoana suurena salina oli koko navetan päällys ja niin siisti kuin puhtahin pirtti.

— Täällä saattaisi vaikka tanssiksi pistää, ihmettelin.

— Jottako täällä ei olekin sitten pistetty, jo toki montakin kertaa. Melkein joka vuosi täällä kauranleikkutalkoossa tanssia lekutellaan.

— »Ja siin' ei seinät hämmentele», deklamoin minä.

Keskelle tuota mahdottoman suurta luhtia oli ripustettu nuorakiikku ja siihen sanoi herra kylän poikien aina sunnuntaisin kokoontuvan tyttöjänsä kiikuttelemaan.

— Vaimoni mielestä se ei ollut oikein sopivaa, mutta minä ajattelen, että parempi on, että ne kokoontuvat tänne kuin jonnekin muualle, niin ei omain renkien ja piikojen tee mieli kylään juosta. — On siinä tänäkin päivänä mahdolltu heippasta, mutta nyt se joutaa taas viikoksi yöpuuleen. —

Ja sen sanottuaan nakkasi hän nuoran pohjukan ylös orrelle. Siitä läyskäyksestä säikähti sitten pääsky pesässään ja suikasi ulos. Ja kun sen johdosta tulin tarkastaneeksi kattoa, huomasin siellä näiden viehättävien lintujen pesiä toisen toisessaan kiinni.

— Kyllä tänne heiniä mahtuu, sanoi siinä sitten herra ja pyörähti kantapäillään, tehden kepillään kaaren ilmaan. Eikä muuta pihalatoa tarvitakaan, kun tänne ajaa niin heinänsä kuin olkensakin. Eikähän tämä vielä meidän nykyisistä rehuista tule puolilleenkaan, mutta hyvä se on suuri olemassa, kun on toivo saada niittyä lisääntymään. Ja täältä ne on mukavia pudottaa sekä lehmille että hevosille.

— Se häkki aina ajetaan tänne ylös saakka?

— Niinhän se tehdään. Tuosta suuresta ovesta sisään vaan . . tulkaapa katsomaan, maisteri.

Ja niin hän vei minut toiseen päähän yläsiltaa mahdotoman leveälle kaksois-ovelle, josta yhtä leveät, hiljalleen viettävät rappuset veivät alas maahan.

— Tästä ne häkit ajetaan sisään . . niin, ja tästä nyt näette melkein kaikki minun tilukseni.

Mutta minä olin jo ehtinyt kääntyä näköalaa katselemaan enkä pannut huomiota hänen tiluksiinsa. Sillä todella olikin kaunis se, mikä siinä eteeni aukeni. Aurinko oli juuri laskemaisillaan ja valoi viimeisillä säteillään metsikköä tuolla ahon reunassa toisella puolen järven. Isot petäjät ikäänkuin tulella paloivat ja aho hohti kuin kullattu kumpu. Mutta se ei kestänyt kuin jonkun silmänräpäyksen, aurinko samassa pyöri piiloon ja heitti pitkät hohtavat sädejuovat puolitiehen taivasta. Vaan kauvan en minä saanut siinä antautua luonnon runollisuutta nauttimaan, sillä vieressäni seisoj realisti, joka oli kokonaan muusta huvitettu, vaatien minutkin olemaan samasta asiasta innostunut.

— Mitäs pidätte? kysyi hän.

— Kyllä se on harvinaisen kaunis auringonlasku, sanoin minä.

— Niin, mutta eikös siinä ole tuossa kaunis ruispelto-kin? kysyi hän.

Olin todellakin kuin pilvistä pudonnut, vaan samassa kuitenkin siksi toinnuin, että ymmärsin asemani ja osasin myöntää, että ruispelto oli kaunis.

— Ja eikös siinä ole peltoa yhden talon tarpeeksi?

— Hyvin onkin. Ja kuinka paljon luulette siitä saavanne?

— Ei sitä tarkoilleen tiedä, vaan jos ovat hyvälähtöisiä, niin saattaapa tulla parin sadan tynnörin paikoille.

— Jaa-a! ihmettelin minä ja kyllä se sen sietikin, sillä

pelto oli todellakin komea, eikä ainoastaan aineelliselta kannalta katsoen komea, mutta minun silmäni katsellessa vielä enemmän taiteelliselta. Siellä se ulottui aaltomaisena lakeutena useita satoja kyynäriä melkein meidän jalkojemme alta aina rantaan saakka, jossa sitä rajoitti tuuheata lehtipuuta kasvava piennar. Ja miellyttävän vaikutuksen tekivät siinä siellä täällä kohoavat kivirauniot, joiden lomassa kasvavat viheriät vaarainpensaat kuvautuivat tarkasti kellahtavaa ruisvainiota vastaan.

— Se oli kaikki tuo paksuna metsänä, kun minä tulin tänne. Mutta minä panin miehet sinne kirveineen liehumaan, ja toiset kantoja juurimaan. Eivät ne olisi alussa kehdanneet ja neuvoivat minun sitä kaskeksi hakkaamaan. Vaan mitäs minä kaskeksi. Olihan minun yhtä hyvä tehdä se pelloksi ja ottaa siitä kaiken ikäni sato, kuin se että vaan kerran tahi pari. Ei se yhtenä vuonna tullut tehdyksi eikä kahtenakaan, mutta vuosi vuodelta minä ajoin metsän reunaan yhä edemmäksi, kunnes viimein järven ranta vastasi. Ja armosta minä vaan jätin tuonne pientareen rajaam muutamia puita seisomaan. Minulla on siinä kohden talonpojan katsantokanta, että minä en suvaitse metsää taloni ympärillä, sillä minun mielestäni on kaunista se, kun on aukeata paljo ja peltonsa näkee kaikille suunnille niinkuin tässäkin. Kun metsä loppui järveen päin, aloin minä sitä muualta ahdistella. Ja kun suo tuli eteen, muokkasin minä suon ja aloin taas metsän reunaa työntää edelläni ulommaksi. Tuossa sen näette, kun katsotte tänne maan puolelle.

Ja minä silmäsin ja silmäni seisattuivat katsomaan. Se osa peltoa, jota äsken olimme katselleet ja joka oli navetan ja järven välillä, oli vielä pienonen tilkka sen suhteen, mitä navetan takapuolella oli tehty. Ja hupaista oli tuota vainiota katsella ja nähdä siinä ihan kuin tuoreeltaan, mitenkä viljelys karkoittaa tieltään korven eli kuinka sivistyksen voima voittaa raakuuden vastarinnan.

Vaikka oli vielä jotenkin valoisa, oli kuitenkin jo iltaksi hämärtänyt, ett'ei kaikkia yksityiskohtia tarkkaan eroittanut. Mutta sen kuitenkin huomasin, että etumaiset sarka-osat olivat siistiä, vakaantunutta peltoa, jossa kasvoi rehevä ohra. Tuonnempana kasvava kaura näytti olevan harvempaa ja kasvulleen huonompaa ja herra kertoikin, että se pelto tänä kesänä kasvoi ensimmäistä satoaan. Tämän takana oli kääntöauralla käännettyä nurmikkoa, joka mennä vuonna oli ollut heinän kasvussa; ja vielä siitäkin taampana näkyi kylvöheinävainiota, joka ennen oli ollut vetelänä suona.

Kaikista näistä piti herra minulle pitkän ja asiallisen esitelmän, selittäen niiden kyntämisestä ja kylvämisestä ja osoittaen kepillään, missä oli suuret viemäriojat ja missä muut pienemmät. Mutta ihan perimmäisenä pellon ja metsän välissä oli vielä iso aukea, josta näkyi halkopinoja ja häämöitti kummallisia häkkyräimäisiä olentoja, joista en osannut ymmärtää, mitä ne oikein olivat. Ja vasta vähän aikaa katseltuani huomasin, että ne olivat kantoja, jotka juurineen oli maasta väännetty, ja heitetty nurin niskoin suuriin kokoihin. Iltahämärässä ne näyttivät kammottavilta satasarvi-kummituksilta, jotka olivat metsästä astuneet sitä vartioimaan. Vaan oikeastaan ne olivatkin korven kaatuneita sotilaita, jotka viljelyksen voimakas valloittaja oli ijänikuisilta asuinsijoiltaan keikkauttanut kumoon ja säälimättä heittänyt töppöset vasta kohti. Mutta korven reunassa tuolla seisoivat vielä synkkänä ja uhkaavana lukematon joukko heidän veljiään, seisoivat siellä mustaverisiä pitkiä kuusia ja jännterä-vartisia petäjiä, jotka olivat toinen toiselleen vannoneet metsän itsenäisyyttä puolustavansa, vannoneet ennen siihen kaatuvansa kuin hiuskarvaakaan väistävänsä. Ja kerran oli heidänkin kaatumisensa päivä, ehkä jo ensi syksynä. Miehiä sinne silloin on heitä vastaan piennarta myöten kirves olalla asteleva, pian he saavuttavat kor-

ven reunan, terä vilkkaa, runko paukkaa ja vihaisesti ravistelee vanha metsän ruhtinas tuuheata tukkaansa. Mutta vihamies on voimakkaampi, yhä suurenee juurella haava ja lyhyt parahdus vain ilmoittaa vieressä seisovalle veljelle, että hänen vuoronsa on tullut.

Ei kuitenkaan ollut vielä tuo hetki tullut. Vielä seisivat he siellä syvälle maahansa juurtuneina, hautoen juuriensa välissä talvellista routaa, jota tuhoa tuottavana halla-usvana huokuivat yli vihannan vainion.

— Se se on se ikuinen hallanpesä tuo Suontaus-korpi ja routa ei sen povesta ole sulanut milloinkaan, sanoi herra, mutta jahka tässä ikää annetaan, niin kyllä se pengotaan ja eipähän mikään auta hallan paetessa, kun pannaan aurinko silmästä silmään paistamaan.

— Pappa! huudettiin yht'äkkiä heleällä neitosen äänellä ja minä näin yhden noista kahdesta seisovan kartanolla ja katsovan tännepäin. — Tulkaa ruualle!

— Tullaan, tullaan, vastasi herra, ja sitten sitä mentiin syömään.

*

Heitän haastamatta ruuat ja ruokapuheetkin. En puhu ruuan jälkeen rappusilla istumisestakaan, joka kuitenkin usein on maata matkustelewan nuorukaisen ihanimpia hetkiä sellaisessa talossa, jossa on nuoria neitosia. Jäykkyys on silloin jo sulanut, kesä-illan hämäryys antaa ajatuksille vauhtia ja jokapäiväisimpienkin kasvojen piirteitä verhoaa silloin salaperäisyyden viehätys, jota niissä selvällä päivällä turhaan hakee. — Ventovieraatkin tutustuvat tuossa pian toisiinsa ja olisivat millä hetkellä hyvänsä valmiit juomaan »sinun»-maljan.

Mutta pappaa alkaa haukotuttaa ja hän ehdottaa mammalle, että mentäisiin maata. Sanotaan »hyvää yötä» ja ohjataan vieras yliskammariin, jossa hänelle on valmistettu vuode kahdesta höyhenpatjasta ja pantu kynttilä, tulitikut ja vesilasi tuolille pään pohjiin.

Vieras jää yksin ja alkaa riisuutua. Sitä tehdessään hän avaa ikkunan ja nojautuu katsomaan ulos. Puutarha on siinä aivan hänen allaan ja koivun lehdistä tuoksuu yökaste. Hän tarkastelee puutarhaa. Hämärätä on, mutta hän huomaa valkoisen olennon väijyen hiipivän pitkin hiekkaista käytävää ja pujahtavan hernepenkkiin. Se on kissa. Siitä hän luo silmänsä ruispellon yli rantaan. Siellä on yksinäinen sauna ja etempänä rannalla nuottakota. Niityllä syö hevonen ja silloin tällöin kalahtaa sen vaskinen kello. Usma kohoo järven pinnasta ja peittää sitä paikatellen. Kuuluu yksinäisen yökulkijan varovainen melonta. Kaukana järven takana, jossain virstojen päässä mörisee härkä ja ammuu tuontuostakin intohimoisesti.

Vaan usma sakenee ja kosteus enenee! Vieraan käsi-
varsissa tuntuu vähän kylmältä. Hän sulkee akkunan.
Kiipee sänkyynsä. Painuu syvälle pehmeihin höyheniin.

Kuinka kaunis on maailma, kuinka ihana elämä!
Mistä syystä? en tiedä — se on vaan.

Käynti Kolilla.

Karjala on minulle tähän saakka ollut satujen maailma. Ei minulla ole ollut siitä mitään muita kuvia kuin mitä innokkaat sen seutulaiset ovat luoneet eteeni Pielisestä, Höytiäisestä, Joensuusta ja Koitereesta. Sitäpaitsen ovat muutamat nuoremmat taiteilijat siihen määrin hurmaantuneet Venäjän Karjalaan, että he tuolla jossain Kaajanin takana ovat viettäneet useampia kesiänsä ja sinne muitakin houkutelleet.

Se yhteinen Karjala-innostusko lienee tarttunut minuunkin, koska yhtäkkiä istuin Kuopiosta itäänpäin menevässä laivassa. Jostain oli tullut tietooni, että Pielisjärven rannalla ovat n. s. Kolin vuoret ja että Karjalan luonto niissä nousee huippuunsa.

Kohta kun lähtee Juan-tehtaalta ajamaan Kaaville päin, muuttuukin luonto vivahduksiltaan toisellaiseksi kuin se on Kuopion seuduilla. Mäet eivät kasva mäntypuuta niinkuin moniahtaalla Savossa, vaan kaikkein korkeimmatkin kukkulat ovat vihreätä lehtoa ja kivikoisia ahoja. Se on kuin Karjalan lehtiporstua, jossa tämän kaskiviljelyksen kotimaan luonto näyttää ilmaantuvan äärimmilleen kehittyneenä. Hauskana vaihteluna ja vastakohtana tälle melkein sydäntä etovalle hempeydelle siintävät kuitenkin idempää nuo korkeat kukkulat, joita karjalainen kutsuu »vaaroiksi» ja jotka lienevät Karjalan maan varsinaisimmat tuntomerkit.

Niitä kohden me pyrimme Juukaan vievää maantietä myöten, joka on ojentautunut melkein linjasuorana ruskeana viivana menemään vaaran huipulta toiselle. Juuan ja Kaavin pitäjain väliset suuret sydänmaat se halkasee kulkien pitkät matkat talottomia taipalia. Se on kuin maatunutta lainehtivaa merta, jossa milloin vaipuu sen laaksoon, milloin taas kimmahuttaa sen kyömyiselle selälle, josta silloin joka kerta näkyvät yhä lähempänä edessä olevat vaarat.

Niinkuin muita korkeampina majakoina siintää matkamme määrä, Kolin vuoriryhmä. Se on siellä suon tietömän taipaleen takana, ainakin peninkulman verran Juuasta Joensuuhun menevältä maantieltä.

Ahmavaaran kylästä otamme oppaan saloiselle taipaleelle ja lähdemme metsäpolun vietäväksi. Se on suloinen kävellä taas pitkästä ajasta tuollainen karjan ura, joka omien mielijohteittensa mukaan milloin kaareutuu ahon rinteelle, milloin pistäytyy sakeaan lepikkoon, milloin heitaksen kivisen metsäpuron poikki. Yhtäkkiä tulee järvi eteen ja laineet loiskivat jyrkän kallion juuressa. Se on sydänmaan järvi, soikea allas jyrkkien kaskettujen mäkien keskessä. Ei ole ainoatakaan asumusta näkyvissä tällä rannalla eikä venettä, millä voisi yli päästä. Mutta etäisen lahden pohjukassa kuultaa saarien lomitse mökin katto ja oppaalla on omat keinonsa. Hän kerää risuja metsästä, kantaa ne kallion päähän ja tekee tulen. Se on sovittu merkki ja kun savu on aikansa tuprunnut ylös tyyneen ilmaan, kuuluu veden pintaa pitkin tapin kolkutusta ja saaren taitse soutaa hetken päästä vene esiin.

Toiselle rannalle tultua alkaa maa kohota Kolia kohti. Tie, jota nyt kuljemme läpi talojen pihain, läpi heilimoivain ruishuhtain, poikki poltettujen palojen ja ohitse vasta kaadettujen lehtokaskien, joissa pihlaja vielä kukkii ja tuoksuu maahan kaatuneenakin ja joissa pikkulapset kerpupuja ja vastaksia taittelevat — se on jo itsestäänkin iha-

ninta, mitä kesäinen matkailija voi toivoa. Mutta sillä on vielä taka-alana maisema, joka on yhtä mahtava kuin tämä tie on sievän soma ja viehättävä.

Me istumme Kolin vastaisella vaaralla erään veräjän päällä.

Kolissa on kolme yppylää niinkuin kamelin selässä, kaikki paljaita avopäitä kallioita. Ne kohoavat yläpuolelle kaikkia muita lähellä olevia kukkuloita ja niiden rinteet paistavat parhaallaan täydessä paahtavan keskipäivän valossa. Siellä on juurella notkoja ja notkoisia lampia.

Lammista vähän ylempänä on talo ja taas vähän ylempänä toinen talo pienten pellontilkareiden keskessä ja etäämpänä ahojen ja lehtojen ympäröiminä. Metsä juovittelee siellä viljelyksien välissä ja katkeaa vähä väliä jyrkkään pykälään ahon reunassa. Koko rinne muodostuu juovikkaaksi kudokseksi, joka on levitetty kuin loimeksi vaaran kylkiä peittämään. Se on kuin elävä vaate, joka yhtä mittaa muuttelee muotoaan auringon säteiden ja varjojen mukaan. Milloin helahtaa se vaalean vihreäksi, milloin taas synkkenevät sen posket. On kuuma keskipäivä, auer hehkuu hikevistä lehdoista, tuolla täällä poltetaan kaskia ja joskus tuikahtaa tulen liekkikin savun seasta. Ja se on tuo eloisuus, tuo asutus, joka tekee tämän rinteän niin ihanaksi, että sitä uupumatta jaksaisi katsella kuinka kauvan tahansa. Puijon läheisyydestä tullen tulee sitä ehdottomasti tähän verranneeksi. Koli voittaa vertailussa. Puijo on aina totinen, synkkä ja yksivakainen. Satoipa siihen tai paistoi, aina on se yhtä juhlallinen ja yksitoikkoinen. Koli sitä vastoin, vaikka korkeampi ja mahtavampi, tekee virkeän, aina muuttlevan vaikutuksen.

Se näyttää olevan aivan lähellä tuossa edessämme ja taloihin tuolla sen rinteellä ei näyttäisi olevan matkaa kuin kerta liikkeelle lähtien. Mutta kun alamme mennä, on vielä monet talot sivuutettavat, moneen alankoon pai-

nuttava ja monet notkot rämmittävät. Samassa on vuorenhuippukin kadonnut, kun sen rinnettä alamme kohota.

Levähdetään talossa, joka on noin puolimatassa vaaran laelta. Se on noita pieniä karjalaisia taloja, jotka ovat käpristäytyneet jyrkän mäen kupeelle ja joiden paikan on määrännyt kallion kylestä lirisevä lähde. Rakennukset ovat supistetut niin vähiin kuin suinkin, sillä karjalainen ei juuri viitsi rasittaa itseään liialla raatamisella. Pienissä kivikko-pelloissa ja vielä kivisemmissä kaskissa on tarpeeksi vastustusvoimaa voitettavana *hänen* työhalulle. Kaksi pirttiä hänellä kuitenkin on ja niiden välissä porstuanpohja-kammari. Vastapäätä porstuan ovea on pienonen navetta, sillä karja on pieni, noin kymmenlehmäinen. Sen yhteydessä on katettu kuja, jonka ylisille vie hevosella ajettavat leveät raput. Että ollaan kivisellä mäkimaalla, sen osoittaa sekin, että suurin osa kujaa ja navettaa on tehty kivistä. Mutta ett'ei järvikään ole kaukana, sen voi arvata siitä, että pärelisteiden päälle ja seinänrakoihin asetettujen tikkujen neniin on asetettu kaloja päiväpaisteessa kuivaamaan. Suuri Pielinen onkin tuossa toisella puolen vaaran ja sen »mujeet» ovat kaukanakin kuuluisat.

Mutta Kolille! Sinne on talosta liki pari kilometriä melkein koko ajan kohoavaa metsäpolkua. Kahden puolen tietä kasvaa korkeaa heinikkoa, sillä vaikka asutus täällä on satain vuosien vanha ja vaikka monet sukupolvet ovat vaaran kylkiä kaskeamalla haaskanneet, ei se kuitenkaan ole vielä mehuaan menettänyt. Näyttää siltä kuin sen kivissä asuisi ainainen ruokamulta, joka siitä polttamalla murenee ja muodostaa maan hedelmällisen maakerroksen.

Yhtäkkiä avautuu lehdon sisästä iso, ylenevä aukea ja sen ylipäässä on kohtisuorana kohoava kallio. Vaivoin sen juureen kiivettyämme näyttäytyy se yhtä korkeaksi kuin tavallinen kolmikerroksinen kivrakennus. Sen alla on

jääkylmä suon silmäke. Ja kun tulemme sen harjalle, niin seisotaan sileällä ukonkivisellä kalliolla kuin lasisella kattolla. Siinä sitä sitten ollaan ja siinä se on sitten Kolin kuuluisa näköala.

Ei tuo näköala kuitenkaan ole vielä saavuttanut sitä mainetta, minkä se ansaitsee.

— »Ei mutta kylläpä —!» huudahti toverini ja minä en voinut muuta kuin pääätä nyökäyttämällä vahvistaa hänen ihastustaan.

Sillä kyllä se onkin sitä mitä se on, lajissaan ennen näkemätöntä.

Suurten selkien niemissä näkyy luonto mielellään melskeitään pitäneen. Puijo on kohottanut harjansa Kallavedelle uhaksi ja Kolin vaarat ovat Pielisjärven niemessä ja kulkevat pitkin sen rantaa pohjoisesta etelään. Siltä kukkulalta millä seisomme näemme kolme vähän matalampaa. Ja ne jakavat näköalan kahteen osaan. Toinen, vasemmalla kädellä oleva, on samanlainen kuin mikä oli äsken edessämme; erotus on vaan se, että se minkä äsken näimme Kolille, sen näemme nyt Kolilta. Siellä on samat kasket, ahot, palot, huuhdut ja talot.

Maisema on vaan vähän matalampi, sillä Koli on korkeampi ja sen harjulle kuontuu siintämään kaukaisimmatkin vaarat. Niitä näkyy useista pitäjistä, niiden kaikkien nimiä ei tiedäkään. Päivä paistaa nyt sinne edullisesti. Se sattuu talojen ikkunoihin ja panee ne peninkulmain päästä kimmeltämään. Se saa esille pienimmätkin muodokset maanpinnassa ja metsissä. Se kouhottelee lehmi- ja kaskisavut ihmeellisen selviksi ja kun se sattuu pieneen vaarojen väliseen metsälampiin, hehkuu tämä kuin sulava lyijy. Kuka niiden kaikkien vesien, järvien ja lampien nimiä tienneekään. Mutta opas nimittelee niitä mitä Herajärveksi, mitä Höytiäiseksi, mitä Jeronjärveksi, mitä miksikin.

Tuota kaikkea katsellessa, hakiessa esiin aina uusia

yksityiskohtia tästä »mäkisestä lakeudesta», joka melkein uuvuttaa moninaisuudellaan, melkein rasittaa rikkaalla vaihtelullaan, on Kolin toinen näköala aivan unohtunut.

Sinne kääntyy kuin viileyttä hakeakseen. Sillä se on totinen, juhmallinen ja yhtä vakava kuin edellinen on rasakas. Se on luonteeltaan samanlainen kuin Puijon näköala. Siitä näkyy vain vettä ja saaria ja synkkää havumetsäistä mannerta. Mutta nähdäksemme sen kaiken kerta katsomalla on meidän kohottava yksi pykälä ylemmä, kaikkein korkeimmalle Kolille. Sinne on vähän metsää ja vähän notkoa ja sitten nousee sinne melkein pystysuora polku, jota myöten täytyy puitten oksien avulla kiivetä tuolle n. s. »vanhalle Kolille». Siitä katsoen on edessämme koko peninkulmain pitkä Pielinen. Etelästä siintävät Enon vaarat ja pohjoisesta kuultaa kukkuloita, jotka lienevät jossain Nurmeksen puolella Pielisen pohjoispäässä. Mutta itään päin kantaa silmä kaikista kauvimmas ja nuo metsäiset vuoret ne sanotaan olevan jo rajantakaisia, Venäjän puoleisia maailmoita.

Vaan itse Pielinen! Se lepää nyt siinä rauhallisena ja tyynenä. Siellä ei näy pienintäkään liikettä, ei ainoatakaan asumusta ole sen rannoilla, ei yhtään venettä souda siellä alhaalla. Hyvin heikko tuulen henki saa liikkeelle pienen laineen, joka satojen saarien rannoilla kuitenkin kokonaan katoaa. Siinä on kuin suuri, autio erämaa, joka uinailee itsetiedotonna ja ummessa silmin. Eikä sieltä kuulu muuta kuin hiljainen, säännöllinen sohina, joka syntyy siitä, että nuo pienet laineet toinen toisensa perästä murtavat kivikoiseen rantaan Kolin juurella, jonka veden puolinen rinne melkein kohtisuorana putoo alas Pielisen helmaan.

Pikimmältään Venäjän-Karjalassa.

Muutamia matkahavainnoita.

I

Pankakoski ja Kalliolahti.

Pielisjärven kirkonkylä oli se paikka, mistä meidän oli määrä lähteä nousemaan Venäjän-Karjalaa kohti. Tämä kylä, jota voisi kutsua suomalaisen viljelyksen viimeiseksi turvapaikaksi idässä, onkin tämän asemansa arvoinen. Se on laaja, hyvin viljelty suuri tasanko, jossa on taloja kuin pienessä kaupungissa, muutamassa Pielisjärven ja Lieksanjoen muodostamassa niemessä. Kaikki näyttää täällä niin rehevältä, että luulisi olevansa parhaalla Pohjanmaalla eikä karun Karjalan äärimmäisessä laidassa.

Mutta ei kauvan tarvitse itää kohti kulkea, ennenkun luonto muuttuu ja muuttuu kokonaan. Ajettuamme suuren laajan sillan yli, jonka alitse Venäjältä tuleva ja monissa kymmenissä koskissa mylleröinyt vesi nyt jo jotakuinkin rauhallisesti, vaikka vähän hermostuneesti virtaa, tulemme tiehaaraan, joka suurelta maantieltä kääntyy Pankakosken tehtaalle. Tämä tie on viimeinen ajotie ja jos ei kulkisikaan sitä edemmä, voisi jo saada käsityksen rajantakaisesta luonnosta. Siinä on vaan kuivaa kangasta ja

surullista, pienipetäjäistä suota. Muuten on sekä tuo tie että maisema hyvin tuttua. Sen tapaisen tapaa näet kaikkialla, missä joku vesistö lähteitään lähetessään muodostaa koskia ja synnyttää niihin tuon tähän asti varsinkin ylimaissa melkein ainoan tehdaslaitoksen: rautaruukin.

Semmoinen on nytkin tulossa. Se näkyy siitä, että tielle on vedetty kuonaa soran sijasta ja että metsä on pientä ja ympäristö asumatonta. Eikä aikaakaan, kun alkaa jo kohina kuulua, ja kun vähän vielä ajetaan, vilkkuvat jo vaahtopää aallot petäjäikön sisästä.

Pankakoski on epäilemättä meidän mahtavimpia koskiamme. Putous on siinä pitkä ja jyrkkä ja aalto kosken alajuoksussa niin kuohuinen ja mahtava, ett'ei ole ajattelemistakaan siihen venheellä lähteä. Tähän päättyykin se venereitti, joka kaukaa Repolan pitäjästä alkaen tuo tänne saakka. Vasen ranta on jyrkkä, suora törmä, oikea on matalampi ja siinä on tehdas, jonka valssissa pääasiallisesti rautalankaa valmistettanee. Nyt siinä kuitenkin seisoo melkein kaikki liike. Suuret sulatusuunit ovat kylmillään, pitkät ja paksut piiput eivät anna savua. Ainoastaan muuan sirkkelisaha pienenteli halkoja ja sen räikeä, vähä väliä uudistuva säräys kuului kosken äänenkin läpi. Vaelsimme pajasta pajaan. Vasarat nukkuivat tukiensa varassa ja muistuttivat leukaa, joka haukotellessaan on mennyt sijoiltaan. Ainoastaan muuan käsiseppeä kalkutteli yksinään joitain pieniä, tilapäisiä takeita. Muut missä lie nevät olleet, eikä ollut tehtaan omistajakaan kotona. Tuntui niin omituiselta tuo seisaus paikalla, jossa luonnon voimat ikäänkuin yllyttämällä yllyttävät ihmistä pysymään mukana.

Niinkuin sanoin loppuu rattailla kulettava tie tehtaalle. Vielä sitä sentään oli muuan puoli kilometriä eteenpäin tehtaan lastauspaikalle, yläpuolelle kosken. Tähän koontuvat kaikki tehtaan halko- ja hiilivarat pitkiin pinoihin, ja suuriin kokoihin on siihen keräytynyt venheistä

heitettyä malmia, joka on muodostanut maan mustanruskeaksi kovaksi kamaraksi. Maalle on vedetty isoja lotjia ja toisia samanlaisia on järvessä, vettä puolillaan. Ihmisiä täällä ei näy muita kuin joitain lapsia, jotka ovat juosseet alas rantaan.

Astumme venheeseen ja lähemme soutamaan valkamasta. Näköala ja ympäristömme ei ole juuri ilahuttavimpia. Joki, jota alamme kulkea, on leveänlainen, se on tulvillaan ja ikäänkuin läkähtymäisillään vesisateista. Rannat ovat matalata suota ja näyttää siltä kuin se aivan ikään olisi ollut veden alla ja yhtenä järvenä joen kanssa. Suolla kasvaa kuitenkin petäjikköä, joka on niin hoikkaa ja pitkää kuin palmumetsä. Joen niskassa tapaamme tukkilautan ja ponttuun miehineen. Ne ovat tulleet alas rajan takaa, aina Repolan pitäjästä. Ja sitähän todistaa sekin, että ponttuun ohi kulkiessamme siitä hajahtaa tuo Venäjän nahkan tuttu tököttivoide.

Järvi, johon tulemme, on Pankajärvi, ja luonto sen ympärillä on yhtä karua kuin jokivarrellakin. Pitkät matalat lahdet muuttuvat soiksi ja jatkuvat alavana korpena niin kauvas, kunnes viimein nousee joku kaukainen vaara niinkuin korkea saari metsäjärvestä. Sinne on viljelyskin kiivennyt kuivana ja sulana pysyäkseen. Sieltä näkyy taloja, ahoja, kaskia ja peltoja. Järven rannoilla ei näy mitään asutusta. Ne ovat kovat ja sulkeutuneet. Siinä, missä ei ole suota, on kivikkoa ja petäjikköä, joka kääkkyräisenä kasvaa melkein veden partaasta. Saarissakin on kasvullisuus sama. Varsinkin savolaisen silmässä, joka on tottunut suurienkin järviensä rannoilla näkemään luonnon niittyjä ja viljelystä, syntyy säälin sekainen kaipuu. Ainoa, mitä tämä järvi tuntuu antavan, on malmi. Sitä nostetaan yhä ja sen haavimamiehiä näkyy nytkin ahertamassa siellä täällä ponttuitten päällä. Se on raskasta työtä ja alakuloinen nostomies tuskin katsahtaa meihin ohi mennessämme.

Yksi ainoa viljelyspaikka sattuu tiellemme. Se on Kalliolahden talo Pankajärven itäisellä rannalla ja siihen päättyy venematkamme, kestätyään noin puolitoista tuntia. Pitkä Ljeksanjoki tekee näet tässä suuren polven pois matkamme suunnasta ja muuttuu siellä hyvin koskiseksi, jonka vuoksi kaikki matkamiehet oijustavat tästä lähtien jalkasin.

Talo, jonka pihaan nousemme, on niin sanoakseni ensimmäinen aavistus rajantakaisista taloista.

Se on aution järven rannalla ainoa meidän huomammamme asumus. Tuntuu heti, että tästä se nyt jo oikea sydänmaan taival alkaa. Siihen vaikuttaa varsinkin pirtti, joka on täydellinen perikuva vanhasta savutuvasta.

Ikkunat siinä ensiksikin ovat vain noin puolen kyyvärän suuruiset neliöt ja nähtävästi tehdyt siihen aikaan kun lasi vielä oli kallista ylellisyystavaraa. Vaikka tupa onkin tavallisen suuri, on ikkunoita vaan neljä, kaksi pöydänpäänurkassa hyvin lähellä toisiaan ja toiset kaksi samallaista karsinanurkassa. Se, että ikkunat olivat näin lähekkäin, teki, että tuvassa olivat ainoastaan nuo kaksi nurkkaa valaistut ja muu pirtti pitkine mustine seinineen melkein hämärässä. Omassa nurkassaan seisoi sitten suuri uuni, lajiaan huomiota ansaitseva. Se oli tehty yläpuoli kivistä ja pankko puusta. Samalla teki uuni myöskin kuopankaton virkaa, sillä sen kupeella olevasta laatikosta meni raput sillan alle, jossa kuuluttiin säilytettävän perunoita y. m. tarpeita.

Tuo komero muistutti mieleen vanhoja tarinoita sota- ja vainovuosilta, jolloin — ainakin Topeliuksen mukaan — takaa-ajetut karkulaiset pakenivat sillan alle ja siellä piilottelivat. Tietysti ei myöskään puuttunut noita tavalisia yhdestä paksusta pölkystä tehtyjä portaita. Uunin päällä, katossa ja porstuan orsilla oli sitten joukko kaikellaista vanhaa talon kalua, puusta ja tuohesta tehtyjä as-

tioita, jotka kaikki niin hyvin sopivat tähän ympäristöön. Kotona ei ollut muuta väkeä kuin piikatyttö, jonka pajattava puhetapa ja lyhyt ruumis ja hämmästyneet harrottavat silmät muistuttivat metsän alkuasukasta semmoisena kuin sitä tavallisesti kuvaillaan.

Taipaleelle lähtiessämme herätti huomiotamme eräs kapine, joka sitten näyttäytyi aivan omituiseksi ja välttämättömäksi tämmöisille maantietömille metsätaipalille. Se oli kesäreki, jonka jalakset ja aisat olivat yhdestä puusta, aisat tavallisen pituiset, mutta jalakset niinkuin olisi tavallisesta reestä vain ensimmäinen kaplasväli jälellä. Tämän tämmöisen ajopelin valjastaa sydänmaalainen hevosensa jälkeen ja ajaa sillä niin hyvin kuin voi kuormiaan metsäteitä pitkin. Kankaita ja kuivia maita sillä pääseekin aika hyvin ja jos ei olisi soita vastuksina, niin tuskin tuntuisi tien puute kesälläkään kovin rasittavalta.

Kalliolahdesta lähtevä jalkatie olikin samalla tämmöisellä reelläkin ajettava. Ja että sitä oli paljon ajettu, sen osoittivat jälet. Oppaaltamme ja kantomieheltämme saimmekin tietää, että tästä muutama viikko sitten oli kulkenut suuri »ruunun ransportti». Siitä oli näet viety Venäjän puolelle suuri määrä kulijauhoja, jotka ensin tuotiin laivalla Pielisjärvelle, siitä maitse Pankakoskelle, josta venheellä Kalliolahden rantaan. Kalliolahdessa ne pantiin kesärekiin sillä tavalla vietäviksi noin peninkulman verran Ruunaan kylään, jossa ne vielä kerran lastattiin venheisiin ja Lieksanjoen koskia myöten nostettiin Lieksan järveen ja sitten soudettiin Repolan kirkolle.

Vaivaloisempia ja monimutkaisempia taipalia tuskin voi ajatella. Tuon tuostakin oli tiemme varrella hajonneita rekiä, ja kovia koskia myöten on kuletuksia tietysti vieläkin hankalampaa. Mutta hätä pakottaa riehumaan, sillä rajan takana ei ole viljan saannista puhettakaan ja kaikki leipäaine täytyy kulettaa sinne Pietarista. Sieltä

ne olivat nämäkin elot tulleet hätää lievittämään. Hirvittää kuitenkin melkein sanoakin, miten paljon leipä tammöisten takuusten taa kuletettuna tulee maksamaan. Se kuuluu näet nousseen 21 ruplaan säkki, ennenkun joutui Repolan kirkolle sen hinnan mukaan köyhien kesken jaettavaksi.

Kun tämä niin kallis vilja kuului olevan hätäapu-viljaksi ajottua, niin syntyi itsestään kysymys, miksi ei sitä talven aikaan oltu tuotu, jolloin kuletmaksut tietysti olisivat suuresti alenneet. Suomen puolella eivät osanneet tuohon kysymykseen vastausta antaa, mutta rajan takana tiettiin siihen syy. Oli sitä viljaa valtion puolelta jo kelin aikaan lähetetty, ja sen viljan hinta ei ollut kuin 16 ruplaa säkki. Se olisi riittänytkin Repolan köyhille ensi rekikeliin asti. Mutta keväällä ilmaantui suuria tukkitöitä ja tukkiherrat saivat jotenkuten sellaisilla keinoilla, jotka rajan takana hyvin tunnetaan, ostetuksi sen viljan, mikä ei suinkaan ollut heille ajottu. Makasiinit olivat pian tyhjät ja nälkä ovella. Silloin ei auttanut muu kuin hankkia uutta viljaa, jonka kuletmaksut eivät tietysti tulleet muualta kuin köyhäin kukkaroista. Pitkin matkaamme meille tästä asiasta näin kerrottiin, kerrottiin ilman katkeruutta, niinkuin välttämättömänä kovana onnena, joka usein tapahtuu, mutta jota ei voi auttaa. »Ka, se oli sallittua — oli niin sallittu.»

Oli tätä samaa tietä muutamia vuosia sitten kulkenut toinenkin transportti, joka oli hyvässä muistossa siinä talossa, mihin yövyimme matkustettuumme noin peninkulman verran Pankakoskelta. Tuo yöpaikka oli Naarajoen varrella olevan metsävahdin mökki ja näytti jotenkin varakkaalta ja elävältä. Siinä oli hyvin puhelias emäntä, joka tiesi kertoa kaikenlaista niistä monista matkamiehistä, jotka tästä kesänsä talvensa kulkevat Venäjälle ja sieltä takaisin. Niiden joukossa oli monta tuttua miestä, jotka olivat käyneet talossa sadun- ja runonkeräysmatkoillaan.

Mutta kaikista merkillisin oli eräs matkue, joka joku aika sitten oli kulkenut Petroskoin kuvernöörin kanssa.

Tämä suuri herra oli kerran tahtonut nähdä lääninsä laitapuoletkin. Sitä varten hän oli ensin mennyt Pietariin ja sieltä kiertänyt Joensuun kautta Pielisjärvelle ja sitten pyrkinyt rajalle samaa tietä mitä me nyt. Kalliolahteen saakka oli häntä vastassa ollut kaikellaisia ylempiä ja alempia virkamiehiä, jotka kaikki ajoivat selkähevosella. Vaikka kuvernööri kuului olleenkin sotaväen kenraali, ei hän uskaltanut huonoilla teillä nousta hevosen selkään. Kävelläkään ei lihava mies jaksanut. Hän asettui kesärekeen, joka jalaksien päälle nuoritettujen tyynyjen avulla oli koetettu tehdä niin mukavaksi kuin suinkin. Siinä hän istui, yksi mies ajoi rinnalla kulettaen hevosta ja toinen kannatteli takaa rekeä niinkuin auraa, ett'ei se pääsisi kaatumaan. Ja sillä laillahan sitä sitten mennä könnettiin niinkuin parhaiten taidettiin.

Näistä puhellessamme metsämiehen siistissä tuvassa oli jo tullut iltamyöhä ja päätimme jäädä yöksi, kun meille vakuutettiin, että aivan hyvin ennättäisimme huomispäivänä matkamme ensimmäiseen määrään, Lusman kylään suuren Tuulijärven rannalle. Syötiin makea maitokokkeli-illallinen ja heittäyttiin pitkäksemme mukaville olkivuoteille.

II

Erämaan taival.

Ei pidetty kiirettä metsävahdin mökiltä lähdettäissä, kun Lusman kylään rajan takana ei kuulunut olevan matkaa enemmän kuin pari peninkulmaa, joka kyllä päivässä ennätettäisiin päättää. Saimme oppaaksi ja kantajaksi talon emännän itsensä, joka jo kävi kuudetakymmentä. Epäilimme jaksaisiko hän, mutta eukko heitti keikautta-

malla selkäänsä ensin oman kannettavansa ja olisi sitten vielä tahtonut ottaa meidänkin reppumme. Eikä sittenkään olisi kuulema tullut sitä kuormaa minkä hän keruutörkyä tehdessään on tottunut kantamaan virstain päästä kaukaisilta soilta ja mäkien rinteiltä.

Hän oli muutenkin mukava toveri, hauskin koko matkalla. Kun oli päästy pihasta lähtemään ja saatu haihdutetuksi sika, joka väkisinkin pyrki syöttäjänsä jälkeen, valjasti eukko jalat alleen ja lensi edellämme kuin kuiva tuohikäärä tuulessa. Meidän muka reippaiden miesten täytyi jo kielletellä häntä, ett'ei sentään niin mennä, kun tässä ennättää vähemmälläkin. Silloin hän vähän hiljensi vauhtiaan ja antoi sen sijaan kielensä laulaa. Hän puhui siitä suuresta »ruunun ransportista», puhui Petroskoin kuvernöörin matkasta, puhui omista elannoistaan ja muiden, kertoi karhujen kaatamista lehmistä, kun siltä ja siltäkin mökiltä oli sinä ja sinäkin kesänä mennyt kaikki elämiset kontion häntään. Oli toki häneltä itseltään säilynyt kaatamatta, mutta monta kertaa oli hän nähnyt elävän metsässä. Äskettäin olivat olleet tyttönsä kanssa marjassa. Silloin oli suon laidasta tullut kolme karhua, emä kahden poikansa kanssa, ja »siihen jäivät marjat, astiat, kun lähdettiin pakoon kursimaan!»

Siltä se näyttikin tämä taival kuin tässä olisi milloin hyvänsä saattanut metsän isäntä perheineen vastaan astua. Maa oli milloin suota, jonka yli kulettiin poikkiteilaisia puita myöten, kahden puolen hyllyvä, pohjaton hete, milloin kangasta niin tasaista kuin kammarin lattiaa, jossa kasvoi koskematonta komeaa hongikkoa ja siellä täällä vilahteli pieni metsälammen pyörä. Välistä, kun nousiin kallioiselle mäelle, ei sieltä näkynyt muuta kuin tätä yhtä ainoata rannatonta metsämerta, ainoastaan siellä täällä näkyi tällainen vähän ylävämpi harjanne ja siitä nousevat ruskeat rungot.

Tie kuitenkin kohosi ja kun ruunun metsät loppuivat,

ilmaantui lehtimetsää ja ahoja. Noustiin yhä ylemmä ja oltiin Ruunaan kylässä, joka on viimeinen kylänen kylä Suomen puolella. Talo, johon tultiin, oli korkealla mäellä. Kaikkiialla ympäröi sitä metsät ja ainoastaan idän puolella näkyi järvi, jonka toisella puolella jo kohosivat Venäjän puoleiset vaarat. Rakennustapa oli sokkeloista ja monimutkaista, muistuttaen vähän sitä rakennustapaa, minkä sittemmin tapasimme Venäjän-Karjalassa. Vähän matkaa pihasta kasvoi toistakymmentä tuuheata pihlajapensaikkaa, joista meille erityisesti huomautettiin niinkuin jostain hyvin harvinaisesta ilmiöstä täällä havupuiden luvatussa maassa. Ne tekivätkin minuun sen vaikutuksen kuin olisi niissä ollut jotain salaperäistä ja se omituinen ääni, jolla niitä mainittiin, johti mieleeni ajatuksen, että ehkä ne ovat joitain jätteitä vanhain aikain pyhistä puista, vai olisivatko ne vain ensimmäisen kasken kaatajan jättämiä käen kukuntapuita.

Isäntä lupautui meille saattomieheksi. Oli ensin kulettava venheellä järveä, sitten jokea, ja kun tuli ensimmäinen koski, noustava maihin ja käveltävä noin peninkulma, jolloin oltaisiin Lusman kylässä.

Ruunaan järvi on pitkä ja soikulainen. Se kulkee korkeiden vaarain välissä ja eteläpäässä yhtyy siihen kaksi suurta Venäjältä tulevaa jokea, toinen Tuulijärvestä, toinen sen takana olevasta Lieksan järvestä. Rannat ovat vielä kolkkommat kuin Pankajärvessä. Me nousemme Tuulijärveen vievää jokea. Vähä väliä on honkia kaatunut veteen. Muutaman ison hongan latvassa on tyhjä petolinnun pesä. Vesi on ruskeaa kuin terva. Turhaan etsii silmä luhtaa joen rannalla, turhaan mitään muutakaan; tämä on täydellistä erämaata, jossa tuskin milloinkaan tulee minkäänlaista viljelystä ilmaantumaan, ei ainakaan ennen kuin soiset rannat ovat maatuneet. Ei kuulu kalojakaan, sillä vaikka meillä on uistin perässä viilettämässä, ei sitä nykäsekään.

Mutta yhtäkkiä ilmaantuu joen käänteessä talo. Se on metsävahdin torppa, yksi noita pakollisia asumuksia korven keskessä. Mökin rannassa juoksee virta vihaississa härän silmissä, sillä vähän matkaa ylempänä on koski. Kun väkevää virtaa olisi vaikea soutaa ylös, jättämme venheen tähän, nakkaamme reput selkään ja lähdemme jokivartta nousemaan. Jonkun kilometrin kulettuamme hyötyisää sekametsää, olemme Aittokosken rannalla, josta on vain muutamia askeleita rajalle.

Aittokoski on suuri ja voimakas koski. Se kuohuu siinä aivan erikseen synkän sydänmaan sisässä. Rannalle on kyllä kerran koetettu tehdä asumus, on siinä tupaa vähän ja vähän muitakin huoneita, kaikki kuitenkin hajomaisillaan. Pihamaa ja pieni pelto ovat aivan heinittyneet. Entiseen aikaan kuului koskessa olleen myllykin, mutta kun ei täällä asti ollut kenelläkään mitään jauhattamista, niin hävisi se ja nyt siitä on koskessa vain vähän raunioita jälellä. Istuttiin kappaleen aikaa tässä ja annettiin veden kuohua silmäimme alla ilta-auringon kullatessa valkeita aaltoja ja korkeaa lehtoista vaaraa vastakkaisella rannalla.

Sitten me muutamia kymmeniä askelia otettuamme seisoimme rajalla. Täytyy tunnustaa, että se hetki tuntui hiukan juhlalliselta. Joskus ennen olin kuullut kerrottavan, että Suomen ja Venäjän raja on umpeen kasvamaisillaan. Miten lie ennen ollut, nyt se ainakin oli avattu ja puhdas puista kuin pellon sarka. Se kulki leveänä juovana niin pitkälle kuin silmä kantoi halki äänettömän korven. Tuntui se melkein itsetietoiselta tehtävästään, niinkuin olisi tahtonut sanoa, että tässä minä olen ja tässä minä pysyn enkä mene kiusallakaan umpeen. Ja siinä kai se on ja siinä kai se pysyykin, ja ell'ei siihen »yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi» istuteta korpikuusia kasvamaan, niin kestää varmaankin vuosisatoja, ennenkun se käy näky-mättömäksi.

Olemme kuulleet oppailtamme ja muiltakin pitkin matkaa, että olot ja elämä toisella puolen rajan kohtikään muuttuvat. Tottahan se tavallaan olikin. Matkustaja panee ensin huomionsa tiesuhteet ja nämä olivat hetikohta erilaiset. Suomen puolella oli jalkatie leveätä ja verrannollisesti jotakuinkin hyvin hoidettua. Soiden yli oli asetettu poikkitelaisia pölkkyjä, joita pääsi melkein kuivin jaloin kulkemaan, ja purojen poikki toi tavalliset maantieojasillat. Venäjän puolella tuskin ollenkaan erotti polkua, joka oli kaitainen ja mutkittileva kuin karjan ura. Ja ensimmäiselle suolle tultuamme ei siinä ollut muuta ylimenon apua kuin kaksi kaitaista pitkospuuta, jotka upposivat näkymättömiin jalan alla. Luultavasti oli tällaisen sillan insinööri kuitenkin katsonut työtään hyvinkin tyytyväisin silmin, kun hän melkein jokaisen tämmöisen maahan kaatamansa puun tyveen oli lyönyt pari venäläistä kirjainta, arvattavasti omat alkukirjaimensa. Sillä ennen vanhaan ei kuulunut tällä tiellä, joka kuitenkin välittää hyvinkin vilkasta liikettä keski-Karjalan ja Repolan pitäjän välillä, olleen tämmöisiäkään ylipääsökeinoja. Eräs Repolasta kotoisin oleva varakas pietarilainen kauppias oli kuitenkin testamentannut useita satoja ruplia jalkasiltain tekemiseen ja määrännyt, että ne vetelimille paikoille ovat tehtävät poikkitelaisista puista. Vaan rajan takaiset olotko lienevät olleet syynä siihen, että vaikka nykyiset sillat tuskin tulivat maksamaan kymmenissä ruplissa sen, mikä oli sadoissa ollut tarkoitus, rahat kuitenkin kuluivat siihen niin, ett'ei näy jääneen tähteeksi ylläpitovarojakaan.

Saimme siis kulkea niinkuin parhaiten taisimme ja aina kuivalle maalle tultuamme istahtaa kivelle kaatamaan saappaistamme varsien yli hulahtanutta vettä.

Tien huonouden korvasi muuten yllin kyllä meitä ympäröivä luonto. En ole sellaista maisemaa vielä eläissäni nähnyt. Oli niitä Suomen puolellakin ollut soita ja metsiä,

mutta siihen mahtavuuteen kuin täällä eivät ne missään kohonneet. Siihen vaikutti etupäässä se, että metsät olivat kerrassaan koskemattomia. Kaitaisten suosalmekkeiden välissä, jotka näkyivät kulkevan samaa suuntaa kuin vesistötkin eli luoteesta kaakkoon, ja suurien suojärvien ympärillä oli äärettömiä hietakankaita, joissa metsä oli mitä ihanteellisinta hongikkoa s. o. sellaista, joka ei ikipäivinä näy kirveen kolahdusta kuulleen. Suuret suunnattomat petäjät olivat rauhoitettuina otuksina saaneet kasvaa täällä nähtävästi siitä lähtien kuin Sampsa Peller-voinen

kylvi maita kyyhätteli,
kylvi maita, kylvi soita,
kylvi auhtoja ahoja,

ja kun hän

mäet kylvi männiköiksi,
kummut kylvi kuusikoiksi,
kankahat kanervikoiksi,
notkot nuoriksi vesoiksi.

Siinä kävellessä näet johtui kuin itsestään Kalevala ja Kalevalan aikuiset ajat mieleemme. Ja jos missään, niin täällä tuntui siltä kuin olisi joka puu ja kivi kätkenyt elävän olennon ja kuin olisivat haltijat meitä metsän sisästä pilkistelleet. Sitä tunnetta kartutti vielä yhä enemmän kesäyön hämärä, joka saattaa kyllä olla viehättävä vesilläkin, mutta joka tällaisen synkän salon sisässä on aivan selittämättömän salaperäinen.

Kuljimme kulkemistamme. Jonkun ajan käveltyämme loppuivat suot ja kankaat ja tie alkoi kohota. Päästyämme suuremman selänteiden rinteelle hämmästytti meitä yhtäkkiä omituinen näkö. Kohtasimme näet kasken, suuren suunnattoman hakkion, jossa kaadetut puut olivat kaikki ikihonkia. Vaikka puut olivat pitkällään, muodostivat oksat kuitenkin niin korkean ja sakean metsän, että täytyi

kiivetä kivelle sen yli nähdäkseen. Yön hämärässä näytti se kuin tappotantereelta, johon satoja urhoja oli kaatunut päällekkäin, pitkittäin ja poikittain, kädet, sääret ja aseet kamalassa sekasorrossa ja niin uhkaavissa asennoissa, että melkeinpä teki mieli pelottamaan.

Omituinen ahdistus mielessä me taas vaelsimme eteenpäin. Sekin saattoi sydämmen vähän arasti sykkimään, kun oppaan sanan mukaan pian olisimme perillä Lusman kylässä suuren Tuulijärven rannalla. Tällaisen taipaleen takana oleva matkamme määrä alkoi näyttää jonkinlaiselta satumaiselta maailmalta, ja yhtäkkiä rupesi meitä arveluttamaan, mitenkä siellä otettaisiin vastaan, kun sinne saapuisimme, ja miten siellä osaisi olla, kuin eleä. Ei kauvan kestänytään, ennenkun puiden välistä jo välkkyi veden pinta. Me kiinnitimme kulkuamme, tulimme melkein juoksujalassa rantaan ja samassa loppui tie pieneen ruohoiseen niemeen.

Siinä oli nyt Tuulijärvi edessämme enkä koskaan unohda sitä vaikutusta, minkä se teki. Laaja, tyyni ulappa oli hienon autereen peitossa. Me seisoiimme siinä

nenässä utuisen niemen,
päässä saaren ternehisen,

ja yhä enemmän muinaisaikaiselta, yhä enemmän kalevalaiselta alkoi ympäristömme tuntua. Ei muistettu ensi hetkellä huutaa venettäkään päästäksemme kylään, jonka talot vaan vähän häämöittivät toiselta rannalta muuttaman niemen takaa.

Samassa kuitenkin keksimme kaksi venettä järvellä nuottaa vetämässä, oppaamme huhusi sinne, kylän koirat kuullessaan vieraita ääniä alkoivat ulvahdellen haukkua ja kohta tuli venekin meitä ottamaan ja vei meidät lahden poikki — Venäjän Karjalaan.

III

Riion Pekka.

Se muinaisaikain runollisuus, jonka mielikuvituksemme oli luonut eteemme suurta saloa kulkiessamme ja tullessamme veden niemeen Tuulijärven rannalle, haihtui melkein kohta kun pääsimme lahden yli Lusman kylään. Rannalla kohosi komea punaseksi maalattu talo (ja valkoset ikkunalaudat) — aivan niinkuin paras herrastalo Suomessa. Pellolla oli tuulimylly ja kun lähenimme rantalaituria, josta tie näkyi vievän peltojen läpi pihaan, niin mitä näimme? Höyrypurren!

Höyrypursi täällä, näiden taipalien takana? Niin se kuitenkin oli. Pieni puinen höyrypursi, Varkaudessa tehty, siinä seisoi kuin seisoikin. Ja kun tulimme pihaan, olivat kaikki muutkin laitokset sopusoinnussa tämän kanssa.

Me menimme suuren ulkoporstuan kautta pirttiin. Se oli avara ja puhdas, ikkunat suuret, lattiat, pöydät ja penkit maalatut. Pirtin perällä seisoi kookas, mahtavan näköinen mies. Hän otti meidät erinomaisen kohteliaasti ja ystävällisesti vastaan ja vei kohta porstuan toisella puolen olevaan salonkiinsa, joita oli kaksi huonetta, sisustetut keinutuolien, sohvain, tapettien, uutimien ja kaikkien herrastalossa tavattavain mukavuuksien kanssa.

Talon isäntä oli nimeltään Peter Grigorieff eli Riion Pekka, joka on hänen suomalainen nimensä.

Hänenlaisiaan hyvinvoimia, tuuheapartaisia, isoäänisiä miehiä tapaa hyvin tiheään Suomen markkinoilla kauppaa tekemässä ja melkein joka hetki tulee niitä vastaan Pietarin kaduilla tai istuu niitä sen lukemattomissa traktiireissä teetä särpien. Olisi luullut hänet täydelliseksi venäläiseksi, ell'ei hänen huuliltaan olisi helkkynyt tuo hauskalta kuuluva karjalankieli täynnä satu- ja kalevalasanoja.

Emmehän olleet tulleet juuri tämänlaisia taloja ja tämänlaisia tyyppejä hakemaan, mutta siitä huolimatta ei tuttavuutemme kummankin kanssa ollut hauskuuttaan vailla, sillä sekä talon että sen isännän tarina on palanen rajantakaisen maan tarinaa ja se kehitys ja edistys, mikä tällä paikalla tuli näkyviin, korkein aste, mihin siellä yleensä on voitu kohota.

Riion Pekka on epäilemättä kauppaan kärkkäiden kansalaistensa joukossa yksi etevimpiä. Tietysti on vaikea sanoa, millä tavalla sellaisissa oloissa kuin missä hän ja hänen vertaisensa elävät, omaisuus kootaan. Mutta että hänen aineelliselle kannalleen tullakseen tarvitaan tavalista suurempaa kauppaälyä, sen osoittaa se, että hän, vaikka alkujaan olikin ollut varaton talonpoika, kuitenkin oli ajanut vertaisistaan niin paljoa edelle, että heidän talonsa hänen talonsa rinnalla näyttävät kuin hökkeleiltä ja hän itse heidän suhteensa kuin pikkuruhtinaalta.

Onni ja äly olivat häntä alussa auttaneet saamaan pientä pääomaa. Kun muutamia vuosia sitten karjalaiset kyläkunnat saivat oman maapalstan lohkaistuksi erilleen valtion yleismaasta, lienee Riion Pekka käyttänyt tilaisuutta tukkipuita myydäkseen, ennenkun siitä tuli kielto. Tällä tavalla alkuun päästyään pani hän heti rahansa siihen liikkeesen, jota hän nyt suurella menestyksellä harjoittaa.

Samoin kuin niin monet muutkin vähän varakkaamat karjalaiset ostaa hän näet vuosittain suuret määrät tavaraa Pietarista ja palkkaa miehiä niitä kantamaan ympäri Suomea; itse hän tekee suuria kauppvoja ostamalla lintuja ja nahkoja sekä kaikilta Suomen markkinoilta, joilla hän talven pitkään matkustelee, että myöskin omalta paikkakunnaltaan, jolle hän siten toimittaa hyvinkin arvokasta rahanansiota. Tuolla tavoin kootut tavarat sitten lähetetään Pietariin ja Sunkkuun ja myydään siellä hyvällä voitolla. Näiden rahalähteiden lisänä on hänellä vielä

kolme kauppapuotia, yksi Joensuussa, toinen kotonaan ja kolmas Repolan kirkolla.

Monilta matkoiltaan Suomessa, josta on kotoisin hänen niinkuin kaikkien muidenkin karjalaisten varallisuus, on Riion Pekka tuonut tullessaan suomalaiset olotkin kotiinsa. Sekä sisällä että ulkona on siinä melkein kokonaan suomalainen leima, tietysti kuitenkin osaksi sekoitettuna venäläisiinkin tapoihin. Niinpä oli esim. hänen vaimonsa, herttaisen ja hyväntahtoisen näköinen ihminen, joka palveli meitä sydämmellisellä ja leppoisella kohteliaisuudella, puettuna aivan suomalaiseen, savolaiseen malliin.

Suomalaisesta vaikutuksesta pisti kuitenkin enin kaimista silmään Riion Pekan maanviljelys. Peltoja oli hänellä talonsa ympärillä useampi tynnörinala ja lehmiä kuului olevan toista kymmentä, jota sikäläisiin oloihin nähden voisi sanoa miltei suurviljelykseksi. Tässä toimesaan on hänellä hyvänä apuna tuo äsken mainittu höyrypursi, jolla hän nopeasti kulettää työväkinsä milloin milloin puolelle tuota kolmea peninkulmaa pitkää ja peninkulmaa leveätä Tuulijärveä, jonka rannoilla olevilta soilta ja joiltakuilta luhdilta hän saa kerätä heinät karjalleen.

Tuollainen suuri hovi keskellä sydänmaata on tietysti mieluisa käyntipaikka kaikille niille, jotka sielläpäin Suomen puolelta matkustelevat. Melkein joka vuosi käy siellä Karjalan herroja karhun ampumaretkillään. Arvokkaimpia käypäläisiä oli kuitenkin ollut pari vuotta sitten Lussmassa vierailut Kuopion läänin kuvernööri. Emme olleet kauvan jutelleet isännän kanssa, ennenkun puhe kääntyi tähän käyntiin. Sen johdosta tuli isäntämme myöskin kertoneeksi erään seikkailun, joka seuraavana talvena oli tapahtunut Kuopiossa ja jossa hän ja kuvernööri olivat päähenkilöitä.

Riion Pekalle oli näet tullut Pietarista niin kiire lähtö Kuopion markkinoille, ett'ei hän ollut ehtinyt hankkia itsel-

leen passia viranomaisilta. Mutta kun hän alkaa tehdä kauppaansa kaupungin torilla, niin ilmaantuu sinne poliisi ja vaatii papereita. Kun niitä ei ole, täytyy jättää kaupat kesken ja lähteä viskaaliin. Viskaali vaatii passia. Kun sitä ei ole, niin kysyy hän, eikö hänellä olisi jotain tuttavaa, joka voisi taata, ett'ei hän ole mikään vaarallinen mies, joka kulkee luvattomilla retkillä. Olisihan niitä ollut Riion Pekalla kauppalankoja paljonkin, mutta kun ne noin turhanpäiten häntä ahdistelivat, niin pisti hänen päähänsä tehdä pieni kepponen. »Eihän miulla ouolla miehellä ole teällä muita kuin yks ainoa mies, ku milma tuntee, voan enhän mie tiejä, miten heän teille kelvannoo?» — »Kuka se olisi, voithan sanoa edes sen, niin katsotaan sitten, mitä voidaan tehdä.» — »Ka, käihän tuo meillä mennä kesänä kupernyöri, tuntenetteko hänet, mutta varmaan hän minut tuntee.»

Viskaali vähän ällistyi, mutta ei ottanut vielä uskoakseen, ja lähetti hänet poliisin kanssa kuvernöörin luo. Siellä otettiin hänet avosylin vastaan, vietiin kuvernöörin omaan kammariin ja poliisi sai tehdä kunniaa porsuassa. Pekka selitti asiansa ja kuvernööri lupasi antaa viskaalille käskyn, ett'ei Riion Pekkaa saa ahdistaa, vaan saakoon hän vapaasti tehdä kauppojaan. Vaan tämä tahtoi paperia itselleenkin. »Anna sie moaherra miulle oikea paperi», pyysi hän, »anna semmoinen kirja, jota mie soan näytteä kaikille siun rengilles, kun hyö ei milma tuntene kaikki ja ehkä vielä tulloot milma uuvelleen vangitshemaan ja minun täytynöö toas tulla siulla heille sanottamaan kuka mie oun. Niin että anna sie miulle heijän jalkavaivoja säästäessä, anna miulle se paperi omaan taskuuni.»

Kuvernööri mietti vähän, repäsi sitten lehden taskukirjastaan ja kirjoitti siihen, että Riion Pekan pitää antaa rauhassa markkinoida markkinoitavansa missä ikänä hänen asiansa Suomen rajain sisällä sitä vaativat.

Ja apu siitä lähti. Joka kerta kun se poliisi, joka oli

Riion Pekkaa vankina kuletellut, nyt kulki ohitse, niin nyökytti se jo kaukaa päätään ja teki kohdalle tultuaan kunniaa kuin sotamies upseerilleen.

»Ka, niinhän tuo miulle hyvästi käi sillä kertaa, voan ei tieä, missä oltais kallihit tavarat, jos ei ois sattunut tuttu hyvä herra apumiehekseni.»

Siitä johtui puhe itsestään laukkumiesten vaikeaan asemaan ja me tulimme kaikki siihen päätökseen, että kielto heidän kulkemisestaan olisi poistettava. Ja tuskinpa lienee ainoatakaan Venäjän-Karjalassa kulkenutta ja tämän maan oloja omin silmin nähnyttä, joka ei olisi tullut tähän samaan päätökseen.

Viivymme Riion Pekan hovissa seuraavan päivän puoliväliin, tultuamme sinne iltasella myöhään. Meitä kes-tittiin parhaalla mitä talo voi tarjota ja tarjoukset olivat kaikki suomalaiselle suulle soveltuvia, sillä isäntämme näytti kaikessa koettavan harrastaa sitä, että hänen elan-tonsa näyttäisi niin suomalaiselta kuin suinkin.

Muissa taloissa, joissa pistäysimme, olivat olot tietysti paljoa yksinkertaisemmat. Huoneiden rakennustapa näissä varsinaisissa talonpoikaipaikoissa erosi siinä koh-den suomenpuolisista, että kaikki suojat sekä ihmisten että elukkain olivat yhdessä jaksossa ja ikkunat pienemmät kuin meillä. Tuvat olivat meikäläiseen tapaan sisustetut, mutta uloslämpiviävät ja paljoa siistimmät. Sisustuskin oli muuten samanlaista, paitse että pöytä ei ollut asetettu pitkin peräseinää, vaan poikittain. Mitä muuten omituiseen kar-jalaisuuteen tulee puvuissa ja koristeissa, niin näytti siltä että se mikä ei ollut suomalaista, se oli venäläistä vaiku-tusta. Kotona kudotuista vaatteista ei näkynyt muuta kuin kaikkein karkeimmat alusvaatteet, vaan kenties nekin olivat meidän puolella valmistettuja ja sieltä os-

tettuja. Kaikki muut vaatteet samoin kuin niiden kuosi-kin olivat selvästi Venäjältä tuotuja. Venäläisiä karttuuneja näkyivät olevan miesten paremmat paidat ja kaikki naisten vaatteet. Ja mitä kuosiin tulee, niin oli miehillä järjestään sellainen puku kuin minkä voi nähdä jokaisella laukkuvenäläisellä s. o. nuttu oli yleismaailmalinen, housut leveähköt niinkuin venäläisillä on tapana ne pitää ja paita ulkopuolella liivien. Tuota pitkää kauhtanaa, johon Väinämöinen on kuvattu, ei täällä näkynyt. Naisten puvut taas olivat venäläisiä kansallispukuja: hame pitkä, vyöhyistä ihan lyhyt ja kaulasta syvälle avonainen. Siitä päättäen, että eräs nuorikko Tuulivaarassa kantoi tällaista pukua, vaikka olikin kotoisin kaukaa sisä-Karjalasta, luulin että tuo puku on karjalaisilla naisilla aivan yleinen ja ett'ei heillä käytännössä tätä nykyä siis sen ominaisempaa olekaan. Ja jotenkin luonnollistahan onkin, että puvun kuosi on lainattu sieltä, mistä puvun ainekin.

Venäläisen vaikutuksen puheeksi tultua muistuu tässä mieleeni eräs sen vaikutuksen edustajoina, jonka tuttavuuden teimme Riion Pekan talossa. Siellä oli näet meidän ollessamme vieraana Repolan kansakoulun opettaja. Karjalassakin on kansakouluja, mutta tietysti kaikki venäläisiä, opettaja oli ummikkovenäläinen, taitamatta sanaakaan niiden kieltä, joiden opettajaksi hän oli pantu. Hän puhui kyllä erilaisista opetustavoista, niinkuin havaintometoodista y. m. s., mutta kun tuli kysymys hänen antamansa opetuksen tuloksista, niin saatiin selville, että se supistui ainoastaan venäjänkielen opetukseen. Riion Pekallakin oli ollut pikku poika tässä koulussa joitain lukukausia ja sanoi hänkin jo *joitakuuta* sanoja venäjänkieltä oppineensa. Vaimonsa ja pienen lapsensa kanssa oli opettaja tullut kesävieraaksi Lusmaan. Siellä he kuitenkin haikailivat ja kävelivät kuin outojen seurassa eikä keskustelut talonväen kanssa näyttäneet kovinkaan vilk-

kaasti sujuvan, sillä jos isäntä osasikin vähän venäjätä, ei se emännältä tuntunut juuri ollenkaan käyvän. Mutta vaikka opettajan vaikutus lie ollutkin kuin pisara, joka kalliolle putoaa, niin eihän sentään tiedä, millaisen loven se pisarakin kallioon kaivaa aikain kuluessa.

Muita venäläisyyden edustajia emme tavanneet koko matkallamme. Kerran vuodessako täällä vaan käynee pappi ja toisen kerran metsäherra. Jälkimäinen onkin kaikesta päättäen se, josta ollaan enin riippuvaisia ja joka hallitsee sitä, mistä parhaat ruoka- ja muut tarpeet ovat otettavat, nimittäin metsää. Hän se esittää ne asetukset, joita tuon tuostakin tulla tupsahtaa kuin salamoita kirkaalta taivaalta ja jotka yhtäkkiä saattavat mitä likeisimmästi vaikuttaa asujanten talouteen.

Yksi semmoinen asetus oli tuo ennen mainitsemani kielto tukkipuiden myymisestä. Kun tuli puheeksi tuo suuri, ikihongista kaadettu kaski, jonka matkallamme olimme nähneet ja kun me kummastelimme, miksi nuo julmat puut poltettiin rangoiksi, kun niistä myymällä olisi voinut saada kasken tuottaman sadon moninkertaisen hinnan, niin kerrottiin meille asian selvittämiseksi seuraavaa.

Liki viisi vuotta sitten olivat talonpojat täällä samoin kuin muuallakin Karjalassa saaneet kutakin kyläkuntaa kohden palan perintömaata viljelläkseen. Tuo pala annettiin asianomaisia kuulusteltua ja nämä valitsivat siinä toivossa, että saisivat menetellä maansa kanssa miten tahtoisivat, enimmäkseen tukkipuita kasvavia kangasmaita, jättäen viljelykseen sopivimmat vaarat sikseen. Pian alettiinkin tukkikauppoja hieroa ja usein mainittu yritteliäs isäntämme oli jo pannut rahoja liikkeelle ostellen useilta kyläläisiltään heidän metsäosuutensa. Tällaisen toimen edullisuuden oli huomannut myöskin eräs asianomainen metsäherra ja kerännyt ja saanut hänkin valtakirjoja puiden omistajilta tarjoutuen heidän asia-

miehekseen. Miesten mielet olivat kuitenkin pian kääntyneet ja he vaativat nimensä pois peläten jäävänsä liika vähälle osalle. Suuttuneena tästä lienee metsän herra yhtäkkiä ruvennut metsän palvelijaksi ja vaikuttanut siihen, että tuli julistus, joka kielsi kaikenlaisen metsäkaupan. Julistuksessa sanottiin kiellon syyksi se, että metsät myyden pian häviäisivät ja niiden kanssa metsäriista. Talonpojat saisivat yhdellä kerralla liika paljon rahaa, tulisivat laiskoiksi ja ylpeiksi eivätkä sitten viitsikään enää tehdä työtä. Kaikki ennen tehdytkin kaupat peruutettiin ja siihen päättyivät haaveet pikaisen kultaajan koitosta, joka yhtäkkiä oli noussut säteilemään köyhäin karjalaisten silmissä.

IV

Tuulivaarassa.

Yhtä hyvän hoidon kuin meille oli antanut Riion Pekka talossaan, yhtä hyvän hän meille antoi lähdönkin. Meillä oli näet määrä mennä Tuulijärven pohjoispäässä olevaan Tuulivaaran kylään. Matkan saimme kulkea talon höyrypurrella.

Tuntui kerrassaan omituiselta lasketella höyryn voimalla tätä autiota järveä sen lukemattomien saarien lomitse, joissa ei näkynyt vivahdustakaan asutuksesta ja joka oudolle näytti sellaiselta sokkelolta, mistä ei mitenkään olisi voinut omin neuvoineen selvitä. Saattajana

oli meillä Pekan kaksi poikaa, toinen perämiehenä, toinen koneenkäyttäjänä. Olihan se meistä vähän nurinperäistä tällainen kulkeminen, mutta se hyvähän siitä oli, että säästyi aikaa. Ja ennenkun osattiin ajatellakaan, niin huudahti jo toinen saattajistamme: »Tuolla on Tuulivaara!»

Tuon kauniilta kajahtavan nimen, Tuulivaaran, johdostako lien kuvailut sen kauniiksi paikaksi. En siinä erehtynytäkään, sillä kun katsahdin eteeni, oli siellä vihreärantainen lahti, jonka pohjukassa oli hauskan näköinen talo ja talon takana korkeanlainen lehtoinen mäen rinne peltoineen ja ahoineen. Kun olimme monta päivää vaeltaneet yksitoikkoista ruskeaa havumetsätaivalta, niin teki hyvää silmälle tämä hymyilevä vihreys.

Lahden pohjassa oleva talo oli huvittavampi kuin ne, mitkä olimme Lusmassa nähneet. Ikkunat olivat pienet ja lautaluukuilla varustetut. Pääty oli leveä ja katonrajassa olevan aukon edessä oli soma pieni parveke.

Talon ympärillä oli paljon ulkokuoneita: aittoja, riihi y. m. ja vähän matkaa niistä niemen nenässä pienenon kappelikirkko kuusikon keskessä.

Kaikesta päättäen oli talo varakas. Nousimme korkeille katetuille rappusille eli kuistille. Siitä tultiin isoon porstuaan, jonka toisella puolen oli erityinen kammari, toisella suuri pirtti. Pirtistä vei vielä uunin kupeelta ovi kammariinkin ja senkin kammarin takana oli vielä kam-mari. Kaikissa niissä oli vanhoja kaappeja, ahdetut sekä päältä että sisältä täyteen kaikellaisia kapineita, nähtävästi enimmäkseen ostokalua ja romua.

Se olikin tämä paikka vanhan rikkaan Sernin ukon entinen talo, jota nyt poika hallitsi. Ukko-vainaja oli ollut suuri turkiksien kauppias, joka melkein kuolemaansa saakka kolusi kaikki Suomen kaupungit ja markkinapaikat, joka viljeli kaskia ja keräsi suuren omaisuuden sekä ahkeruudellaan että suurella tarkkuudellaan, joka meni niin pitkälle, että hän pani pettua leipään, vaikka hinkalot

olivat eloa täynnä. Tämän vanhuksen perintöä sitä nyt Sernilässä sekä syötiin että — juotiin.

Kun tulimme pirttiin, seisoj siellä keskellä lattiaa äärettömän lihava, punaisen keltaiseen ja rinnasta avonaiseen hameeseen puettu emäntä. Hänen vieressään oli pitkä, mustaverinen mies, joka tarttui meitä käteen kahdella kämmenellä ja toivotti meitä tervetulleiksi, vähän oudot värähdykset kasvoissaan. Luulin niiden ensin tulevan erinomaisesta ihastuksesta saada nähdä vieraita. Emme kuitenkaan tarvinneet kauvan istua peräkammarissa, jonne hän meidät vei, ennenkun näimme, että hän oli — humalassa.

Seuraavalla hetkellä oli hän jo tuonut pullon viinaa pöytään ja pyysi saada tarjota siitä meillekin ryyppyn. Kun kielsimme, ei hän siitä pahastunut sen enempää kuin että otti itse kolme pikarillista yhteen menoon. Ja samassa alkoi hän jo kertoa itsestään.

»Pari kymmentä vuotta, sanoi hän, olen mie ollut viinaan mänövä. Mie en tie päiväkausiin muuta kuin pikaria kallistelen, en muuta kuin kallistelen ... näin ikään vaan ... En syökään ... en kuin välistä vaan kuivaa kannikkaa purasen. Sentähden mie olenkin näin laihtunut ... ei näissä käsissäkään ole enää muuta järellä kuin luu ja nahka ... tietäähän sen, kun ei käy syönti ... ei muuta kuin luu ja nahka, vaikk' olin ennen nuorra miessä ollessani niin lihava ja hyötyvä kuin siekin (hän osoitti minua) ... Vaan eikö vieraat haluttaisi ottaa pientä paukkua matkan päälle ... eikö? ... no, ei sitten, ei sitten ... mie otan vähän väliä ... menee kaksi pulloa päivässä ... Hohhoo! niin on, niin on!»

Kun meidät kohta kutsuttiin teetä juomaan toiseen huoneeseen, ehdottelimme, että isäntäkin joisi lasin meidän toverinamme.

»Enhän mie saijua, mie otan paukun vieraiden kunniaksi ... kas niin ... votka haraso ... se on minun ruoka ja juoma

... Yhhyh! ... tahtoo välistä vähän sisuksia korventaa ... tähän näin tekee kipeää sydänalaa ... pitää ottaa paukku, pitää ottaa paukku ...»

Semmoisen isännän kanssa on helppo tulla toimeen, ei muuta kuin antaa puhua ja kuuntelee. Ja hän kertoi meille kaikki asiansa yhteen menoon.

»Mie kun olen näin viinaan mänövä, niin annoin kaiken hallituksen akalleni, että jos rahat olisivat minulla, niin ne hävittäisin. Mie en taho muuta kuin antavat viinoa ... sitä ottelen päivät pitkät ja välillä makailen ... On meillä ottopoikakin ... se on nyt vaaralla lehtiä tekemässä ... ei ole ollut eukossa oman perillisen saajaa» ... — »Elähän sie nyt kaikkia asioitasi hoasta», huomautti emäntä — »Olehan vait sie ... hoastan mitä hoastan ... ka, koa vieraille saijua ... ettekö huoli ... no, no, ei pakoteta.»

Kun olimme ensimmäiset virvoitukset nauttineet, lähdimme tarkastelemaan hautuumaata ja kirkkoa. Isäntä oli kirkon vartija ja hän tietysti tuli sitä näyttämään. Mies parka oli jo siihen määrin voimansa menettänyt, että tuskin jaksoi tulla mukana.

Kohteliaisuudesta meidän tietysti täytyi kulkea hänen mukanaan ja vähä väliä seisottua, kun hän veti henkeänsä.

Tuosta seurasta huolimatta teki kuitenkin tämä erämaan kappeli ja sitä ympäröivä hautuuma miellyttävän runollisen vaikutuksen. Kappeli oli tuskin heinäladon kokoinen, jaettuna kahteen osastoon. Ensimmäinen osasto oli pieni porstua, josta kaitaiset kiertoportaat veivät kello-torniin. Toinen osasto oli itse kirkko, peräseinällä pieni alttari ja sen tausta täynnä pyhimysten kuvia, joiden eteen oli asetettu suurempia ja pienempiä vahakynttilöitä sekä suuri joukko kaikellaista uhrikalua, niinkuin karttuuni-huiveja, silkkinauhoja y. m. s. Lattiata oli kirkossa niin vähän, että siihen tuskin mahtui parikymmentä henkeä messua kuuntelemaan, silloinkun sen pitäjä jonkun kerran vuodessa tänne saapuu. Mahtoi se sellainen tilaisuus olla

juhlallinen, kun kellot soivat hiljaisen erämaan keskessä kaukaisiin Tuulijärven saariin, missä niiden helinää ei ole kuulemassa muut kuin rannan kivet ja totiset ikihongat.

Päästyämme isännästäimme erillemme — hän oli vihdoin kehittynyt niin pitkälle, että katosi tallin ylisille nukkumaan päivällisuntaan — nousimme lähellä olevalle vaaralle, jossa oli varsinainen Tuulivaaran kylä. Siellä oli viljeltyjä peltoja, useampia taloja yksillä pelloilla. Kahdessa niistä kävimme sisällä ja istuskelimme pitkän aikaa asukkaiden kanssa jutellen. Toinen oli suuri talo, jossa puolikymmentä veljestä asui vaimoineen ja lapsineen kuin yhtenä perheenä. Vanhus oli kuollut, mutta hänen vaimonsa oli vielä elossa. Tämä oli iso, roteva, mustaverinen ihminen, vanhaa sitkeätä rotua. Pojista ei kuitenkaan ollut kotona kuin kaksi, joista toinen, ei kauvan sitten, oli palannut kotiinsa sotapalveluksesta. Kolme nuorempaa poikaa oli vielä sillä tiellään samaa velvollisuutta täyttämässä jossain kaukaisessa sisämaan kaupungissa. Vielä Suomessakin tapaa tuollaisia suurijoukkoisia taloja, vaikka ne meillä tavallisesti hajoavat isän kuoltua useiksi pienemmiksi. Täällä ei näyttänyt erosta olevan puhettakaan siitä päättäen, että entistä, monisokke-loista taloa parhaallaan jatkettiin suurella uudella tuvalla. Kaikkein vanhinkin ja alkuperäisin tupa oli vielä jälellä. Se oli pyöreistä hirsistä tehty savupirtti, joka ei koskaan ole ikkunoita nähnyt, ainoastaan luukkuja. Matala, kiu-kaan tapainen uuni oli vielä jälellä. Vastapäätä tämän tuvan ovea oli navetta, jolla oli sama porstua kuin tuvallakin.

Mutta vielä alkuperäisempi asumus oli kylän laidassa. Se oli pienemmän mökin tapainen ja tupa oli oikea ihanne vanhasta erämaan asumuksesta. Hirret eivät ainoastaan pyöreät ja kolomattomat, mutta nurkatkin epätasaiset ja kirveen jäleltä; katto turpeesta, joka kasvoi moniväristä kukkaisheinää; rappuna kivi; uunin alaosa puusta;

pöytä ristikkojalkain päällä; lattia ja penkit kirveellä halastuista laudoista.

Tämä asumus oli etäisin paikka, johon tungimme tällä matkallamme. Aika ei antanut mennä pitemmälle ja niin minusta tuntuikin, että sitä jo yhdeksi kerraksi riitti sydänmaan luontoa ja sen herättämiä mielialoja. Ne kai olisivat olleet samat, jos olisimme jatkaneet matkaamme. Tänne saakka tullessamme olimme nähneet parhaiten viljeltyjä ja edistyneimpiä paikkakuntia Suomessa. Kuta syvemmälle sukelsimme, sitä alkuperäisemmiksi muuttuivat olot ja me olimme asteittain saaneet nähdä eri kehityskausia kansamme elämästä: rehoittavan kirkonkylän, suuria sydänmaan taloja ja vihdoin tämän pienen torpan, joka edusti sitä tilaa, missä meidän puolellamme elettiin sata vuotta tai pari jällel päin.

Erittäinkin tuntui siihen olevan hyvä kuva tuo maisema, joka näkyi mökin pihalle. Tässä oli tämän vaaran huippu viljelty ja siinä olevat talot olivat ainoat monen peninkulman piirissä. Koko tuo suuri ympyrä jonka keskipisteessä seisoimme, oli yksitoikkoista tumman ruskeaa havumetsää niin kauvas kuin silmä kantoi. Semmoista se on ollut yleensä Suomen puolellakin, ennenkun se kaskeamalla vähitellen muuttui lehtimaaksi. Järviä ja lampia välkyi joka taholla, mutta niiden rannoilta ei näkynyt heleän vihreää luhtaa. Ehkä sitä vielä sitäkin löytyy, kun kosket vähitellen perkautuvat ja vedet laskeutuvat. Soita näkyi ja kukaties mitä ne nekin kuivattamalla ja ojittamalla olisivat voineet antaa, mutta vielä ei ole varallisuus ehtinyt niin pitkälle, että se olisi jaksanut ottaa suolta omansa. Karjaa täällä pitää paimentaa kontiolta läpi kesän, ja sittenkin tahtoo se sen käsistä ottaa. Mutta metsän riistaa on niin paljon kuin pyytää tahtoo ja kaloja kuhisee kuin muurahaisia monissa koskissa ja virroissa.

V

Tuulijärvellä. — Satujen maailmassa.

Tuulijärvi, tuo suuri autio selkä rajan toisella puolella, oli meihin jo ensi näkemällä vaikuttanut ihmeen runollisesti ja niin sanoakseni satumaisesti, kun synkän korven sisästä yhtäkkiä tulimme sen rannalle ja näimme sen tyyneen, laajan pinnan, jota ympäröi kaikkialla rikkomaton havumetsäinen kehys. Sama vaikutus uudistui vielä toisenkin kerran, ja paljoa voimakkaampana.

Käännyttyämme takaisin järven pohjoiselta rannalta olevasta Tuulivaaran kylästä, lähdimme illan suussa soutelemaan samaa tietä, jota olimme tulleetkin.

Ilma oli aivan tyven ja veden sileä pinta ei liikahtanutkaan muualla kuin matalikoilla ja niemien nenissä, joissa maininki sai aikaan vähän kuolevia väreitä.

Pian oli Tuulivaaran valkama taloineen näkymättömissä ja me matkustimme taas täydellisessä erämaassa.

On niitä meilläkin autioita sydänmaan järviä ja asu-mattomia rantoja, mutta aina sentään jostain salmekkeesta vihertää niitty, kellertää pelto tai kiiltää kaukainen ikkuna. Täällä ei peninkulman matkalla näkynyt muuta kuin kivinientä kiviniemen takana, kalliosaarta kalliosaaren suojassa. Eikä missään muuta puuta kuin ruskeaa petäjikköä ja mitä komeinta hongikkoo, jotka kuvastuivat tervan karvaiseen veteen. Se vesi se sitten aukeili suuri-ksi seliksi, niin että toinen ranta vaan vähän siinteli pisimmiltä pohjukoilta.

En ole aavoilla merillä, en synkimmässä korvessakaan tuntenut itseäni niin täydellisesti kasvotusten luonnottarien kanssa kuin tällä venetaipaleella Tuulijärvellä. Samalla kun se oli synkkää, oli siinä jotain äärettömän lapsellista, viatonta, itsetiedotonta ja turmeltumatonta.

Asutuissa paikoissa sekoittuu ilmaan aina jotain, jota voisi sanoa viljelyksen hengitykseksi, jotain, joka hunnuttaa ja himmentää näköpiiriä ja joka kaskista ja soista nousevine savuineen antaa omat värivivahduksensa pilville ja taivaalle, mistä se sitten vaikuttaa veteen, maahan, puihin ja koko maisemaan. Täällä ei siitä ollut mitään nähtävänä, täällä sai aurinko taittaa esiin alkuperäisimmät, sekoittamattomimmat säteensä.

Ja kun siinä ei sitten kuulunut hiiskahdustakaan, ei etäisintäkään ääntä, ei ihmisen haastelua, ei karjan kellon kalahdusta, ei vasikan ynähdyistä, ei mitään, ei niin mitään . . . jos ei ota lukuun tuota kareihin varovasti murtuvaa lainetta ja keskellä selkää silloin tällöin pulakehtelevaa ahventa, joka pikkukaloja ajaessaan sattui aikaansaamaan äänen, niinkuin olisi pieni kivi pudonnut veteen jostain hyvin korkealta ilmasta.

Tämmöinen on muistoni Tuulijärvestä, mutta se on vaan kehyksenä toiselle, joka painui vielä vaikuttavammin mieleeni . . .

*

Niin kauvan kun mekin olimme olleet vaiti, ei soutajammeakaan mitään virkkanut. Puhetta alottamatta nyökki hän kokkatuhdolla ja antoi silmäinsä harhailla ohitsemme taivaan rannan tasalla, huulilla tyytyväinen hymy ja kasvoilla vähän haaveellinen ilme. Hän oli keski-ikäinen mies, piirteet hienot ja älykkäät, vaikka vähän raukeat ja kärsivät, niinkuin niin monella muullakin tuolla puolen rajan, jotka melkein läpi vuoden kantavat pettuleipää laukussaan.

Aikamme maisemaa ihailtuamme teimme hänen kanssaan lähempää tuttavuutta ja kysyimme, eikö hän osaisi laulaa vanhoja runoja. Se olisi niin hyvin sopinut tähän ympäristöön. Ei hän osannut runoja laulaa, mutta »kasukuja mie hennon hoastoo». Se sopi meistä vielä paremmin ja me pyysimme hänen heti alkamaan. Hän kysyi, mitä

me tahtoisimme kuunnella, mutta me ehdottelimme, että hän itse valitseisi aineensa. Vähän mietittyään hän löysikin sen, mitä oli hakenut, ja rupesi kertomaan.

Ne ovat omituinen laji kansanrunoutta nuo sadut. En niitä ole missään niin ymmärtänyt ja niiden henkeä ja hienoutta niin hyvin käsittänyt kuin nyt tällä autiolla, haaveellisella järven selällä. Ne tuntuivat kuin juuri tässä ympäristössä syntyneiltä. Vaikk'eivät ne suoraan käsitteleisikään sitä, mitä kertojan ympärillä tapahtuu, näyttää tuo ympäristö kuitenkin olevan niiden välttämätön elinehto. Sillä siellä, missä liike, hälinä ja aina uudistuvat vaikutukset yhtä mittaa häiritsevät, ei mielikuvitus koskaan saa sitä laajaa vapautta liikkuaan, minkä se tarvitsee puhjetakseen sadun muodossa esille. Eikä missään muualla kuin erämaiden, tällaisten metsäjärvi-maisemain hiljaisuudessa voi kehittyä se hämmästyttävän tarkka muisti, joka täytyy olla runolaulajalla tai satujen sanelijalla. Kun hän alkaa alusta ja pääsee loppuun, niin on hänen esityksensä tehnyt taipaleen, joka näyttää kaareutuvan taivaanrannasta toiseen. Siinä on itämaisten aivojen miltei rajatonta hajaantumista, samalla kun se nousee päätä huimaavaan korkeuteen.

Ei ainakaan minun länsimainen mielikuvitukseni kauan kannoilla pysynyt satua kuunnellessamme. Hetken aikaa oli kyllä helppo häntä seurata, kun hän esitti sankarinsa ja kertoi hänen elämästään. Se oli joku köyhä mies niinkuin kertojakin. Hän lähti matkalle onneansa etsimään ja siellä alkoivat jo ensimmäiset vastukset kohdata: niitä oli karhuja, susia, haastelevia hirviä, tulta kuohuvia koskia j. n. e. Mutta kun niitä tuli yhä ihmeellisempiä, yhä monimutkaisempia ja kun seikkailut rupesivat kutoutumaan toisiinsa ja toisiinsa vaikuttamaan hyvin pitkään välimatkain päästä, niin sain jännittää kaikki henkiset voimani pitääkseni entisen mielessäni ja pysyäkseen samalla yhä uudistuvain seikkailujen rinnalla. Turhaan pon-

nistin aivojani enkä hetken kuluttua enää saanutkaan pidetyksi lukua muista kuin aivan läheisimmistä seikoista. Oltiin kuninkaan linnassa, kulettiin sodasta sotaan, käytiin järven pohjalla Ahdin kultaisissa kartanoissa, noustiin sieltä ihmeitten kautta taas ihmisten ilmoille, kosittiin kuninkaitten tyttäriä, omistettiin kaiken maailman rikkauDET, tultiin taas köyhiksi miehiksi jälleen j. n. e. j. n. e. Kauvan ennen kuin satu loppui olin kadottanut kaiken juonen käsistäni ja unohtanut lopen, mistä oli ollut kysymys ja mitä satu alussa oli sisältänyt. Aloin lohduttaa itseäni sillä, että ehkä hän vaan laskee tarun toisensa perästä ilman mitään yhteyttä ja ehkä hänen kielensä käy yhtä itse-tiedottomasti kuin hänen kätensä airoja kiskovat.

Mutta tarkasti hänellä kuitenkin näytti olevan aine hallussaan ja kaikki se näkyi olevan aineeseen kuuluvaa. Kuului hänen äänensä lämmöstä ja sen eri vivahduksista ja näkyi hänen kasvojensa liikkeistä ja silmien välkkeestä, että kaikki tapaukset olivat hänellä tarkasti mielessä ja että hän kuletti niitä varmallalla kädellä loppukoh-tausta kohti. Jos muistan oikein, niin tuli tarun sankari siihen, mistä oli lähtenyt ja jäi siksi samaksi, mikä hän ennenkin oli ollut. Mutta nuo äärettömät matkat, jotka hän oli tehnyt, ja tuo tapausten meno, joka huikasevana vilinästä oli kulkenut ohitseni, se oli hänestä vain pienenon kasku, jonka hän päätti vaatimattomalla loppuponnella: »Sen pituinen se!»

Taas soudettiin äänettöminä ja minä puolestani olin tyytyväinen saadessani lepuuttaa aivojani, jotka olivat aivan uuvuksissa tekemästään työstä. Katsellessani luon-toa, joka kulkiessamme ei näyttänyt ollenkaan muuttu-neen, tulin ajatelleeksi, että yhtä vähän kuin minä olisin osannut pois tältä järveltä, jonka saaret ja salmet muodos-tivat minulle sokkelokäytävän, tai löytänyt tien oudosta korvesta, jossa kaikki puut ovat minulle samanlaisia, — yhtä vähän kykenin minä erottamaan sadusta sen yksi-

tyiskohdat. Mutta samalla selvisi minulle, että yhtä hyvin kuin hän, tuo korven eläjä erottaa puun puusta, salmen salmesta ja saaren saaresta — jotka hän nimeltäänkin tuntee — yhtä tarkasti ovat sadunkin pikkuseikat hänen mielessään määrättyt ja siihen paikkaan kuuluvat mihin hän ne asettaa. Sillä miksipä hän muuten säpsähtäisi ja hämmentyisi, niinkuin olisi ottanut väärän äänen, jos satumalta hairahtuu pois totutulta tolaltaan tai tulee ne panneeksi värälle paikalleen.

Eikä hänellä ollut muistissaan ainoastaan yksi tuollainen tarina. Niitä oli siellä kymmeniä, kenties satojakin, yhtä monimutkaisia, joista hän vielä useita kertoi meille taipaaleen kuluksi, helposti ja sujuvasti ilman mitään ponnistusta ja näkyvää vaivaa. Vaikutti melkein mahtavasti ajatellessa sitä sielun voimain jänteveyttä ja tuoreutta, joka täytyy olla tuollaisella miehellä. Mitähän hän olisikaan saanut aikaan, jos tuo kykynsä olisi ollut luovaa laatua ja jos hän olisi sepittäjä sen sijaan kuin nyt oli vaan esittäjä! Vaan on kai niitä aikoinaan ollut niitäkin.

Ja näillä mailla kai ne olivat nekin elelleet, näitä samoja salmia soudelleet ja eläneet kasvokkain tämän luonnon kanssa.

En tahdo ruveta tekemään uusia teorioja enkä ottaa niitä puolustaakseni, mutta eihän kukaan kielitäne minulta hauskuutta edes kuvailla omassa mielessäni, että vanha taru- ja runomaailmamme ainakin yhdellä kulmallaan ulottui tälle Tuulijärvellekin, jonka nukkuva pintaa pitkin me tyynenä heinäkuun yönä näin hiljalleen soutelimme.

Laatokalla ja Valamossa.

Oli helteinen kesäkuun päivä — alottaakseni tunnettuun tapaan, ja harvoin on tällainen alku ollutkaan paremmin paikallaan. Sortavala ei tosin ollut niin täynnä laulujuhlayleisöä kuin paikkakunnalla ehkä oli odotettu, mutta kadut pölisivät onnettomasti ja aurinko paahtoi ja kuumensi niin, ett'ei olisi luullut merikaupungissa olevansa: oli kuin olisivat kaikki Karjalan kasket palaaneet jossain tuulen päällä ja ajaneet savuaan ja lämmitään katuja pitkin.

Ajureilla, polkupyörillä, vene-ajureilla — mainio laitos! — mutta suurin osa jalkaisin, kiiruhtivat ihmiset juhla-kentälle — harjoituksia kuuntelemaan. Allekirjoittanut oli kuitenkin tullut näkemään Laatokkaa ja astui ensimmäisen juhlapäivän aattona laivaan, jonka oli määrä lähteä Valamoon.

Laatokka samoin kuin koko Karjalakin on aina ollut minulle taruston huntuun kiedottuna. Taitavathan ne tieteelliset runoteoriijat nykyään olla sitä mieltä, että Kalevalan »ulapat aukeat» ja »saaret merelliset» eivät ole Laatokan ulapoita eikä sen saaria, mutta mielikuvituksella on omat teoriiansa ja kun minun mielikuvitukseni ei ole viitsinyt lähteä merta edemmä kalaan, niin on se aina sijoittanut runojen toiminnan Laatokan rannoille. Illusio-nia häiritsemättä se voikin huoletta tapahtua, Laatokan seuduilla kun on kaikki mitä tarvitaan vanhojen runojen

ympäristöä ymmärtääkseen. Siellä on koskia kovia, on vaa-roja vaskisia ja Sortavala sopii erinomaisen hyvin sum-maksi Sariolaksi siihen paksuun veitsellä leikattavaan us-vaan nähden, joka sinne tuon tuostakin Laatokalta tulvah-taa ja joka ei varmaankaan ole paksumpaa Vienassakaan, Ja Valamoon olen minä kaikista munkkiluostarin pyhistä säännöistä huolimatta sijoittanut sen Saaren, jossa Lem-minkäinen vietti iloisia päiviään »noitten impien iloissa kassapäiden karkeloissa».

Nyt piti siis lähteä tuota kuuluisata merta kyntä-mään ja tarkastamaan, oliko perää kaikissa niissä kehu-misissa, joilla karjalaiset olivat Laatokkaa ylistelleet. Hei-dän puheistaan päättäen oli Laatokka kaikkia meriä kau-niimpi, eikä sen rannoille ollut verran vetävää.

Laivaväylä Sortavalasta ulos merelle onkin aika miel-lyttävä. Toisen vuoron on vihreitä rantoja, toisen vuoron jylhiä kallioita, siellä joku talo, tuolla joku huvila. Luonto on melkein samallaista kuin Saimaan vesillä, mutta siihen somuuteen ei maisema kuitenkaan pääse, mikä silmälle tarjoutuu Leppävirroilla, Kuopiossa ja Iisalmen väylällä. Ei näy noita niittyisiä rantoja, ei noita lempeitä lehtoja eikä kauvempana kohoavia asutuita kukkuloita, jotka luo-vat väri vaihteluaan savolaiseen maisemaan. Sanotaan ehkä, että kalliosaaret ovat korkeampia ja jylhempiä, mutta eivät ne mielestäni olleet sen korkeampia ja jylhem-piä kuin mitä on väylällä Puumalasta Savonlinnaan ja Savonlinnasta Varkauteen päin.

Jos sanon suoraan vaikutukseni Laatokan sisemmästä saaristosta, niin tuntui se minusta jotenkin yksitoikkoi-selta heti kohta, kun Sortavalan katot ja kirkot olivat ka-donneet näkyvistämme. Odotin kuitenkin sitä suurem-malla jännityksellä itseään merta, eikä kauvan kestänyt-kään, ennenkun se aukeni eteeni.

Ehkä on väärin vertailla yhtä maisemaa toiseen ja saattaahan olla niin, että »kauneuden kilpailu» on tällä

alalla vähemmän paikallaan. Mutta kun nyt kerran vertailu tuli itsestään mieleen, niin saanenhan sen tulokset tässä mainita.

Laiva, jonka kannelta Laatokkaa katselimme, oli entinen saaristolaislaiva »Leimu», jolla ennen olimme kulkeneet läntisessä saaristossa Helsingistä Turkuun. Näköala oli tavallaan sama, mutta kuitenkin niin erilainen. Onhan tässäkin aava rannaton meri edessä, oli kallioita ja kareja ja merimerkkejä ja puhalsihan ulapalta raitis, viileä merituuli. Mutta ei se meri kuitenkaan ole Suomenlahden meri. Eivät nyt ensiksikin nuo kalliot ole noita oikean meren kallioita. Harmaita ne ovat ja ikäviä eikä niissä ole sitä ryhtiä, mikä on esim. Hangon edustalla olevissa, punaiselta paistavissa kivilouhuissa. Ei ole meressä sitä kirkkautta, mikä on suolaisen meren vihertävässä pinnassa. Ja sitten on laine niin siivo ja kevyt, vaikka se kyllä voinee olla äkäinen ja vaarallinen. Ei ole sanalla sanoen sitä suuruutta ja voimaa, ei sitä vaihtelua, ei sitä ikuisen levottomuuden leimaa, mikä oikeaa merta kulkiessa sen tyynenäkin ollen aina tuon tuostakin sydänalaa vihhlasee ja selkäpiitä karmasee. Turhaan hakee Laatokkata kulkiessa siitä sitä vaikutusta, mikä valtaa mielen, kun esim. Helsingistä tai Hangosta merelle urkenee. Laatokka on kuin onkin suurempi sisäjärvi, saareton Saimaa. En minä ainakaan merielämästä nauttiakseni lähtisi sitä Laatokalle nauttimaan. Siihen aikaan kuin Laatokka oli — niinkuin sanotaan olleen — yhtäältä yhteydessä Jäämeren kanssa ja toisaalta Suomenlahden — se olisi ollut toista.

*

Mutta on se Laatokallakin ihmeensä, jonka vertaista ei ole monellakaan merellä, — on Valamonsa. Se on helmi, saarien helmi, jonka kirkkautta kuitenkin, ainakin meikä-

läisten silmissä himmentävät sen kehykset — tarkoitan luostarilaitoksia. Mutta sittenkin!

Vaikka ei olekaan oikeauskoinen, niin voi kuitenkin ymmärtää ne tunteet, joilla toivioletkeläiset meren pintaa liukuen katselevat tuota aaltojen sinestä nousevaa toiveitensa saarta ja sen kirkkojen kimmelteleviä ristejä ja kullalle hohtavia kupooleja. Ne nousevat heidän eteensä ensin ristit merestä, sitten kupoolit, sitten metsän ranta ja kohta koko saari luvaten lohdutusta ja anteeksi antamusta. Kreikkalais-katoolinen on herkkä mieleltään, hänen uskontonsa on tunnetta, ja sitä on tämä näky omansa mitä suurimmassa määrässä tyydyttämään. On ihme, ett'eivät karjalaiset, jotka vieläkin, ainakin eräissä paikoin, runoja sepittelevät, ole mitään laulaneet Valamosta ja matkasta sinne. Ehkä on syynä siihen se, että kristinusko heidän omistamassaan muodossa on liika vähän heidän sisimpään olentoonsa tunkeutunut. Olen kuitenkin kuullut karjalaisten naisten kertovan pyhiinvaelluksistaan sekä Valamoon että Solovetskoihin tavalla, joka osoittaa, että noilla monastereilla on ollut viehätöksensä heihin juuri tuon omituisen ihanan, meren keskessä sijaitsevan asemansakin vuoksi.

Somempaa satamaa ja viehättävämpää maallenousupaikkaa kuin Valamossa lienee harvassa. Se on nyt suorastaan ihanne siitä, mitä pohjoismaisesta maisemasta luonto ja ihmiskädet voivat saada aikaan. Suomalaisen luonnon heikkous on sen yksitoikkoisuus. Meidän kaikkein kauneimmat näköalat kärsivät sen vaihtelun puutetta, jota viljelys ja asutus suopi. Etelämaisten maisemain suuri viehätys on siinä värien rikkaudessa, jota pellot, puutarhat, kaupungit ja nuo kaikkialle sirotetut valkoset talot synnyttävät. Erämaa ja kulttuuri täydentävät toisiaan Valamossa. Siinä on tuo synkkä viheriän ruskea havumetsäpohja ja nuo harmaat rantakalliot, mutta niitä ympäröivät puutarhat. Vaikka paikka on hiljaisuudelle ja

rauhalle pyhitetty, tekee satamaan tulo milt'ei iloisen vaikutuksen.

Heti sataman suussa on pienoisella saarella vaalean viheriä kirkko ja sen vieressä joitain vaaleita rakennuksia. Joka kallion kielekkeellä on somia rukoushuoneita kuin huvimajoja. Siellä täällä viehättävien pikku lahdelmien poukamissa on venehuoneita ja työpajain näköisiä lautamajoja. Laivasillalla on vilkasta liikettä, sillä juuri ennen meitä on toinen laiva Sortavalasta saapunut sinne tuoden täytensä laulujuhlalaisia, joita nyt pienillä venheillä lähdetään soutamaan Valamon saaren merkillisimpiä paikkoja näkemään. Päivä on tyven ja aurinko paistaa ja ylinnä tässä iloisessa maisemassa, joka näyttää olevan kuin meitä huvimatkoilijoita varten luotu, hallitsee rannan korkealla äyräällä oleva luostarin kirkko, jonka monet tornit ja tornipallot säteilevät auringon valossa niin, että silmää häikäisee. Kun laiva on laskenut rantaan ja me mukavia, korkeita kiviportaita nousemme luostariin, pysyy mielessä yhäkin vielä tunne hilpeyttä ja iloisuutta. Siinä on puutarhoja, kukkivia taimilavoja, hyvin hoidettuja käytäviä, outoja puita ja etelämaisista kasveja, ja kaikki tämä on suomalaisen maiseman keskellä, vaikka se yhtä hyvin voisi olla jossain Välimeren rannikolla, jossain noista satumaisista rivieran paratiisilinnoista.

Mutta siihen, muurien ulkopuolelle, pysähtyykin vertailun mahdollisuus. Niin pian kun ollaan muurien sisällä, on lumous kadonnut. Kadun melkein, ett'en pysynyt ulkopuolella. Luostarin pihaan tultua ei olla enää Suomessa, ei olla Välimeren rannalla; ollaan venäläisessä monasterissa ja mieliala käy masennuksiinsa.

En tiedä oikein, miksi se niin käy, mutta kovin surumielisen vaikutuksen saan siitä, mitä näen. Tullee se siitä vertailusta, jonka ehdottomasti tulen tehneeksi ennen Italiassa näkemieni katoolisten luostarien ja tämän luostarin välillä. Siellä oli pihan ympärillä pylvästöitä,

joissa jokainen pilari oli taideteos, täällä sileä seinä kuin kasarmissa ja uuvuttavan pitkä rivi yksitoikkoisia ikkunoita. Siellä oli kirkko kaunis ja sopusuhtainen, täällä on se korea ja rakenteeltaan raskas, jota ulkonaisen kiillon paljous turhaan koettaa kevennellä. Kirkon sisusta oli siellä täynnä vanhoja, suurten taiteilijain tekemiä maalauksia, täällä ovat kuvat räikein värin tehtyjä, öljypainoskuvain kaltaisia. Siellä laskettiin kirkon kalleuksien arvo niiden taiteellisen tekotavan mukaan, täällä on pääpaino kullan, hopean ja kalliiden kivien painossa.

Mutta kaikista surunvoittoisimmin vaikuttaa täällä samoin kuin kaikissa luostareissa yleensä itse luostarin asujamisto. Onhan se tavallaan suuri aate tuo maailmasta eroaminen, eikähän elämäänsä kyllästyneiden puolesta voi olla iloitsematta siitä, että on olemassa tällaisia tyyniä satamia, joihin elämän ulapoilla haaksirikkoon joutuneet voivat vetäytyä. Mutta kun näkee sadoittain nuoria miehiä, pitkätukkaisina ja pitkäpartaisina, uupunein askelin, kalpein poskin ja sammunein silmin, joissa elämän tulen pitäisi palaa, astelevan korkeiden muurien välissä, niin käy sydän kipeäksi ja rintaa painaa. Siinä on jotain sairaaloista koko tuossa järjestelmässä, jotain kieroä koko suunnassa. Luostareissa vieraillessani on minulle usein tullut mieleen ajatus, että pitäisi maalata suurilla kirjaimilla niiden pääoven päälle: »Menkäätkä kaikkeen maailmaan ja opettakaat kaikkea kansaa!» Se johtuu mieleen Valamossakin ja sen ajatuksen valossa ei tuo ihana saari, jonka somistamiseen ja viljelemiseen on niin äärettömän paljon ihmisvoimaa uhrattu, ja josta hurskaiden rikkauksilla on saatu niin arvaamattoman kallisarvoinen helmi, enää kykene äskeisen ihailevan innostuksen tunnetta ylläpitämään. Turhaan kävelee siellä noita sileitä teitä, jotka saattavat yhdestä runollisesta paikasta toiseen, turhaan antaa siellä soudattaa itseään saaresta saareen ja niemestä niemeen. Ei ota mieltä tyytyäkseen, vaan ikävöi pois raikkaampiin oloihin. Ja

helpoituksen huokaus pääsee rinnasta, kun laiva taas tup-
ruavin piipuin keinuu Laatokan ulapalla ja reipas seka-
kööri toisesta laivasta virittää iloisen säveleen.

Yöllinen konsertti Kouvolassa.

(Rautatietunnelma vuodelta 1890.)

Olen istunut koko yön kolmannen luokan vaunussa ja nauttinut sanomattomasti kuunnellessani pyörien soittamia suloisia skaaloja. Joskus kyllä on ruumis tahtonut solahtaa pitkäkseen penkille ja pää vaipua ikäänkuin varkein seinää vasten. Ja on hetkiä, jolloin olen lakannut kuulemasta, ja silmäni ummistuvat. Kuvailen, että ehkä jo heretään ehkä saan nukkua, tai edes torkkua. Mutta samassa jo saan huomata, että minä olen paneutunut itsensä soittokoneen päälle. Karahutetaan vekselin yli, allani kirkuu ja karjuu, koko piano nytkähtelee ja minun täytyy uudelleen nousta istualleen nauttimaan kotimaisesta musiikista, joka milloin soi rautasiltain bassona, milloin kiilautuu ylös kimeimpään diskantiin lyhyitten kiskojen kohdalla.

Ja miks' en minä nauttisi! Onhan yö niin kaunis, taivaan ranta niin kirkas ja haaveelliset usmapilvet harhaillevat järvistä niityille ja niityiltä metsiin, tien varrella. Suloiset tunteet vaeltavat selkäpiitani pitkin ja karsivat hekumallisella kylmyydellään koko ruumistani.

Harvoin tarjoutuu kesäaikana tilaisuutta taidenautintoon, mietin minä. Minä nyt vaan voitan väsymykseni ja pakoitan itseni istumaan valveilla koko yön. Saanhan sitäpaitse nukkua Kouvolassa vähintään viisi tuntia.

Jokainen, joka on nauttinut rautatiematkasta yöjunissa, hän tuntee, kuinka haikealla mielellä astuu rauhaiseksi, hiljaiselle asemalle, jossa ei kuulu muuta kuin pois-pakenevan junan laimeneva jyrinä. Kuinka minä ka-dehdin seisoessani Kouvolan asemasillalla niitä onnen suosimia, jotka olin juurikään jättänyt junaan ja jotka saivat jatkaa matkaansa Pietariin saakka ja vasta aamulla tarvitsisivat lähteä ulos vaunujen runollisuudesta. En voinut olla ajattelematta heitä katkeruudella, kun saavat nyttyä siellä oikeaan ja vasempaan, huumaantua ja suloisesti väsyä, sillaikaa kuin minun täytyy mennä nukkumaan vuoteelleni, missä minulla luultavasti ei ole kuultavana muuta kuin kammottava, tuudittava haudan hiljaisuus. Jotenkin alakuloisena, melkein synkkänä istuin sentähden odotushuoneen rappusille ja toivoin, että jos Kuopion juna jo pian lähtisi, niin minun ei tarvitsisi kitua soiton puutteessa. Kyllähän tuolta metsästä kuului lehmän kellojen kilinä ja rastas sirautteli lehdossa toisella puolen rataa. Humisivat sähkölangatkin syviä ja surullisia rinta-ääniään. Mutta mikä epäsointu, mikä korvia särkevä vastakohta, mikä heikommuus — junamusiikkiin verrattuna!

Tyytymättömyyteni oli kuitenkin liika aikainen. Lepo ja yörauha ovat sopivat ainoastaan jokapäiväisessä elämässä. Matkustajan, varsinkin huvimatkailijan täytyy saada huvitusta ja hauskaa virkistystä aina ja jokapaikassa, yksin yölläkin ja odotuspaikoissakin. Ett'ei nykyajan sivistyneen ihmisen tarvitsisi kitua niiden puutteessa, on rautatiehallitus toimeenpannut yöllisiä konsertteja Kouvolan muuten ikävällä asemalla. Minä en niistä tiennyt mitään, ja sentähden oli sekä hämmästykseni että iloni vilpiton.

Vähän matkaa itse asemahuoneesta länteenpäin on olemassa puinen rakennus, yömaja matkustajia varten. Kun tulin toisen luokan makuuhuoneeseen, en ensiksi huo-

mannut mitään erikoista. Suuri, korkea sali, jonka kattoa kannattavat useat pilarit, kaksi kaakeliuunia, useita isoja ikkunoita ja pitkin seinävieriä makuusijoja, joista toiset ovat tyhjiä, toisissa lepää jo yövieraita. Minulla kun on sattumalta tyyny ja villapeite mukana, niin lasken vuoteelle, jossa niitä ei ennestään ole ja alan riisuutua. Häpeäkseni täytyy minun tunnustaa, että minua raukasee ja minä ajattelen melkein mielihyvällä hetikohta lähestyvää lepohetkeäni. Olen kokonaan unohtanut äskeisen innostukseni rautatiemusiikkiin. Kaikki henkiset taipumukseni ovat haihtuneet, minä olen täydellinen materialisti.

Melkein rentonani heittäydyn minä selälleni sänkyyn. Mutta lennän samassa istualleni. Minä, joka luulen tulleen rauhalliseen vuoteeseen, olenkin hypännyt soittokoneen päälle. Se parkuu, narahtelee vikisee ja kitisee. Ja yhä uusia ääniä, niinpiankun vaan hiukankaan liikahdan. Eikä ainoastaan minun kohdallani, vaan joka haaralta muuallakin kuuluu suuressa hämärässä salissa samantilaista mystillistä soittoa. Joka sänky on pelikalu, jokainen yövieras on taiteilija. He käännähtelevät ja väännähtelevät ja kun yksi alkaa, niin toinen lopettaa. Ei pitkään aikaan hetkenkään hiljaisuutta. Samat hurmaavat säveleet, välistä voimakkaampina, välistä heikompina.

Ensi hämmästyksestä selvittyäni käyn tutkimaan tätä omituisen outoa ilmiötä ja kiiruhdan nyt heti kohta selittämään tutkimusteni tulokset.

Vuoteeni on tosin ensi silmäyksellä sellaisen vuoteen näköinen, joita matkailijayhdistyksen toimesta on kaukaisissa maaseutukievareissa, esim. Kajaanin ja Iisalmen välillä, ja joita työntää kiinni ja vetää auki mielensä mukaan. Mutta kun sitä kauvemmin katselee, niin muistuttaa se elävästi jättiläisvirrseliä eli käsiharmoonikkaa. Ääni ei kuitenkaan tule palkeista, koska niitä ei ole, vaan jalkain kihnauksesta tosiaan vastaan. Sekä siinä suhteessa että

myöskin jalkain paljouteen nähden muistuttavat nämä soittovuoteet mahdollittoman suuria heinäsirkoja.

Uneni on tietysti kokonaan haihtunut. Ei ole maakaamista ajattelemisenkaan. Sirkat sirittävät koko yön, lakkaamatta, uupumatta. Joskus aikoo tulla hiljaisuus. Nähtävästi koettelevat soittomiehet pitää pausia. Ainoastaan heikko narinan sekainen pianissimovikinä kuuluu jostain etäisestä nurkasta toisella puolen huonetta. Luulen jo kaikkien nukkuvan ja minäkin jo yritän ummistaa silmäni. Mutta samassa parahtaa vierustoverini virsseli forte fortissimoon, kun hän, satumaltako vai tahallaan, en tiedä, pyörähtää yhdeltä kyleltään toiselle. Se on merkki hänen takanaan olevalle, ja niinkuin suuressa orkesterissa innostuvat kaikki soitto-koneet yhteen ainoaan suureen ja mahtavaan säveleen. Soittoniekat peppuroivat haltioissaan, potkivat jaloillaan ja heittelevät käsiään, nousevat istualleen pörröllä päin ja katsovat toisiaan vihaisin silmin.

Kun ne tekevät samalla lailla oikeissakin konserteissa, niin voin olla täydellisesti tyytyväinen. Melua voi joskus sanoa helvetilliseksi, mutta jos en väärin muista, on soitto-kappale, jonka nimenä on »Hexentanz». Niin, juuri sitähän tämä taitaa ollakin, kun sitä tarkemmin kuuntelen.

Viisi tuntia kestää tätä konserttia, jollaisia joka yö pidetään rautatiehallituksen toimesta Kouvolassa. Kun ne lisäksi ovat maksuttomia, niin luulen asettuvani jotenkin laajalle levinneen mielipiteen ilmituojaksi, kiittäessäni rautatiehallitusta näin harvinaisen hauskaasti vietetystä yöstä.

Pyöräraivoilija.

Hän on ollut jotenkin siivo ja tasainen mies kaiken elinaikansa. Ei ole tiedetty hänellä olevan mitään erikoisemman raivokkaita intohimoja ja vielä vähemmin mitään varsinaisia paheita. Hänen ruumiinsa ja sielunsa ovat olleet siinä tyynessä tasapainossa, johon joutuu mies, joka on syntynyt kristillisistä vanhemmista, käynyt koulussa luokan ja vuoden, suorittanut täsmälleen tarpeelliset tutkinnot ja päässyt palvelemaan virastossa, jossa edistys on varma, vaikkakaan ei liioin nopea. Ei koskaan ollut hänen elämässään suurempia mullistuksia tapahtunut eikä niitä näyttänyt olevan odotettavissakaan.

Mutta ei kenessäkään ole toteutunut sananlasku, että tyynessä vedessä ne suurimmat kalat kutevat, paremmin kuin hänessä. Häntä hallitsee eräs intohimo, melkein raivo, joka tosin ei vielä ole vienyt häntä perikatoon, vaikka onkin jo hänet hyvin sen partaalle ajanut.

Milloin hullu koira häntä purasi, ei voi varmuudella sanoa, mutta jo viime kevännä, vähää ennen polkupyöräajokauden alkamista, rupesi hänessä ilmaantumaan arveluttavia oireita. Hän kävi alakuloiseksi, harvasanaiseksi, ei tuntenut kaikin tavoin tovereitaan kadulla, teki tuon tuostakin tehtävänsä hulluin päin virastossaan, ja tavattiin vähäväliä seisomassa kasvot synkkinä milloin Stockmanin, milloin Brandt & Blombergin, milloin Suomen Polkupyöräliikkeen ikkunassa. Alussa hän nähtävästi

koetti taistella miehuullisesti tautia vastaan, puhui halveksivasti polkupyörällä ajamisesta, vakuutti muitakin siitä, että se on vain sitä viimeistä muotihulluutta, joka pian on menevä ohi. Mutta silmät päässä tuijottaen ja kasvot kankeina pidätetystä uteliaisuudesta kuunteli hän pyörämiesten keskusteluja heidän teräsratsustaan ja kesällä aikomista retkistään.

Jo kauvan sitten oli hän kuitenkin salaisessa mielessään päättänyt ostaa pyörän eikä kysymys nyt enää ollut muusta kuin siitä, *minkä* pyörän hän ostaisi. Hänestä olivat ne kaikki yhtä hyviä, vaikka hän kuinkakin olisi niitä tarkastellut, sekä suuhun että hännän alle, ja antanut niiden, polkimista kädellä pyörittäen, ravata paikoillaan kauppapuodin lattialla. Mutta kaikkien muiden mielestä olivat kaikki muut pyörät kelvottomia paitse tietysti se ainoa, joka on paras kaikista — itsekunkin oma pyörä.

Vihdoin löi vapautuksen hetki ja hän osti »Columbian», uusimman ja uudenaikaisimman viime kevännä.

Sen kautta oli hän päässyt pahasta painajaisesta, mikä pyörä olisi ostettava. Mutta nyt oli häneen painajaisen sijasta mennyt »heittäjä» ja sen vallassa on hän yhä vieläkin.

Pyöräkoiran purema vaikuttaa hitaasti, mutta varmasti. »Heittäjä» saa vaan vähitellen uhrinsa valtaansa.

Naama happamena, suu väännyksissä, koko ruumis siinä asennossa — hartiat korvissa ja pää olkapäiden välissä — kuin jos olisi hyvin pahaa rohtoa ottanut eikä saisi sitä alas niellyksi, töyttäälee hän ensin maneesissa seinästä seinään ja sitten Kaisaniemen kentällä puusta puuhun. Vähitellen vakautuu hän, pääsee ikäänkuin parempaan makuun, oppii ajamaan kaduilla ja viertoteillä ja nyt loistavat kasvot jo kauvas tyydytystä, rohkeutta ja itse-tietoista iloa, joka on yhtä vilpittömyyttä kuin koulupojan ensimmäinen humala-ilo. Sydämessään hihkasee vanha mies, hihkaseisi ääneenkin, jos ilkeäisi — ja ennättäisi. Sillä

juuri silloin, kun riemu on rajattomin, kun kaikki maailman pahuus on vain kalpea muisto, töyttää pyörä ilman mitään ymmärrettävää aihetta kuin hullaantunut, ohjia tottelematon hevonen syyttömän jalkamiehen kimppuun, kaataa hänet maahan ja heittää ratsastajan raviin. Poliisi korjaa hänet sieltä ja sakottaa; naarmuissa on naama, koko ruumis runneltuna ja mieli synkkä ja epätoivoinen.

Ei kuitenkaan synkkä ja epätoivoinen siitä, että ajoi syyttömän päälle ja että jäseniä pakottaa, vaan siitä, ett'ei osannut ajaa ja ett'ei tiedä, jos koskaan oppiikaan. Ehkä se on hänessä synnynnäinen vika, ett'ei opi, ehkä hän aina tulee kaatuilemaan ja ihmisten päälle ajamaan.

Muutamia päiviä on hän ajamatta ja jo luulevat toverit, että hän on parantunut ja päässyt taudistaan.

Mutta sittenhän se vasta oikein puhkesikin. Sattui sunnuntai, koko päivä oli vapaa ja jo varhain aamulla hyppäsi hän hevosensa selkään, ajoi autioita katuja, kierti Kaivopuiston, töyttäsi sieltä Esplanaadin kautta Töölöseen, poikkesi Eläintarhaan, polki viertotietä vanhaan kaupunkiin ja sieltä takaisin Kaivopuistoon ja Töölöseen j. n. e. herkeämättömässä kiertokulussa. Päästyään kerran pyörä pyörimään, näytti siltä kuin ei sitä mikään enää olisi saanut pysähtymään.

Eikä sitä ole saanutkaan. Milloin vaan virkatoimet vähänkään myöten antavat, nähdään hänet polkemassa . . . Hän polkee Sipoot, Espoot, polkee Porvoot . . . viertotiet, maantiet, jopa metsäpolutkin . . . polkee kesän kaikkein kuumimmankin, syksyn sateisimmankin, ja olisi polkenut talvenkin, ell'ei pyry olisi nostanut nietoksia eteen.

Talvi kului kuin sairaudessa, itsetiedottomassa horrostilassa niinkuin karhulla, eikä siitä näyttänyt alkavan loppua tullakaan. Kun hän heräsi asemaansa ymmärtämään ja näki yhä vaan lunta satavan, pui hän nyrkkiä taivaalle ja kiroili kinoksia Helsingin kaduilla, jotka eivät muuta kuin kohosivat.

Mutta vihdoin lakkaa lumen tulo, vihdoin alkaa pistää paljasta katuria esiin . . . Jo laskiaisesta on hänen pyöränsä seisonut pumpputtuna ja voideltuna hänen huoneessaan. Jo viikkoa ennen kuin ajurit ottivat rattaansa esiin, nähtiin hänet hepoaan räakkäämässä yökylmän kovettamilla kaduilla.

Hän ajaa nyt varmasti ja vakavasti, ei horju eikä kaadu, näennäisesti tyynenä ja arvokkaana. Mutta verissä palaa kuume, silmissä outo tuli, hänellä on joku paha mielessä. Hän miettii lähteäkseen polkupyöräretkelle ympäri Suomen, ei tyydy enää Helsinkiin ja sen ympäristöihin.

Varmaankin tulette hänet vielä näkemään, milloin siellä, milloin täällä. Jos tyynenä kesäisenä yönä käyskelette maantien viertä ja kuuntelette käen kukuntaa tai lahorastaan laulua . . . jos korvaanne sattuu sähisevä ääni . . . jos sieltä karkaa esiin, sieramet suurina, suu auki, silmät kuin vihasta veripunaisina joku outo olento . . . vapiskaa häntä, varokaa itseänne, hypätkää ravin taa, se on hän . . . hän voi purra teitä ohi mennessänne . . . hänen raivonsa voi tarttua teihinkin!

Käynti „Herättäjän” kokouksessa.

Muutamia vaikutuksia Pohjanmaalta.

Vanhan herännäisyyden merkitystä kansalliseen kehitykseksemme nähden on viime aikoina alettu yhä selvemmin ymmärtää. Ylen suuret ovatkin sen vaikutukset varsinkin Savossa ja Pohjanmaalla olleet. Saattaa sanoa, että siitä vielä tänäkin päivänä tuntuu voimaa siinä vaiiossa, johon kulttuuri kylvää, tuntuu niilläkin paikkakunnilla, joilla liike liikkeenä jo aikoja sitten on kadonnut. Se on tullut näkyviin varsinkin viime aikoina. Tuskinpa missään muualla maassamme lienee harrastus valtiollisiin asioihin ja selvyys siitä, mitä asema tätä nykyä vaatii, niin virkeä kuin niissä seuduissa, joissa herännäisyys vielä vaikuttaa. Se tulee tietysti siitä, että tämä liike on ollut alunpitäen ei ainoastaan uskonnollisesti, vaan yleensä aatteellisesti herättävää laatua. Elävä uskonnollinen tunne pitää vireillä järkähtämättömiä siveellisiä periaatteita, kannattaa käsitystä oikeudesta ja totuudesta ja vaatii niiden toteuttamista sekä yksityisessä elämässä että myöskin julkisessa. Niiden loukkaaminen vaikuttaa siis välittömämmin sellaiseen mieleen, jossa tunne tästä on herkkä.

Viime kesänä olivat »heränneet» kokoontuneet tavanmukaiseen suureen vuosikokoukseensa Lapualle. Tästä

kokouksesta saamistani vaikutuksista pyydän saada muutamin sanoin kertoa.

*

Kokous pidettiin ihanimmalla Pohjanmaalla kesän ihanimmillaan ollessa, heinäkuun 5 p:nä. Sisä- ja ranta-suomalaiset pitävät yleensä Pohjanmaan seutuja rumina eivätkähän pohjalaiset itsekään vaadi mitään kauneuden palkintoa lakeuksilleen. Mutta kaikkihan on niinkuin sitä katsoo. Ja kun minä Lapuan kirkonkylän takana olevalta harjaanteelta katsoin lakeutta edessäni, niin oli se sillä kertaa minusta kaunein näköala mitä aikoihin olin nähnyt. Ei mikään maisema ole itsessään kaunis, kaunis on se vain sikäli, kuin siinä on karaktääriä, leimaa. Onhan niitä meillä metsiä, on järviä, on välistä aivan ikäväksi asti tuota synkän sinistä ja sitä ruskean harmaata, josta siellä täällä pilkoittaa joku vihreä tai kellahtava ruispelto. Mutta harvassa on tuollaista rannatonta lakeutta, yhtä ainoata vihreätä viljelysmerta, harvassa noin paljon ja noin upeita suuria, varakkaita taloja. Mikä ääretön määrä työtä siinä onkaan mahdettu vuosisatain kuluessa tehdä, ennenkun viljelys on saatu sille kannalle, millä se siinä nyt on edessämme. Sillä se on ollut korkea ja se on ollut suota ja nevaa, siinä on taisteltu vilua ja hallaa vastaan ehkä enemmän kuin missään muualla. Että Suomen karu luonto on siihen määrin saanut luvan muotoaan muuttaa ja taipua inhimillisen tahdon alle, se on sellainen todistus tämän kansan tarmosta, että tuntuu loukkaukselta epäillä sen tulevaisuutta millä muullakin alalla tahansa, kun se vaan tahtoo tämän tulevaisuutensa puolesta jotain tehdä. Sitä enemmän, kun ne eivät ole orjat, jotka ovat tässä raataneet, eivät herrain rengit eivätkä suurten kartanojen kidutetut muonamiehet, vaan vapaat talolliset omilla konnuillaan omine väkineen, omine poikineen ja tyttärineen.

Ja se työ jatkuu yhäkin. Yhä uusia oja kaivetaan, yhä uusia maanalaisia kantoja ja juuria kiskotaan päivänvaloon. Tuskin on maata niin huonoa, suota niin rahkaista, jota ei pakotettaisi viljaa lainehtimaan ja karjalaumoja selässään kantamaan. Yhä uusia asuntoja ilmaantuu, yhä tihenee asutus ja kirkonkylä laajenee, muuttuen vähitellen, kaupungiksi, sellaiseksi maata viljeleväksi kaupungiksi, joita tapaa vanhain kulttuurimaiden parhailla viljelys-seuduilla. Se on kuin kuva tulevasta Suomesta. Ja eikö maisema, joka tätä tulkitsee, olisi kaunis?

Mutta onhan se sitäpaitse itsessäänkin kaunis mitä ihanimman kesäillan valossa, kiedottuna hienoon kytösavun huntuun, jota soista tupruilee ja joka suota tuoksuu, tuoksuu noita väkeviä yrttejä, jotka vuosituhansia ovat kukkineet ja kaatuneet ja maaksi maatuneet, mutta joiden hengen nyt tuli eloon herättää.

Se oli komea näky, se oli mahtava maisema.

Mutta komea oli sekin näky, joka meitä seuraavana aamuna kirkolla kohtasi. Kirkko on tavallisestikin pitäjän keskusta, sinne ne kaikki sen tiet johtavat, niinkuin Roomaan muinoin, mistä vaan suinkin pääsevät. Mutta niin näkyvästi, niin ilmeisesti kuin Lapualla tämä aate harvoin toteutuu. Niinkuin säteet tuon laajan lakeuden ympyrän kehästä tuovat tiet kahden joen niemeen, jossa kirkko seisoo. Ja teitä myöten rientää kansaa loppumattomissa jonoissa keskustaa kohti.

Liekö se aikaisemman lapsuuteni ajoilta jäänyt muisto, jolloin vanha körttipuku vielä oli yleinen Savossakin, liekö se se, joka sen tekee, mutta ei minusta ole kansa koskaan oikein kansalta tuntunut ilman tätä vanhaa vaatetusta. Se ei ole vaan muotia, ei vanhaa tapaa tuo puku, sillä on syvemmät juuret. Se ikäänkuin tulkitsee Suomen maalaisväestön luonteen parasta puolta: vakavuutta, yksinkertaisuutta, lujuuutta, omintakeisuutta ja omistaan elämistä. Kun näkee tätä pukua kantavain joukossa jonkun taval-

lisiin ostovaatteihin puetun likaisine urheilupaitoineen, on körttimies hänen rinnallaan kuin ruhtinas.

Tätä ruhtinaallista väkeä oli täynnä kirkkomäki ja kirkko tungoksellaan. Tuskin ihmeekseenkään näki siellä muunlaista pukua. Se oli niin puhdasta, niin kokonaista, niin tyylikästä kuin on vaan se, mikä on vanhaa, koeteltua, horjumatonta. En väsynyt sakastin ovelta katselemasta noita jakaukselle kammattun tukan reunustamia kauniita miesten kasvoja, noita sielukkaita silmiä, noita korkeita otsia, ja sinisten huivien suojasta katselevia naisia heidän virttä veisatessaan. Kuinka monta syvää ilmettä, kuinka paljon totista mietettä ja tyyntä hartautta! Ja millä jännityksellä ne seurasivat saarnaa! Ei missään esiinny ilme ihmisen kasvoissa niin kauniina ja puhtaana kuin jonkun henkisen toiminnan kestäessä, olkoon se uskonnollista tai muuta aatteellista laatua. Ken tahtois kuvata Suomen kansaa sen ihanteellisessa ilmestysmuodossa, hän katselkoon sitä kasvoihin jumalanpalveluksen aikana maalaiskirkossa, kun se kuuntelee jonkun ihailemansa opettajan esitystä.

Vaikutusta lisäsivät ne muistot, jotka olivat tähän ympäristöön kiinnitetyt. Oltiin Lapualla, Niilo Kustaa Malmbergin vanhassa pitäjässä, samassa kirkossa, jossa hän oli luihin ja ytimiin tärisyttänyt sen ajan raainta rahvasta, kesyttänyt karhut, ajanut sudet lammaskarsinaan ja sinne telkinnyt katumusta tekemään. Hänen kuoltuaan ja muiden vanhain johtajain kuoltua oli lauma hajaantunut, harrastus laimentunut. Mutta nyt on hänen poikansa taas järjestänyt joukon, puhaltanut siihen uutta tietoisuutta itsestään, uudistanut vanhat tavat ja sovittanut ne uuden ajan vaatimuksiin — se oli hän, joka saarnasi. Ja vanhat miehet sanoivat kuulevansa esityksessä isän kaikua pojassa.

Kun jumalanpalvelus oli päättynyt, oli määrä kokoontua varsinaiseen juhlaan. Se pidettiin Sinninmäen talossa,

noin puolitoista peninkulmaa kirkolta nevojen takana. Tie sinne kulki kilometrittäin yhtenä suorana viivana ja niin pitkältä kuin silmä kantoi oli hevosta hevosen takana ja jalkaväkeä tie täynnä, yhä sankemmissa ryhmissä, kuta lähemmä kokouspaikkaa tultiin. Oli polkupyöräilijöitäkin körttitakissa ja kurpposkengissä. Tuntui kuin ei maailmassa olisi muuta kansaa ollutkaan kuin tätä herännyttä. Tuli herroja vastaan, joitain valtion virkamiehiä. Saivat ajaa syrjään ja odottaa, silmässä kummasteleva katse, vaikkakin huulilla yritys ylenkatseelliseen hymyyn. Toiset olivat ajat nyt, toiset yli puoli vuosisataa sitten, kun noiden isät kulettivat näiden poikia käräjissä korkean esivallan käskystä.

Tulin ajatelleeksi monia muita kesäisiä juhlia, joihin kansa rientää. Kansako? Harvoin niissä kansaa näkee, varsinaista kansaa. Onko niissä jotain, joka on kansalle vierasta, laulujuhlissa ja sen semmoisissa? Onko tässä jotain, joka on enemmän sen omaa henkeä? Jotain siinä lienee, ei vaan vanhaa tapaa, joka saattaa tuhannet jättämään työnsä, sadat valjastamaan hevosensa tuntemattomien kyyditsemiseksi ja ravitsemiseksi. Hevosia oli seisonut kirkkomäellä valmiina viemään ketä vain halutti rattaille astua. Eikä ollut ero sillä kuuluiko »joukkoon» tai ei. Kaikki otettiin vastaan yhtä vieraanvaraisesti.

Talo, johon tulimme, oli noita pulskia pohjalaisia, joita sanottaisiin hoveiksi Savossa. En tiedä, liekö se varus-tautunut vastaanottamaan väkijoukkoa, joka nousi ainakin pariin tuhanteen henkeen, mutta jota toiset arvioivat enemmäksikin. Vaan tungosta ei ollut huomattavissa. Mihin lienevät nuo hevoset ja kärryt kadonneetkin, kuka lienee niiden tuloa ja menoa järjestänyt, ne ajoivat esiin, pujottelivat ja ajoivat taas pois pihalta niinkuin jonkun suurkaupungin taitavimman poliisimestarin käden viittauksesta. Ja kun minä kaikessa tahdoin nähdä näitä ihmisiä yhdistävän aatteen vaikutusta, niin sallittakoon

minun nähdä se tässäkin. Ja minä näin sen vielä siinä tyyneydessä ja hiljaisuudessa, millä tämä väki liikkui kartanolla ja huoneissa. Ei mitään tungosta syödessä, ei mitään ruokapuuhassa, kukin tiesi aikansa, otti siitä vaarin ja poistui. Ja kaikki se ilman näkyviä marsalkkoja ja juhlamenojen ohjaajia.

Talo oli metsäisessä aavan lakeuden niemessä. Puutomalta Pohjanmaalta oli tultu kuin jonnekin Savoon suuren selän rannalle, josta aittojen lomitse, pirtin peräitse ja kaivon vintin kahden puolen siinti autereinen ulappa tuolla kaukana toisen rannan rajoittamana. Tuvan takana kohosi komea havumäki. Sinne vei tie huoneiden välitse. Tie oli hiekoitettu ja viitotettu kuusilla ja koi-vuilla, jotka estivät näkemästä kujia ja takapihoja. Seurasin väkeä, jota valui sinne valumistaan sitä mukaa kuin talon puolesta tarjotut tervetuliaiset oli nautittu.

Olivatpa osanneetkin valita paikan! »Juhlakenttä» koristelematon, mutta mitä viehättävin ajatella voi, oli niittypelto metsän keskessä, jonka toiseen laitaan oli kuusikon rintaan pienoisen kallion alle rakennettu »puhujalava», viheriällä hiukan koristettu. Kentällä ei ollut muita istumasisijoja kuin nurmikko, johon seuraväki oli asettunut taajaan ryhmään, naiset vasemmalle puolelle lavaa ja miehet oikealle; etäämpänä olevat istuivat oijen reunalla niin paljon kuin tilaa riitti.

Se oli mitä omituisin näkö tuo kaksivärinen ryhmä, synkän sininen ja ruskean harmaa, selkä selän takana, pää päässään kiinni. Niistä ei voinut erottaa nuoria eikä vanhoja, sillä syrjittäinkin kääntyneet kasvot peitti kankea huivi. Koetit ruumiin rakennuksesta arvata jotain, päättelit tuota vanhaksi vaimoksi, mutta kun eteen kiersit, pilkistivät huivin alta mitä kirkkaimmat silmät ja mitä heleimmät posket. Lapsetkin, niin pojat kuin tytötkin, olivat puetut kuin aikuiset — pienoishmisiä, nukkeja — samallaiseen, joskin vähän pienempään muot-

tiin valetuita. Pieni vivahdus humoristisuuteen korotti vaan vaikutusta, lisäsi myötätuntoisuutta. Siellä täällä häiritsi kokonaisuutta joku ryhmä uteliasta herrasyäkeä, joku ylioppilaslakki, joku olkihattu, vaalea urheilupuku tai värikäs päivävarjo outona vastakohtana.

Ei ollut minusta lavakaan oikein »tyylissä», ei oikein sopusoinnussa ympäristön kanssa. Se muistutti liaksi uudenaikaisia kansan- ja laulujuhlia. Joku kivi, joku kallion reuna, hirsikoko tai kaatunut puu — neidän olivat ennen vanhaan olleet saarnastuoleja. Lavaa käyttivät vain papit; kun kansan miehet puhuivat, seisovat he sen juurella.

Hymisi virren veisuu vastaamme lähestyessämme. Sitä oli vakituinen »naiskööri» kannattamassa, mutta kaikki ottivat siihen osaa enemmän tai vähemmän. Tuskin oli yksi virsi loppunut, sammunut, kuin tuikahti uusi, ensin heikkona, yhden ainoan äänen kannattamana, joka paloi kuin tuli pienessä tuijussa, mutta siitä yleni ja sytytti toisia itseensä yhtymään. Lopulta, kun olivat ehtineet saada selkoa numerosta ja sen virsikirjastaan löytäneet, yhtyivät siihen miehetkin. Virsi ei voi jymistä eikä tehdä valtavampaa vaikutusta, mutta se sointuu erinomaisesti yhteen Suomen luonnon kanssa. Surullinen kansanlaulu puhtaimmassa ja alkuperäisimmässä muodossaan ja virsi, henkensä puolesta niin läheistä sukua toisilleen, seuraavat rytmissään rantaimme rajaviivoja, viihtyvät parhaiten veneessä tai metsäpolulla, joka koivistossa kulkee. Virsi ei pyri murtautumaan toisiin taloihin ja vieraihin kyliin niinkuin uudenaikainen torvisoitto, eikä tule esiin töytähdellen pianissimojen ja fortissimojen kanssa niinkuin usein kvartettilaulu; virsi joko kuuluu kokonaan tai ei kuulu ollenkaan. Tuntuu kuin se nousisi enemmän ylöspäin kuin laajalle leviäisi. Vaan vaikka se onkin niin vähän vaihtelevaa, tulkitsee se kuitenkin mitä erilaisimpia tunteita. Iloahan siinä ei juuri ole, riemua ei juuri ollenkaan, mutta

siinä on kiitollisuutta, tyytyväisyyttä ja ennen kaikkea toivoa.

Odotin suurella uteliaisuudella puhujointa. Niissähän se on ollut herännäisliikkeen voima, sen kansanpuhujissa. Malmbergit, Lagukset, Durchmannit, Bergit, Ruotsalaiset, Niskaset — elävä sana, elävä esitys, joita kuulemaan vaellettiin maan äärestä toiseen saamaan sisältöä tyhjentyneelle sielulle, vahvistusta horjuvalle mielelle. En voi vertailla entisiä nykyisiin, mutta sen voi huomata, että muistot elivät ja että muistoja kunnioitettiin ja että oli elävä pyrkimys ainakin koettaa pysyä sillä kannalla, johon oli päästy. Periaatteet ovat aikain kuluessa selvinneet, erimielisyydet tasaantuneet, oppi vakautunut. Näyttää kuin koetettaisiin enemmän ylläpitää ja hoitaa vanhaa kuin uutta rakentaa, niinkuin pantaisiin paljon huolta siihen, että aatteet elämässä toteutuvat, että nuorisossa pidetään vireillä puhdas henki, siisti käytös, hyvät tavat. Nykyisen herännäisyysliikkeen tarkoitus näyttää olevan n. s. käytännöllinen kristillisuus ja semmoisena on sillä ylen suuri yhteiskunnallinen ja siitä seurauksena isänmaallinen merkitys. Ulkonainen hyvinvointi on siitä ututteruuden, säännöllisen elämän, keskinäisen avuliaisuuden ja keskinäisen kurinpidon tuloksena. Hyvin harva heränneistä esim. lähtee Ameriikkaan ja tätä muuttokuumetta kuulee heidän ankarasti arvostelevan. Että samat tulokset ovat muitakin teitä saavutettavissa, ei vähennä liikkeen ansiota tässä kohden.

Puhujista ovat epäilemättä etevimpiä liikkeen [kaksi] pääjohtajaa, kirkkoherra Malmberg ja rehtori Rosendal. Jälkimäinen piti kentällä varsinaisen juhlapuheen. Hän on kuin luotu kansanpuhujaksi ja hänen voimakas äänensä ja syvä paatoksensa tempaa ehdottomasti mukaansa. Nuoremmissa papeissa, joita on liikkeeseen liittynyt suuri joukko, tapaa toisissa hehkuvaa intoa, toisissa lämmintä tunnetta ja sitä sisäisen itsensä tuntemisen taitoa, sitä

kykyä ymmärtää sielullisia ilmiöitä, niitä arvostella ja tuomitakin, jotka aina ovat olleet tämän liikkeen tunnusmerkkejä ja sitä uudistavia ja ylläpitäviä voimia. An-kara itsekritiikki, kaiken hengellisen valheen viha, kaiken siirappimaisuuden puute — jos saan tuota sanaa käyttää — ne ovat nämä puolet, jotka meidän pietismille sen parhaassa muodossa ovat antaneet sen miehekkään, suoran n. s. »sarkaisen» luonteen ja joiden kautta se niin edullisesti erotakse niin monesta muusta meidän päiväimme hengellisyydestä. Onhan tietysti varjopuoliakin, on ehkä itsekäisyyttä, toisen tuomitsemista, ahdasmielisyyttä, lahko-henkeä — mutta missäpä liikkeessä tai puolueessa sitä ei olisi.

Miellyttävän vaikutuksen tekivät maallikkopuhujat, jotka vasta toisena päivänä esiintyivät n. s. ulkopuolella ohjelmaa. Useimmalla näistä oli hidas puhe ja kankea kieli, mutta se vain lisäsi ytimekkyyttä ja pontta puheelle. Sanain takana oli aina kokemusta ja omaa mietettä, joka perustui oleelliseen elämään ja otti siitä valaisevia vertauksia. Vaikuttavin puhe niistä monista, joita pidettiin, oli ehkä Malkamäen Lapualta. Esitys oi täynnä hillittyä sisäistä hehkua, joka näytti syvästi vaikuttavan nuori-soon, jolle se oli omistettu. Nuo tuon pienen, tanakan, kalpean miehen sanat antoivat syrjäisellekin aavistuksen siitä kovasta, mutta isällisesti ymmärtävästä kurista, jolla Pohjanmaan tuliset isät pitävät itseään vielä tulisempia poikiaan hyveiden kaitasella polulla.

En voi lopettaa tätä esitystä kertomatta erästä lausetta, joka painui ainaiseksi mieleeni. Keskustellessani erään isännän kanssa tulin lausuneeksi ihmettelyni siitä erinomaisesta ystävällisyydestä ja vieraanvaraisuudesta, jota täällä osotettiin tuiki tuntemattomalle ja arvelin, ett'eikö sentään ole rasittavaa kyyditä ja ruokkia niin lukuisia vieraita ilman kysymystäkään korvauksesta. »Me ollahan siihen totuttu. Ei me prukata koskahan ottaa

maksua, ei ruast' eikä kyyrist' niiltä, jotka kulkevat hengellisissä ja aatteellisissa asioissa.»

Sain tuosta vielä lähtiessänikin loistavan todistuksen. Kun näkivät, että aloin liikkua lähtöpuuhissa, osotettiin minulle valjastettu hevonen, annettiin ohjat käsiin, pyydettiin ajamaan se pappilan seinään ja jättämään siihen, he sen sieltä noutaisivat. Tein niin, ajoin puolitoista peninkulmaa, vein tavarani asemalle ja sidoin hevosen pappilan seinään. En tuntenut miestä eikä mies minua.

Olisivatpa tavat muuallakin maassamme samanlaiset...!

Sisällys.

	Siv.
Mitä varten	1
Sanomalehtimiehen muistelmia	3
Kuinka minusta tuli sanomalehtimies.....	5
»Suuri Suomalainen» ja ensimmäiset tehtäväni sanomalehti- miehenä	8
Tapahtumia »Suuren Suomalaisen» toimistossa.....	11
»Suuren Suomalaisen» päätoimittaja.....	17
Mitä »Suuri Suomalainen» sisälsi	21
Kaksi lähetystä	26
Sanomalehtimies aatteiden palveluksessa	30
Kuvauksla säätyvaltiopäiväin ajoilta	37
Plenum plenorum huhtikuun 11 p:nä 1885	39
Valtiopäivien »juhlallinen» aljetuksi kuuluttaminen Helsin- gissä tammikuun 1 p:nä 1888.....	47
Valtiopäivätanssiaiset maanantaina tammik. 23 p:nä 1885..	53
Käynti talonpoikaissäädyn istunnossa	62
Pappissäädyn istunnossa huhtikuun 13 p:nä 1888	71
Suomalainen Klubi.....	80
Ritarihuoneen lehterillä	85
Saman katon alla	94
Matkoilta omassa maassa	99
Kesäkuvia	101
Kirkonmäellä.....	101
Kirkon rannassa	112
Laivamatka	114
Hovi ja sen herra	123
Käynti Kolilla	137
Pikimmältään Venäjän-Karjalassa	143
Pankakoski ja Kalliolahti	143
Erämaan taival	149
Riion Pekka	156

	Siv.
Tuulivaarassa.....	163
Tuulijärvellä. — Satujen maailmassa.....	169
Laatokalla ja Valamossa	174
Yöllinen konsertti Kouvolassa	181
Pyöräraivoilija	185
Käynti »Herättäjän» kokouksessa	189

Juhani Ahon teoksia

Juha. 3: 75, sid. 4: 50 ja 4: 60.

Kevät ja takatalvi. Alennettu hinta
5 mk., sid. 6: 50 ja 6: 70.

Tuomio. 2: 75; sid. 3: 60.

Yksin. 2: 50; sid. 3: 25 ja 3: 35.

Minkä mitäkin Italiasta. Runsaasti
kuvitettu. 2: 75; sid. 3: 60.

Minkä mitäkin Tyroolista. Runsaasti
kuvitettu. 2: 75; sid. 3: 60.

Valvojan Juhlajulkaisu, omistettu
Juhani Aholle hänen täyttäessään
50 vuotta. Kuvitettu.

Hinta 2: 75